

UNIVERSITATEA LIBERĂ INTERNAȚIONALĂ DIN MOLDOVA
FREE INTERNATIONAL UNIVERSITY OF MOLDOVA

ȘCOALA DOCTORALĂ ULIM
THE ULIM GRADUATE SCHOOL

FACULTATEA DREPT
FACULTY OF LAW

*Politiae legibus,
non leges politis adaptandae*

REVISTA

STUDII JURIDICE UNIVERSITARE

ISSN 1857-4122

ANUL XV

Nr. 1

2022

UNIVERSITATEA LIBERĂ INTERNAȚIONALĂ DIN MOLDOVA (ULIM)
FREE INTERNATIONAL UNIVERSITY OF MOLDOVA

FACULTATEA DREPT
FACULTY OF LAW

STUDII JURIDICE UNIVERSITARE

Publicație științifică de profil Categoria B

Apare de 2 ori pe an

Responsabilitatea pentru autenticitatea, originalitatea și caracterul novator, irepetabil al conținuturilor științifice expuse în prezenta lucrare revin în exclusivitate autorului (autorilor)

2022, Anul XV, Nr. 1 (55)

Volumul a fost recomandat spre publicare de Senatul ULIM (Proces verbal № 7 din 29.06.2022)

FONDATOR / FOUNDER: Academician, Prof. univ., Dr. hab., **Andrei GALBEN**

REDACTOR-ŞEF / EDITOR-IN CHIEF: Conf. univ., Dr., Vitalie GAMURARI

SECRETAR DE REDACȚIE / EDITORIAL SECRETARY: Ms., Alexandru BOSTAN

COLEGIUL DE REDACȚIE / BOARD OF EDITORS:

Prof. univ., Dr. hab., Andrei SMOCHINĂ (ULIM)

Prof. univ., Dr. hab., Dumitru BALTAG (ULIM)

Conf. univ., Dr. hab., Mihai POALELUNGI (ULIM)

Prof. univ., Dr., Xavier PHILIPPE (Université de Paris 1 Panthéon-Sorbonne, France)

Conf. univ., Dr. hab., Natalia SOCOLOVA (Academia de Drept, Moscova, Rusia (MFOA))

Conf. univ., Dr. hab., Olena GRINENKO (Asociația Juriștilor din Ucraina, Kiev, Ucraina)

Conf. univ., Dr., Andrey KOZIK (Asociația de Drept Internațional, Belarus, Minsk, Belarus)

Conf. univ., Dr., Mykola GNATOVSKYY (Vice-președinte Asociația de Drept Internațional a Ucrainei, Institutul de Relații Internaționale, Universitatea Națională „Taras Shevchenko” Kiev, Ucraina (KIMO))

Conf. univ., Dr., Oksana SENATOROVA (Universitatea Națională de Drept „Yaroslav the Wise”, Harkov, Ucraina)

Conf. univ., Dr., Vladimir VARDANEAN (Parlament, Armenia)

Conf. univ., Dr., Serghei ȚURCAN (Curtea Constituțională a Republicii Moldova)

Conf. univ., Dr., Alexandru CAUIA (ULIM)

Conf. univ., Dr., Natalia OSOIANU (ULIM)

Dr., Alexandrina IOVIȚĂ (UNAIDS, Geneva, Elveția)

Revista STUDII JURIDICE UNIVERSITARE reprezintă o publicație periodică științifico-teoretică și informațional-practică editată de Școala Doctorală ULIM și Facultatea Drept, Universitatea Liberă Internațională din Moldova. Articolele științifice sunt recenzate.

Revista STUDII JURIDICE UNIVERSITARE este o revistă cu acces deschis, în mod liber accesibilă on-line (www.ulim.md/sju), conform Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Tot conținutul revistei este indexat și arhivat în Instrumentul Bibliometric Național (ibn.idsi.md), DOAJ, CEEOL, IndexCopernicus, CiteFactor, elibrary.ru și HeinOnline.

Adresa: str. Vlaicu-Pârcălab, 52, Chișinău, Republica Moldova, MD 2012,

tel: (+373 22) 22-99-74; e-mail: revistasju@gmail.com; vgamurari@gmail.com; www.ulim.md/sju

Tiraj: 50 ex.

ISSN 1857-4122

© Universitatea Liberă Internațională din Moldova

CUPRINS

ARGUMENT	7
FOREWORD	9

DREPT INTERNAȚIONAL

Vitalie GAMURARI, Aliona CIGULEA. Reglementarea statutului persoanelor intern deplasate în lumina principiilor directoare ale Comisiei pentru drepturile omului a ONU din 17.05.1998	13
Alexandru CAUIA. Reglementarea juridică a aspectelor ideologice ale procesului de asigurare a securității naționale a Republicii Moldova.....	24
Octavian DACIN. Forțele pentru operații speciale în operațiile de menținere a păcii sub egida Organizației Națiunilor Unite	36

DREPT PUBLIC

Ion POSTU, Veronica RUSNAC. Hermeneutica noțiunilor „clasificare“ și „tipologizare“ ..	49
Георгий СУИТ. Совершенствование законодательства Республики Молдова относительно порядка поддержания общения осужденных к лишению свободы с внешним миром	62
Andrian CRETU. Legal Regime for Waste Management in the Republic of Moldova	71
Iulia BUTNARU. Repere conceptuale privind dreptul la viața intimă	81

ȘTIINȚE PENALE

Valentin CHIRIȚA, Alexandru DRĂGULEAN. Aspecte privind latura obiectivă a infracțiunii „activitatea mercenarilor“	91
Mihail SORBALA, Andrian CREȚU. Recunoașterea și executarea hotărârilor penale ale instanțelor străine	101
Mihail SORBALA, Irina VASILĂȘCU. Cadrul normativ de incriminare a infracțiunilor de război împotriva persoanelor sub aspectul dreptului comparat.....	111

TRIBUNA DOCTORANDULUI

Andrei BAEȘU. Evoluția instituțiilor de „extrădare“ și „predare“ în doctrina dreptului internațional	123
Alexandru ARCER. Infracțiuni contra sănătății persoanei comise prin participație	128
Bogdan CUZA. Istoricitate, identitate și tradiție la români din perspectiva juridicității ..	142

Mihai POALELUNGI. Aspecte teoretico-practice privind modalitatea depunerii cererii la Curtea de Justiție a UE	151
Irina BODAREVA-SOLOMON. Abordări teoretico-practice privind măsurile educative aplicabile minorilor aflați în conflict cu legea.....	161
Iulian RUSANOVSKI. Evaluarea extraordinară a judecătorilor CSJ și înființarea Comisiei de evaluare a integrității candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor sau riscul aservirii puterii judecătorești?.....	173

RECENZII

Olga DORUL. Recenzie la monografia „International Normative Framework in Security Matters in the context of Regional Crises“, Iași, Cartea românească educațional, 2021, 312 p.	184
---	-----

IN HONOREM

Andrei Smochină — om și profesor: personalitate notorie a învățământului juridic superior.	185
---	-----

DATE DESPRE AUTORI	189
--------------------------	-----

INFORMATION ABOUT THE AUTORS	190
------------------------------------	-----

CERINȚE FAȚĂ DE MANUSCRISE	191
----------------------------------	-----

REQUIREMENTS FOR MANUSCRIPTS.....	192
-----------------------------------	-----

SUMMARY

FOREWORD (<i>in romanian</i>)	5
FOREWORD	7

INTERNATIONAL LAW

Vitalie GAMURARI, Aliona CIGULEA. Regulation of the Status of Internally Displaced Persons in the Light of the Guiding Principles of the UN Human Rights Commission of 17.05.1998.	13
Alexandru CAUIA. Legal Regulation of the Ideological Aspects in the Process of Ensuring the National Security of the Republic of Moldova	24
Octavian DACIN. Special Operations Forces in United Nations Peace Keeping Operations.	36

PUBLIC LAW

Ion POSTU, Veronica RUSNAC. The Hermeneutics of the Notions of “classification” and “typology”	49
Георгий СУИТ. Improving the Legislation of the Republic of Moldova Regarding the Procedure for Maintaining Communication of Convicts Sentenced to Deprivation of Liberty with the Outside World	62
Andrian CREȚU. Legal Regime for Waste Management in the Republic of Moldova	71
Iulia BUTNARU. Conceptual Landmarks Regarding the Right to Private Life	81

CRIMINAL SCIENCES

Valentin CHIRIȚA, Alexandru DRĂGULEAN. Aspects Regarding the Objective Side of the Crime of Mercenary Activity	91
Mihail SORBALA, Andrian CREȚU. Recognition and Execution of Criminal Judgments of Foreign Courts.	101
Mihail SORBALA, Irina VASILAȘCU. The Normative Framework for Criminalizing War Crimes Against Persons in Terms of Comparative Law	111

TRIBUNE OF THE POST-GRADUATE STUDENTS

Andrei BAEȘU. The Evolution of the Institutions of “Extradition” and “Surrender” in the Doctrine of International Law	123
Alexandru ARCER. Crimes Against Personal Health Committed Through Participation	128
Bogdan CUZA. Romanians’ History, Identity and Tradition: Legal Perspective	142

Mihai POALELUNGI. Theoretical and Practical Aspects of the Procedure for Lodging an Application at the Court of Justice of the EU	151
Irina BODAREVA-SOLOMON. Theoretical-Practical Approaches Regarding Educational Measures Applicable to Minors in Conflict with the Law	161
Iulian RUSANOVSKI. The Extraordinary Assessment of SCJ Judges and the Establishment of the Commission for Evaluating the Integrity of Candidates for the Position of Member in the Self-administration Bodies of Judges and Prosecutors or the Risk of Enslaving the Judiciary	173

REVIEWS

Olga DORUL. Review on the book “International Normative Framework in Security Matters in the context of Regional Crises”, Iași, Cartea românească educațional, 2021, 312 p.	184
---	-----

IN HONOREM

Andrei Smochină — man and teacher: notorious personality of higher legal education....	185
---	-----

INFORMATION ABOUT THE AUTORS	190
------------------------------------	-----

REQUIREMENTS FOR MANUSCRIPTS.....	192
-----------------------------------	-----

ARGUMENT

Paci sunt maxime contraria, vis et enjuria

Publicația periodică științifico–teoretică și informațional–practică „*Studii Juridice Universitare*“ a fost fondată în 2008, iar pe parcursul anilor a suferit mai multe modificări, inclusiv de fond și de formă, de fiecare având un scop nobil — îmbunătățirea calității volumelor publicate.

Astfel, respectând rigorile față de o revistă științifică, stabilite de autoritățile competente, a fost acceptat trecerea la formatul editării a **două numere per an** — Nr. 1 și Nr. 2, rezervând posibilitatea de editare a unui număr special, fie cu ocazia unei manifestări științifice semnificative, fie a unui proiect științific internațional.

Revista a trecut mai multe etape din punct de vedere al editării. A fost fondată în cadrul Facultății Drept, apoi a fost editată împreună cu Școala Doctorală Drept, modificarea respectivă fiind dictată de noul cadru legal — adoptarea de către Parlament la 17.07.2014 a Codului Educației al Republicii Moldova, în vigoare din 23.11.2014, dar, în egală măsură și a Regulamentului privind organizarea studiilor superioare de doctorat, ciclul III, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.1007 din 10.12.2014.

Actualmente revista este editată de Facultatea Drept și Școala Doctorală ULIM, care la rândul său a unificat cele 3 (trei) școli doctorale existente anterior, având în cadrul său și 3 (trei) reviste acreditate de ANACEC.

În acest context, aducem la cunoștință faptul că, revistei „*Studii Juridice Universitare*“, prin Decizia Consiliului de Conducere al Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare nr. **72 din 27 noiembrie 2020**, i-a fost eliberat Certificat de recunoaștere a revistei în calitate de **publicație științifică de profil Seria RȘP Nr. 024 Tipul B!** Acest succes Revista datorează întregului Colectiv al Facultății Drept, al Școlii Doctorale ULIM, membrilor Colegiului de redacție, inclusiv din Republica Moldova și din centrele universitare din alte țări. Or, gradul înalt de cercetare este garantat inclusiv de componența solidă a Colegiului de redacție, compus din experți de talie națională și internațională.

Printre obiectivele promovate de revistă și în continuare, evidențiem publicarea unor lucrări de valoare, ce reflectă rezultatele cercetărilor curente în care sunt antrenate reprezentanți ai mediului academic, inclusiv cadre didactice ale facultății, reprezentanți ale instituțiilor din Republica Moldova și din alte state.

Revista ese structurată pe secții ce reflectă probleme actuale ale diverselor domenii, după cum urmează: *Drept Internațional*, *Drept Public*, *Drept Privat* și *Științe penale*. Revista continue să promoveze elementul novator implementat în numerele precedente — în cadrul secțiilor respective sunt admiși doctoranzi, criteriul fiind finalizarea studiilor de doctorat și definitivarea tezei, inclusiv începerea procedurii de susținere a acesteia. Excepția în cauză vine să confirme nivelul înalt de cercetare al doctoranzilor. În egală măsură această regulă este aplicată și experților, studiile cărora prezintă interes, în special pentru practicieni.

Promovând ideea susținerii tinerilor cercetători științifici, revista conține o rubrică specială *Tribuna doctorandului*, în cadrul căreia aceștea au posibilitate să-și publice rezultatele cercetărilor, lucrările fiind recenzate de experți în domeniu.

Una din rubricile tradiționale este prezentarea noilor lucrări științifice apărute în perioada respectivă. Prezentul număr este dedicat monografiei „International Normative Framework in Security Matters in the context of Regional Crises“, Iași, Cartea românească educațional, 2021, 312 p.

Rubrica *IN HONOREM* este dedicată dlui **Andrei SMOCHINĂ**, profesor universitar, doctor habilitat, primul decan al Facultății Drept ULIM și figură proeminentă a științei juridice autohtone.

Materialele publicate în revistă sunt plasate și pe site-ul revistei și indexate în multiple baze de date internaționale, fapt ce contribuie la sporirea calității lucrărilor prezentate. Sperăm că această practică ulterior va duce la promovarea imaginii științei juridice autohtone în diverse state europene, iar revista „*Studii Juridice Universitare*“ va rămâne și în continuare un promotor real al valorilor științifice și al tradițiilor educaționale juridice europene.

Conf. univ., dr. Vitalie GAMURARI
Redactor-șef

FOREWORD

Paci sunt maxime contraria, vis et enjuria

The journal aimed both at theoretical research and practical information *Studii Juridice Universitare (University Legal Studies)* was established in 2008, and in the course of the years had experienced many modifications of form and substance, each of them with a noble scope — the improvement of published volumes.

Thus, respecting the rigors of a scientific journal, established by the competent authorities, it was accepted to switch to the format of publishing **two issues per year** — No. 1 and No. 2, reserving the possibility of editing a special issue, either on the occasion of a significant scientific event or an international scientific project.

The journal went through several stages in terms of publishing. It was founded within the Faculty of Law, then it had been published together with the Doctoral School of Law, the respective amendment being dictated by the new legal framework — the adoption by the Parliament on 17.07.2014 of the Education Code of the Republic of Moldova, in force since 23.11.2014, as well as the Regulation on the organization of higher doctoral studies, cycle III, approved by Government Decision no. 1007 of 10.12.2014.

Currently, the journal is published by the Faculty of Law and the ULIM Doctoral School, which in turn unified the 3 (three) previously existing doctoral schools, having within it 3 (three) journals accredited by ANACEC.

In this context, we inform you that the journal *University Legal Studies*, in accordance with the Decision of the Board of Directors of the National Agency for Quality Assurance in Education and Research no. 72 of November 27, 2020, was issued a **Certificate of recognition of the journal as a scientific publication of the profile RSP Series No. 024 Type B!** This success is due to the entire staff of the Faculty of Law, the ULIM Doctoral School, the members of the Editorial Board, including from the Republic of Moldova and from university centers in other countries. However, the high degree of research is also guaranteed by the solid composition of the Editorial Board, composed of national and international experts.

Among the objectives continually promoted by the magazine, we have to emphasize the publication of valuable works, which reflect the results of the current research and in which are engaged representatives of the academic medium, including faculty staff and representatives of the institutions from the Republic of Moldova and other states.

The journal is structured into sections that reflect actual problems of different legal domains, as follows: *International Law, Public Law, Private Law* and *Criminal Sciences*.

The magazine continues to promote the innovative element implemented in the previous issues — the aforementioned sections include the research of post-graduate students, the criterion being the finalization of the doctoral studies and completion of thesis, including the beginning of the procedure of its defense. This exception is aimed at confirmation of high level of doctoral studies. This rule is applied in the same measure to the experts, whose research presents an interest, especially for the practitioners.

Promoting the idea of supporting young researchers, the magazine provides a special section — *The Tribune of Post-Graduate Student*, which gives those researchers a possibility to publish the results of their work, the articles being reviewed by experts in the domain.

One of the traditional rubrics is presenting new scientific works published during the corresponding period. This issue is dedicated to the book “International Normative Framework in Security Matters in the context of Regional Crises”, Iași, Cartea românească educațional, 2021, 312 p.

The *IN MEMORIAM* section is dedicated Mr. **Andrei SMOCHINĂ**, university professor, doctor of habilitation, the first dean of the Faculty of Law ULIM and a prominent figure of national legal science.

The articles published in the journal are also placed on the journal’s website and indexed in multiple international databases, which contributes to increasing the quality of the papers presented. We hope that this practice will in the long run contribute to the promotion of the image of the local legal science in the various European states, and the journal *Studii Juridice Universitare* will retain its role of a real promoter of scientific values and European traditions of legal education.

Vitalie GAMURARI, *PhD, associate professor,
Editor-in-chief*

DREPT INTERNAȚIONAL

INTERNATIONAL LAW

REGLEMENTAREA STATUTULUI PERSOANELOR INTERN DEPLASATE ÎN LUMINA PRINCIPILOR DIRECTOARE ALE COMISIEI PENTRU DREPTURILE OMULUI A ONU DIN 17.05.1998

Vitalie GAMURARI, doctor în drept, conferențiar universitar (ORCID: 0000-0003-3634-8554)

Aliona CIGULEA, doctorandă, USEM (ORCID: 0000-0002-3987-822X)

REGULATION OF THE STATUS OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS IN THE LIGHT OF THE GUIDING PRINCIPLES OF THE UN HUMAN RIGHTS COMMISSION OF 17.05.1998

The development of the guiding principles regarding the status of internally displaced persons by the UN Human Rights Commission was a reaction to the critical situation in which this category finds itself, given the lack of regulation of their legal status at the international level. However, this document attempted to equalize the legal status of internally displaced persons and refugees, especially the normative framework that ensures security for internally displaced persons equal to that of refugees, including the involvement of international bodies.

Keywords: *internally displaced persons, human rights, armed conflict, reintegration*

Elaborarea principiilor directoare privind statutul persoanelor intern deplasate de către Comisia pentru drepturile omului a ONU a fost o reacție la situația critică în care se află această categorie în condițiile lipsei unei reglementări a statutului juridic al acestora la nivel internațional. Or, prin acest document sa încercat echivalarea statutului juridic al persoanelor intern deplasate și ale refugiaților, în special al cadrului normativ ce asigură o securitate persoanelor intern deplasate egală cu cea a refugiaților, inclusiv cu implicarea organismelor internaționale.

Cuvinte-cheie: *persoane intern deplasate, principii directoare, drepturi ale omului, conflict armat, reintegrare*

Introducere

Problematika persoanelor intern deplasate este una care, în pofida faptului că nu și-a pierdut actualitatea și importanța nicicând, a fost în permanență ignorată de către autoritățile statelor afectate de acest fenomen, în special pentru a nu-i acorda o importanță la nivel internațional. Or, anume din aceste considerente timp de zeci de ani a fost ignorată situația critică a persoanelor intern deplasate, delimitându-le de refulați, statutul cărora a fost abordat imediat după Primul Război Mondial și determinat definitiv în cadrul Convenției de la Geneva din 1951, deja în contextul efectelor celui deal Doilea Război Mondial.

Între timp, nu este un secret că numărul persoanelor intern deplasate cu mult depășește numărul celor ce beneficiază de statutul de refugiat. Or, situația este identică pentru toate continentele din simplul motiv că soluțiile țin de „competența“ autorităților locale. Câte exemple am putea aduce din practica Africii sau Asiei, a propos, anume

pe cazurile lor ne vom axa, în special pentru a argumenta importanța acestui subiect, deși, în realitate, toate continentele, așa cum am menționat, sunt și rămân a fi afectate de acest fenomen. Doar două exemple cu argumentări de ordin istoric sau evolutiv — cazurile Republicii Moldova și a Ucrainei. Declanșarea conflictului „transnistrean” în primăvara anului 1992 a provocat, așa cum era și logic, un număr mare de persoane care au încercat să scape de ororile conflictului armat. Doar că cei care se refugiau în Ucraina aveau dreptul, cel puțin teoretic, să beneficieze de statut de refugiat în lumina prevederilor Convenției de la Geneva din 1951, pe când cei ce sau refugiat pe malul drept al Nistrului, teritoriu controlat de autoritățile constituționale ale Republicii Moldova, nu se încadrau în criteriile conceptului de refugiat reglementat de Convenția menționată recent. Astfel, în mod normal apare întrebarea privind statutul acestora, în egală măsură ca și în cazul cetățenilor Ucraineni din teritoriile ocupate de Federația Rusă în 2014 și 2022.

Așa cum am mai menționat, subiectul este și mai stringent pentru continentele Africa și Asia, unde numărul persoanelor intern deplasate este foarte de mare, provocând astfel crize umanitare extrem de grave.

Caracteristica generală

Prezentele principii directe vizează să răspundă necesităților speciale ale persoanelor intern deplasate în întreaga lume. În acest sens, au fost identificate drepturile și garanțiile ce reflectă protecția persoanelor împotriva deplasărilor forțate, inclusiv asigurarea ajutorului necesar în contextul deplasărilor, revenirilor, reinstalărilor și reintegrării acestora.

În sensul prezentelor principii directe, persoanele deplasate în interiorul propriei țări sunt persoane sau grupuri de persoane care au fost forțate sau constrânse să se refugieze sau să părăsească sediul sau locul de reședință arbitral, în special în contextul unui conflict armat, ale unor situații de violență, catastrofe naturale ce au generat încălcări în masă a drepturilor omului.

Obiectivele urmărite de acest document sunt asigurarea unei protecții minimale adecvate celei acordate refugiaților sau de a evita efectele negative pentru persoanele ce nu au depășit frontierele statului recunoscute la nivel internațional, dar sunt nevoite să caute un refugiu în contextul crizei cu care se confruntă.

Prezentele principii se inspiră din dreptul internațional al drepturilor omului și dreptul internațional umanitar, astfel, conformându-se acestora. Ele vizează să ghideze:

- reprezentantul Secretarului general împuternicit cu chestiunea persoanelor deplasate în interiorul propriei țări în exercitarea mandatului său;
- statele care trebuie să facă față fenomenului deplasărilor interne;
- alte grupuri, indivizi și autorități ce au contacte în relațiile sale cu persoanele intern deplasate; și
- organizațiile interguvernamentale și nonguvernamentale în activitățile dedicate problemei deplasărilor interne.

Prezentele principii directe trebuie să fie difuzate și aplicate pe un eșantion larg pe cât este posibil acest lucru.

Titlul I — Principii generale

Principiul 1

Persoanele deplasate în interiorul propriei țări beneficiază în egală măsură, în lumina dreptului internațional și al dreptului național, de aceleași drepturi și libertăți ca și restul populației țării. Acestea nu fac obiectul unei limitări în exercitarea diferitelor drepturi și libertăți a căreia discriminare este fondată pe regimul lor de în calitate de persoane intern deplasate.

Prezentele principii nu împiedică punerea în aplicare a răspunderii persoanelor culpabile în baza dreptului internațional, în special în caz de genocid, crime contra umanității și a crimelor de război.

Principiul 2

Indiferent de statutul lor juridic, toate grupurile, autoritățile și persoanele concepute prezentele Principii directorii și le vor aplica fără discriminare. Conținutul prezentelor Principii nu are nici un efect juridic în raport cu statutul autorităților, grupurilor sau persoanelor afectate.

Prezentele Principii nu trebuie interpretate ca restrângând, modificând sau minimalizând instrumentele unui instrument internațional în materie de drepturi ale omului sau drept internațional umanitar, inclusiv drepturile acordate unor categorii de persoane în baza legislației naționale. În special, prezentele Principii nu prejudică cu nimic dreptul de a solicita azil de care ar putea beneficia persoanele respective în alte țări.

Principiul 3

Obligația și responsabilitatea principală de a oferi protecție persoanelor deplasate în interiorul propriei țări le revine autorităților naționale, fapt ce reiese din jurisdicția lor.

Persoanele deplasate în interiorul propriei țări au dreptul să solicite și să obțină o protecție și un ajutor umanitar din partea acestor autorități. Ele nu pot fi supuse persecuțiilor sau pedepselor pentru faptul că au formulat astfel de cerere.

Principiul 4

Prezentele Principii sunt aplicate fără nici o discriminare bazate în special pe rasă, gen, limbă, religie sau credință, opinie publică, naționalitate, origine etnică sau socială, statutul juridic, social, vârsta, incapacitatea, proprietatea sau oricare alt criteriu.

Unele persoane deplasate în interiorul propriei țări, cum ar fi copiii, în special minorii ce nu sunt acompaniați, femeile însărcinate, mamele copiilor minori, persoanele ce suferă de incapacitate și cele în etate au dreptul la protecție și ajutor impus de condițiile lor, precum și la un tratament care ar ține cont de necesitățile lor speciale.

Titlul II — Principiile referitor la protecția contra deplasării

Principiul 5

Toate autoritățile și toți membrii abilitați ai comunității internaționale vor respecta obligațiile asumate în baza dreptului internațional, în special drepturile omului

și dreptul umanitar și asigură respectarea lor în orice condiții pentru a preveni și a evita situații de natură de a antrena deplasarea persoanelor.

Principiul 6

Orice ființă umană are dreptul la protecția informației privind deplasarea din terenul de proprietate sau locul de reședință obișnuită.

Interdicția deplasărilor arbitrare se aplică deplasărilor ce sunt consecință:

- a politicilor de apartheid;
- a politicilor „purificărilor etnice“ sau ale altor practici similare, atunci când rezultatul sau obiectivul este modificarea componenței etnice, religioase sau rasiale a populației afectate care intervin în situații de conflict armat în contextul în care securitatea persoanelor menționate sau din considerente militare convingătoare ce nu sunt constatate ca fiind necesare;
- are se produc în contextul proiectelor de dezvoltare de anvergură mare ce nu sunt justificate prin considerații convingătoare ce țin de interesul superior public;
- are sunt operate în caz de catastrofă, mai puțin ca securitatea și sănătatea persoanelor nominalizate nu impună exigența evacuării lor
- are sunt utilizate în calitate de mijloc de pedeapsă colectivă.

Deplasarea nu trebuie să dureze mai mult timp decât aceasta este dictată de circumstanțe.

Principiul 7

Anterior oricărei decizii ce vizează deplasarea persoanelor, autoritățile autorizate vor constata că toate celelalte posibilități vor fi examinate, astfel evitând recurgerea la o astfel de măsură. Dacă nu există o altă soluție, trebuie să fie făcut totul pentru ca numărul persoanelor deplasate să fie redus cât este posibil și că efectele nefaste ale deplasării vor fi limitate.

Autoritățile care purced la o astfel de deplasare a populației, vor veghea în măsurile posibile, ca persoanele deplasate să fie corect cazate, ca procesul de deplasare să se facă în condiții satisfăcătoare în plan de securitate, de alimentare, de sănătate și de igienă și că membrii familiei nu vor fi separați.

În cazul în care deplasarea are loc în alte circumstanțe decât faza de urgență a unui conflict armat sau a unei catastrofe, garanțiile următoare vor trebui să fie asigurate:

- orice decizie va fi luată de autoritatea de stat abilitată prin lege;
- dispozițiile necesare vor fi luate pentru ca persoanele deplasate să fie pe deplin informate despre rațiunile și modalitățile deplasării lor și cazul aplicabil, măsura de indemnizare și de reinstalare;
- va trebui de obținut consimțământul liber și în cunoștință de cauză ale persoanelor deplasate;
- autoritățile competente vor trebui asociate persoanele indicate, în special femeile, la planificarea și gestionarea reinstalării lor;
- măsură de menținere a ordinii vor fi luate în caz de necesitate, de autoritățile judiciare competente;

- dreptul la un recurs util, inclusiv la o reexaminare a deciziilor luate de autoritățile judiciare competente va fi respectat.

Principiul 8

Nu se va proceda la nici o deplasare a populației în încălcarea drepturilor la viață, la demnitate, la libertatea și la securitatea persoanelor nominalizate.

Principiul 9

Statele au obligația specială de a proteja contra deplasării populațiilor indigene/băștinașe, a minorităților, a țăranilor, a crescătorilor și alte grupuri care au în raport cu pământul lor o legătură de dependență și un atașament special.

Titlul III — Principiile privind protecția în perioada deplasării

Principiul 10

Orice ființă umană are un drept inerent la viață care este protejată prin lege. Nimeni nu poate lipsit în mod arbitrar de viață. Persoanele deplasate în interiorul țării sale vor fi protejate în special împotriva:

- genocidului;
- asasinatelor;
- execuțiile rezumate sau arbitrare și
- dispozițiile forțate, inclusiv îndepărtare sau detenție nerecunoscută, atunci când există pericolul de moarte sau moartea persoanei;
- pericolul/amenințarea recurgerii sau incitarea la unul din actele susmenționate sunt interzise.

Atacurile sau alte acte de violență contra persoanelor deplasate în interiorul propriei țări care au încetat să participe la ostilitățile sunt interzise în orice circumstanțe. Persoanele deplasate sunt protejate, în special contra:

- atacurilor directe sau oarbe sau alte acte de violență, inclusiv delimitarea zonelor în care atacurile contra civililor sunt autorizate;
- utilizarea foamei ca metodă de luptă;
- utilizarea persoanelor ca scut pentru a proteja obiectivele militare contra atacurilor sau pentru a acoperi, favoriza sau împiedica operațiuni militare;
- atacurile ce vizează taberele sau zonele de instalare a persoanelor deplasate;
- utilizarea minelor terestre antipersonal.

Principiul 11

Fiecare are dreptul la demnitate și integritate psihică, mentală și morală.

Persoanele deplasate în interiorul propriei țări, libertatea cărora face dreptul restricțiilor sunt protejate în special contra:

- violenței, maltratărilor, torturii, tratamentelor sau pedepse crude, inumane sau degradante și alte atentate la demnitatea lor, cum ar fi acte de violență ce vizează în special femeile, prostituarea forțată și orice formă de atentat la modestie;

- sclavajul sau orice altă formă contemporană de sclavaj (vânzare în scop de nuntă, exploatare sexuală, muncă forțată a copiilor, etc.), și
- acte de violență ce vizează semănarea terorii printre persoanele deplasate în interiorul propriei țări.

Amenințarea cu recursul sau incitarea la un alt instrument sunt interzise.

Principiul 12

Orice individ are dreptul la libertatea și securitatea drepturilor sale. Nimeni nu poate fi obiectul unor arestări sau a unor detenții arbitrare.

Pentru a asigura efectul acestui drept recunoscut persoanelor deplasate în interiorul propriei țări, este interzis de a le închide sau de a le limita într-un lagăr. În cazul în care circumstanțele excepționale ale unor astfel de măsuri se fac absolut necesare, ele nu trebuie să dureze mai mult timp decât le impun circumstanțele.

Persoanele deplasate în interiorul propriei țări vor fi protejate contra oricăror arestări și detenții discriminatorii în contextul deplasării lor.

În nici un caz, persoanele deplasate în interiorul propriei țări nu vor fi luate ca ostatici.

Principiul 13

În nici o circumstanță copiii deplasați nu vor fi înrolați în vreo forță armată sau obligați să participe la lupte.

Persoanele deplasate în interiorul propriei țări vor fi protejate contra practicilor discriminatorii ce ar consta în luarea în calcul a situației acestora pentru a-i înrola în forțele sau în grupurile armate. În special, orice practică crudă, inumană sau degradantă ce vizează constrângerea persoanelor deplasate să accepte înrolarea într-un grup armat sau pedepsirea în caz de refuz este interzisă indiferent de circumstanțe.

Principiul 14

Orice persoană deplasată în interiorul propriei țări are dreptul la libera circulație și la libera alegere a locului de reședință.

Persoanele deplasate în interiorul țării sale au, în special, dreptul de a intra și a ieși liber din lagărele sau alte zone de instalare.

Principiul 15

Persoanele deplasate în interiorul țării au:

- dreptul de a căuta securitate într-o altă parte/regiune a țării;
- dreptul de a părăsi țara sa;
- dreptul de a solicita azil într-o altă țară;
- dreptul de a fi protejat contra reînțarcerii sau reinstalării forțate în orice loc, în care viața, securitatea, libertatea și/sau sănătatea ar fi în pericol;

Principiul 16

Toate persoanele deplasate în interiorul țării sale au dreptul să fie informate despre soarta celor apropiați declarați dispăruți și a locului în care se află;

Autoritățile competente vor depune eforturi pentru a stabili soarta și locul în care se află persoanele intern deplasate declarate dispărute și vor coopera cu organizațiile

internaționale care își asumă o astfel de sarcină. Ele vor ține cei apropiați la curent privind progresele în căutarea lor, vor facilita restituirea lor celor apropiați sau pentru a dispune de el de o manieră respectuoasă.

Mormintele persoanelor intern deplasate sunt protejate în orice circumstanțe. Persoanele intern deplasate au dreptul la acces la morminte apropiatilor decedați.

Principiul 17

Fiecare are dreptul la respectul vieții sale personale.

Pentru a produce efecte de către acest drept recunoscut persoanelor intern deplasate, membrii unor familii care doresc să rămână împreună vor fi autorizați să facă acest lucru.

Famiiliile separate ca urmare a deplasării lor va trebui să fie returnate cât mai repede posibil. Toate măsurile necesare vor fi luate pentru a accelera recuperarea acestor familii, în special, în cazul prezenței copiilor.

Autoritățile responsabile vor facilita căutările întreprinse de membrii unei familii, încurajând acțiunea organizațiilor umanitare care activează pentru reunificarea familiilor și vor coopera cu ele.

Membrii familiilor intern deplasate, ce sunt limitate de libertate, fiind închise sau deținute în lagăre de câmp, au dreptul să rămână împreună.

Principiul 18

Orice persoană intern deplasată are dreptul la o viață decentă.

La nivelul minim care ar fi circumstanțele și fără careva discriminare, autoritățile competente asigură persoanelor intern deplasate următoarele servicii și le permit să aibă în securitatea sa :

- alimente de bază și apă potabilă;
- adăpost și cazare;
- haine decente, și
- servicii medicale și instalații sanitare esențiale.

Eforturi speciale vor fi întreprinse pentru a asigura deplina participare a femeilor la planificarea și distribuirea produselor de primă necesitate.

Principiul 19

Toate persoanele deplasate intern care au fost rănite sau sunt bolnave, prin urmare cele handicapate, vor beneficia, în măsurile posibile și în cele mai bune condiții de asigurare medicală și atenție de care ei au nevoie fără a face distincție pe bază de motive extramedicale.

La nevoie, persoanele intern deplasate vor avea acces la serviciile de asistență psihologice și sociale.

O atenție specială va trebui acordată printre altele, prevenirii bolilor contagioase și infecțioase, cum ar fi de exemplu SIDA, printre persoanele intern deplasate.

O atenție specială va trebui acordată necesităților femeilor în domeniul sănătății, în special accesul la prestările și serviciile de îngrijire de sănătate, cum ar fi îngrijire de sănătate în materie de reproducere, precum și la servicii de consultații bazate pe cazurile de victime ale serviciilor sexuale și altele.

Principiul 20

Oricine are dreptul la recunoașterea în orice loc a personalității sale juridice.

Pentru a oferi efect acestui drept recunoscut persoanelor intern deplasate, autoritățile competente le vor elibera documentele necesare (pașaport, acte de identitate, certificat de naștere, certificat de căsătorie etc.) pentru ca aceștia să poată beneficia de drepturile sale.

Ele vor facilita în special obținerea noilor documente sau înlocuirea documentelor pierdute în procesul de deplasare fără a le pune condiții excesive, cum ar fi revenirea la locul rezidențial anterior pentru a restabili aceste documente sau alte acte necesare.

Femeile și bărbații vor putea solicita astfel de documente pe picior de egalitate și vor avea dreptul ca acestea să fie eliberate în nume propriu.

Principiul 21

Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de proprietatea sa și posesiunile sale.

Proprietatea și posesiunile persoanelor intern deplasate vor fi în orice circumstanță protejată, în special împotriva următoarele acte:

- jaf;
- atacuri directe sau oarbe sau alte acte de violență;
- folosirea în calitate de scut viu pentru operațiunile sau obiectivele militare;
- utilizarea ca obiecte de represalii, și
- distrugerea sau însușirea în calitate de măsură de pedeapsă colectivă.

Proprietatea și posesiunile lăsate de persoanele intern deplasate în momentul plecării sale vor trebui protejate contra distrugerii, precum și exproprierii, ocupării și utilizării arbitrar și ilegale.

Principiul 22

Exercitarea următoarelor drepturi ale persoanelor intern deplasate care trăiesc în lagăre sau în alte locuri, nu trebuie să facă obiectul oricărei discriminări fondate pe situație în calitate de persoane intern deplasate:

- dreptul la libertatea de a gândi, la conștiință, la religie, opinie și la exprimare;
- dreptul de căutare liberă a serviciului și de a participa la activități economice;
- dreptul la libertatea de a se asocia și de a participa pe picior de libertate în afacerile comunității;
- dreptul de a vota și de a participa în afacerile guvernamentale și publice,
- inclusiv dreptul de a accede la mijloacele necesare pentru executarea acestor drepturi, și dreptul de a comunica într-o limbă pe care o înțelege.

Principiul 23

Orice persoană are dreptul la educație.

Pentru ca acest drept să producă efecte, autoritățile competente vor supraveghea ca persoanele intern deplasate, în special copiii deplasați să aibă acces gratuit la studii care va avea un caracter obligatoriu la nivel primar. Acest învățământ va respecta identitatea lor culturală, limba și religia lor.

Eforturi speciale vor fi depuse pentru a asigura dreptul și egala participare a femeilor și fetelor în cadrul programelor de învățământ.

Servicii de învățământ și de formare vor fi oferite, pe cât condițiile vor permite persoanelor intern deplasate, în special pentru adolescenți și femei care trăiesc într-un lagăr sau în alte condiții.

Titlul IV — Principii privind ajutorul umanitar

Principiul 24

Orice ajutor umanitar va fi acordat în baza respectării principiilor umanității și imparțialității în lipsa oricărei discriminări.

Ajutorul umanitar persoanelor intern deplasate nu va fi preluat, în special din considerente politice sau militare.

Principiul 25

Obligația de a acorda ajutor umanitar persoanelor intern deplasate și responsabilitatea le revine, în primul rând, autorităților naționale.

Organizațiile internaționale umanitare și alte părți competente la fel au dreptul să propună serviciile sale pentru a veni în ajutor persoanelor intern deplasate. O astfel de propunere nu trebuie să fie considerată ca fiind neamicală sau ca un act de ingerință în afacerile interne ale statului și vor fi acceptate cu bună credință. Aceste servicii nu vor fi refuzate în mod arbitrar, mai ales dacă autoritățile competente nu vor fi în stare să acorde ajutor umanitar necesar sau nu sunt dispuse să facă acest lucru.

Toate autoritățile competente vor autoriza și vor facilita libera trecere a ajutorului umanitar și vor permite persoanelor abilitate să le distribuie pentru a avea un acces rapid și liber la persoanele intern deplasate.

Principiul 26

Persoanele împuternicite cu acordarea ajutorului umanitar, mijloacele sale de transport și inventarul lor sunt protejate. Ele nu vor face obiect al unui atac sau alt act de violență.

Principiul 27

Organizațiile internaționale umanitare și alte părți cointeresate vor acorda, în cadrul ajutorului pe care îl oferă, atenția dorită necesităților de protecție și drepturilor fundamentale persoanelor intern deplasate și vor lua măsurile necesare pentru acestea.

Fiind implicate în astfel de activitate, aceste organizații și părți vor respecta normele și codurile internaționale de conduită.

Paragraful precedent nu prejudică cu nimic responsabilitățile în materie de protecție a organizațiilor internaționale mandatate, a căror servicii pot fi oferite sau solicitate de state.

Titlul V — Principiile privind revenirea, reinstalarea și reintegrarea

Principiul 28

Autoritățile competente au obligația în primul rând și responsabilitatea de a crea condiții propice de revenire liberă decisă, în condiții de securitate și demnitate pentru persoanele intern deplasate în locurile sale de reședință sau reinstalare bene-

volă într-o altă parte a țării sau să le acorde mijloace necesare pentru aceasta. Aceste autorități se vor concentra pe facilitarea reintegrării persoanelor intern deplasate care se întorc în locurile sale sau în care au fost reinstalate.

Eforturi speciale vor fi depuse pentru participarea cât mai largă a persoanelor intern deplasate la planificarea și gestionarea reîntoarcerii lor sau reinstalării și reintegrării lor.

Principiul 29

Persoanele intern deplasate care s-au restabilit în locurile sale sau au fost reinstalate în alte regiuni ale țării nu vor fi obiectul unor discriminări din rațiunea deplasării lor. Ele au dreptul să participe deplin și pe picior de egalitate în afacerile publice la toate nivelurile și să accedă în condiții de egalitate la serviciile publice.

Autoritățile competente au obligația și responsabilitatea să ajute persoanele intern deplasate care au revenit la locul de origine sau au fost reinstalate, să recupereze, în măsurile posibile, proprietatea și posesiunile pe care le-au lăsat sau de care au fost deposedate la momentul plecării. În condițiile în care recuperarea nu este posibilă, autoritățile competente vor acorda acestor persoane o indemnizație echitabilă sau o altă formă de despăgubire, fie le vor ajuta să le obțină.

Principiul 30

Toate autoritățile competente vor autoriza și vor ajuta organizațiile internaționale umanitare și alte părți competente să accedă liber și rapid, în exercitarea mandatelor sale respective, persoanelor intern deplasate pentru a le ajuta în cadrul revenirii lor sau a reinstalării și integrării acestora.

Încheiere

Timp de zeci de ani comunitatea internațională a neglijat importanța reglementării statutului persoanelor intern deplasate, în pofida faptului că acest fenomen luase o amploare catastrofală, în special în regiunile în care societățile se confruntau cu conflicte armate non-internaționale, printre efectele cărora se evidenția numărul mare de persoane deplasate în interiorul propriei țări, în încercarea de a se salva de efectele dezastruoase ale „războiului“.

Această situație a fost provocată mult timp inclusiv de așa numita „conurență“ dintre principalii actori internaționali implicați în gestionarea crizelor persoanelor intern deplasate și a refugiaților, fie că este vorba de actori universali, fie regionali.

Conceptul Principiilor Directoare supuse studiului în cauză se încadrează perfect în tendințele evolutive ale dreptului internațional contemporan — pe prim plan iese individul, mai precis, interesul sporit față de statutul juridic al acestuia în diverse condiții, inclusiv de criză. Or, ultimele trei-patru decenii s-au caracterizat printr-o abordare profundă a aspectelor ce reflectă interesele diverselor categorii de persoane, care pot fi asociate cu conceptul de victime, fiind promovată chiar și o ramură distinctă în dreptul internațional — victimologia.

Încercarea de a unifica cadrul normativ ce reglementează statutul persoanelor intern deplasate cu cel al refugiaților este o idee logică. Or, și unii și alții se confruntă

cu probleme similare, doar că dacă refugiații au constituit un subiect permanent al dreptului internațional, atunci intern deplasații rămâneau o chestiune internă a statelor, astfel rămânând în afara procesului de codificare al dreptului internațional.

A propos, o abordare unică al cadrului normativ ce reglementează statutul juridic al celor două categorii cu siguranță va produce efecte pozitive, inclusiv în raport cu monitorizarea altor aspecte de drept internațional — persoane dispărute fără veste, persoane forțat dispărute.

O astfel de abordare poate favoriza unul din obiectivele de bază ale dreptului internațional — accesul la justiție în calitate de drept fundamental al individului, indiferent de statutul juridic al acestuia.

Evident că elaborarea și adoptarea Principiilor Directoare în cauză poate fi considerată ca un început de succes în procesul de codificare al cadrului normativ ce reglementează statutul persoanelor intern deplasate, care este un proces continuu și lung și care trebuie să ia în considerație efectele la nivel internațional, în special în lumina angajamentelor asumate de state la nivel internațional.

REGLEMENTAREA JURIDCĂ A ASPECTELOR IDEOLOGICE ALE PROCESULUI DE ASIGURARE A SECURITĂȚII NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA

Alexandr CAUIA, doctor în drept, conferențiar universitar (ORCID: 0000-0002-1952-5734)

LEGAL REGULATION OF THE IDEOLOGICAL ASPECTS IN THE PROCESS OF ENSURING THE NATIONAL SECURITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

In the ex-Soviet space in general and in the Republic of Moldova in particular, the ideological aspects of national security are instinctively associated with the tragic consequences of the Soviet system and the communist regime of that period. However, the express definition of the national interest and national values as the foundation of the state structure and the normative system for ensuring national security constitutes an indisputable imperative.

Thus, this article reflects, in addition to the definitions, conceptions and interpretations of the term ideology, in the context of ensuring the legal-normative basis of the state's national security, and the need for the express formulation in the text of the future National Security Strategy, the essence and content of the national interest and national values, as the ideological foundations of the national security of the Republic of Moldova.

Keywords: national security, national ideology, national interest, national values, legal regulation.

În spațiul exsovietic în general și în Republica Moldova în special, aspectele ideologice ale securității naționale sunt asociate instinctiv cu consecințele tragice ale sistemului sovietic și regimul comunist din respectiva perioadă. Cu toate acestea, definirea expresă a interesului național și a valorilor naționale drept fundament al construcției etatice și a sistemului normativ de asigurare a securității naționale constituie un imperativ incontestabil.

Astfel, prezentul articol reflectă, pe lângă definițiile, concepțiile și interpretările termenului de ideologie în contextul asigurării bazei normativ-juridice a securității naționale a unui stat, și necesitatea formulării exprese în textul viitoarei Strategii Naționale de Securitate a esenței și conținutului interesului național și a valorilor naționale, drept fundamente ideologice ale securității naționale a Republicii Moldova.

Cuvinte-cheie: Securitate națională, ideologie națională, interes național, valori naționale, reglementare juridică

În cadrul teoriei sistemelor, există diverse abordări pentru înțelegerea securității. În unele cazuri, securitatea este înțeleasă ca o stare a sistemului studiat, iar în altele — ca una dintre proprietățile sale. Kazakov N. D. definește securitatea statului ca „o stare dinamic stabilă în raport cu efectele adverse și activitățile de protecție împotriva amenințărilor interne și externe, pentru a asigura astfel de condiții interne

și externe pentru existența statului care să garanteze posibilitatea unui progres global stabil al societății și al cetățenilor.¹

Acest concept s-a transformat într-unul complex, interdisciplinar și integrator, reflectând în această calitate interesele vitale ale dezvoltării individului, societății și statului. Esența securității în sensul cel mai general înseamnă capacitatea societății de a menține posibilitatea de dezvoltare în fața amenințărilor.²

Bazându-ne pe metodologia unei abordări sistematice ne permite să înțelegem esența securității ideologice ca bază pentru organizarea și funcționarea puterii de stat ca sistem. Prezența unui anumit set de idei, valori, principii definite de stat și care reflectă voința și aspirațiile oamenilor, cetățenilor, este o condiție necesară pentru funcționarea puterii de stat și „ca trăsătură integrală a oricărui stat ca trăsături general recunoscute, cum ar fi suveranitatea statului, teritoriul, legea, mecanismul de control etc. Slăbirea fundamentelor ideologice este dezastruoasă pentru stat”.³

În acest sens, legislația națională a Republicii Moldova stabilește: „Republica Moldova este un stat suveran, independent și democratic, liber să-și hotărască prezentul și viitorul, fără niciun amestec din afară, în conformitate cu idealurile și năzuințele sfinte ale poporului în spațiul istoric și etnic al devenirii sale naționale” și hotărăște ca pe întregul teritoriu „să se aplice numai Constituția, legile și celelalte acte normative adoptate de organele legal constituite ale Republicii Moldova”⁴

Aceste valori incontestabile sunt consfințite și în textul Constituției Republicii Moldova: „Republica Moldova este un stat suveran și independent, unitar și indivizibil.”⁵

Interesele naționale vitale ale Republicii Moldova rezidă în asigurarea și în apărarea independenței, suveranității, integrității teritoriale, a frontierelor inalienabile ale statului, a siguranței cetățenilor, în respectarea și în protejarea drepturilor și a libertăților omului, în consolidarea democrației, ceea ce permite dezvoltarea unui stat de drept și a unei economii de piață. Prioritate absolută în politica de securitate a Republicii Moldova o are urmărirea acestor interese.⁶

1 Казаков Н.Д. Безопасность и синергетика (опыт философского осмысления). В: Безопасность, 1994, № 4 (20), с. 62-63

2 Лесков М. А. Гомеостатические процессы и теория безопасности // Безопасность: информационный сборник. 1994. № 4 (20), с. 16

3 Хабибулин А. Г., Рахимов Р. А. Государственная идеология: к вопросу о правомерности категории // Государство и право. 1999. № 3., с. 13

4 Legea Nr. LP691/1991 din 27.08.1991 privind Declarația de independență a Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial, Nr. 11-12 [on-line]. [accessed 12.05.2022]. Available on Internet: <URL: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=64806&lang=ro>

5 Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994, intrată în vigoare la 27.08.1994, art. 1 (1) [on-line]. [accessed 12.05.2022]. Available on Internet: <URL: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro>

6 Strategia Securității Naționale a Republicii Moldova, aprobată prin Hotărârea Parlamentului, Nr. 153 din 15.07.2011. În: Monitorul Oficial Nr. 170-175, punctul. 2 [on-line]. [accessed 12.05.2022]. Available on Internet: <URL: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=105346&lang=ro>

Modalitățile de formare a unei ideologii consolidatoare nu sunt clare. Aici nu te poți descurca fără controverse dure și discuții puternice. Pe această cale nu poate exista capitulare ideologică, dar nu se poate face fără determinarea și combaterea opiniilor și ideilor opuse. În primele etape, până când idealul este clar format, ele pot fi unite prin valori de bază care sunt comune prin mecanismele și modalitățile de atingere a scopului. Aici se pune o altă problemă foarte importantă, a formării unei ideologii consolidatoare — alegerea unor metode și instrumente reale de consolidare a societății.⁷

Ideologia statului este de un secol și jumătate elementul care permite explicarea intereselor sociale prin „un sistem de valori, idealuri, cerințe normative și paradigme de comportament, îndeplinind o funcție importantă de unificare a reprezentanților comunității sociale, stimulează solidaritatea și servește drept bază ideologică a programelor politice”.⁸

Identitatea este un fenomen cu mai multe fațete a cărui utilizare ca concept se referă la realități diverse. Trebuie remarcat, în acest sens, că conceptele de identitate de stat și identitate națională sunt cel mai adesea confundate și utilizate în mod interschimbabil.⁹

După cum remarcă cunoscutul cercetător rus K. S. Gadzhiev, „pozițiile și argumentele exprimate adesea de noi cu privire la necesitatea abandonării ideologiei în favoarea de-ideologizării drept condiție indispensabilă pentru construirea unui stat democratic sunt lipsite de orice temei solid, întrucât în lumea modernă, politica ca arenă de confruntare dintre interese diferite și uneori conflictuale este de neconceput fără ideologie”.¹⁰

Motivul principal pentru reluarea căutărilor ideologice este faptul că omeni-rea continuă să trăiască într-o lume alternativă. Diferențele sunt obiectiv inerente proceselor interne și externe. Depășirea contradicțiilor este posibilă numai pe baza unificării, a dezvoltării unei viziuni holistice asupra lumii. Această viziune asupra lumii ar trebui să consolideze diferite puncte de vedere și credințe, ar trebui să concentreze principalele și esențialele interese și orientări valorice. Un astfel de început de consolidare poate fi siguranța, exprimată sub forma unei ideologii a securității.¹¹

7 Маршак А. Л., Идеологическая Безопасность Нации к вопросу о формировании новой идеологии российского общества, идеология XXI века. В Общество и право, 2004, №4(6), с. 144

8 Баранов А. П., Григорьев В. Р. О возможности структуризации понятия „безопасность системы». В: Проблемы внутренней безопасности России в XXI веке: материалы конференции. Москва: „ЭДАСПАК», 2001, с. 143

9 Macleod A., Masson I., Morin D., Identité nationale, sécurité et la théorie des relations internationales. En: Études internationales, Sécurité et identité nationale Volume 35, numéro 1, mars 2004, p. 9

10 Гаджиев К. С. Политология. Москва: Логос, 2001, с. 382

11 Маршак А. Л., Идеологическая Безопасность Нации к вопросу о формировании новой идеологии российского общества, идеология XXI века. В Общество и право, 2004, №4(6), с. 142

Anthony Smith susține că identitatea națională și statul sunt două realități foarte diferite. Statul, pe de o parte, se referă exclusiv la instituțiile publice, care sunt distincte și autonome de instituțiile sociale și exercită un monopol al constrângerii într-o societate dată. Pe de altă parte, națiunea înseamnă o legătură culturală și politică, care unește într-o singură comunitate politică pe toți cei care împărtășesc o cultură istorică și o patrie.¹²

În cadrul abordării sistemice, un indicator obiectiv al sistemului este starea acestuia în procesul de funcționare, care poate fi judecată după dinamica sistemului, caracterizată prin indicatori precum stabilitatea, calitatea proceselor tranzitorii, controlabilitatea, observabilitatea, și identificabilitatea. Încălcarea acestor caracteristici duce fie la distrugerea sistemului, fie la neîndeplinirea sarcinii acestuia, fie cel puțin la o deteriorare a calității controlului.

La rândul său, asigurarea securității ideologice presupune formarea ideologiei puterii de stat, a politicii ideologice, a schimbărilor instituționale și a mecanismelor necesare care să elimine sau să atenueze impactul factorilor care subminează stabilitatea sistemului politic al statului.

Clarificarea esenței securității ideologice ca funcție a sistemului face posibilă dezvăluirea conținutului acestuia ca scop, metodă și condiție a existenței sale. Pe baza înțelegerii ideologice și valorice a bazei securității ideologice, devine necesară determinarea criteriului unei astfel de securități, care va face posibilă identificarea unei amenințări la securitate și organizarea activităților de prevenire și localizare a acesteia.

Indicatorul obiectiv al sistemului este starea acestuia în procesul de funcționare, care poate fi judecată după dinamica sistemului, caracterizată prin indicatori precum stabilitatea, calitatea proceselor tranzitorii, controlabilitate, observabilitate, identificabilitatea. Încălcarea acestor caracteristici duce fie la distrugerea sistemului, fie la neîndeplinirea sarcinii acestuia, fie cel puțin la o deteriorare a calității controalelor.¹³

Prin urmare, nivelul de legitimare a acestei puteri poate servi drept criteriu principal pentru securitatea ideologică a puterii de stat. Pornim de la faptul că securitatea ideologică este o calitate a puterii de stat ca sistem. Abordarea de a considera securitatea ideologică drept o calitate a puterii de stat, ca sistem, presupune o încercare de a defini securitatea ca un semn care aparține inseparabil unui obiect specific, care poate fi găsit prin analiza esenței acestui obiect.¹⁴

În această ordine de idei, Constituția Republicii Moldova stabilește: (2) Nicio ideologie nu poate fi instituită ca ideologie oficială a statului.¹⁵ Faptul că nicio ide-

12 Smith A., *National Identity*, London: Penguin Books, 1991, pp.14-15

13 Тамбиянц Ю. Г. Идеология и социальная иерархия: механизмы взаимодействия: автореферат дисс. докт. филос. наук. Краснодар, 2007, с. 37; Гончаров В.В. Роль государственной идеологии в централизации власти в России: исторический опыт и современное состояние. В: История государства и права, 2010, № 4, с. 31-36.

14 Поярков С. Ю. Идеологическая безопасность государственной власти. В: NovaInfo.Ru, *Юридические науки*, №54, 2016 г., с. 240

15 Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994, intrată în vigoare la 27.08.1994, art. 5 (2)

ologie nu poate fi ridicată la rang de ideologie oficială a statului înseamnă că statul nu poate oficial să dea prioritate unei ideologii. Toate ideologiile care se promovează în societate au dreptul la existență. Sunt interzise doar ideologiile partidelor și organizațiilor social-politice care, prin scopurile și conținutul lor, sunt îndreptate împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept, a suveranității și independenței, a integrității teritoriale a Republicii Moldova. Cu alte cuvinte, nu pot fi acceptate ideologiile care prin conținutul lor atentează la regimul constituțional al statului. Fiecare cetățean e în drept să-și aleagă, să promoveze și să realizeze o ideologie, conform propriilor sale viziuni și simpatii politice. La rândul său, statul nu poate impune cetățenilor o ideologie.¹⁶

Ideologia este considerată ca un fenomen spiritual și practic complex, care include un sistem de abordări și acțiuni politice, juridice, morale, filozofice. Ideologia ca formațiune socio-istorică se bazează într-un anumit fel pe nevoile și interesele oamenilor grupați și generalizați prin activități practice, unite prin responsabilități instituționale și de grup. Structura ideologică a societății a existat dintotdeauna, a avut diverse forme de exprimare de la mitologică la teologică, de la utopică la sovietică. Potrivit unuia dintre cercetătorii activi ai problemelor ideologiei, profesorul Yu.G. Volkov, abia de la începutul secolului al XIX-lea a apărut conceptul de „ideologie” și a început să se contureze o înțelegere științifică a istoriei și teoriei doctrinelor ideologice.¹⁷

De la introducerea (1801) conceptului de „ideologie” în circulația științifică de către omul de știință francez A. D. de Tracy în lucrarea sa „Elemente de ideologie”, această categorie a fost interpretată în diferite moduri. În acest sens, este important să ne referim la arhiva teoretică a reprezentanților poststructuralismului francez, a căror teză axiomatică despre fondul ideologic al pericolului este extrapolată adecvat la securitatea militară a statului. Ideologia în experiența filosofică remarcată, într-o oarecare măsură, este respinsă din percepția sa ca formă de gândire, dar, în contrast cu aceasta, este fixată de un set de determinanți inconștienți. Cu această ocazie, gândul lui L. Althusser nu este lipsit de interes: „Ideologia nu are istorie, întrucât, ca și inconștientul, este etern”.¹⁸

Aceasta nu implică o interpretare a acestuia din urmă printr-o combinație de idei înghețate în spațiu și timp. Dimpotrivă, include o practică dinamică, axată în mod necesar pe dobândirea stării de fapt corecte, în cazul nostru, în domeniul securității.

Puterea de stat în societatea modernă este un obiect cheie al securității ideologice, datorită unui număr de circumstanțe:

- În primul rând, funcționarea eficientă a puterii de stat ca sistem este asigurată de gradul necesar de stabilitate a relațiilor existente între elementele sale bazate pe un anumit set de idei, valori și principii.

16 Comentariul Constituției Republicii Moldova, Chișinău: Arc, 2012 p. 40

17 Яковлев А.И. Государственная идеология. Калуга, 2001, с. 17-23

18 Альтюссер Л. Идеология и идеологические аппараты государства. В: Неприкосновенный запас, 2011, № 3 (77). [on-line]. [accessed 18.05.2022]. Available on Internet: <URL: <https://magazines.gorky.media/nz/2011/3/ideologiya-i-ideologicheskie-apparaty-gosudarstva.html>>

- În al doilea rând, funcționarea puterii de stat este supusă condițiilor mediului ideologic al puterii de stat.
- În al treilea rând, puterea de stat este un factor cheie în asigurarea securității ideologice a întregului stat în ansamblu.

Pentru a înțelege esența securității ideologice a puterii de stat, abordarea lui M. A. Leskov este semnificativă pentru înțelegerea securității. El notează că securitatea ar trebui considerată ca un fenomen identic cu homeostazia sistemului, „prin care se obișnuiește să se înțeleagă tipul de echilibru dinamic caracteristic sistemelor și stărilor complexe de autoreglare în menținerea parametrilor care sunt esențiali pentru menținerea sistemului, în limite acceptabile”.¹⁹

Ideologia ca fenomen de interes public predetermină politica ca modalitate de realizare a acestui interes printr-o abordare specială asupra activității politice și a scopurilor acesteia.

Acest lucru se datorează faptului că, în primul rând, ideologia este asociată cu procesele sociale de formare a structurii etatice. Pe de o parte, este un produs al fenomenelor sociale, pe de altă parte, ea însăși poate participa activ la stabilirea unei anumite ordini sociale (în acest sens, se obișnuiește să se vorbească despre „puterea materială” a ideologiilor) pentru justificarea sa rațională.

În al doilea rând, ideologia acționează ca un sistem de valori care formează un anumit nucleu moral al relațiilor sociale, ceea ce implică orientarea sa axiologică obligatorie.

În al treilea rând, ideologia poate acționa ca un fel de mediator între dorințele umane și realitatea înconjurătoare, indicând de fapt forme legitime de satisfacere a acestor dorințe.²⁰

Potrivit lui M. Kh. Mashekuasheva: „următorul său scop este fix: manipularea și controlul oamenilor prin influențarea conștiinței lor”.²¹ Într-o astfel de situație, rezistența la jonglarea faptelor în scopuri nepotrivite este o chestiune de a alege soarta istorică a unei anumite națiuni. Problemele ideologice ale securității militare sunt legitimate cu tehnologia exercitării puterii. „Statu quo-ul” în contextul interpretării unui răspuns adecvat al unui subiect competent la pericolele emergente se bazează în mare măsură pe funcționarea miturilor politizate, de exemplu, în spațiul informațional.²²

Apelul la categoria remarcată implică concluziile înțelegerii structuraliste a ideologiei ca reprezentări ficționale ale lui R. Barthes, construite, după M. Foucault, discursiv și necesar.²³

19 Осипов Г. В. Российская социологическая энциклопедия. Москва: НОРМА-ИНФРА-М, 1998, с. 67

20 Гаджиев К. С. Политология. М., 2000.

21 Машекуашева М. Х. Об идеологии (историко-философский очерк) Общество: философия, история, культура, 2014, № 4. [on-line]. [accessed 17.05.2022]. Available on Internet: <URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/ob-ideologii-istoriko-filosofskiy-ocherk>>

22 Военная доктрина Российской Федерации: утверждена Президентом Российской Федерации 26 декабря 2014 года. В: Российская газета. 2014. 30 декабря, ст. 11

23 Барт Р. Мифологии. Москва: Сабашниковы, 1996. 314, с. 12

Și într-un mod similar, el se afirmă ca o „confuzie vicleană”, impunând transformarea realității în simbol, după J. Baudrillard — într-un simulacru.²⁴ Cele de mai sus sunt relevante și pentru contextul ideologic al securității statului.

Când simbolul este modificat în ideologie, pe baza evenimentelor clar manifestate ale primului, se transformă într-un fel de rețușare, care este apoi folosită de autorități în propriul interes într-o problemă importantă.

Unii autori consideră că statul este doar o abstractizare care nu are capacitatea de a acționa independent de bărbații și femeile care iau decizii politice. În acest sens, definițiile identității și securității naționale a unui stat sunt cele declarate de guvernanți la un moment dat.²⁵

Într-o astfel de situație, potrivit lui V. M. Antolinovskaya, „dispar diverse tipuri de interacțiuni structurale productive”.²⁶ Prin urmare, pentru asigurarea fructuoasă a securității naționale, este important să înțelegem în mod adecvat pericolele care apar.

Sistematizarea, valabilitatea și, într-o oarecare măsură, caracterul ideal al acestei combinații permit puterii de stat să-și formeze propria ideologie. Întrucât este tocmai o astfel de ideologie care include ideile autorităților despre principalele direcții de dezvoltare ale statului și ale întregii societăți și determină principalele priorități ale politicii statului. După cum a remarcat K. Girtz, „sarcina ideologiei este de a face posibilă politica autonomă prin crearea de concepte de autoritate care să-i dea sens și imagini convingătoare care să o facă accesibilă percepției”.²⁷

Într-un alt aspect, este prezentată ca o stare de relații sociale non-violente, ca o excepție de la utilizarea forțelor armate de către actorii sociali pentru atingerea scopurilor politice și de altă natură.

Cu alte cuvinte, formarea unei noi ideologii nu are loc în vid. Atunci când se formează o ideologie, este necesar să se țină cont de faptul că aceasta exprimă o atitudine subiectiv-obiectivă față de realitate. Prin urmare, trebuie avut în vedere faptul că ideologia are un conținut istoric. Drept concept istoric, trebuie să aibă fundamente de bază. Aici este posibil să se formeze o serie de poziții adecvate stării actuale a societății, care se pot reflecta în noua ideologie.²⁸

Și astfel, baza noii ideologii a securității ca viziune asupra lumii care consolidează societatea nu poate fi decât cultura națională.²⁹

24 Бодрийяр, Ж. Симулякры и симуляция. Тула, 2013. 204с.

25 Macleod A., Masson I., Morin D., Identité nationale, sécurité et la théorie des relations internationales. En: Études internationales, Sécurité et identité nationale Vol. 35, no 1, mars 2004, p. 24

26 Антолиновская В. М., Ступина Т. В. Культурная глобализация или американский «культурный империализм». В: В мире научных открытий. 2014. № 1.2 (49), с. 1092

27 Гирц К. Идеология как культурная система. В: Интерпретация культуры. Москва: 2004, с. 225-267

28 Маршак А. Л., Идеологическая Безопасность Нации к вопросу о формировании новой идеологии российского общества, идеология XXI века. В Общество и право, 2004, №4(6), с. 142-143

29 Андреев Э.М., Кузнецова А.В. Культура патриотизма и консолидация общества., Москва: РИП ИСПИ РАН, 2004

În această ordine de idei, este de menționat faptul că Proiectul Strategiei Securității Naționale stabilește univoc sensul categoriilor valoare și interes național, stabilind că:

„Valorile noastre fundamentale sunt centrate pe respectarea strictă a demnității umane, egalității în drepturi și libertăți, dreptul de a exprima identitatea culturală și etnică și aplicarea fără echivoc a supremației legii. Interesele naționale ale Republicii Moldova sunt:

1) asigurarea caracterului suveran, independent, unitar și indivizibil al statului;

2) asigurarea dezvoltării stabile și sustenabile a statului;

3) integrarea europeană;

4) reintegrarea teritorială;

5) prosperitatea și bunăstarea cetățenilor;

6) participarea la asigurarea securității internaționale. În procesul de promovare a intereselor naționale se va ține cont de statutul de neutralitate permanentă al Republicii Moldova, care presupune că țara noastră nu este parte la blocuri militare și nu admite dislocarea pe teritoriul său de trupe militare sau de armamente ale altor state și ale blocurilor militare.”³⁰

Desigur, există diverse modalități de rezolvare a problemei securității ideologice.

În primul rând, este necesar să arăți înțelepciune și artă în implementarea acestor sarcini. Întrucât în statele europene s-a dezvoltat istoric un anumit tip cultural de personalitate, care se caracterizează prin răbdare și reținere de sine, noua ideologie ar trebui să fie în spiritul ei ideologia milei, compasiunii și sacrificiului.

În acest sens, ar trebui să renunțăm la căutarea inamicilor, atât externi, cât și interni. Aceasta înseamnă că este necesar să se abandoneze discriminarea față de străini, să se urmeze o politică a unui stat laic care să respecte și să protejeze în mod egal interesele tuturor națiunilor și religiile popoarelor sale. Aceasta înseamnă că este necesar să lupti împotriva terorismului nu doar ca fenomen internațional, ci să încercăm eradicarea cauzelor terorismului intern, dând dovadă de echilibru în raport cu diferitele tipuri de patologii naționaliste, fanatism religios și barbarie șovină.³¹

Este evident că securitatea statului apare și ca o combinație în care existența faptelor este adesea distorsionată de idealitatea scopurilor, garantând astfel stabilitatea puterii celor care o interpretează. Implementarea unei astfel de atitudini mentale duce inevitabil la faptul că atât activitățile, cât și comportamentul acestora din urmă sunt mai concentrate pe menținerea regimului politic decât pe securitatea societății.

O poziție realistă structurală rămâne o bază conceptuală utilă. Imaginați-vă un stat preocupat doar de supraviețuirea și securitatea sa și, prin urmare, profund, chiar exclusiv, atent la circumstanțele sale strategice. Imaginați-vă un sistem internațional care a emis dictate clare cu privire la modul în care statele ar trebui să se poziționeze pentru succes.

30 Proiectul Strategiei Securității Naționale din 2016, punct 1.1 [on-line]. [accessed 17.05.2022]. Available on Internet: <URL: <https://particip.gov.md/ro/document/stages/proiectul-strategiei-securitatii-nationale-a-republicii-moldova/3446>>

31 Маршак А. Л., Цит. соч., с. 143

Politica de securitate națională ar deriva atunci din aceste imperative sistemice. În lumea reală, totuși, statele nu respectă întotdeauna, sau poate chiar în mod regulat, decretul sistemului. Astfel, realiștii au invocat de mult factori interni pentru a explica de ce statele nu se conformează cerințelor sistemului, chiar și în domeniul politicii internaționale.³² Sursele interne ale patologiei politicilor sunt variate — lobby-uri puternice, instituții de stat subdezvoltate, cultura politică neconsolidată și elite divizate.

Dar ele servesc unui expert mai mult decât voinței oamenilor.³³ Publicul democratic pedepsește rareori liderii care dau înapoi în criză sau îi răsplătesc pe cei care stau ferm,³⁴ iar democrațiile nu sunt deosebit de pricepute când vine vorba de lupte sau de a renunța la proiecte imperiale dăunătoare.³⁵

Interacțiunea elementelor de securitate națională în această abordare are, de regulă, un rezultat ineficient, întrucât elementul său tipic intern, este diminuat.

Analiza se realizează nu pentru a „separa“ componenta ideologică, ci pentru „înglobarea“ ei în totalitatea relației dintre activitățile și comportamentul subiecților securității naționale. Evident, eficiența securității naționale se manifestă mai ales atunci când intențiile active și atitudinile etice ale agenților de comandă și control sunt identice cu componenta sa ideologică.

Cu această ocazie, V. M. Dudko susține că ele — activitățile și etica subiecților — „... se reflectă în gândirea societății odată cu fixarea problemelor războiului și păcii“.³⁶ În consecință, ideologia securității naționale a statului trebuie percepută ca unul dintre mecanismele de formare a răspunderii comune a deținătorilor de putere cu privire la:

- a) depistarea unui pericol;
- b) nu doar evidențierea participanților la inițierea acestuia din urmă, ci și modalități de interacțiune pentru prevenirea sau minimizarea acestuia;
- c) înrădăcinarea unui set de mijloace în realizarea scopului.

Un astfel de set de stări și procese ale nivelului structural interpretat al subiecțului de analiză este adesea acoperit, reproducerea miturilor care servesc instituțiilor de putere, care, „aprobă planul de acțiune“.³⁷

Reformulând cele de mai sus, aceștia interpretează esența pericolului și a securității naționale exclusiv în interesul lor. În acest sens, ideologia securității naționale tre-

32 Rathbun B. C. A Rose by Any Other Name: Neoclassical Realism as the Logical and Necessary Extension of Structural Realism. In: *Security Studies*, 2008, Nr. 17(2), p. 294-321.

33 Jacobs L. R., Benjamin I. Page. Who Influences U.S. Foreign Policy? In: *American Political Science Review*, 2005, Nr. 99(1), p. 107-123.

34 Snyder J., Borghard E. D.. The Cost of Empty Threats: A Penny, Not a Pound. *American Political Science Review*, 2011, Nr. 105(3), p. 437-456; Trachtenberg, Marc. Audience Costs: An Historical Analysis. In: *Security Studies*, 2012, 21(1), p. 3-42

35 Downes A. B., How Smart and Tough Are Democracies? Reassessing Theories of Democratic Victory in War. In: *International Security*, 2009, Nr. 33(4), p. 9-51.

36 Дудко В. М. Сознание военной безопасности военнослужащих Вооружённых Сил Российской Федерации: сущность, структура, социальный механизм формирования: социально-философский анализ: автореф. дисс. к. филос. н. Москва: 2002, с.3

37 Грачёва Т. В. Когда власть не от бога. Рязань: Зёрна-слово, 2010, с. 97

buie să îndeplinească cel puțin două funcții. Prima, bazat pe dovezi, are scopul de a formula un răspuns la întrebarea: de ce starea oricărui fenomen sau unui proces prezintă/nu prezintă un pericol sau una dintre formele sale și în ce măsură.

A doua funcție — justificarea — servește la formarea direcției și eficacității practicii sociale,³⁸ construirea unei strategii de comportament și proiectare instituțională a securității naționale.

Este important să surprindem legătura continuă dintre cele două componente — securitatea politică și cea militară. Pentru prima, imperativul atingerii scopului este auto-întărirea prin opoziție, care se realizează în construcția mentală a raportului: al nostru — străin.

La fel ca și ideologia celui de-al doilea component se afirmă în contextul confruntării: prieten — dușman, creând condiții pentru a se arăta perechea de bază „pericol militar — securitate militară“. La rândul lor, simbolurile securității naționale joacă rolul de colorare ideologică a „a noastră“, întrucât se află în afara „ostilului“ și, ceea ce este deosebit de important, își păstrează forța materială și spirituală.

Instituțiile sunt teoretizate ca agregând preferințele individuale, favorizând anumiți actori și canalizând comportamentul. Diviziunile elitelor și cele etnice reprezintă impedimente stabile în calea acțiunii colective. Identitatea și cultura națională sunt tratate fie drept caracteristici colective permanente, fie ca fiind fixate efectiv, în ciuda originilor lor contingente. Atracția structuralismului este de înțeles: facilitează teoria parcimonioasă, predictivă, evidențiază constrângerile chiar și asupra actorilor politici inventivi și atrage atenția asupra trăsăturilor durabile ale scenei politice. Dar structuralismul are un cost: este orb față de politică și chiar o omite.

Atunci când actorii politici se confruntă cu constrângeri, ei nu le tratează ca trăsături permanente ale peisajului politic care micșorează atât de radical meniul încât alegerea este eliminată sau lipsită de sens. Ei fac alegeri care sunt atât fundamental imprevizibile, cât și foarte importante.³⁹

Această înțelegere se bazează pe presupunerea că securitatea ideologică este o condiție pentru existența unui sistem al puterii de stat, care este controlat de acest sistem pe baza mecanismului de homeostaziei. Ansamblul de condiții existent al mediului ideologic, acționând ca un anumit spațiu factorial care afectează organizarea și funcționarea puterii de stat și care este mediat în mod adecvat de acest sistem, permite să fie controlate aceste condiții într-un anumit mod, este securitatea ideologică a acestui sistem.⁴⁰

38 Тимошев Р. М. К проблеме формирования военной идеологии. В: Вестник военного университета, 2007, № 3 (11), с. 14

39 Kirshner Jonathan. The Economic Sins of Modern IR Theory and the Classical Realist Alternative. World Politics, 2015, Nr. 67(1), p. 155-183.

40 Гончаров В.В. О некоторых вопросах укрупнения субъектов Российской Федерации как условия оптимизации системы государственного управления: современные проблемы и перспективы развития. В: Юридический мир. 2010. № 2, с. 12-17.

În consecință, fenomenul securității ideologice a puterii de stat drept calitate a acestui sistem este o homeostazie a sistemului de putere de stat, asigurând integritatea structurii și funcționarea constantă a mediului ideologic sub influența factorilor ideologici ai activității politice a puterii de stat și determinarea eficienței organizării și activităților sale.

Pornind de la interesele sale naționale, precum și de la angajamentele pe care le impune procesul de integrare europeană, Republica Moldova se ghidează după următoarele linii directorii în politica sa de securitate națională:

- asigurarea respectării statutului său de neutralitate permanentă;
- restabilirea integrității teritoriale a statului, eliminarea prezenței militare străine, consolidarea independenței și suveranității statului;
- menținerea proceselor de integrare europeană într-o stare dinamică avansată;
- asigurarea dezvoltării democratice a societății și consolidarea securității ei interne;
- dezvoltarea economică și socială ascendentă a țării prin accelerarea reformelor politice, economice și instituționale, în primul rînd a celor care permit îndeplinirea criteriilor de aderare la Uniunea Europeană;
- dezvoltarea și valorificarea cît mai plenară a potențialului uman, principală resursă a țării, apărarea cît mai eficientă a intereselor și drepturilor cetățenilor săi în țară și peste hotare;
- consolidarea dimensiunii economice, sociale, energetice și ecologice a securității.

Pentru a atinge obiectivul securității naționale, Republica Moldova va asigura, de o manieră coordonată cu restul programelor și acțiunilor la nivel național, implementarea politicii sale externe, politicii de securitate și de apărare, va consolida ordinea constituțională, securitatea publică și securitatea domeniilor de importanță vitală pentru stat. Procesul de evaluare și de analiză a amenințărilor și a riscurilor cu impact asupra securității naționale constituie elementul esențial în activitatea autorităților publice și a instituțiilor competente, ceea ce determină politica statului în domeniul securității naționale. Totodată, acest proces creează condițiile necesare planificării pe termen scurt, de către executiv, a acțiunilor coordonate, care urmează a fi întreprinse în domeniile respective de către instituțiile guvernamentale.⁴¹

În cele din urmă, mobilizarea este și mai impunătoare într-un mediu politic și cultural în care pretențiile tradiționale de autoritate dețin mai puțină influență și în care legăturile comunității se erodează — ceea ce istoricul Daniel Rodgers a numit pe bună dreptate „epoca noastră a fracturii”.⁴²

41 Legea pentru aprobarea Concepției securității naționale a Republicii Moldova din 03.06.2008. În: Monitorul Oficial, Nr. 97-98, punct 1.2 [on-line]. [accessed 17.05.2022]. Available on Internet: <URL:https://lege.md/act/pentru_aprobarea_Conceptiei_securitatii_nationale_a_Republicii_M>

42 Rodgers D.T., Age of Fracture. Cambridge, MA: Harvard University Press. The American Historical Review Vol. 117, 2011, No. 5, p. 1537-1539

Pe măsură ce rețelele sociale devin din ce în ce mai omogene în ceea ce privește clasa și ideologia politică, există mai puține baze comune pentru legitimare, iar flexibilitatea necesară pentru a construi și menține coaliții este mai puțină.

Concluzii. În societatea post-sovietică, termenul ideologie are conotații preponderent negative. Cu toate acestea, mai mult de treizeci de ani de la independență, în lumina prevederilor normative exprese ale textelor Declarației de Independență, Constituției și Strategiei Securității Naționale a Republicii Moldova, interesul național, care se rezumă la apărarea prin intermediul tuturor metodelor și mijloacelor disponibile a integrității teritoriale și a caracterului suveran, independent și indivizibil al teritoriului Republicii Moldova, constituie fundamentul aspectului ideologic al securității naționale a Republicii Moldova.

Interdicția expresă, în textul Constituției Republicii Moldova, a promovării și propagării unei ideologii de stat nu contravine, sub nicio formă, imperativului de a formula și de a ne asuma un set de valori care ar defini incontestabil și direct interesul național al Republicii Moldova. Acest set de valori este imperios necesar de a fi formulat expres în noul text al Strategiei de Securitate Națională care este în proces de elaborare, asumat de instituțiile statului și protejat și promovat, indiferent de circumstanțele generate de fenomenele politice interne și externe.

La momentul realizării prezentului articol, niciun act normativ în vigoare nu formulează expres conținutul valorilor și interesului național, iar prevederile Constituției și Strategiei Securității Naționale a Republicii Moldova se dovedesc a fi absolut necesare, dar insuficient de dezvoltate și desfășurate pentru a permite formularea univocă, diseminarea continuă și sistemică a valorilor și interesului național.

Cele anteror menționate, cât și analiza realităților cotidiene, demonstrează necesitatea imperioasă de a adopta o nouă Strategie a Securității Naționale a Republicii Moldova, care să prevadă expres, nu doar valorile și interesul național, inclusiv fără a utiliza termenul de ideologie, dar care să stabilească riscurile, amenințările și pericolele asupra securității naționale și mecanismele și instrumentele juridice, economice și politice de prevenire și combatere a efectelor negative ale acestora.

Atât timp cât esența interesului național și a valorilor naționale este reflectată doar tacit în actele normative naționale, riscul distorsionării atât de către factorii generatori de riscuri la nivel național cât și la nivel regional și internațional este unul iminent, iar trecerea sub semnul indiferenței a acestor aspecte fundamentale ale securității naționale, ar putea genera consecințe ireversibile pentru procesul de asigurare a securității naționale în general și statalitatea Republicii Moldova, drept valoare supremă, în special.

FORȚELE PENTRU OPERAȚII SPECIALE ÎN OPERAȚIILE DE MENȚINERE A PĂCII SUB EGIDA ORGANIZAȚIEI NAȚIUNILOR UNITE

Octavian DACIN, lector, facultatea „Științe militare”, Academia Militară „Alexandru cel Bun”

SPECIAL OPERATIONS FORCES IN UNITED NATIONS PEACE KEEPING OPERATIONS

Special Operation Force's had started to participate in the United Nations peacekeeping operations not long ago, but the consensus on acceptability of their use in peacekeeping operations has already been reached. Present article analyzes views on SOF use in peacekeeping as expressed by the specialist and enshrined in guidance documents of different countries, explores normative regulation formalized in mandates of respective peacekeeping operations and contemplates typical SOF tasks in peacekeeping operations as defined by the UN in „United Nations Peacekeeping Missions Military Special Forces Manual”.

Keywords: *peacekeeping operations, United Nations, Armed Forces, special operation forces, special operations, area of action, SOF operators.*

Forțele pentru operații speciale relativ recent au început să participe la operațiile de menținere a păcii sub egida Organizației Națiunilor Unite, însă conceptul cu privire la admisibilitatea utilizării acestora în operațiile de menținere a păcii a existat demult. Acest articol analizează opiniile experților cu privire la utilizarea forțelor pentru operații speciale în operațiile de menținere a păcii, reglementate de actele normative de guvernare din diferite țări, efectuează o analiză formalizată a actelor normative în mandatele misiunilor respective de menținere a păcii și a misiunilor forțelor pentru operații speciale din contingentele de menținere a păcii, definite de ONU în „Manualul forțelor pentru operații speciale pentru misiunile de menținere a păcii sub egida ONU”.

Cuvinte-cheie: *operații de menținere a păcii, Organizația Națiunilor Unite, Forțele Armate, forțe pentru operații speciale, operații speciale, zona de acțiune, operator SOF*

Introducere

Oferind cea mai largă gamă de capacități care au aplicabilitate directă într-un număr mare de medii, Forțele pentru Operații Speciale reprezintă de cele mai multe ori opțiunea preferată a factorilor de decizie politico-militari. Acțiunile SOF diferă de acțiunile forțelor convenționale datorită riscurilor politice, modului de acțiune, modul de implicare, independența față de forțele proprii și dependența sporită față de informațiile și mijloacele forțelor indigene¹. SOF includ în componența sa structuri

1 General Accounting Office /NSIAD-97-85 Special Operations Forces — Opportunities to Preclude Overuse and Misuse, p.2

specializate, din toate categoriile de forțe ale armatei, care sunt organizate, dotate și instruite pentru a îndeplini misiuni specifice. Metodele de pregătire sunt obișnuite dar și specifice pentru a îndeplini o gamă largă de misiuni, care includ uneori acceptarea deliberată a riscului sau misiuni sub acoperire care fac parte din gama operațiilor executate de către forțele convenționale.

Participarea subdiviziunilor pentru operații speciale în operațiile de menținere a păcii este o practică relativ recentă. În premieră SOF au fost întrebuițate în operații de menținere a păcii sub scenariul propus de secretarul general al ONU Dag Hammarskjöld, care presupunea abținerea de la intervenția în afacerile interne a țărilor gazdă, neutilizarea altor forțe decât cele pentru autoapărare, transparență maximă a acțiunilor pacificatorilor. Cum prevede doctrina actuală a tratatului Atlanticului de Nord (în continuare — NATO)², caracteristicile SOF presupun o gamă largă de aplicații semnificative în operații pentru menținerea păcii, însă întrebuițarea deschisă a acestora într-un mediu politic nestabil pot aduce la reacții emoționale. Operațiile de menținere a păcii tradiționale, nu presupuneau apariția involuntară a misiunilor pe timpul ducerii serviciului de către pacificatori, asociate în mod obișnuit cu cele ale SOF (recunoaștere, distrugerea/capturarea obiectivelor în spatele liniilor inamice, organizarea mișcărilor de partizani, instruirea unităților gazdă și așa mai departe), deci problema admisibilității participării SOF în operațiile de menținere a păcii nu a fost actuală la moment.

Competențele operatorilor SOF în operațiile de menținere a păcii

Odată cu sfârșitul Războiului Rece, participarea SOF în operațiile pentru menținerea păcii și alte operații multinaționale sau intensificate. Așa cum a scris David S. Maxwell în anul 1995, forțele pentru operații speciale ale SUA într-o formă sau alta au participat la principalele operații ale ONU din acea vreme, cum ar fi: în nordul Irakului, Somalia, Ruanda, Cambodgia și Haiti, însă în fiecare caz în parte au fost aplicate diferit. În Irak, acestea au fost inițial utilizate pentru evaluarea zonei de operații și pregătirea intrării forțelor ulterioare, apoi ca urmare — ca o grupă operativă de lucru subordonată, pentru coordonarea interacțiunii cu populația civilă în zonă de responsabilitate, într-un mod similar ca forțele convenționale de menținere a păcii. În Somalia au asigurat siguranța transportului aerian cu ajutor umanitar, apoi au efectuat asigurarea comunicării și interacțiunii cu forțele ONU prin intermediul „grupurilor de sprijin ale coaliției“, au organizat interacțiunea cu populația civilă din zonă și în cele din urmă, au luat parte la ostilități. În Haiti au instruit unitățile forțelor ONU, au delegat din componența sa „grupuri de susținere a coaliției“, au organizat programe de informare și interacțiunea cu populația civile în

2 Allied Joint Publication 3.4.1. Peace Support Operations. North Atlantic Treaty Organization, July 2001, p.113

zonele îndepărtate³. Un rol important SOF au jucat în operațiile NATO desfășurate în Bosnia. Acestea au delegat echipe de coordonare și legătură în statul major al tuturor unităților non-NATO, pentru sprijinul și menținerea compatibilității cu statul major al diviziei multinaționale în asigurarea comunicațiilor, recunoașterii, sprijinul cu foc și evacuarea răniților. Operatorii SOF au acordat ajutor în operațiile de deminare, au acționat ca observatori ai comisiilor mixte și au efectuat misiuni de recunoaștere în interesul comandamentului zonelor de responsabilitate⁴. În toate aceste operații, operatorii SOF nu purtau căști albastre, nu erau incluși în componența contingentelor de menținere a păcii ale ONU, nu dețineau statutul de menținători de pace a ONU și nu acționau conform cadrului juridic-internațional de reglementare a operațiilor ONU pentru menținerea păcii.

În literatura din domeniu a anilor 90 se face accent despre posibilitatea participării SOF la operațiile ONU, nu privind capacitatea acestora de a efectua recunoașterea specială și desfășura operații de luptă, ce prin aplicarea abilităților acestora în misiunile de menținerea păcii tradiționale. Astfel Franklin C. Bohle definește o serie de competențe a operatorilor SOF: maturitate și experiență, cunoașterea limbilor străine, sensibilitate culturală, capacități în obținerea informațiilor, asigurarea accesului forțelor aliate la comunicații, informații și sprijin cu foc prin intermediul „grupurilor de susținere a coaliției”⁵. Din cele expuse mai sus putem concluziona, că operatorii SOF pot efectua misiuni pentru obținerea informațiilor, asigurarea interacțiunii între forțele multinaționale, instruirea forțelor locale pentru asigurarea securității și efectuarea loviturilor cu precizie înaltă în favoarea comandamentului forțelor de menținere a păcii.

Cunoaștere profundă de către operatorii SOF a culturii regionale și limbilor străine, precum și prezența experienței de interacțiune cu forțele locale, sunt stipulate în documentele de conducere a Forțelor Armate SUA cu privire la operațiile de menținere a păcii — JP 3-07.3⁶. În versiunea precedentă a acestui document au fost stabilite misiuni în fața forțelor pentru operații speciale în operațiile de menținere a păcii ale Statelor Unite, cum ar fi: 1. ducerea operațiilor psihologice; 2. colectarea informațiilor; 3. asigurarea evaluării detaliate a unor zone specifice; 4. interacțiune cu Forțele Armate și populația civilă locală, cu alte contingente de menținere a păcii și agenții; 5. instruirea și organizarea forțelor de asigurare a securității; 6. utilizarea aeronavelor și a elicopterelor⁷. Potrivit doctrinei NATO de menținere a păcii, capa-

3 MAXWELL, David S., Support to United Nations Operations: Is There a Role for United States Special Operations Forces, School of Advanced Military Studies, United States Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas, 1995, First Term AY 95-96, p.5

4 BOHLE, Franklin C., Army Special Forces: a Good Fit for Peace Operations / Franklin C. Bohle // United States Army War College. — Carlisle Barracks, Pennsylvania, 1997, p.32, DTIC_ADA326503

5 Ibidem, p. 5

6 Joint Publication 3-07.3. Peace Operations // United States Joint Chiefs of Staff, 1999, p.207

7 Ibidem

bilitatea operatorilor SOF de a se desfășura în secret, pe distanțe mari, cu comunicare securizată, dă posibilități acestora să acționeze rapid, imediat după stabilirea misiunilor de interacțiune, recunoaștere și altele. De asemenea operatorii SOF pot organiza interacțiunea militar-civilă cu populația locală, comunitățile etnice din zonă pentru informarea acestora, instruirea și reformarea forțelor locale de asigurare a securității⁸.

Document de bază, ce reglementează activitățile Forțelor Armate Britanice pe domeniul operațiilor de menținere a păcii este JWP 3-50. Cele trei misiuni de bază puse în fața SOF, cum ar fi: 1. observare și recunoaștere; 2. operații ofensive (pentru realizarea efectului calculat și precis concentrat, fizic sau psihologic, cu concomitente minime pagube); 3. sprijin și influență (inclusiv pregătirea „terților“ și/sau furnizarea de influență asupra acestora; „stăpânirea minților și inimilor“ populației băștinașe, influențând-o, operații informaționale), pot fi desfășurate atât pe timp de pace, cât și pe timp de război, sau pe timpul unui conflict, împreună sau separat. Din această categorie fac parte, de asemenea orice alte misiuni ce contribuie la implementare planul operațional al comandamentului forțelor de menținere a păcii, cum ar fi: realizarea proiectelor civil-militare și îndeplinirea obligațiilor de observatori militari în condiții de înaltă tensiune a situației⁹.

Experții occidentali nu sunt singuri în părerea oportunității participării operatorilor SOF în operațiile de menținere a păcii. În anul 2000, specialiști din Federația Rusă deja au inclus misiuni de recunoaștere forțelor pentru operații speciale în operații pentru menținerea păcii și operații de ajutor medical umanitar¹⁰, fără a detalia misiunile pe timpul unei astfel de participări.

Aplicarea operatorilor SOF în operațiile de menținere a păcii

Luând în considerare cele expuse mai sus, putem diviza două abordări de aplicarea SOF în operațiile de menținere a păcii:

- „Moderat“, sugerând utilizarea în operații de menținere a păcii a abilităților caracteristice operatorilor SOF fără a schimba esența operațiilor de menținere a păcii (SUA, NATO).
- „Radical“, implicând o schimbare în esență operațiilor de menținere a păcii sub egida ONU: acceptarea acțiunilor sub acoperire și utilizarea extinsă a forței, ce va face posibilă aplicarea pe scară largă a abilităților de luptă a operatorilor SOF (Marea Britanie).

Ce abordare este tipică pentru operațiile de menținere a păcii sub egida Națiunilor Unite? Tendințele existente ne permit să afirmăm, că operațiilor de menținere a

8 Allied Joint Publication 3.4.1. Peace Support Operations. North Atlantic Treaty Organization, July 2001, p. 5-6

9 Joint Warfare Publication 3-50. The Military Contribution to Peace Support Operations // Joint Doctrine & Concepts Centre, 2004, p.5-21

10 ФРЕЗЕ, В.Р., КУЗИН, В.Н., КОТКОВ, С.А., Спутник разведчика: [учебно-метод. пособие], под ред. М.Л. Тихомирова. — Новосибирск: Новосибирский военный институт, 2000, p.4

păcii sub egida ONU este tipică a doua opțiune, cea „radicală”, deoarece se observă schimbări în desfășurarea operațiilor de menținere a păcii și anume:

- extinderea misiunilor (de la menținerea păcii tradiționale la menținerea păcii multidimensionale);
- extinderea cazurilor de utilizări a forței și o creștere a nivelului de forță aplicată (de la autoapărare la apărarea mandatului, de la menținerea păcii tradiționale la menținerea păcii și aplicarea păcii robust).

Lucrările citate mai sus a lui Franklin C. Bohleși David S. Maxwellscrise în anii 1995—1997, nu descriau experiența de luptă în acțiunile „căștilor albastre” ale ONU. Între timp, schimbările apărute în anii 2000 au impus modificări radicale în modul de întrebuintare al forțelor de menținere a păcii, care erau complet de neimaginat în momentul redactării “Agendei pentru Pace”. Aceste schimbări au găsit loc și pentru forțele pentru operații speciale în contingentele ONU de menținere a păcii.

Primul caz de aplicare a operatorilor SOF ca parte a forței ONU de menținere a păcii (și nu în interacțiune cu „căștile albastre”) a avut loc în Burundi. În rezoluția din 16 martie 2004, secretarul general al ONU a definit, că în contingentul de menținere a păcii este necesar de inclus operatori SOF pentru finalizarea cu succes a misiunii¹¹. Pentru crearea operației ONU de menținere a păcii în Burundi (în continuare — ONUB) au fost detașate trupe din misiunea Uniunii Africane în Burundi (în continuare — AMIB), care au inclus operatori SOF sud-africani. Africa de Sud a fost de acord să-i detașeze în ONUB, până la sosirea înlocuirii acestora¹². De asemenea operatorii SOF au participat la misiunea ONU de menținere a păcii din Darfur, 31 iulie 2007 (în continuare — UNAMID). Operatorii SOF din Nepal se caracterizau ca „un element vital, permițând forțelor de rezervă să răspundă rapid la amenințările la adresa misiunii”¹³.

Următorul pas suplimentar în dezvoltarea practicii de aplicare a operatorilor SOF în operațiile ONU de menținere a păcii a devenit o misiunea din Congo (în continuare — MONUC, apoi reformatat în MONUSCO). Comandantul misiunii MONUC P. Kammaert a caracterizat astfel trăsăturile acestei misiuni: „Pentru prima dată în istoria menținerii păcii MONUC sub egida ONU s-a format o divizie a armatei ... plus un număr enorm de elicoptere, capacități ingineresti impresionante și forțele pentru operații speciale pentru desfășurarea acțiunilor militare în conformitate cu capitolul VII (Carta ONU)¹⁴ în partea vestică — cea mai problematică regiune a Republicii Congo. Aceasta reprezintă o modificare globală în menținerea păcii, ca urmare a căreia ONU primește adecvat mijloace militare pentru executarea unui

11 Raportul ONU pentru Burundi, S/2004/210, pe <https://undocs.org/ru/S/2004/210>, p. 30

12 Raport intermediar ONU pentru Sudan, S/PV.5784, pe <https://undocs.org/ru/S/PV.5784>, p. 36

13 Rezoluția ONU, S/RES/1769 (2007), Darfur (UNAMID), pe [https://undocs.org/ru/S/RES/1769\(2007\)](https://undocs.org/ru/S/RES/1769(2007)), p. 8

14 Carta Organizației Națiunilor Unite (ONU), din data de 24 octombrie 1945, pe http://www.anr.gov.ro/docs/legislatie/internationala/Carta_Organizatiei_Natiunilor_Unite_ONU_.pdf, p.28

mandat de constrângere cu reguli stricte de utilizare a forței, ceea ce presupune o poziție mai agresivă a trupelor ONU și a unui tempo mai înalt de utilizare, care uneori duc un caracter mortal¹⁵. Forțele pentru operații speciale au reprezentat un element integrant al strategiei ONU în Congo și aceasta le-a utilizat fără ezitare.

Acțiunile operatorilor SOF MONUC au diferit drastic de modul obișnuit de acțiuni a pacificatorilor ONU. În data de 18 ianuarie 2006 MONUC și-a expedit operatorii SOF din Guatemala în parcul Național Garamba, primind informații despre presupusa prezență militanților din „Armata de Eliberare a Domnului“, inclusiv și a comandantul V. Otti, al cărui mandat de arestare a fost emis de Instanța Internațional Penală. Pe 23 ianuarie la apropierea de tabăra militanților, operatorii SOF MONUC au nimerit sub focul acestora, în rezultatul căruia opt pacificatori au fost uciși, cinci au fost răniți¹⁶, ceea ce a provocat dezbateri drastice referitor pe cât este dispusă comunitatea internațională să meargă cu metode militare, pentru menținerea păcii în Congo¹⁷.

Eșecul de mai sus nu a avut ca rezultat rezilierea utilizarea operatorilor SOF de către ONU în Congo. Dimpotrivă, acest eșec a adus la adoptarea Rezoluțiile Consiliului de Securitate ONU din 28 martie 2013 2098 (2013) pentru utilizarea acestora. Conform acestei rezoluții, Consiliul de Securitate ONU a instituit în componența Misiunii de stabilizare a ONU din Congo (MONUSCO), o „Brigadă de Intervenție Operativă“, componenta căreia includea o companie de cercetare și una pentru operații speciale. Această brigadă are destinația pentru neutralizarea grupărilor militante și deține mandat să: „desfășoare operații de ofensivă într-un mediu dur, extrem de mobil și divers, în conformitate strictă cu standardele ale dreptului internațional, inclusiv dreptul internațional umanitar și politica ONU de audit al drepturilor omului în sprijinul formațiunilor non-ONU, împiedică expansiunea toate grupurile armate, neutralizează expansiunii tuturor grupărilor militare, pentru a reduce amenințarea pe care o reprezintă acestea puterii de stat, a asigura stabilizarea activității și securitatea civilă în zone vestice ale RDC“¹⁸.

Rezoluția 2098 (2013) a jucat un rol critic atât în practica operațiunilor ONU de menținere a păcii, cât și în practica utilizării operatorilor SOF în ele. Această rezoluție prevede permiterea pacificatorilor ONU în general și operatorilor SOF în special cea mai mare la momentul actual libertate pentru utilizarea forței. Uneori pacificatorii acționau astfel, însă niciodată agresivitatea acestora în acțiuni, nu a fost tratată la nivelul mandatului misiunii — documentul fundamental al acesteia. Majoritate impactelor cu caracter juridic- internațional referitor la utilizarea operatorilor SOF în operațiile de luptă și recunoaștere au fost eliminate, iar restricțiile rămase se

15 CAMMAERT, Patrick, major-general, Former UN Military Adviser and former Division Commander, MONUC, pe <https://www.ipinst.org/images/pdfs/favoritapaper/favoritacammaert.pdf>, p.6

16 Joint Publication 3-07.3. Peace Operations // United States Joint Chiefs of Staff, 1999, p.207

17 Rezoluția ONU pentru Congo, S/2006/390, pe <https://undocs.org/ru/S/2006/390>, p. 23

18 Rezoluția ONU S/RES/2098, pe [https://undocs.org/ru/S/RES/2098\(2013\)](https://undocs.org/ru/S/RES/2098(2013)), p. 17

referă la modul de desfășurare a operațiilor de luptă. Din cele expuse concluzionăm, că Rezoluția 2098 (2013) a prevăzut aceste modificări în atribuții doar pentru operatorii din compania SOF, ca parte componentă a „Brigăzii Intervenție Operative“, pentru ceilalți operatori SOF din componența forțelor MONUSCO atribuțiile au rămas ne schimbate, conform misiunii contingentului¹⁹.

O altă misiune a contingentului ONU pentru menținerea păcii cu participarea operatorilor SOF olandezi, este misiunea integrată a Națiunilor Unite privind stabilizarea situației în Mali (în continuare — MINUSMA). Mandatul 2100 (2013) MINUSMA din 20 aprilie 2013 pune în fața pacificatorilor misiunea „în sprijinul autorităților de tranziție din Mali să furnizeze stabilizarea situației în principalele localități din regiune, mai ales în nordul Mali și ca urmare să respingă amenințări și să ia măsuri active pentru a preveni reîntoarcerea elementelor militante în aceste zone, ce permite pacificatorilor ONU opțiunea de a duce acțiuni preventiv-active²⁰.

Pe măsură ce situația din Mali se complică zi de zi, sunt prezentate propuneri pentru reformatarea misiunii MINUSMA. Potrivit viziunii comandantului misiunii MINUSMA, contingentul de pacificatori ONU, care ar trebui să acționeze în stabilirea și menținerea păcii, se confruntă activitățile rețelelor teroriste din regiune și luptă împotriva acestora, fără să dețină mandatul corespunzător, instruirea necesară, echipamente, asigurare logistică și informații de inteligență²¹. Ministrul afacerilor externe din Mali a propus Consiliului de Securitate „într-un interval de timp cât mai curând posibil <...> de a revizui mandatul MINUSMA și să le consolideze capacitatea și resursele, astfel încât să poată să facă față izbucnirii violenței în țară... Poate Consiliul ar trebui să revizuiască întrebarea privind instituirea „Forțelor pentru Reacționare Operativă“, ce mențin un potențial de a duce lupta împotriva teroriștilor“²². Fără îndoială, schimbarea mandatului MINUSMA în unul pentru lupta împotriva terorismului va implica mai multă libertate operațională pentru contingentul acestuia de operatori SOF.

Situația din zona de responsabilitate a misiunii integrate a ONU în Republica Centrafricană (în continuare — MINUSCA) arată nu atât de trist, însă misiunea presupune implicarea operatorilor SOF în componența contingentului său²³. Mandatul S/RES/2149 (2014), MINUSCA, din 10 aprilie 2014 prevede misiunea „de a asigura, în limitele capacității acestuia și zonele de desfășurare, inclusiv patrularea activă, protecția populației civile împotriva violenței fizice...“²⁴. În urma celor expuse putem

19 Security Council SC/10964, Authorized as Security Council Grants Mandate Renewal for United Nations Mission in Democratic Republic of Congo — Resolution 2098 (2013), pe <https://reliefweb.int/sites/reliefweb/pdf>, p.12

20 Rezoluția ONU 2100(2013), MINUSMA, [https://undocs.org/pdf?symbol=ru/S/RES/2100\(2013\)](https://undocs.org/pdf?symbol=ru/S/RES/2100(2013)), p. 13

21 Raportul intermediar ONU pe situația în Mali S/PV.7274, <https://undocs.org/ru/S/PV.7274>, p. 6

22 Raportul intermediar ONU S/PV.7275, pe <https://undocs.org/ru/S/PV.7275>, p. 41

23 Rezoluția 2149 (2014), MINUSCA, <https://undocs.org/ru/S/RES/2149%282014%29>, p. 17

24 Scrisoare ONU S/2015/85, pe <https://undocs.org/ru/S/2015/85>, p.3

constata, că și cele mai dure formulări ale mandatului nu vor aduce un rezultat pozitiv, dacă personalul misiunii nu va fi activ în execuția unui astfel de mandat.

În absența unei reglementări detaliate a utilizării operatorilor SOF în operațiile ONU de menținere a păcii în detaliu misiunile acestora sunt descrise în regulamentele elaborate de Departamentul operațiilor de menținere a păcii și Departamentul sprijin de teren „Manualul cu privire la forțele pentru operații speciale pentru misiunile ONU de menținere a păcii“. Aceasta oferă o definiție a conceptului de „Operații speciale ONU“: „acțiunile militare desfășurate de către formațiuni speciale, organizate, instruite și echipate decent, completate cu efectiv selectat, ce utilizează tactici neconvenționale, tehnici și metode de acțiune. Aceste acțiuni pot fi desfășurate în cadrul unei game largi de operații ONU de menținere a păcii, în conformitate cu principiile și spiritul de pacificator și în contextul mandatului misiunii“²⁵. Operațiile speciale ONU pot fi desfășurate în diferite etape ale misiunii: la etapa inițială, pe când operatorii SOF pot realiza condiții favorabile pentru desfășurarea completă a misiunii, stabilizarea și protejarea populației civile și în cele din urmă, la consolidarea păcii, atunci când aceștia pot asigura pregătirea avansată și dezvoltarea de oportunități pentru Forțele Armate ale țării gazdă²⁶.

Unul dintre criteriile pentru stabilirea misiunilor operatorilor SOF ONU, constituie corespunderea acestor misiuni cu mandatul și cadrul legal al operației ONU, inclusiv regulile de utilizare a forței. Normele de utilizare a forței trebuie să fie formulate luând în considerație cu misiunile specifice ale operatorilor SOF ONU²⁷.

Misiunile de bază a operatorilor SOF ONU

Supraveghere și Cercetare Specială (SR)- completează efortul și sistemul de colectare a informațiilor la nivel național și al teatrelor de operații, prin obținerea la nivel strategic și operativ a unor date și informații semnificative, specifice, foarte bine definite și încadrate în timp. Misiunile de supraveghere și cercetare pot completa alte metode de colectare, atunci când se manifestă anumite constrângeri dictate de condiții meteo, teren dificil, măsuri ostile de contracarare etc. Supravegherea și cercetarea specială este o funcție predominantă a Informației Umane (HUMINT), care are abilitatea de a plasa „ochii pe țintă“ într-un teritoriu ostil, interzis sau sensibil din punct de vedere politic. Forțele pentru Operații Speciale pot oferi analize oportune prin utilizarea inițiativei și a modului propriu de evaluare, într-un mod în care alte elemente tehnice nu au posibilitate. Desfășoară aceste misiuni independent, sprijinite sau în conjuncție cu/în folosul altor categorii de forțe/comenzi de componente. Pot folosi tehnici de cercetare și supraveghere, echipamente și metode avansate cu scopul culegerii datelor și informațiilor, uneori suplimentate de mijloace indigene. Activitățile specifice SR includ următoarele²⁸:

25 United Nations Peacekeeping Missions Military Special Forces Manual, January 2015, p.85, <https://dokumen.tips/documents/united-nations-peacekeeping-missions-special-forces-manual.html?page=1>, punctul 1.1.1

26 Ibidem, punctul 1.5.3

27 Ibidem, punctul 2.3

28 Ibidem, punctul 3.3.1

- *Cercetarea mediului natural în zona de operații.* Acestea sunt operații desfășurate pentru culegerea și raportarea datelor și informațiilor critice geospațiale, incluzându-le pe cele hidrografice, geologice, geografice și meteorologice.
- *Evaluarea amenințării.* Evaluarea amenințării trebuie să aibă la bază informații precise și oportune ori de câte ori este posibil.
- *Evaluarea țintei.* Acestea sunt operații desfășurate pentru detectarea, identificarea, localizarea și evaluarea unei ținte, pentru a determina cea mai mare eficiență în utilizarea diferitelor sisteme de armament. Acest tip de operații pot include și evaluarea efectelor potențiale (inclusiv a daunelor colaterale) ale angajării țintei.

Acțiuni Directe (DA) sunt operații de mare precizie, limitate în scop și durată. Acțiunile directe implică, în mod normal, o retragere planificată din zona din vecinătatea imediată a obiectivului; se concentrează asupra unor ținte specifice, bine definite, de valoare strategică sau operativă sau în contextul unor operații tactice decisive. Forțele pentru Operații Speciale pot desfășura aceste tipuri de misiuni independent sau cu sprijinul forțelor convenționale.

Acțiunile Directe includ următoarele²⁹:

- *Raiduri, ambuscade, asalturi directe.* Aceste operații sunt destinate pentru obținerea unor rezultate specifice, bine definite și deseori sensibile din punct de vedere al timpului. Ele sunt uneori dincolo de capacitățile efective de lovire a elementelor forțelor convenționale. Astfel de operații implică, în mod tipic, atacul țintelor critice, Dezorganizarea Liniilor de Comunicații (LOC), capturarea personalului, modelelor de tehnică militară și armament, cucerirea, distrugerea/neutralizarea capacităților sau facilităților inamicului.
- *Operații de dirijare pentru angajarea țintelor.* Acestea sunt operații desfășurate pentru identificarea și raportarea locației precise a țintelor, pentru a permite platformelor non-organice SOF să folosească sistemele de armament cu precizie înaltă. Acest aspect include orice tip de comunicare electronică, mecanică sau vocală, care oferă aeronavei/sistemului de armament ce urmează a fi folosit, informații adiționale în legătură cu locația specifică a unei ținte.
- *Operații de recuperare a personalului.* Acestea sunt operații desfășurate pentru căutarea, localizarea, salvarea și aducerea înapoi în dispozitivul propriu a personalului, echipamentelor sensibile sau elementelor critice pentru securitatea unui stat din zone de luptă sau controlate de inamic. Misiunile SOF de recuperare sunt caracterizate de o planificare detaliată, repetiții numeroase și o analiză informativă minuțioasă. În aceste tipuri de operații se utilizează tactici și tehnici neconvenționale, o scotocire discretă și folosirea frecventă a echipelor terestre.
- *Distrugerile de precizie* reprezintă operații în care daunele colaterale trebuie minimizate. În acest tip de operații se folosește armament de precizie deosebit

²⁹ Ibidem, punctul 3.3.2

de sofisticat sau inițierea programată a unor cantități și tipuri specifice de substanțe explozive, amplasate în locații exacte pentru îndeplinirea obiectivelor misiunii. Operațiile de executarea a distrugerilor de precizie pot fi desfășurate împotriva unor ținte asupra cărora sistemele de armament ce folosesc muniție ghidată de mare precizie nu garantează succesul de la prima lovire sau când ceea ce conține o anumită facilitate trebuie distrusă fără a produce pagube facilității întregi.

- *Asistența Militară (MA)* reprezintă un ansamblu larg de măsuri în sprijinul forțelor prietene în tot spectrul conflictului. Asistența militară poate fi desfășurată de, cu sau prin forțele prietene care sunt antrenate, echipate, sprijinite sau întrebunțate într-o măsură variabilă de SOF. Amploarea asistenței militare este considerabilă și poate varia de la oferirea instruirii în domeniul militar până la sprijinul material acordat angajării forțelor indigene active în operații majore, dacă mandatul misiunii permite și luarea în considerare a politicii ONU de audit al drepturilor omului. Activitățile de asistență militară pot include următoarele³⁰:
- *Instruire.* Aceasta reprezintă un complex de activități de pregătire a militarilor și unităților Forțelor Armate ale națiunii gazdă în întrebunțarea la nivel tactic, de susținere și integrare a deprinderilor de luptă; oferă consiliere, asistență și pregătire specifică liderilor militari în utilizarea tacticilor, tehnicilor și procedurilor pentru consolidarea potențialului națiunii gazdă de a se proteja de sine stătător împotriva amenințărilor și de a-și dezvolta deprinderile individuale și organizaționale necesare.
- *Consiliere.* Acestea sunt activități care întăresc securitatea populației, prin oferirea unei participări active în operații de nivel tactic, desfășurate de unitățile militare ale națiunii gazdă cu scopul neutralizării amenințărilor insurgente, izolării insurgenților de populația civilă și protejării acesteia.

Concluzii

Din cele expuse mai sus putem concluziona că:

- Operatorii SOF au parcurs o cale de la neimaginat, la necesitatea de includere a acestora în componentă esențială a contingentelor de menținere a păcii a Organizației Națiunilor Unite. Consiliu de Securitate al ONU susține practica de utilizare a operatorilor SOF în operațiile de menținerea păcii, prin aprobarea rapoartelor relevante a Secretarul General și, în cazul Rezoluției 2098 (2013) susținând direct includerea operatorilor SOF în componenta „Brigăzii Intervenție Operative” a misiunii MONUSCO. Extinderea gamei de acțiune a pacificatorilor și a cazurilor juridice de utilizarea forței acestora, oferă tot mai multe oportunități de utilizare a abilităților specifice a operatorilor SOF. Existența tendinței actuale dă rațiune la o creștere a participării operatorilor SOF în operațiile de menținere a păcii.

30 Ibidem, punctul 3.3.3

- Mandatele misiunilor ONUB, UNAMID, MINUSCA, MINUSMA și MONUSCO diferă între ele, însă operatorii SOF reprezintă o componentă importantă a fiecăreia dintre acestea misiuni. Majoritatea operațiilor speciale ale ONU pot să se desfășoare în cadrul fiecărui Mandat a misiunilor curente ONU, care prevăd un contingent armat de pacificatori. Formularea specifică a mandatului (exemplul mandatul MONUSCO) poate „dezlega mâinile“ în acțiunile operatorilor SOF, însă nu reprezintă o necesitate obligatorie pentru utilizarea acestora în misiunile corespunzătoare.

- Utilizarea operatorilor SOF ONU necesită unele standardizări de întrebuințare și rezolvarea unor întrebări. Primul pas spre soluționarea acestor lacune a fost elaborarea unui „îndrumar“. Acest document nu reprezintă o legătură directă cu elaborarea mandatelor operațiilor de menținere a păcii și nu acoperea contradicțiile juridice, deoarece statutul operatorilor SOF nu se deosebea de statutul altor diviziuni a componente militare a misiunii. Utilizarea operatorilor SOF în operațiile speciale, pot preface întreaga misiune ONU în membru al conflictului și o țintă legitimă conform dreptului internațional umanitar. La momentul actual, un grup independent cu statut major, deținând împuternicirile Secretarului General al ONU pregătesc o analiză cuprinzătoare a misiunilor de pacificare și politice speciale. Posibil că în contextul acestei analize, vor fi înaintate recomandări privind modificările necesare în constituirea și utilizarea „subdiviziunilor de intervenție operativă“ și a operatorilor SOF ca parte componentă a contingentelor ONU cu explicații juridice necesare, sau va fi prezentat un concept al statutului alternativ al acestora, care va oferi, pe de o parte ONU un instrument de putere și pe de altă parte, ne implicarea în conflict a efectivului „obișnuit“ de menținerea păcii.

DREPT PUBLIC

PUBLIC LAW

HERMENEUTICA NOȚIUNILOR „CLASIFICARE” ȘI „TIPOLOGIZARE”

Ion POSTU, doctor în drept, conferențiar universitar (ORCID: 0000-0002-5993-8250)

Veronica RUSNAC, doctorand, ULIM (ORCID: 0000-0002-1004-8628)

THE HERMENEUTICS OF THE NOTIONS OF “CLASSIFICATION” AND “TYPOLOGY”

In this article, the authors interpret the polyvalence of the notions of classification and typology, in order to highlight specific features and divergent elements. Some definitions are discussed and the dual nature of classification—as a process and as an outcome—is highlighted. Classification and typology are seen as conceptual operations, which are united by a single goal — the ordering of a given set of objects. The authors conclude that classification focuses on classes, and typology — on types, and that within classifications each element can be assigned to a single class, depending on the criterion chosen for differentiation, but within typology — the same element can be part of several types. In the context of the systematization of contemporary legal systems, the authors state that some of them cannot be attributed to any class, which goes against the logic of classification, instead, from the point of view of typology, there may be atypical legal systems, which they do not contain elements specific to any type.

Keywords: *classification, typology, systematization, legal system, type*

În prezentul articol autorii interpretează polivalența noțiunilor de clasificare și de tipologie, în scopul evidențierii trăsăturilor specifice și a elementelor divergente. Sunt aduse în discuție câteva definiții și este reliefată dubla natură a clasificării — ca proces și ca rezultat. Clasificarea și tipologia sunt privite ca operații conceptuale, ce sunt unite de un singur scop — ordonarea unui set dat de obiecte. Autorii concluzionează că clasificarea se concentrează asupra claselor, iar tipologia — asupra tipurilor și că în cadrul clasificărilor fiecare element poate fi atribuit unei singure clase, în funcție de criteriul ales pentru diferențiere, iar în cadrul tipologiei — același element poate fi parte a mai multor tipuri. În contextul sistematizării sistemelor juridice contemporane, autorii afirmă că unele dintre acestea nu pot fi atribuite la nici o clasă, ceea ce contravine într-o mare măsură logicii clasificării, în schimb, din punct de vedere al tipologiei, pot exista sisteme juridice atipice, ce nu conțin elemente specifice niciunui tip.

Cuvinte-cheie: *clasificare, tipologie, sistematizare, sistem juridic, tip*

Introducere

La fel ca și alte ramuri ale științei, și în cea juridică este adesea folosită cercetarea tipologică pentru a studia unele sau altele elemente/obiecte. Această metodă este denumită „tipologică”, „tipologico-clasificatoare”¹ sau „clasificatoare”, în funcție de

1 POPA, Nicolae. „Teoria generală a dreptului”. Ed. a 2-a. București, 2005, ISBN 973-655-738-3, p. 59

preferințele autorilor, neexistând un consens terminologic în această privință, noțiunile de „clasificare“ și „tipologie“ fiind adesea privite ca sinonime sau ca termeni intersanjabili.

În literatura științifică juridică națională specifică teoriei generale a dreptului sunt utilizate pe scară largă categoriile de „tipologie“ și „clasificare“. În special, cercetătorii folosesc concepte precum: tipuri (istorice) de drept, tipuri de reglementare juridică, tipologia dreptului, tipologia statelor, tipologia valorilor dreptului, tipologia ramurilor dreptului etc. Folosirea termenului „clasificare“ este, de asemenea, răspândită, vizând: clasificarea normelor juridice, clasificarea izvoarelor de drept, clasificarea sistemelor juridice de drept. Totodată, atenția doctrinarilor nu a fost focusată pe evidențierea distincției dintre acești doi termeni.

Așadar, se pune problema corelării și, eventual, diferențierii, acestor concepte, a contextualizării utilizării unui anume termen, precum și analiza procedeele de clasificare, tipologizare sau sistematizare.

În literatura juridică s-a menționat² că diversitatea de opinii existentă în problema aplicabilității în fiecare caz specific a tipologiei sau clasificării introduce o anumită ambiguitate în problema sistematizării cunoștințelor teoretice și practice, fiind, prin urmare, necesară dezvoltarea unor concepte care să fie înțelese uniform în sens teoretic și metodologic.

Valoarea gnoseologică a acestor fenomene depinde în mare măsură de aplicarea lor corectă în știința juridică, prin utilizarea acestora pentru rezolvarea unor probleme corespunzătoare naturii lor. Distincția dintre aceste fenomene la nivel conceptual și stabilirea interacțiunii lor nu are doar o mare importanță științifică, ci și practică, întrucât deficiențele unui număr de încercări teoretice și practice de rezolvare a problemelor juridice sunt adesea înrădăcinate în idei extrem de simplificate despre procedurile de tipologie, clasificare și sistematizare.³

Perspective filosofice și general-științifice privind clasificarea

Procesul de clasificare stă la baza activității cognitive a unei persoane care tinde să eficientizeze realitatea și ideile sale despre aceasta, iar orice proces cognitiv este asociat cu necesitatea de a grupa fenomenele studiate și de a atribui fiecare obiect nou care intră în câmpul de vedere al cercetătorului unui sau altui grup de obiecte deja cunoscute. M. S. Kagan afirmă că chiar și definiții simple de genul „aceasta

2 КОНОВАЛОВ, С.И.; МАРКОВА-МУРАШОВА, С. А. „Систематизация и типологизация как методологические процедуры правовых исследований“. In: Известия Тульского государственного университета. Экономические и юридические науки. 2012, Vol. 1, p. 87

3 МАРКОВА-МУРАШОВА, С. А. „Унификация правовых терминов как необходимая предпосылка конкретизации законодательства“. In: Конкретизация законодательства как технико-юридический прием нормотворческой, интерпретационной, правоприменительной практики: Материалы Международного симпозиума (Геленджик, 27-28 сентября 2007 года). Нижний Новгород: Нижегородская академия МВД России, 2008, p. 341

este o casă“ sau „aceasta este o casă de lemn“, etc. exprimă includerea definitului în gruparea existentă, întrucât definiția este identificarea generalului conținut la singularul dat.⁴

John Stuart Mill, unul dintre cei mai influenți gânditori din istoria liberalismului, în special, consideră că însuși actul de „numire“ a obiectelor este o clasificare rudimentară, afirmând că clasificarea lucrurilor este inseparabilă de faptul de a le da denumiri generale, or „orice nume care conotă un atribut, împarte, prin însuși acest fapt, toate lucrurile în două clase, cele care au atributul și cele care nu-l au; acelea pentru care numele poate fi predicat și cele pentru care nu poate. Și împărțirea astfel făcută nu este doar o împărțire a lucrurilor care există de fapt sau despre care se știe că există, ci a tuturor lucrurilor care pot fi descoperite în continuare și chiar a tot ceea ce poate fi imaginat.“⁵ Altfel spus, includerea unui obiect într-o categorie de clasificare înseamnă distribuirea tuturor proprietăților categoriei corespunzătoare acestuia, prin urmare, informații suplimentare despre obiect nu provin dintr-un studiu special, ci din structura sistemului de clasificare.⁶

Cea mai simplă metodă de a ajunge la un fel de ordine este de a selecta sau de a măsura o variabilă ușor de obținut prin care putem subdiviza un grup în secțiuni sau clase bine definite.⁷

Din acest punct de vedere, putem afirma că clasificarea se referă la nivelul empiric de dezvoltare a cunoștințelor, care se caracterizează printr-o descriere a proprietăților externe ale obiectelor studiate, adică astfel de proprietăți care sunt determinate fie în raport cu aparatul de percepție senzorială umană (roșu, neted, greu etc.), sau în raport cu orice situație externă (legături, proprietăți care se manifestă în interacțiunea cu alte fenomene).⁸

Prima experiență de clasificare, folosită de știința emergentă, a fost obținută în cadrul mitologiei. La această etapă, de regulă, are loc o identificare a diferitor obiecte, fenomene și evenimente. Dar pentru acest tip de identificare, trebuie mai întâi să poată evidenția principalele caracteristici distinctive și, de asemenea, să deprindă cum să compare obiectele și fenomenele în funcție de caracteristicile selectate, or anume aceste operațiuni sunt de bază și necesare în etapa inițială a clasificării. În mitologia antică, multe clasificări și ierarhii diferite au fost create pe baza alocării totemurilor, semnelor, elementelor, zeităților ș.a.m.d. Deja în acea perioadă, clasificarea ca formă și metodă de cunoaștere a jucat un anumit rol, deși într-o formă

4 КАГАН, М.С. „Классификация и систематизация“. In: Типы в культуре. Ленинград, 1979. p. 6-11.

5 „John Stuart Mill — Ultimate Collection: Works on Philosophy, Politics & Economy (Including Memoirs & Essays)“. Madison & Adams Press, 2017, ISBN 9788026879190

6 РОЖКОВА, Л.П. „Принципы и методы типологии государства и права“. Саратов, 1984, p. 8

7 НОЕННЕ, Kurt A. „Classification vs Typology: A Difference of Practical Importance“. In: JAMA. 1980, Vol. 244, nr. 10, ISSN 0098-7484, p. 1099

8 РОЖКОВА, Л.П. Op. cit., p. 13

primitivă, simplificată. Mai degrabă, acele construcții ar putea fi numite grupări elementare, însă importanța lor în formarea ulterioară a clasificărilor elaborate nu poate fi subestimată.⁹

Multă vreme, conceptul *esențialist* de clasificare a dominat știința. Acest concept, înrădăcinat în filosofia lui Platon și Aristotel, consideră că la baza întregii diversități a lucrurilor sunt constante, întotdeauna identice cu ele însele „esențe”; că sarcina științei este să descopere și să descrie aceste esențe care constituie adevărata natură a lucrurilor, ceea ce prin care aceste lucruri sunt ceea ce sunt și fără de care ele nu pot fi doar atât, și să clasifice toate lucrurile în grupuri conform celor entități cărora le aparțin și de la care își trag numele.¹⁰

Metoda de clasificare a lui Aristotel pare a fi o dezvoltare a versiunii diviziunii platonice, ce culminează cu analiza sa asupra clasificării în *De Partibus Animalium I*, care reprezintă, de fapt, o critică a metodei de diviziunii.¹¹

Aristotel a fost, de asemenea, un pionier în descrierea clasificării speciilor de animale pe baza unei analize sistematice a diferitelor proprietăți distinctive ale acestora, pe care le-a văzut nu numai în structura părților corpului animalelor, ci și în stilul de viață și comportamentul lor, însă terminologia taxonomică a lui Aristotel era limitată doar la termenii „specie”/clasă și „gen”. El l-a asociat pe primul cu organisme vii specifice, iar al doilea a desemnat diferite grade de comunalitate între specii, în legătură cu care a vorbit despre genuri „mici” și „mari”.¹²

„Clasă” pentru Aristotel însemna un grup de obiecte sau entități având o proprietate comună. Această proprietate comună este esența obiectelor din clasă. Aristotel a vrut să spună că, de exemplu, esența unui triunghi este trilateralitatea sa.¹³

În opera cu adevărat enciclopedică a lui Aristotel, metoda de reducere a speciilor la gen, adică clasificarea, a căpătat semnificația unei metode universale de cercetare, Aristotel generalizând filozofic această metodă, creând o teorie a clasificării, care era logica sa silogistică.¹⁴

Astfel, pentru scopurile taxonomiei, sarcina aristotelică este de a descoperi esența, „natura reală” care face obiectul anume ceea ce este. Și, în general, putem spune că aceasta este sarcina pe care au avut-o cele mai multe sisteme de clasificare

9 СТЁПКИНА, М. В. „Гносеологический статус классификации как формы познания”. Диссертация кандидата философских наук. Самара, 2006, p. 18

10 СУББОТИН, А. Л. „Классификация”. Москва, 2001, ISBN 5-201-02046-1, p. 24

11 BAYER, Greg. „Classification and Explanation in Aristotle's Theory of Definition”. In: *Journal of the History of Philosophy*. 1998, Vol. 36, nr. 4, ISSN 1538-4586, p. 492

12 ХАЧАТРЯН А. А., ХАЧАТРЯН Э. А. „О генезисе методов классификации и типологии в истории науки”. In: *Ученые записки Казанской государственной академии им. Н. Э. Баумана*, vol. 212, no. 4, 2012, p. 496.

13 DREGER, Ralph Mason. „Aristotle, Linnaeus, and Lewin, or the Place of Classification in the Evaluative-Therapeutic Process”. In: *The Journal of General Psychology*. 1968, Vol. 78, nr. 1, ISSN 0022-1309, p. 41

14 ХАЧАТРЯН А. А., ХАЧАТРЯН Э. А. Op. cit., p. 496

de la Aristotel încoace. Găsiți atributul comun, simplu sau complex, care identifică sau definește clasa, apoi găsiți indivizi care posedă atributul comun și sub-Găsiți atributul comun, simplu sau complex, care identifică sau definește clasa și apoi găsiți indivizi care posedă atributul comun și subsumați-le sub acea clasă.¹⁵

(Având în vedere tematica generală a cercetării noastre doctorale, trebuie să menționăm cu această ocazie că Aristotel a fost și unul dintre primii autori care a încercat să analizeze tipificarea rațional-teoretică a statului și dreptului din punctul de vedere al caracteristicilor lor socio-politice. El a considerat drept criteriu de clasificare a tipurilor de state numărul celor care guvernează în stat, statutul lor de proprietate, precum și scopul urmărit de stat. Totodată, Aristotel consideră ca fenomen politic nu numai statul, ci și dreptul, întrucât, în opinia sa, existența drepturilor non-politice este imposibilă.¹⁶)

Esențialistii și-au pus sarcina de a descoperi (nu de a crea, și anume de a descoperi) „sistemul natural“ care există în natură, care nu poate fi decât unul singur. Conceptul esențialist adoptă logica aristotelică ca instrument de clasificare, combinând clasificarea și sistemul logic într-o singură schemă. Aici, totul trebuie să se preteze unei diviziuni alternative, care se exclude reciproc, în deplină concordanță cu legile logice ale identității, contradicției și mijlocului exclus. Una dintre principalele probleme cu care se confruntă esențialismul este găsirea unei modalități care să permită identificarea „esenței“ și distingerea acesteia de „non-esență“, și în conformitate cu aceasta, aranjarea obiectelor clasificate în subordonarea gen-specie.¹⁷

Un alt concept de clasificare își are rădăcinile și în trecutul îndepărtat, în filosofia medievală. Conform acestui concept *nominalist*, nu există entități comune; există doar obiecte separate, unice, și toate grupurile, tipurile, clasele în care sunt unite după una sau altă caracteristică sunt creații ale minții umane, ceea ce dă acestor obiecte anumite nume. Astfel, prin facultatea de vorbire, se stabilește în mintea umană o asocieră între un anumit cuvânt și o multitudine de idei singulare despre lucruri singulare. Un grup, o specie, o clasă nu sunt altceva decât mănunchiuri de astfel de reprezentări unice, în care un cuvânt, un nume joacă rolul unui mijloc unificator, iar o clasificare arată ca o colecție de astfel de legături.¹⁸

În evaluarea clasificării ca sistem de cunoaștere, întâlnim două puncte de vedere extreme: primul — că clasificarea este nu doar începutul, ci poate cel mai înalt punct și sfârșitul cunoașterii umane, iar un altul este legat de interpretarea clasificării ca o generalizare empirică, ca cunoaștere care nu a crescut la un nivel cu adevărat teoretic.

Din punct de vedere științific, rolul clasificării este în principal analitic¹⁹. Activitatea analitică a gândirii nu este un scop în sine, ci este doar o anumită etapă

15 DREGER, R. M. Op. cit., p. 41-42

16 РОГАЧЕВА, Ольга Анатольевна. „Основные подходы к типологии государства«. In: Концепт. 2014, Vol. S24, p. 26-30.

17 СУББОТИН, А. Л. Op. cit., p. 24

18 Ibidem, p. 25

19 РОЖКОВА, Л.П. Op. cit., p. 13

necesară a cunoașterii științifice, un mijloc de obținere a unei idei sistematice a realității studiate. În această privință se manifestă slăbiciunea metodologică și limitarea capacității cognitive de clasificare ca mijloc universal de cunoaștere științifică, deoarece esența sa se reduce doar la o luare în considerare consecventă a trăsăturilor și proprietăților obiectelor, obiectelor studiate și a distribuției acestora în funcție de intensitatea distribuției bazei de clasificare în grupuri separate, deși interconectate.²⁰

În același timp, A. L. Subotin menționează că „clasificarea, fiind o formă a cunoașterii independentă și distinctă de teorie, într-un număr de trăsături este asemănată cu cunoașterea teoretică.”²¹

Într-o formă simplă, clasificarea este de obicei înțeleasă ca distribuția obiectelor, studiate de o anumită știință, după clase (categorii, grupe, mulțimi etc.) în funcție de anumite trăsături inerente unor obiecte și absente altora. Pe de o parte, o clasă este înțeleasă ca un ansamblu de elemente (partea extensivă), iar pe de altă parte, aceste elemente sunt considerate ca având o singură proprietate comună tuturor, deoarece de alte proprietăți și diferențe individualizate și comune se face abstracție. Astfel, clasa este o expresie a acestei proprietăți comune pentru toate elementele (partea intensivă).²²

Ca și orice teorie, clasificarea este un sistem conceptual logic relativ complet și închis.²³ Acest sistem este conceput pentru a rezolva două sarcini principale: în primul rând, să reprezinte toate obiectele din acest domeniu într-o formă fiabilă și convenabilă pentru vizualizare și recunoaștere; în al doilea rând, să conțină cât mai multe informații esențiale despre acestea.²⁴

Pe lângă scopul cognitiv, clasificarea îndeplinește sarcina de a eficientiza mulțimea, de a introduce organizarea în cunoașterea unui anumit fragment de realitate prin determinarea locului fiecărui membru al mulțimii într-un anumit grup de fenomene sau obiecte și stabilirea legăturilor ierarhice sau de coordonare între clasele rezultate.²⁵

În cele din urmă, clasificarea face posibilă identificarea legităților, în practică — pentru a sistematiza seturi de elemente, de exemplu, în scopul căutării lor mai simple, iar în evaluare — pentru a eficientiza valoarea elementelor în totalitate.²⁶

Într-o altă accepțiune se menționează că clasificarea surprinde relații regulate între clase de obiecte; contribuie la definirea locului și rolului obiectului în sistemul general al obiectelor; ajută la stabilirea celor mai importante calități și proprietăți

20 СИЛЬЧЕНКО, Николай Владимирович. „Научные основы типологии нормативно-правовых актов“. Teză de doctor în drept. Moscova, 1981, p. 22

21 СУББОТИН, А. Л. Op. cit., p. 77

22 РОЖКОВА, Л.П. Op. cit., p. 11

23 СУББОТИН, А. Л. Op. cit., p. 77

24 Ibidem, p. 9-10

25 СИЛЬЧЕНКО, Н. В. Op. cit., p. 20

26 НЕСТЕРОВ, А.В. „Философия классификации“. În: Научно-техническая информация. сер. 2. Информационные процессы и системы. 2003, Vol. 9, p. 10

comune tuturor obiectelor, însușește rezultatele dezvoltării anterioare a cunoștințelor acumulate despre obiectele clasificate și sistemul lor general; contribuie la o cunoaștere mai profundă a obiectelor și a sistemelor acestora; permite formularea previziunilor rezonabile privind modalitățile de dezvoltare și îmbunătățire ulterioară atât a obiectelor considerate separat, cât și a întregului lor ansamblu.²⁷

La fel de important este faptul că clasificarea, ca o teorie științifică, servește drept bază pentru **precizarea** rezultatelor noi, facilitând pronosticarea existenței unor obiecte necunoscute anterior, proprietățile și grupurile acestora și descoperirea de noi conexiuni între cele deja cunoscute.

După cum menționează L. P. Rojцова, însuși conceptul de prognoză conține două componente principale: 1) precizarea existenței unui nou element, un obiect ca atare, și 2) caracterizarea proprietăților sale cele mai importante în legătură cu poziția sa într-un anumit sistem.²⁸ Dezvăluind legitățile formării claselor obiectului studiat, clasificarea ajută la observarea dezvoltării și schimbării obiectelor studiate, indică rezultatele cercetărilor ulterioare. Acuratețea clasificării poate fi evaluată și prin ușurința cu care se încadrează în ea rezultatele studiului de noi caracteristici și noi obiecte. (În context, trebuie să înțelegem că clasificările nu pot fi adevărate sau false, sunt utile sau inutile. Avantajele sau dezavantajele clasificărilor depind de interesele care ghidează persoana care le formulează. Este posibilă gruparea sau clasificarea domeniului relațiilor sau fenomenelor în diverse moduri, criteriul ales depinde de considerentele științifice, didactice sau practice ale cercetătorului.²⁹)

Aceeași autoare consideră că clasificarea contribuie la evoluția cunoașterii de la nivelul acumulării empirice a cunoștințelor până la nivelul sintezei lor teoretice, o astfel de tranziție fiind posibilă numai cu condiția înțelegerii teoretice a diversității factorilor din lumea reală studiată. Într-o serie de științe, care sunt în principal de natură descriptivă, crearea de clasificări ale fenomenelor observate este chiar unul dintre obiectivele principale ale cercetării, deoarece clasificarea într-o oarecare măsură compensează lipsa metodelor teoretice de cercetare.³⁰ De exemplu în biologie, arheologie, geologie și altele clasificării i se acordă un rol fundamental în construirea cunoștințelor. Istoria unor științe precum zoologia, botanica, chimia este în mare măsură istoria clasificării.³¹ S-a menționat că uneori asemenea științe chiar și sunt

27 МАРЧЕНКО, М. Н. „Сравнительное правоведение“. Москва, 2015, ISBN 9785392164424, p. 257

28 РОЖКОВА, Л.П. Op. cit., p. 11

29 МАРКОВА-МУРАШОВА, С. А. „Классификация, типология, систематизация правовых понятий как методологические предпосылки конкретизации законодательства“. In: Юридическая техника. 2007, Nr. 1, p. 167-168

30 РОЖКОВА, Л.П. Op. cit., p. 10

31 БУРВИКОВ, Н. В. „Исторические аспекты развития системных построений в криминалистике и судебной экспертизе“. In: Известия Тульского государственного университета. Экономические и юридические науки. 2016, nr. 3-2, p. 193

numite „clasificatoare“ sau „configuraționiste“, deoarece ele tind să ordoneze într-o formă compactă și sistematizată un volum masiv de material empiric.³² Cu toate acestea, există și astfel de științe în care rolul și semnificația clasificării nu sunt dominante, iar activitatea de clasificare nu este o problemă actuală și urgentă, de exemplu, în fizică.

Definiții

Într-o definiție curentă a dicționarelor explicative, clasificarea se tratează drept o „repartizare sistematică pe clase sau într-o anumită ordine“³³. Din punct de vedere logic și filozofic, clasificarea poate fi definită ca „un caz special de aplicare a operației logice de împărțire a volumului unui concept, care reprezintă un anumit set de diviziuni (împărțirea unei anumite clase în tipuri, împărțirea acestor tipuri etc.)“.³⁴ În știința logicii, clasificarea este considerată, alături de definiție și diviziune, una dintre operațiile logice asupra noțiunii, ce se bazează pe găsirea unei diferențe specifice, o proprietate care să permită reconstituirea genului prin regruparea speciilor din același gen.³⁵ Astfel, clasificarea este privită ca o „operație prin care obiectele dintr-o mulțime dată sunt distribuite în clase în funcție de asemănări (și, respectiv, de deosebirile dintre ele)“.³⁶ Clasificarea este o metodă ce permite acordarea unor obiecte discrete statutul unui obiect generalizat (clasă) în funcție de o proprietate discretă selectată (baza de clasificare), ținând cont de faptul că clasele de clase (subclasele) nu se pot intersecta și numărul lor este finit, iar obiectul fiind clasificat nu poate fi atribuit la mai mult de o clasă sau rămâne neclasificat.³⁷

Astfel, putem fi de acord cu expunerea lapidară că clasificarea este „o operație de distribuire a elementelor unei mulțimi în grupe relativ omogene — numite clase — în raport cu anumite criterii“³⁸.

O primă întrebare referitoare la definițiile de mai sus este de ce se folosește doar operația de divizare/distribuire/împărțire? Sunt posibile alte operațiuni în clasificare? Ordonarea presupune separarea conceptelor și obiectelor în clase. Ce sunt clasele — sub-mulțimi ale mulțimii originale de concepte și obiecte? Atunci apare întrebarea — ce este o clasă și poate fi ea însăși un obiect?

32 ФИЛАТОВ, В.П. „Обсуждаем тему „Типологический метод“«. In: *Epistemology & Philosophy of Science*. 2007, Vol. 11, nr. 1, p. 157

33 <https://dexonline.ro/definitie/clasificare/definitii>

34 Проблемы общей теории государства и права: учебник. 2-е изд. Москва, 2015, ISBN 978-5-392-13074-0, p. 37

35 LUCA, Aliona. „Criterii de clasificare a termenilor: repere teoretice“. In: *Revista de Știință, Inovare, Cultură și Artă „Akademos“*. 2018, nr. 2(49), ISSN 1857-0461, p. 105

36 ENESCU, Gh. „Dicționar de logică“. București, 1985, p. 43

37 НЕСТЕРОВ, А.В. Op. cit, p. 12

38 ZAMFIR, Cătălin; VLĂSCĂANU, Lazăr. „Dicționar de sociologie: urmat de indicatori demografici, economici, sociali și sociologici“. București, 1993, ISBN 9734810111, p. 103

O clasă este un set de elemente discrete (finite) neidentice selectate în funcție de o anumită proprietate esențială și plasate într-o anumită zonă delimitată de limitele clasei, astfel încât un singur element poate fi plasat într-un singur loc în această zonă.³⁹

Tipurile clasificării

După cum am menționat mai sus, clasificările pot fi create pe baza diferitor criterii (atribute). În funcție de ce trăsături stau la baza clasificării, există clasificări *naturale (esențiale), artificiale și auxiliare*.

Clasificarea naturală descrie clasele așa cum sunt în realitate, iar în clasificarea artificială clasele sunt formate după anumite criterii convenționale, în funcție de utilitate⁴⁰. Într-o abordare filosofică care privește clasificarea drept o aranjare a obiectelor în funcție de idei, Charles Sanders Peirce menționează că „o clasificare naturală este aranjarea obiectelor în funcție de acele idei din care rezultă existența lor... nici un merit mai mare nu poate avea un taxonom decât acela de a avea ochii deschiși ideilor din natură; nici o orbire mai deplorabilă nu-l poate afecta decât aceea de a nu vedea că există idei în natură care determină existența obiectelor”⁴¹.

Autoarea L. P. Rojcova, aduce drept exemple de clasificări artificiale: clasificarea plantelor de către C. Linnaeus, clasificarea statelor pe continente, după componența rasială a populației, după religie etc. Clasificările inițiale, create atunci când nu există încă suficiente cunoștințe despre modelele interne de dezvoltare a fenomenelor din zona studiată a realității, se bazează inevitabil pe semne externe, ușor de fixat, de importanță secundară. Clasificările bazate pe astfel de caracteristici, deși empirice, dar logice, sunt utile dacă cineva este interesat de ele din punct de vedere pur practic. Ele fac posibilă navigarea cu ușurință prin caracteristici externe, ușor de fixat și multitudinea de obiecte individuale din orice clasă. Trebuie remarcat faptul că în astfel de clasificări nu există nicio legătură funcțională între obiecte. Totuși, asta nu înseamnă că nu există deloc relații: obiectele sunt legate între ele prin apartenența la o anumită clasă.⁴²

Aceeași autoare consideră că clasificările naturale sunt mai esențiale pentru știință, deoarece în cazul acestora baza de clasificare este dată de caracteristicile sau proprietățile esențiale ale obiectului clasificat. Prin urmare, apartenența unui obiect la una sau la alta categorie de clasificare în aceste clasificări face posibilă tragerea unui număr maxim de concluzii și afirmații despre alte proprietăți ale obiectului. Printre clasificările naturale autoarea menționează⁴³ clasificarea statelor și a dreptului în funcție de baza economică a societății, menționând că atribuirea oricărui

39 НЕСТЕРОВ, А.В. Op. cit, p. 11

40 ENESCU, Gh. Op. cit., p. 44

41 <http://www.commens.org/dictionary/entry/quote-minute-logic-chapter-ii-prelogical-notions-section-i-classification-scienc-16>

42 ПОЖКОВА, Л.П. Op. cit., p. 15

43 Ibidem

stat sau sistem de drept unui anumit tip istoric permite, chiar și fără familiarizarea cu fapte și materiale specifice, să se obțină câteva idei despre organizarea politică a unei societăți date, despre esența și forma statului, despre trăsăturile caracteristice a sistemului de drept etc. Trăsăturile sau proprietățile esențiale ale unui obiect care stau la baza clasificărilor naturale reflectă tiparele interne ale funcționării și dezvoltării obiectului și, prin urmare, permit pătrunderea în esența fenomenelor studiate. Utilitatea unor astfel de trăsături depinde de conținutul lor informațional — de corelarea lor cu gruparea firească a categoriilor (clase, grupe etc.) datorită dezvoltării acestor fenomene.

O altă categorie de tipologizare a clasificării o reprezintă clasificarea *teoretică* și cea *empirică*.⁴⁴ În cazul clasificării teoretice avem nu doar clase reale, ci și clase posibile, pe când în cea empirică avem doar clase real.

Cercetătoarea M. V. Stepkina menționează următoarele tipuri dihotomice ale clasificării: artificială-naturală, formală-conținut (формальные-содержательные), descriptivă-esențială (описательные-сущностные). În plus, pot fi considerate tipuri separate clasificările cauzale, genetice etc. deoarece în fiecare știință specifică, în funcție de scopurile și obiectivele studiului, pot fi create construcții taxonomice adecvate.⁴⁵

Astfel, Într-o definiție generală clasicizată, citată adesea în diverse surse doctrinare din diverse ramuri ale științei, din punct de vedere a logicii, se afirmă că „clasificarea este distribuția obiectelor de orice fel în clase în funcție de cele mai esențiale trăsături inerente obiectelor de acest fel și diferențierea lor de obiectele de alte feluri, astfel că fiecare clasă ocupă un anumit loc permanent în sistemul rezultat și, la rândul său, este împărțit în subclase.”⁴⁶ După cum vedem, în această definiție în prima parte se vorbește despre procesul de clasificare, iar în a doua parte — de rezultatul clasificării. De fapt, această definiție prefigurează încă o diviziune conceptuală a clasificării, or în diverse definiții clasificarea este abordată sau ca un *proces*, sau ca un *rezultat*. (De fapt, există unii autori⁴⁷ care au o abordare trihotomică — ca proces, ca rezultat și ca procedură de aplicare, însă această abordare nu ni se pare reușită, așa că ne vom limita doar la proces și rezultat.)

Ca *proces*, clasificarea are un caracter dublu și constă în procesul de creare a unei scheme (sistem) de clasificare (ordonarea obiectelor setului în clase în funcție de asemănarea sau diferența dintre atributele acestora) și procesul de utilizare a schemei, în care acționează ca o operație care determină dacă un nou obiect aparține unei clase. Și în sfârșit, clasificarea este rezultatul acestui proces, adică produsul. Clasificarea ca proces este un tip specific de operație logică de împărțire a volumului de concepte,

44 ENESCU, Gh. Op. cit., p. 44

45 СТЕПКИНА, М. В. „Специфика применения метода классификации в гуманитарном знании.pdf». In: Известия Самарского научного центра Российской академии наук. 2015, Vol. 17, p. 223

46 КОНДАКОВ, Н.И. „Логика“. Москва, 1954, p. 273

47 De exemplu: РОЗОВА, Сталя Сергеевна. „Классификационная проблема в современной науке“. Новосибирск, 1986, p. 95

care constă în împărțirea conceptului generic al unui anumit set de obiecte în tipuri, clase sau subspecii pe baza trăsăturilor lor comune odată cu formarea unui anumit sistem de clase ale acestui set de obiecte.⁴⁸

În această privință, cercetătoarea S.S. Rozova ridică o problemă — procedura de construire a unei clasificări reprezintă diviziunea unui concept sau o sortare a obiectelor? Cu ce anume trebuie să lucrezi: cu volumul (conținutul) conceptului sau cu obiecte reale? În primul caz, ne vom limita de cunoștințele pe care le avem deja și vom face împărțirea pe baza unor trăsături ale acestor obiecte fixate în conținutul conceptului; în a doua, nu există o astfel de restricție, iar în procesul de divizare putem realiza un program de cercetare arbitrar complex pentru a dezvălui noi proprietăți ale obiectelor clasificate. Evident, acestea sunt situații foarte diferite, iar activitățile noastre în ambele cazuri se vor desfășura în mod fundamental diferit, consideră autoarea.⁴⁹

Considerăm că este necesar în cadrul clasificărilor să determinăm clase reale și în acest sens fiecărei clase reale îi asociem o noțiune, astfel că la sistemul de clase reale asociem și un sistem de noțiuni, ce redă sistemul de clase reale, însă în nici un caz nu trebuie să confundăm clasificarea obiectelor și clasificarea noțiunilor. Spre exemplu, oamenii sunt înalți, jосуți, șateni sau blonzi, ci nu noțiunile respective.

Deci, clasificarea nu este doar diviziunea conceptelor, ci și diviziunea obiectelor. Evident, în acest caz, procesul de construire a unei clasificări va include studiul obiectelor care sunt clasificate în funcție de un anumit algoritm, și nu analiza conținutului conceptului corespunzător, chiar dacă acesta există deja.

În ceea ce privește domeniul juridic, clasificarea ca proces de „distribuire“ a obiectelor omogene în clase, grupuri relativ independente, departamente etc., practic nu diferă de acțiuni similare efectuate în raport cu oricare altă materie — politică, socială, fizică etc. Singura diferență este că obiectele clasificării nu sunt instituții, factori, elemente politice, sociale sau de altă natură, ci juridice.⁵⁰ Spre exemplu, relevant pentru noi, sistemele juridice naționale.

Pentru a fi siguri că procesul de clasificare va avea un rezultat scontat, realizarea acesteia trebuie să țină cont de următoarele **reguli**:

- toate obiectele supuse clasificării trebuie să fie repartizate într-o anumită clasă;
- obiectele nu pot fi repartizate în două sau mai multe clase diferite;
- asemănările, respectiv însușirile comune pe baza cărora obiectele se repartizează într-o aceeași clasă, trebuie să fie mai importante decât deosebirile lor;
- alcătuirea claselor de obiecte pe aceeași treaptă a clasificării trebuie să aibă la bază același criteriu — aceleași însușiri.⁵¹

Drept clasificare în sens de **rezultat**, vom înțelege un sistem de cunoaștere strict, stabil, destul de complex, general acceptat într-un anumit domeniu al cu-

48 МАРКОВА-МУРАШОВА, С. А. „Классификация, типология, систематизация...“, p. 166

49 РОЗОВА, С. С. Op. cit., p. 10

50 Проблемы общей теории государства и права..., p. 37

51 Apud: LUCA, A. Op. cit., p. 106

noașterii, ale cărui concepte înseamnă clase ordonate, în care sunt distribuite o mulțime de obiecte pe baza asemănării lor în anumite proprietăți. Cercetătoarea Markova-Murașova menționează că în acest caz, clasificarea diferă de rezultatul diviziunii logice obișnuite în următoarele puncte. În primul rând, rigoare deosebită. În principiu, în orice operațiune de divizare, este necesar să tindă pentru rigoare, care se realizează prin respectarea regulilor și principiilor bine-cunoscute. Rigiditatea ca trăsătură specifică a clasificării este relevantă atunci când este comparată cu tipologia și este asociată cu posibile abateri de la regulile de împărțire. În al doilea rând, complexitatea relativă, care se manifestă prin faptul că este o diviziune cu un număr mare de niveluri, precum și un număr semnificativ de membri ai diviziei. În al treilea rând, stabilitatea și recunoașterea universală într-un anumit domeniu de cunoaștere sau practică. În al patrulea rând, o semnificație socială, științifică sau practică deosebită.⁵²

Prin urmare, principala *sarcină teoretică* a clasificării este de a distribui obiectele studiate în grupuri pe baza celei mai mari asemănări naturale a acestora și de a identifica ordinea lor naturală. Principalul avantaj practic al clasificării depinde de ușurința și fiabilitatea cu care vă permite să determinați dacă un obiect aparține unuia dintre grupurile sale de clasificare.

În același timp, clasificarea reprezintă nu doar o constatare a cunoștințelor deja dobândite, ci îndeplinește o funcție metodologică importantă: prin sistematizarea unui anumit domeniu, stabilește, în același timp, direcția generală pentru cercetarea ulterioară.⁵³

Avantajele științifice ale clasificării sunt că a) pornește din varietatea de obiecte cu adevărat existentă; b) prin unirea unor obiecte și excluderea altora, ea dezvăluie astfel conexiunile și relațiile reale ale lumii obiective, dialectica inerentă individualului, particularului și generalului; c) având capacitatea de a grupa fenomenele într-un număr aproape nelimitat de clase, clasificarea este capabilă să răspundă nevoilor cognitive diverse. Deficiențele științifice ale clasificării sunt că a) ne obligă să recunoaștem selecția oricărei caracteristici de clasificare ca fiind doar relativ necesară, iar gruparea produsă pe această bază este într-o anumită măsură condiționată, întrucât aceleași obiecte pot fi distinse prin alte caracteristici; b) în cadrul clasificării, este imposibil să se dezvăluie regularitatea corelării diferitelor planuri de clasificare, deoarece fiecare dintre ele, de exemplu, grupările de persoane în funcție de vârstă și naționalitate, este complet autonomă și nu are nicio legătură cu alte planuri; c) în sfârșit, al treilea dezavantaj, care este o consecință a primelor două, este că clasificarea nu este în măsură să dezvăluie organizarea internă a mulțimii grupate, care rămâne o simplă colecție de fenomene diverse, nefiind dezvăluită cercetătorilor ca un fel. de integritate, ansamblu, sistem.⁵⁴

52 МАРКОВА-МУРАШОВА, С. А. „Классификация, типология, систематизация...”, p. 166

53 СУББОТИН, А. Л. Op. cit., p. 10

54 КАГАН, М.С. Op. cit., p. 7-8.

Concluzii

Importanța și necesitatea tipologiei și a metodelor de clasificare pentru știință a fost evidentă chiar și în primele etape ale formării sale. În consecință, aceste metode au evoluat în mare măsură proporțional cu dezvoltarea științei. Metodele de tipologie și clasificare au fost dezvoltate prin eforturile comune ale filozofilor și cercetătorilor, ceea ce demonstrează aplicabilitatea largă a acestor metode de cunoaștere.⁵⁵

În rezultatul cercetării, putem conchide că clasificarea, ca proces și stadiu al cunoașterii științifice, precede tipologia, iar rezultatele clasificării primare pot servi drept bază pentru stabilirea unei baze tipologice de cercetare, a punctelor comune de contact între diferitele planuri de clasificare, și de aici a bazelor cercetării tipologice, care stau la baza creării un sistem de tipuri ideale.

Clasificarea și tipologia reprezintă în primul rând operații conceptuale, adică analiza conținutului conceptelor, întrucât în conținut se reflectă proprietățile obiectelor studiate. Aceste operații sunt unite de un singur scop — ordonarea unui set dat de obiecte. Cedând clasificării în termeni de rigoare, tipologia o depășește clar în universalitate. Diferența dintre ele nu constă în specificul proprietăților și caracteristicilor de operare, deoarece se bazează pe aceleași operații cognitive — identificarea și distincția acestor proprietăți, ci, diferențele sunt exprimate în strategia acestor identificări și distincții, direcția și scopurile analizei. Astfel, clasificarea este o operațiune de analiză separată și secvențială a caracteristicilor care formează clase, fiind neutră față de esența lucrurilor, față de un set de proprietăți atributive, a căror unitate organică caracterizează esența unui obiect. Tipologia, pe de altă parte, este o operațiune de analiză holistică a trăsăturilor ca un întreg armonios care formează esența unui lucru. Rezultatul acestei operațiuni este dezvoltarea unui tip, adică a unui model, a unei paradigme.

Astfel, după cum am arătat în acest articol, **clasificarea se concentrează asupra claselor, iar tipologia — asupra tipurilor**. Considerăm incorectă formula „clasificarea după tipuri“, or în acest caz suntem în prezența tipologizării, nu clasificării.

O altă concluzie desprinsă din studiu se referă la faptul că în cadrul clasificărilor fiecare element poate fi atribuit unei singure clase, în funcție de criteriul ales pentru diferențiere, iar în cadrul tipologiei — același element poate fi parte a mai multor tipuri.

Vorbind despre sistematizarea sistemelor juridice contemporane, unele dintre acestea nu pot fi atribuite la nici o clasă, ceea ce contravine într-o mare măsură logicii clasificării, care (1) trebuie să se aplice întregului masiv de obiecte și (2) trebuie să fie exhaustivă. În schimb, din punct de vedere al tipologiei, pot exista sisteme juridice **atipice**, ce nu conțin elemente specifice niciunui tip.

Pentru studiul și gruparea sistemelor juridice contemporane, considerăm că este necesară aplicarea metodei tipologice, considerată diferită de metoda clasificării, grație centrării acesteia pe noțiunea de tip și analizei holistice a trăsăturilor acestuia, posibilității identificării elementelor (sistemelor) atipice, precum și pentru posibilitatea atribuirii unor elemente (sisteme) concomitent la diferite categorii.

55 ХАЧАТРЯН А. А., ХАЧАТРЯН Э. А. Оp. cit., p. 498

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА ОТНОСИТЕЛЬНО ПОРЯДКА ПОДДЕРЖАНИЯ ОБЩЕНИЯ ОСУЖДЕННЫХ К ЛИШЕНИЮ СВОБОДЫ С ВНЕШНИМ МИРОМ

Георгий СУЛТ, доктор права, конференциар университетар. КГУ (ORCID: 0000-0002-3636-2359)

IMPROVING THE LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA REGARDING THE PROCEDURE FOR MAINTAINING COMMUNICATION OF CONVICTS SENTENCED TO DEPRIVATION OF LIBERTY WITH THE OUTSIDE WORLD

This paper attempts a theoretical presentation of the legal reform of the penitentiary system of the Republic of Moldova, taking into account international legal acts regarding the procedure for maintaining communication of those sentenced to deprivation of liberty with the outside world. The issues in the field of bringing the political and legal documents of the penitentiary system in line with international treaties and legal acts on all issues of maintaining communication of those sentenced to deprivation of liberty with the outside world, taking into account the assistance of state and public institutions, etc. are being studied.

Keywords: legal acts, reforms, penitentiary system, international standards, penitentiary institutions, connection with the outside world, resocialization, international cooperation.

Данная тема представляет собой теоретическое изложение правовой реформы пенитенциарной системы Республики Молдова с учетом международно-правовых актов относительно порядка поддержания связи осужденных к лишению свободы с внешним миром. Рассмотрены вопросы в области приведения политико-правовых документов уголовно-исполнительной системы в соответствие с международными договорами и правовыми актами по всем вопросам обеспечения связи осужденных к лишению свободы с внешним миром с учетом содействия государства и государственные учреждения и т. д. изучаются.

Ключевые слова: правовые акты, реформы, пенитенциарная система, международные стандарты, пенитенциарные учреждения, связь с внешним миром, ресоциализация, международное сотрудничество.

ÎMBUNĂȚĂȚIREA LEGISLAȚIEI REPUBLICII MOLDOVA PRIVIND PROCEDURA DE MENȚINERE A COMUNICĂRII CONDAMNAȚILOR LA PRIVARE DE LIBERTATE CU LUMEA EXTERIOARĂ

Acest articol este o prezentare teoretică a reformei juridice a sistemului penitenciar al Republicii Moldova, ținând cont de actele juridice internaționale privind procedura de menținere a comunicării celor condamnați la privare de libertate cu lumea exterioară. Actuala legislație execuțională este analizată în contextul conformării acesteia la standardele internaționale de comunicare între condamnați și societatea civilă.

Cuvinte-cheie: acte juridice, reforme, sistem penitenciar, standarde internaționale, instituții penitenciare, comunicare cu lumea exterioară, resocializare, cooperare internațională.

Сегодня, развитие и продвижение сотрудничества с зарубежными пенитенциарными системами и международными организациями, осуществляющими деятельность в сфере исполнения уголовных наказаний, приобрело особое измерение благодаря обмену опытом и передовой практикой, что вносит значительный вклад в реформирование национальных пенитенциарных систем и укрепление их соответствия международным стандартам.¹

В этом контексте, в нашей системой были налажены отношения с пенитенциарными системами Норвегии, Германии, Румынии, Турции, Польши, Латвии, Литвы, Украины, а также с международными организациями из Германии, Норвегии, Турции и т.д.²

Практика подтверждает, что тесное сотрудничество представителей пенитенциарной системы Республики Молдова (*далее по тексту РМ*) с Советом Европы с правилами и условиями содержания в пенитенциарных учреждениях стран Европейского Союза позволяет имплементировать в национальное пенитенциарное законодательство РМ европейские пенитенциарные стандарты содержания и обращения с осужденными.

Важно отметить, что сотрудничество Департамента пенитенциарных учреждений РМ с Генеральным директоратом по правовым вопросам Совета Европы, в указанном направлении были оформлены в программу сотрудничества, основанная на следующих приоритетных областях:

- Обращение (правовое регламентирование и создание надлежащих условий содержания) с осужденными к пожизненному заключению и лиц, осужденных к большим срокам заключения;
- Обращение с несовершеннолетними заключенными и их реинтеграция в общество;
- Обучение и формирование персонала пенитенциарной системы;
- Строительство новых пенитенциарных учреждений (арестных домов), которые будут соответствовать требованиям международных стандартов;
- Внедрение в национальное законодательство и национальную практику новых Европейских пенитенциарных правил;
- Расширение пределов применения альтернативных заключению мер наказания и probation, находящихся на данный момент в процессе реализации и т.д.³

В плане международного сотрудничества, важное значение имеет сотрудничество с агентствами Организации Объединенных Наций, усилия которых привели к проведению ряда мероприятий, направленных на то, чтобы учреждения

1 Zaharia V. Scurtă retrospectivă a activităților Institutului de Reforme Penale în domeniul reformei instituțiilor penitenciare . Publicat în „Strategia de dezvoltare a centrelor de justiție comunitară”. Ch.: „Cartea Juridică”, 2007. 88 p.

2 Мюллерсон Р.А. Права человека: идеи, нормы, реальность. М., 1991. 121 с.

3 Римская декларация Восьмого конгресса ООН, резол.Е/АС.57/1990. // Сборник стандартов и норм ООН в области предупреждения преступности и уголовного правосудия. 435 с.

пенитенциарной системы выполняли поставленные перед ними задачи: Детский Фонд ООН (ЮНИСЕФ); Фонд ООН по народонаселению (UNFPA); Программа развития ООН (PNUD); Управление ООН по наркотическим средствам и преступности (UNODC).⁴

В рамках проектов двустороннего сотрудничества между национальной пенитенциарной системой и иностранными партнерами, для сотрудников пенитенциарной системы были организованы серия обучающих семинаров, с оказанием экспертной и консультативной помощи в вопросах, касающихся реформирования пенитенциарной системы РМ, принимая во внимание опыт в областях: менеджмент в пенитенциарных учреждениях; оказание медицинской помощи заключенным; социальная реинтеграция осужденных; Роль психологов в перевоспитании заключенных; права и обязанности заключенных (на примере Голландии); обращение с заключенными; обеспечение охраны и безопасности (опыт Польши); внедрение новых экономически выгодных видов производства (опыт учебных центров Турции)⁵.

Следует отдельно указать, что в рамках процесса европейской реинтеграции РМ, в рамках Программы подготовки и повышения квалификации кадров пенитенциарной системы РМ, Национальной пенитенциарной администрацией Румынии и Департаментом пенитенциарных учреждений РМ, было организовано Школа по профессиональной подготовке агентов «Тг.Осна», где 100 сотрудников пенитенциарной системы РМ прошли обучение в области ресоциализации и способствовании в социальной реинтеграции заключенных, что, в свою очередь, является существенным вкладом в поддержку реформ проводимых в пенитенциарной системе РМ.⁶

Немаловажным аспектом является также, участие сотрудников пенитенциарной системы РМ в разработке в 2006 году «Модели ресоциализации осужденных» в рамках двустороннего молдо-литовского проекта, где особое внимание уделено реформированию в области ресоциализации осужденных.

Также следует указать на реализацию с 2007 года Департаментом пенитенциарных учреждений РМ при поддержке Швейцарского Агентства по Развитию проекта «Создание евро-условий содержания в Пенитенциарном учреждении №7 — Руска».⁷

Немаловажным (позитивным) аспектом деятельности пенитенциарной системы РМ является также сотрудничество с международными неправительственными организациями. Существенный вклад в развитие пенитенциарной системы внесли Норвежская Миссия по продвижению верховенства закона в

4 Moraru V., Martin D., Manea V. Drept execuțional penal. Culegeri de acte normative naționale și internaționale. Material metodic și științific. Chișinău: CEP USM, 2006, p. 14

5 Zaharia V. Op. cit., p. 57–58

6 Moraru V., Rusu O. Direcțiile de activitate a asistentului social în instituțiile penitenciare. Revista Națională de Drept, Chișinău, nr.4, 2009, p.23–31

7 Manea V. Analiză de drept comparat a reglementărilor privitoare la acțiunile care dezorganizează activitatea penitențiarilor. Revista Națională de Drept, Chișinău, nr.9, 2008, p.44–57

PM (NORLAM); Немецкий Фонд по правовому сотрудничеству (IRZ); Фонд SOROS в РМ и др.⁸

Важно подчеркнуть, что эффективность деятельности правоохранительных органов в борьбе с преступностью во многом зависит от наличия оптимальной системы исполнения наказаний с учетом приведения положений уголовно-исполнительного законодательства в соответствие с международными стандартами.

В тоже время следует согласиться с мнением, что даже если применяется справедливое уголовное наказание, его социальное назначение не может быть оценено с однозначно. Уголовное наказание в социальном смысле, особенно лишение свободы, содержит не только позитивные, но и негативные стороны.⁹

Лишение свободы применительно к общественным интересам – явление противоречивое, поскольку, обеспечивая охрану одних общественных отношений, неизбежно негативно влияет на другие»¹⁰.

Объем социально полезных связей осужденных с внешним миром в процессе отбывания наказания ограничен, а при длительных сроках отбывания такие связи постепенно ослабевают и могут быть полностью утрачены. Лишение свободы часто приводит к прерыванию отношений между изолированными молодыми людьми и их семьями и прежним окружением. Однако, если осужденные имеют возможность поддерживать контакты с внешним миром во время отбывания наказания, то это поможет им найти свое место в обществе после освобождения.

Поэтому одним из важных аспектов исполнения наказания является организация связи осужденных к лишению свободы с внешним миром для обеспечения успешной социальной адаптации и их подготовки к предстоящему освобождению.

С другой стороны, хотя ст. 249 Исполнительного кодекса РМ (*далее по тексту ИК РМ*) выступает за возможность иметь осужденным больше количество свиданий, возможность нахождения на льготных условиях, проживать за пределами пенитенциарного учреждения открытого типа, следует поставить под сомнение тот факт, что в ней ни слова не говорит о праве осужденных использовать технические средства для общения с внешним миром.

Здесь на всех категориях осужденных распространяются общие правила, изложенные в ст. 210 ИК РМ, которые, конечно, не может быть признано обоснованным.¹¹

К техническим средствам, которые осужденные в целом, могут использовать в процессе общения с внешним миром, по нашему мнению, можно отнести телефонные переговоры и использование сети интернет.

8 Белый Н. Пенитенциарное право Республики Молдова. Учебник. — Кишинев, 2001.

9 Зенина О. Гуманизация правового положения осужденных к лишению свободы на современном этапе. Дис. ... кан. юрид. наук. Хабаровск, 2003. <https://eruditor.io/file/1624848/>, p. 12–13

10 Осипов П. Теоретические основы построения и применения уголовно-правовых санкций. Аксиологические аспекты. JL., 1976, p. 58–59

11 Исполнительный Кодекс РМ от 24.12.2004 г.// Мониторул Официал 2005 г. — 3 марта — № 34–35

Телефонные разговоры осужденных представляют собой один из элементов в сложной системе контактов с внешним миром. Как рекомендуется в Европейских пенитенциарных правилах, осужденные должны иметь право на неограниченное количество писем, телефонных звонков, электронных сообщений для поддержания связи с родственниками, другими осужденными и представителями общественных организаций.¹²

По смыслу ст. 210 ИК РМ, количество телефонных разговоров не ограничивается, за исключением тех случаев, когда в пенитенциарном учреждении нет технической возможности обеспечить телефонную связь в полном объеме. Тогда количество телефонных разговоров может быть ограничено администрацией пенитенциарного учреждения согласно ст. 354 ИК РМ «Заключенный имеет право не менее чем на один телефонный разговор в течение двух недель продолжительностью 10 минут с супругой (супругом), родственником или другим лицом, по его выбору, если он не просит меньшей продолжительности. Оплата телефонных переговоров осуществляется на основе карточки, а в случае дополнительной линии — согласно установленным тарифам с лицевого счета заключенного».

Хотя администрация пенитенциарного учреждения не имеет право устанавливать меньшее количество звонков, сами осужденные могут воспользоваться предоставленными им возможностями и сделать меньше звонков.¹³

Также не существует регламентированного списка лиц, которым осужденные могут звонить. К ним относятся близкие родственники, члены семьи, друзья и одноклассники и т.д.

Телефонные звонки предоставляются по письменному запросу с указанием адреса, номера телефона и продолжительности разговора (до 10 минут). Для организации таких разговоров на территории жилой зоны устанавливается таксофонный аппарат. Если невозможно организовать установки таксофонов по техническим причинам используется телефон в специально отведенном месте, или создается специально оборудованный переговорный пункт с техническими устройствами обеспечения наблюдения за телефонными разговорами осужденных в специально отведенной зоне.

Ч. 3 ст. 210 ИК РМ предусматривает предоставление телефонного разговора с момента прибытия осужденного в пенитенциарное учреждение. В случаях особых, личных обстоятельств предусматриваются внеплановые телефонные разговоры.¹⁴

Следует отметить, что во многих странах технический уровень развития позволяет вести телефонные переговоры без ограничения. Так, например, в норвежских¹⁵ и немецких тюрьмах установлены телефоны-автоматы, которые

12 Moraru V., Martin D., Manea V. Op. cit.

13 Исполнительный Кодекс РМ от 24.12.2004 г.

14 Moraru V., Martin D., Manea V. Op. cit., p. 16

15 Руководство по отбытию наказания, связанного с лишением свободы. Копенгаген, 1994, с. 7

находятся в общественном доступе осужденных. Телефонные разговоры, оплачиваемые осужденными, не ограничены по времени и не подлежат контролю. Аналогичный неограниченный доступ к телефону имеют заключенные открытых тюрем в Дании. В закрытых тюрьмах требуется специальное разрешение на телефонные разговоры, которые прослушиваются сотрудником учреждения¹⁶.

В США заключенным разрешено звонить родным и друзьям, но их разговоры контролируются персоналом учреждения. Расходы на звонки, обычно берет на себя заключенный, хотя в некоторых случаях их оплачивает принимающая сторона.¹⁷

В Финляндии в тюрьме устанавливается телефон для пользования осужденными. Осужденный обязан сообщить, с кем и о чем он собирается поговорить.¹⁸ В закрытых учреждениях тюремные служащие могут прослушивать телефонные переговоры, за исключением тех, которые ведутся с адвокатом заключенного. В открытых заведениях телефонные звонки не прослушиваются.¹⁹

Согласно швейцарскому пенитенциарному законодательству, заключенным–иностранцам разрешается звонить домой по служебному телефону в течение 15 минут, если в течение предыдущего месяца у них не было свидания с лицом из их страны. Поскольку заключенные–иностранцы наиболее ограничены в правах из-за недостатка в свиданиях, при этом заключенным–иностранцам, при наличии соответствующих условий тюремным учреждением разрешается, совершать звонки за границу.

Таким образом, следует признать, что законодательство РМ в части предоставления осужденным права на телефонные переговоры значительно отличается от Европейских пенитенциарных правил и законодательства развитых стран, зачастую не в лучшую сторону.

Кроме этого, откровенным пробелом в уголовно–исполнительном законодательстве РМ является порядок проведения телефонных разговоров осужденного с защитником или иными лицами, имеющими право на оказание юридической помощи. Ни в ст. ст. 210 РМ и 249 ИК РМ ничего не говорится о порядке общения осужденного посредством телефонной связи со священнослужителями, представителями правозащитных организаций и иными лицами, общение с которыми администрация пенитенциарного учреждения, по нашему мнению, не должна и не в праве ограничивать.²⁰ Заключенные имеют право приобретать литературу через сет и распространения, подписываться на журналы и газеты

16 Сухов А. Психология криминогенного общения в среде осужденных. Автореф. дис. докт. психол. наук. Л., 1991, с. 9

17 Пенитенциарная практика Швейцарии//В сб.: О деятельности исправительных учреждений стран Европы. М., 1989. С. 23

18 Стурова М. О соотношении права, управления, педагогики, психологии в процессе исполнения уголовного наказания // В сб. Правовые и организационные основы исполнения уголовных наказаний. М., 1991, с. 24

19 Информация для заключенных. Хельсинки, 1997, с. 10–11

20 Исполнительный Кодекс РМ от 24.12.2004 г.

и получать их неограниченное количество за свой счет или на средства других лиц, а также осуществлять телефонные звонки с общественного телефона за свой счет, в порядке и на условиях, предусмотренных ИК РМ

Особым случаем реализации права осужденных на телефонные звонки является проблема использования мобильной связи.²¹ Департамент пенитенциарных учреждений РМ и прокуратура категорически против предоставления осужденным этого права. И причина этого не в том, чтобы предотвратить совершение новых преступлений или уменьшить негативное воздействие извне на осужденного. Так как, посредством мобильной связи осужденные жалуются на администрацию, оперативно информируют родных и близких о случаях нарушения их прав, обзванивают правозащитников и журналистов. К тому же сейчас по мобильному телефону из неволи на волю можно переправить фото, видеосъемку, что и делается. В том числе фото весьма сомнительного свойства: процессы избиений, изнасилований и тому подобного. Именно желанием не допустить утечки неудобных фактов следует, в первую очередь объяснить запрет на использование мобильной связи осужденными.

Что касается использования мобильной связи в местах лишения свободы зарубежных стран, следует отметить, что во многих европейских тюрьмах разрешено иметь мобильный телефон. Тюрьмы в этих странах делятся на два режима: закрытый и открытый. Осужденным открытого режима содержания не запрещено общаться по мобильному телефону.

В США в некоторых штатах разрешено использование мобильных телефонов в тюрьмах, но вопрос мониторинга за мобильными переговорами заключенных рассмотрено с научной точки зрения, и в 2006 году было создано устройство, которое может удаленно контролировать разговоры по мобильному телефону, а также отправленные и полученные SMS. Это стало возможным благодаря программе ORION NLJD, разработанной компанией REI штата Теннесси. Если содержание исходящей или входящей информации определяется как криминальная деятельность — мобильный терминал блокируется.²²

Конечно, нельзя исключать возможность того, что мобильный телефон в руках осужденных может стать орудием преступления. Однако, если техническое развитие сопровождается социальным развитием, преступность не будет автоматически расти.

Поэтому в рамках гуманизации уголовно-исполнительного наказания представляется целесообразным разрешить несовершеннолетним, содержащимся в пенитенциарных учреждениях для несовершеннолетних пользование мобильной связью для общения с внешним миром, обеспечив при этом пенитенциарные учреждения техническими средствами для управления данным процессом.²³

21 Zaharia V. Op. cit., p. 57–58

22 Ноянова О. Международные стандарты общения осужденных к лишению свободы с внешним миром и их реализация в российском законодательстве: Автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук. — М., 2000. 23 с

23 Zaharia V. Op. cit., p. 57–58

Сегодня трудно представить себе современное общество без сети Интернет. Ведь компьютер сегодня — не редкость, компьютерные сети Интернет — такая же неотъемлемая часть жизни, как телефон или почтовая связь.

Доступ к качественному образованию через Интернет был бы полезен для ориентации осужденных в их трудоустройстве, получения образования и их адаптации на свободе после освобождения и т.п. Несомненно, что с указанным контингентом должны иметь дело опытные педагоги. Но для каждого пенитенциарного учреждения невозможно получить своего личного «Макаренку». Поэтому дистанционное обучение является той формой образования, которая обеспечивает осужденным получение действительно высококачественного образования. Система дистанционного обучения предполагает доступ к курсам дистанционного обучения, составленным высококвалифицированными преподавателями.

Поэтому использование в пенитенциарном учреждении Интернета поможет осужденным успешно адаптироваться в жизни на свободе, получить диплом о среднем или высшем образовании, получить профессию или повысить квалификацию.²⁴

Несомненно, интерес представляет также возможность реализации осужденными права на свидание через Интернет, то есть встречаясь с семьей и друзьями с помощью системы Скайп (Skype).

Здесь также необходимо учитывать так называемые географические факторы. Действительно территориальное расположение с учетом размера страны, а также зачастую тяжелое материальное положение семьи осужденного, не позволяет родственникам и друзьям посещать их в пенитенциарном учреждении, что приводит к разрушению социальных связей и негативно сказывается на всем воспитательном процессе. Поэтому возможность видео — свиданий является особенно остро. Данное новшество облегчит поддержание социальных и семейных отношений и улучшает обеспечение прав на посещение и свидания осужденных родственников²⁵.

С нашей точки зрения интернет — свидания должны быть такими же, как и телефонные разговоры, количество которых не ограничено действующим законодательством.

Кроме этого, следует считать, что в рамках реализации права осужденных на переписку, необходимо также предоставить осужденным право на использование электронной почты для переписки с ближайшими родственниками. Возможность получать фотографии в электронном виде также имеет особое значение, так как оно позволяет осужденным не только прочитать письмо, но и увидеть фотографию адресата. Такие нововведения окажут положительное влияние на социальную адаптацию осужденных.

24 Manea V. Răspunderea penală pentru acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor. Chișinău: CEP USM, 2010, 292 p.

25 Устав отбывания наказания осужденными. Утвержден Постановлением Правительства РМ №583 от 26.05.2006г. //Мониторул Официал 2006г. — 16 июня — № 91–94

По нашему мнению, вполне обоснованным будет предоставление осужденным права отправлять и получать электронные письма неограниченное количество раз.

На основании изложенного мы с сожалением, что действующее законодательство РМ и практика его применения касающаяся перевоспитания осужденных и предоставления последним возможности использования современных технических достижений для общения с внешним миром, далека от совершенства. Она не отвечает ни общеевропейским стандартам, ни законам большинства цивилизованных стран.²⁶

А обоснование администраций пенитенциарных учреждений, особенно для несовершеннолетних, о необходимости применения ряда ограничений для таких осужденных на общение с внешним миром обусловлено в первую очередь с необходимостью поддержания порядка в пенитенциарных учреждениях и борьбой с преступностью является ни что иным как нарушение их прав. Мы убеждены, что социально — экономический и технический прогресс не могут считаться основной причиной преступности, а наоборот, некоторые преступления являются следствием отсутствия реформ по перечисленным направлениям или несвоевременного их осуществления. Это утверждение справедливо как для сферы исполнения уголовных наказаний в отношении осужденных, так и степень реализации международных стандартов и норм общения осужденных к лишению свободы с внешним миром напрямую зависит от национальной политики и практики.

Основной целью внедрения новых технологий в методы исправления осужденных не только и не столько в повышении уровня образования (что также необходимо), сколько в исправлении осужденного. Ведь основание существования пенитенциарной системы заключается в возвращении в общество законопослушных людей. Граждан, которые готовы вносить свой вклад в развитие общества и соблюдающих закон не из страха наказания, а исходя из внутренней потребности. Другими словами, базовым действием в процессе исправления должно являться нравственное исправление. Поэтому важно использовать новые технологии в процессе коррекции нравственных начал осужденных.

В настоящий момент необходимо закладывать правовые основы для ресоциализации лиц, освобождаемых из пенитенциарных учреждений РМ и позитивным моментом в данном направлении было бы желательное реализация международных стандартов по общению осужденных к лишению свободы с внешним миром.

Таким образом, новые информационные технологии могут решить многие проблемы пенитенциарных учреждений и расширить круг положительного общения осужденных с внешним миром, что позволит повысить их шансы на последующую социальную адаптацию.

26 Морару В., Султ Г., Миронова С. Правовой статус осужденных РМ. Комрат: Комратский государственный университет, 2009. 152 с

LEGAL REGIME FOR WASTE MANAGEMENT IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA¹

Andrian CRETU, Doctor of Law, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”

(ORCID: 0000-0002-8144-5233)

Demographic growth, especially recorded in recent decades, could not help but bring with it a series of problems, especially those related to the environment. However, with this, the volume of consumption increases, and as a consequence also of the waste from the consumption of products and services. Moreover, exhaustible resources become the most vulnerable, impossible to compensate even by recycling the waste resulting from the use of products, and these, in turn, from the use of raw materials which, broadly speaking, constitute exhaustible natural resources. The considerations shown, normally, led the legislators of developed states to resort to much more precise, direct and effective measures in the segment of the legal regime of waste management of any kind. This is how it was done, that in the last decade, European legislation introduced new mechanisms and concepts aimed at the reduction of waste and the effective management of the existing ones.

Keywords: waste, recycling, natural resources, extended responsibility, environmental authorities.

REGIMUL JURIDIC AL GESTIONĂRII DEȘEURILOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Creșterea demografică, mai ales cea înregistrată în ultimele decenii, nu avea cum să nu aducă cu sine și un șir de probleme, în special, cele legate de mediu. Or, odată cu aceasta crește volumul consumului, iar pe cale de consecință și a deșeurilor de pe urma consumului de produse și servicii. Mai mult, resursele epuizabile devin cele mai vulnerabile, imposibil de compensat chiar și pe calea reciclării deșeurilor rezultate din utilizarea produselor, iar acestea, la rândul lor, din utilizarea materiei prime care, în linii mari, constituie resurse naturale epuizabile. Considerentele arătate, în mod normal, au determinat legiuitorii statelor dezvoltate să recurgă la măsuri mult mai precise, directe și eficiente pe segmentul regimului juridic al gestionării deșeurilor de orice fel. Așa s-a făcut, ca în ultimul deceniu, legislația europeană să cunoască noi mecanisme și concepte ce au drept obiectiv reducerea deșeurilor și gestionarea eficientă a celor existente. Unul din acestea ar fi de menționat sistemul economiei circulare care emană în diverse alte mecanisme strategice ajutătoare cum ar fi: ecodesignul; ecomarketingul; responsabilitatea extinsă a producătorului; urmărirea ciclului de viață a produsului; achizițiile ecologice; raportarea informației despre măsurile aplicate în vederea reducerii impactului negativ asupra mediului și altele, unele din ele, recent, fiind preluate și implementate și în Republica Moldova - țară cu mari aspirații orientate în direcția integrării europene.

Cuvinte-cheie: deșeuri, reciclare, resurse naturale, responsabilitate extinsă, autorități de mediu.

¹ Acest articol a fost publicat anterior în revista științifică „Supremația dreptului”, nr. 1, 2021.

Introduction

Industrial and technological development in recent years has led to an unprecedented increase in the level of production, processing and distribution of goods but, unfortunately, no progress has been made in the development of the resulting waste management techniques. Moreover, the gradual adoption of a strict regulatory framework on waste management has led to the emergence of a large-scale waste market, around which coexist, in a more or less disguised way, a number of economic interests.

The problem of waste management in the Republic of Moldova remains a rather difficult and unresolved issue “both from an organizational and legislative point of view”. Although the field of environmental protection is regulated by a series of legislative and normative acts, the legal aspect of waste management leaves much to be desired, being necessary both the restructuring of the legal and institutional framework and the creation of an integrated system of technical and ecological regulation, selective collection for recycling, recovery, disposal and storage of waste. However, according to some data, the generation of waste fluctuates annually, and the amount of waste used and buried is increasing.

Currently, the most widely used method of treating household waste is landfilling, which is often an important source of soil and groundwater pollution.

In this context, local sanitation and urban waste management are an important objective of government and local structures. Annually, through the sanitation services in the urban localities, about 1144-2210 thousand m³ of waste are transported to DMS landfills (household waste dumps). The best solution in this case would be to process the waste either by some economic agents or by some state and municipal enterprises, which is not done. Because of this, the population’s dissatisfaction is growing with the discomfort created by storing them on the ground near the localities.

Although there are several waste processing companies in the Republic of Moldova, the information on the volumes of recycled waste is not subject to statistical evidence.

In 2008, a total amount of 2841.7 thousand tons of waste was generated from the activity of enterprises. Most of them, about 1570 thousand tons, are waste related to the food and beverage industry, another 540 thousand tons are waste from extraction companies, 249 thousand tons come from growth.

Of the production waste, only 30% was used, 50% is disposed of in landfills and 20% remains in stock on the territory of enterprises.

Consequently, improper waste management in recent years has affected local communities, threatened the environment and contributed to global greenhouse gas emissions², which are quite dangerous and aggressively threatening the health of the population in the area.

Regarding the regulations in the field of waste management, the Republic of Moldova encounters some difficulties of their application, although the legislation is

2 Trofimov I., Ardelean G., Crețu A. Dreptul mediului. Ed. Bons Offices Chișinău, 2015, p. 182

partially adapted to the European legislative framework, there are still not enough resources and qualified subjects in the correct management of waste, and in general, there is no mechanism. clear about it. However, although the new law on waste³ provides for the extended producer responsibility mechanism, it does not provide for a consumer liability - the largest generator of household waste. Also, the extended liability mechanism of the manufacturer, although it has known regulations since 2016, currently (2021) is not yet functional.

The purpose of the article is to raise awareness of the producer, consumer, trader and all other waste-generating subjects of any kind about the danger of waste to the environment and, consequently, to human life and health. Furthermore, the study aims to identify and suggest to the legislator solutions to improve the regulatory framework supporting Law No 209/2016 which would provide support for the full implementation of the mechanism of extended producer responsibility as an economic and financial mechanism for environmental protection. Moreover, this work intends to offer separate material, suggestions and patchwork to the legal frame of doctrine, which is so necessary for generations of researchers concerned with environmental protection.

Methods and materials applied. In preparing this work, we have used a wide range of scientific research methods, including: historical method, method of analysis, syntheses method, method of deduction, systemic method, empirical method, experimental method, interpretive method. At the basis of the work we also have the materials written by us in the preparation of other works, materials of the foreign and domestic authors dedicated to the field of environmental protection, among which we mention I. Trofimov, G. Ardelean, P. Zamfir, R. Iordanov. A. Rotaru, V. Ashevschi, A. Capcelea, Gh. Duca and other outstanding authors.

Results obtained and discussions

In the context of increasing the volume and diversity of generated waste, its management and recycling becomes a local, national and international priority⁴. This is due to certain considerations and factors that have led to poor waste management, both in urban and rural areas.

Thus, urbanization also influences the generation of waste, and the inhabitants of urban areas produce much more waste than those in rural areas. In many rural settlements the sanitation service is insufficiently functioning, and in some there is no such service, therefore a quantity of waste remains in the localities.

At the same time, the creation of sanitation services for rural localities will require expenses and time, but the waste problem cannot be neglected.

A perspective to solve this problem would be the organization of the final disposal and storage of waste, or even the transition to the method of controlled storage, which is done in suitable spaces with actions to prevent environmental pollution,

3 Legea privind deșeurile, nr. 209 din 29-07-2016. În: Monitorul Oficial Nr. 459-471 din 23.12.2016

4 Strategia națională de gestionare a deșeurilor în RM, 2013-2027, Chișinău 2013, p. 11

favorable conditions for fermentation, without breeding insects and rodents with according to sanitary requirements.

***Regulations on the legal regime for the management
of production and household waste***

Accelerated urbanization has led to an impressive increase in the amount of waste, and the development of science and economics has also generated a number of problems related to the great diversity of new materials used in various fields. The benefits of modern technology - undeniable, on the one hand - are “burdened” by manufacturing processes that involve special aspects related to the ecological management of waste resulting from the development and use of new types of packaging. One of the great difficulties associated with modern product packaging and preservation systems is associated with these new types of materials (hence new types of waste that can be recycled): plastics⁵, for example.

In order to meet these “challenges”, specialists focused on establishing a global waste management system, thus emerging a new area of interest - solid waste management⁶.

According to the older regulations in the field⁷, **waste** is a substance, material, object, residue of raw materials from economic, household and consumer activities, which has lost, in whole or in part, its original value for use, some of which are reusable after processing. The current law, in terms of defining the notion of waste, becomes more incomplete, stating that any substance or object that the owner throws away or has the intention or obligation to throw away is waste. We see, therefore, that waste is considered not only the dumped material substances, but also those that are to be dumped or must be dumped (stored).

For the purposes of the new law, **waste management** means - the collection, transport, recovery and disposal of waste, including the supervision of such operations and the subsequent maintenance of landfills, including the actions of a trader or broker.

In the same direction, the legal regime of waste management refers to the elaboration and implementation of the rules underlying any activity related to the formation, treatment, packaging, storage, transportation, accumulation, neutralization, processing, use, burial or waste destruction.

These being defined, it should also be noted that the effective functionality of the regulatory legal framework, according to tactics and rules, increases in the context in which it is based on a judicious division of all the compartments that make it up.

In this regard, the legislator has regulated the legal regime of waste management taking into account the following compartments:

5 Minea Elena-Maria. Protecția mediului. Cluj-Napoca 2010, p. 88

6 Ibidem

7 Legea nr. 1347 din 09.10.1997 privind deșeurile de producție și menajere. În: Monitorul Oficial nr. 16-17 din 05.03.1998. Abrogată

- competence of central and local public administration authorities;
- general waste management requirements;
- authorization, control, record keeping and information system in the field of waste management activities;
- obligations in the field of waste management;
- requirements for the management of certain categories of waste import and export of waste;
- liability for breach of waste legislation.

Competence of central and local public administration authorities

In order to ensure the efficiency of activities in the field of waste management, the legislation in force empowers a number of bodies with both specialized and general competence.

However, given the complexity of the field, a strict delimitation of the competencies of each subject invested with responsibilities in ensuring the safe use of production and household products and waste was also necessary.

Thus, in order to carry out its duties, *the Government of the Republic of Moldova* has the following distinct competencies:

- achieves objectives and sets priority directions in the field of waste management;
- approves the National Waste Management Strategy and the National Waste Management Program;
- approves the normative acts in the field of waste management to ensure the implementation of this law, including the methodology for calculating the tariffs in this field;
- determines the management of certain categories of waste, including hazardous waste, in accordance with the provisions of this law and international law;
- if the local public administration authorities do not give their consent within 3 months of their notification, they shall take final decisions on the location of regional objects of national importance concerning the recovery, treatment, recycling, disposal, storage or burial of waste, provided that environmental requirements, according to the Law of expropriation for a cause of public utility no. 488-XIV of July 8, 1999, and other social requirements.

The central authority, empowered with the management of natural resources and with the protection of the environment - ***the Ministry of Agriculture, Regional Development and Environment***, has the following attributions:

- elaborates, prepares for approval and coordinates the realization of the policy documents provided in article 8 letter b) and the implementation of international treaties to which the Republic of Moldova is a party;
- initiates and ensures the elaboration, promotion for approval and coordination of the accomplishment of the legislative acts and normative acts of the Government in the field of waste management;

- methodologically directs the organization of the environmental impact assessment of the strategic environmental evaluation and the state ecological expertise;
- ensures the monitoring, through subordinated administrative authorities, of the impact on environmental factors caused by waste and deduces waste management indicators;
- constitutes, through the subordinate administrative authority, the liaison for communication and cooperation with the European Environment Agency on waste legislation and management indicators;
- is the competent authority, official point of contact and focal point for international environmental treaties on waste management to which the Republic of Moldova is a party;
- coordinates the process of establishing economic instruments to reduce the negative effects of waste on the environment, including the process of drawing up, operating and issuing the decision to issue the financial guarantee established to cover the costs of financing collection, treatment, recovery and disposal waste products subject to an extended producer responsibility regime;
- examines and approves the annual action plans of subordinated administrative authorities for the supervision and control of waste management, and monitors their implementation;
- presents and provides the Government with information on the implementation of the policy documents mentioned in letter a) and information on waste management and the state of the environment in relation to waste management;
- contributes to the collection and dissemination of information on waste generation and measures for their management, including in a cross-border context, and ensures public access to information in accordance with the provisions of article 38;
- organizes, together with other public authorities and non-governmental organizations, training and education programs for the population in the field of waste management;
- ensures administrative cooperation and exchange of information with other states and international organizations in the field of waste management, as well as reporting in international environmental treaties on waste management to which the Republic of Moldova is a party according to the reporting and communication procedures established therein;
- is the owner of the Automated Information System «Waste Management» (hereinafter referred to as - SIA MD), mentioned in article 33 and ensures the legal, organizational and financial conditions for its creation.

Decisions taken, within the limits of its competence, by the central authority responsible for the management of natural resources and the protection of the en-

vironment in the field of waste management shall be enforceable for all economic operators and may be challenged in the competent administrative court.

A number of authorities under the central environmental authority are entrusted with competence in the field of waste management, such as:

The Environmental Agency, with the following tasks:

- participates in the promotion of state policy in the field of waste management;
- ensures the implementation of the integrated waste management system
- participates in the development and implementation of waste management strategies and special programs for the prevention and prediction of waste formation and for the control and clearance of outbreaks of hazardous waste stocks;
- participates in the drafting and endorsement of draft legislative acts on waste management;
- participates in the implementation of international treaties and agreements relating to the management of waste and its cross-border transport;
- cooperates, within the limits of their competence, on waste management issues, with the authorities of central and local public administration, with the Academy of Sciences of Moldova, with scientific research institutions, educational institutions and public profile associations, with other legal entities governed by public or private law, as well as with natural persons;
- organizes, within the limits of its competence, seminars, conferences at national and regional level, training of staff, economic agents and informing the public on issues related to waste management;
- examines the environmental impact assessment documentation and issues the environmental agreement for public and private projects, including planned waste management activities;
- performs state environmental expertise of draft policy documents, waste management regulations and project documentation and planning for construction or reconstruction of enterprises and other waste-generating objects, as well as for objects related to waste management infrastructure;
- ensures the release, suspension, extension or withdrawal, according to article 25, of the environmental permit for waste management, including for the endowment and permanent availability of port facilities;
- issues notification documents for the transboundary transport of waste, according to the normative acts approved by the Government;
- ensures the establishment of separate collection and recycling targets for waste products subject to extended producer responsibility regulations, in accordance with this law and regulations approved by the Government;
- is the owner of SIA MD and ensures its maintenance.

Inspectorate for Environmental Protection, with the following responsibilities:

- exercises state control and supervision of waste management, including waste products subject to extended producer responsibility regulations, exercises

control in the fields of economic activity over compliance with the provisions of this law and regulations by institutions, organizations, economic agents, regardless of the type of property and the legal form of organization, and by individuals, including foreigners;

- exercises state control over compliance by institutions, organizations and economic operators with waste storage limits, separate collection and recycling targets for various waste streams and waste products subject to extended producer responsibility regulations;
- keeps records and conducts inventories with economic agents, institutions and organizations regarding the formation, recovery and disposal of waste, as well as the stocks of waste stored;
- suspends, totally or partially, according to the procedure provided by Law no. 131/2012 on state control over entrepreneurial activity, the activity of economic agents in case of detection of very serious violations of the regulations on waste management, if they can lead to environmental pollution;
- ascertains and examines contraventions and applies sanctions according to the Contravention Code of the Republic of Moldova no. 218-XVI of October 24, 2008 and submits actions for the recovery of the damage caused to the environment as a result of the violation of the provisions of the legislative and normative acts within the activity.

Also, under the new law on waste, ***the local public administration authorities*** are also given clear responsibilities.

Therefore, in order to implement the legislation in the field of waste management, the local public administration authorities, within the limits of the financial resources approved for this purpose by the local council for the respective budget year, carry out the following activities:

- the creation of an efficient system of collection, staged assurance of the conditions for separate collection and transportation of waste and the establishment of its operation, in accordance with the provisions of this law and other normative acts;
- the allocation of land necessary for the separate collection of waste, including the collection of waste products subject to the extended liability regulations of the producer, their endowment with containers specific to the types of waste, as well as their functionality;
- arranging special spaces for the storage of separately collected waste, properly sized, in order to ensure the protection of the environment and the health of the population;
- storage of municipal waste only in places specially arranged in accordance with urban planning documentation;
- record of data and information on waste and municipal waste collection gathered from the population, from commercial units and institutions, on a contract basis, reporting these data annually, through municipal waste

management operators, Ministry of Agriculture, Regional Development and Environment with the methodology of keeping records and transmitting information, approved by the Government.

Also, the local public administration authorities contribute, within the limits of the competences established by this law, to the establishment of an integrated waste management system at regional level and ensure the regional cooperation in order to set up the regional waste management associations.

As mentioned at the beginning, a novelty in the field of waste regulation is the institution of extended producer responsibility based on the European concept of the circular economy, where the producer has the obligation to follow the entire life cycle of the product, causing his product to return as waste.

In this sense, according to article 12 of Law no. 209/2016 in order to strengthen the reuse and prevention, recycling and other types of waste recovery, natural or legal persons (product manufacturer) who, at the professional level, design, produce, process, treat, sell and / or import the products referred to in paragraph . (14) are subject to the extended manufacturer's liability regime.

The extended liability of the manufacturer is the totality of the obligations imposed on the producers, either individually or collectively, for the recovery or recycling of end-of-life products. The activities for the application of the extended liability of the producer shall include measures for the acceptance of returned products and waste remaining after the use of those products, as well as the subsequent management of waste and financial insurance for these activities.

Activities for the application of extended producer responsibility must be accompanied by the necessary measures to encourage both the environmentally design and production of goods and the use of components and materials which have a low impact on the environment and which generate a low amount of waste during production and subsequent use, as well as to ensure that the recovery and disposal of products that have become waste is carried out in accordance with the provisions of articles 3 and 4. The presence of dangerous substances in the products mentioned in paragraph (14), which are primarily subject to extended liability regulations such as mercury, cadmium, lead, hexavalent chromium, polybrominated biphenyls, polybrominated diphenyl ethers and ozone-depleting substances, including hydrochlorofluorocarbons, are governed by this act, and normative acts regarding the management of these products, approved by the Government. Those measures should encourage the development, production and marketing of multi-use products which are technically sustainable and which, once they have become waste, can be safely recovered and disposed of in an environmentally sound manner.

Also a novelty for the regulation of the waste regime is the automated information system "Waste Management". Thus, pursuant to law no. 209/2016, article 33, units and enterprises involved in waste management activities, including waste producers, participate in the process of reporting data and information on waste and its management according to the requirements of the law and the provisions of

the Automated Information System “Waste Management” (SIA MD), approved by the Government. SIA MD represents all software products and technical equipment for the collection, storage and processing of information, forming the information resource Register “Waste Management”, which will include events related to their economic circuit, documents accompanying this circuit, including export and import of waste, waste producers and economic agents authorized to work in this field, as well as the automation of business processes of waste circuit subjects and the provision of information on the waste circuit to public authorities, individuals and legal entities through the departmental portal.

The information regarding the implementation of the measures related to the application of the extended responsibility of the manufacturer for the products mentioned in article 12 and the data on the quantity of products made available on the market, specified in tonnes and number of units, as well as information on the quantity, number and categories of waste collected and treated are part of SIA MD.

Conclusions

From the analysis of the content of the new law on waste, we find that it is in line with the provisions of our legislation with that of the European Union on the segment of waste management, based on the concept of circular economy which long ago showed its efficiency internationally . However, we still have many reservations about the implementation, but also the development of legislation related to waste management, as well as environmental legislation as a whole, which would strive to reduce the amount of waste, and existing waste to be processed and reused as soon as possible. as far as possible without adverse effects on the environment and, consequently, on human health and quality of life.

REPERE CONCEPTUALE PRIVIND DREPTUL LA VIAȚA INTIMĂ

Iulia BUTNARU, doctor în drept (ORCID: 0000-0003-4442-5601)

CONCEPTUAL LANDMARKS REGARDING THE RIGHT TO PRIVATE LIFE

Despite the attention paid in recent years to privacy, there is still no agreement on the exact meaning of the term. We believe that of all the fundamental rights, privacy is the most difficult category to define because of the specific aspects inherent to it. Nowadays, it is more and more difficult to protect privacy and, in particular, the privacy of information as a value. At the global level there are fears regarding the violation of privacy due to the increase in the power and speed of information technology. By virtue of them, it is absolutely necessary to develop and implement at the state level a viable mechanism for the protection of the right to privacy. Considering the evolution over time of the notion of privacy, as well as taking into account the sensitive connotations it carries, we could define the right to privacy as follows: „The right to private life is a right to individualism, which consists in the ability to live safe from the eyes of others, as well as the ability to establish and develop relationships with others”.

Keywords: privacy, right to privacy, right to private life, the right of the person to dispose of himself.

În ciuda atenției acordate în ultimii ani intimității, nu există totuși un acord asupra semnificației exacte a termenului. Considerăm că dintre toate drepturile fundamentale, intimitatea este o categorie cel mai dificil de a fi definită din cauza aspectelor specifice inerente acesteia. În prezent, este din ce în ce mai dificil să protejăm intimitatea și, în special, intimitatea informației ca valoare. La nivel global există temeri privind violarea intimității din cauza creșterii puterii și a vitezei tehnologiei informației. În virtutea acestora, este absolut necesar de a elabora și de a implementa la nivel statal un mecanism viabil de protecție a dreptului la intimitate. Având în vedere evoluția în timp a noțiunii de intimitate, precum și ținând cont de conotațiile sensibile pe care le comportă aceasta, am putea defini dreptul la intimitate după cum urmează: „Dreptul la viața intimă este un drept la individualism, care constă în capacitatea de a trăi ferit de ochii altora, precum și de abilitatea de a stabili și de a dezvolta relații cu alții”.

Cuvinte-cheie: intimitate, drept la intimitate, drept la viața privată, dreptul persoanei de a dispune de ea însăși.

Dreptul la viața intimă își păstrează originalitatea proprie căpătată pe parcursul evoluției sale istorice, căpătând nuanțele și caracteristicile specifice conferite de epoca concretă a dezvoltării ființei umane. Deși în unele perioade ale evoluției umane acesta

nu a fost reglementat explicit, întotdeauna și-a regăsit reflectare în caracteristicile drepturilor fundamentale ale omului.

Intimitatea a devenit unul dintre aspectele cele mai importante ale drepturilor omului. Intimitatea informației și, în special, protecția datelor constituie un domeniu al politicilor publice care se dezvoltă rapid și în legătură cu care guvernele și organismele internaționale intenționează să creeze standardele și regulile privind practicile asociate sistemelor care utilizează date cu caracter personal. La nivel național, aproape toate statele din lume recunosc în constituțiile lor cel puțin un tip de drept la intimitate (viața intimă). Acolo unde intimitatea nu a fost explicit recunoscută în Legea Fundamentală (Statele Unite, India), instanțele au stabilit existența acestui drept prin interpretarea altor prevederi din dreptul național.¹

În ciuda atenției acordate în ultimii ani intimității, nu există totuși un acord asupra semnificației exacte a termenului. În literatura din domeniu există însă câteva definiții care pot fi utile:

- „expresia personalității cuiva, cu accent pe dreapta individului de a defini esența existenței sale umane“ (Roscoe Pound, Paul Freund);
- „libertatea morală a individului de a se angaja în ceea ce privește gândurile, acțiunile și deciziile sale“ (Louis Henkin);
- „abilitatea cetățeanului de a reglementa informațiile despre el însuși și deci de a putea avea control asupra relațiilor sale cu alte persoane“ (Alan Westin, Charles Fried);
- „un interes al personalității umane“ (Edward Bloustein);
- „condițiile în care unii nu pot avea acces către alții“ (Jeffrey Reiman);
- „dorința oamenilor de a alege în mod liber în ce împrejurări și în ce măsură se vor expune ei înșiși, atitudinea și comportamentul lor“ (Alan Westin).²

Se știe că viața intimă a persoanei constituie un element esențial al dezvoltării armonioase a omului. În cadrul vieții intime, omul își manifestă cele mai profunde și personale însușiri, tendințe, își realizează cele mai ascunse dorințe, toate dând expresie personalității reale a unui individ.³

Una dintre cele mai provocatoare metode de a descrie intimitatea este cea care o consideră legată de proprietate; protejarea intimității este costisitoare și evident că deținerea unei proprietăți poate favoriza o mai mare intimitate. Aceasta este supoziția principală a lui Francis Chlapowski. El dovedește astfel că sărăcia a adus la mai puțină intimitate: un exemplu bun în acest sens este acela că o persoană fără locuință dispune astfel de mai puțină intimitate decât cea care deține propria casă.⁴

1 CARP, Radu, ȘANDRU, Simona. *Dreptul la intimitate și protecția datelor cu caracter personal*, București: Editura All Beck, 2004, p.8.

2 Ibidem, p.2.

3 IFRIM, Ion. *Ocotirea penală a vieții intime a persoanei*. București: Universul juridic, 2012, p.1.

4 CARP, Radu, ȘANDRU, Simona. *Op. cit.*, p.2.

Considerăm că dintre toate drepturile fundamentale, intimitatea este o categorie cel mai dificil de a fi definită din cauza aspectelor specifice inerente acesteia.

În general, există multe aspecte juridice care nu pot fi definite sau măsurate în mod adecvat. Pentru acestea, sistemul de *common law* are unele remedii. Nu este deci surprinzător că una dintre primele definiții ale intimității a fost dată de un membru al Curții Supreme din SUA, Louis Brandeis, într-un articol publicat în 1890: potrivit uneia din cele mai des citate opinii ale sale, intimitatea este „dreptul individului de a fi lăsat în pace”. Această definiție a generat o dezbatere mai largă în Statele Unite asupra acestui nou drept, care nu este inclus nici în Constituție, nici în Bill of Rights. Nu putem ignora faptul că în sistemul de *common law* se stabilește foarte exact ceea ce reprezintă în prezent intimitatea. În acest sens, două definiții au fost date în anii '90:

- preambulul Cartei Australiene privind intimitatea din 1994 prevede că „intimitatea este valoarea esențială, care se bazează pe demnitate umană și alte valori esențiale precum libertatea de asociere și libertatea cuvântului”;
- comitetul Calcutt din Marea Britanie a afirmat, în 1997, că intimitatea este „dreptul individului de a fi protejat împotriva amestecului în viața sa personală sau a familiei, prin mijloace fizice directe sau prin publicarea de informații”⁵

Dreptul la viața privată și intimă a fost definit și în jurisprudența Comisiei Europene. Astfel, s-a stabilit că aceasta este „dreptul la intimitate, dreptul la viața intensă, cât de mult dorește o persoană protejată de publicitate...dreptul de a stabili și de a dezvolta relații cu alte ființe umane, în special din punct de vedere emoțional, pentru dezvoltarea și împlinirea personalității fiecăruia.”⁶

I. Deleanu definește viața intimă „dreptul individului de a trăi așa cum înțelege, respectând însă și drepturile altora”.

James Rule, Douglas Mc Adam, Linda Stearus și David Uglow afirmă că există două tipuri de intimitate:

- intimitatea estetică — restricțiile la informații personale sunt considerate ca un scop în sine;
- intimitatea strategică — restricțiile la informații personale sunt considerate doar un mijloc pentru atingerea altor scopuri.

Potrivit lui David Banisar și lui Simon Davies, intimitatea are cel puțin următoarele patru semnificații:

- intimitatea informației, implicând stabilirea de reguli privind colectarea și utilizarea datelor cu caracter personal;
- intimitatea fizică privind protecția fizică a persoanelor împotriva imixtiunilor;
- intimitatea comunicațiilor, care acoperă securitatea și intimitatea corespondenței poștale și electronice a telefonului și a altor forme de comunicație;

5 Ibidem, p. 2-3.

6 IANCU, Gheorghe. *Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale în România*. București: Editura All Beck, 2003, p. 144.

— intimitatea teritorială privind stabilirea de limite pentru amestecul în sfera casnică sau în altele precum locul de muncă sau spațiul public.⁷

Teoreticianul Radu Carp menționează că, în ultimii ani, a fost recunoscută existența unui nou tip de intimitate: „intimitatea relațională — dreptul de a nu fi contactat de companii în scopuri de marketing.“

Unul dintre principalele aspecte ale vieții intime îl constituie dreptul persoanei de a dispune de ea însăși, drept dintre cele mai notariale, inalienabile și imprescriptibile, deși receptat mai târziu în conținutul actelor referitoare la drepturile fundamentale ale omului. La etapa actuală, în conținutul acestui drept intră dreptul de a folosi contraceptive, dreptul la avort, transsexualismul, dreptul de a dona organe (țesuturi) pentru transplanturi sau alte experiențe medicale și de inginerie genetică. Cel puțin două aspecte ale dreptului personal de a dispune de ea însăși sunt importante:

- a) numai persoana poate dispune de ființa sa;
- b) prin exercitarea acestui drept, persoana nu trebuie să încalce drepturile altora, ordinea publică și bunele moravuri.⁸

Dreptul în cauză este o valoare aparte pentru viața și libertatea persoanei. În temeiul lui, omul are libertatea de a participa sau nu ca subiect de anchete, investigații, cercetări sociologice, psihologice, medicale, de a accepta să se supună unor experiențe științifice, de a accepta prin acte juridice transplantul de organe etc. Prin consacrarea dreptului în cauză s-a creat cadrul juridic, constituțional al reglementărilor ce au apărut sau vor apărea în domeniile respective.⁹

Așadar, doar o singură persoană fizică poate dispune de ființa și integritatea sa fizică sau morală, precum și de libertatea sa, dar, totodată, în exercitarea dreptului respectiv persoana este obligată de a nu perturba dreptul la viața privată a celorlalți indivizi. Sfera de intimitate a unui individ poate interfera cu interesele altor indivizi, de aceea la reglementarea acesteia legiuitorul urmează să balanseze între aceste interese concurente.

Datorită importanței dreptului vizat, acesta este reglementat de art.12 al Declarației Universale a Drepturilor Omului, precum și de art.7 alin.2 din Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice.

Dreptul persoanei de a dispune de ea însăși mai este cunoscut și sub denumirea de dreptul persoanei de a dispune de corpul său de libertatea corporală. Multă vreme această libertate a fost refuzată din motive religioase, morale sau din motive cutumiare. De aceea ea apare explicit în legislație mult mai târziu decât sunt drepturi și libertăți.¹⁰

7 CARP, Radu, ȘANDRU, Simona. *Dreptul la intimitate și protecția datelor cu caracter personal*, București: Editura All Beck, 2004, p.4.

8 CREANGĂ, Ion, GURIN, Corneliu. *Drepturile și libertățile fundamentale: Sistemul de garanții*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005, p. 65.

9 Ibidem, p. 65-66

10 MURARU, Ioan, TĂNĂSESCU, Elena Simina. *Drept constituțional și instituții politice, Vol.I*. București: Editura C.H. Beck, 2008, 212 p.

Dreptul persoanei de a dispune de corpul său nu se confundă cu dreptul la sinucidere. Ca și alte drepturi și libertăți fundamentale, și dreptul persoanei de a dispune de ea însăși comportă anumite limite. Aceste limite privesc:

- examenul sănătății impus pentru angajarea în muncă sau în vederea încheierii căsătoriei;
- examenele medicale pentru combaterea bolilor venerice și taxicomaniei;
- vaccinările obligatorii.¹¹

Curtea Europeană a arătat că viața privată acoperă integritatea fizică și morală a persoanei și include viața sexuală. Acest drept, fundamentat pe principiile toleranței și pluralismului, se definește ca dreptul fiecăruia de a duce o viață sexuală la alegerea sa și în conformitate cu identitatea sa interioară, chiar dacă acest comportament sexual este susceptibil de a “șoca sau neliniști” pe majoritatea oamenilor. Astfel, relațiile sexuale între persoane de același sex — adulți ce consimt la aceasta — și care au loc în intimitate nu pot face obiectul unei represiuni penale. În plus, Curtea a subliniat — că discriminarea pe motivul orientării sexuale reprezintă o violare a art.8. În cauzele Perkins și R.c/ Regatul Unit (2002) și Beck Coop și Bazeley c./ Regatul Unit (2002), Curtea a considerat trecerea în rezervă a reclamanților, pe motivul orientării lor homosexuale, ca fiind o încălcare a art. 8.¹²

Menționăm că încă din timpuri străvechi normele religioase din Biblie categoric interziceau și condamnau raporturile homosexuale, calificând acțiunile respective ca „mare păcat”.

Pierre Damien califica actele de homosexualitate ca fiind acte „contra rațiunii”, idee pe care o relua, de altfel, și Albert cel Mare. Chiar mai aproape de zilele noastre, Papa Paul al IV-lea a condamnat homosexualitatea, asociind actele de homosexualitate cu dezordinea și cu refuzul lui Dumnezeu.¹³

Având în vedere atitudinea majorității statelor europene în materie, legislația națională trebuie să rețină, de acum înainte, aceeași vârstă pentru exprimarea consimțământului la întreținerea de relații sexuale și să stabilească într-o manieră identică vârsta consimțământului pentru heterosexuali, homosexuali și lesbiene (L. și V. *Contra Austria*, 9 ianuarie 2003, JCPG, 2003, Icron F.Sudre; de asemenea, *B.B. contra Marii Britanii*, 10 februarie 2004).¹⁴

Jurisprudența Europeană relativă la dreptul la respectarea vieții private a transsexualilor a făcut obiectul unui reviriment jurisprudențial spectaculos, odată cu hotărârea Marii Camere din 11 iulie 2002 în cauza *C. Goodwin contra Marii Britanii*.

11 FOCA Marian. *Drept Constituțional, Drepturi și libertăți fundamentale*. Constanța: Editura Europolis, 2005. P. 19-20.

12 SELEJAN-GUȚAN, Bianca. *Protecția Europeană a drepturilor omului*. București: Editura C.H.Beck, 2011, p.158.

13 DUCULESCU, Victor. *Protecția Juridică a Drepturilor Omului: mijloace interne și internaționale*. București: Lumina Lex, 1998, p. 256.

14 SUDRE, Frederick. *Drept European și Internațional al Drepturilor Omului*. Iași: Polirom, 2006, p. 322.

Potrivit jurisprudenței anterioare, absența unei comunități de opinii a statelor părți la Convenție nu permitea să se prevadă în sarcina statului o obligație pozitivă de a stabili un tip de document care să-i permită unui transsexual să își dovedească noua identitate sexuală. Curtea Europeană recunoaște totuși, implicit, dreptul la schimbarea identității sexuale, lăsând deschisă orice posibilitate de evoluție (necesitatea unor măsuri juridice adecvate trebuie să ofere posibilitatea unei analize constante, având în vedere, în special, evoluția științei și a societății „(Rees, § 47; Cossey, § 42). În decizia sa *B. contra Franței* (25 martie 1992, A.232 C, §44, D, 1992, cron., 323, notă C. Lombois; JCP, 1992.II.21955, notă T. Gare), Curtea nu ezită să condamne Franța pe motiv că, prin neacordarea unei transsexuale a posibilității de a obține rectificarea stării sale civile, aceasta din urmă este pusă „zilnic într-o situație generală neconformă cu respectul datorat vieții sale private“ (§63), constrângând astfel Curtea la o schimbare completă de concepție.¹⁵

În legătură cu raporturile homosexuale, Curtea Constituțională a României a decis că art.8 din Convenție nu vizează, *tale quale*, orice raporturi între persoanele de același sex, ci numai raporturile dintre persoane adulte, care au loc în privat, în intimitate, nu în public și deci fără a produce scandal public și evident, dacă persoanele respective au consimțit la asemenea raporturi. *Per a contrario*, orice raporturi cu minori sau între persoane adulte, dar prin constrângere, ori în locuri publice sau în privat, dar care au dus la scandal public, nu mai intră sub protecția art.8 din Convenția Europeană și pe cale de consecințe nici sub protecția art.26 din Constituția României fiind relații față de care trebuie menținută represiunea penală. (Decizia nr.81/15.VII.1995 și Decizia nr.123/7.XII.1994, publicate în Monitorul Oficial nr.14/25.I.1995).¹⁶

Doctrinarii Raluca Miga Beșelîu și Catrinel Brumar, în lucrarea acestora, menționează: Curtea recunoaște dreptul persoanei de a-și schimba identitatea sexuală, ca o componentă a identității personale și problema noii identități sexuale care nu mai este în acord cu datele oficiale despre persoană, ceea ce poate genera o stare de anxietate și vulnerabilitate datorată discrepanței dintre realitatea socială și drept. În consecință, statele au obligația de a înregistra noua identitate, doar dacă această obligație nu se extinde la toate actele de stare civilă (cum ar fi refuzul modificării certificatului de naștere).¹⁷

Curtea Europeană a recunoscut implicit, în cauza *Rees contra Regatul Unit* (1986) și apoi expres în cauza *B. contra Franței* (1992), dreptul persoanei de a-și schimba identitatea sexuală. Cu toate acestea, Curtea a recunoscut că statul are o largă marjă de apreciere pentru a justifica refuzul său de a recunoaște în drept noua identitate sexuală a transsexualilor operați și că nu se poate impune o obliga-

15 Ibidem, p. 323.

16 IANCU, Gheorghe. *Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale în România*. București: Editura All Beck, 2003, p.148.

17 MIGA BEȘTELÎU, Raluca, BRUMAR, Catrinel. *Protecția internațională a drepturilor omului, Note de curs*. București: Universul juridic, 2010, p. 171.

ție pozitivă generală a statelor de a modifica sistemele de înregistrare a nașterilor astfel încât să dea solicitanților dreptul de a aduce la zi sau de a adapta acest registru pentru a figura în el noua identitate sexuală.¹⁸ În hotărârile de referință din cauzele *I. c/ Regatului Unit și Christine Goodwin c/ Regatului Unit* (2002), Curtea a arătat că „poate exista o atingere gravă adusă vieții private dacă dreptul intern este incompatibil cu un aspect important al identității personale. Stresul și înstrăinarea generate de discordanța dintre rolul adoptat în societate de o persoană transsexuală operată și condiția impusă de drept, care refuză să consacre schimbarea de sex, nu poate, în opinia Curții, să fie considerată drept un inconvenient minor decurgând dintr-o formalitate. Este vorba de un conflict între realitatea socială și drept, care plasează persoana transsexuală într-o situație anormală, inspirându-i sentimente de vulnerabilitate, umilire și anxietate. Fără a pierde din vedere dificultățile ce vizează interesul general în această delicată materie, adică schimbarea fundamentală a sistemului de înregistrare a nașterilor, accesul la registre, dreptul familiei etc. Curtea a arătat că trebuie să existe un echilibru cu interesul persoanelor respective, deoarece demnitatea și libertatea omului sunt însăși esența protecției oferite de CEDO. De aceea Curtea s-a exprimat foarte ferm: în secolul al XXI-lea, facultatea transsexualilor de a se bucura pe deplin, precum concetățenii lor, de dreptul la dezvoltarea personală și la integritate fizică și morală nu poate fi considerată drept o chestiune controversată (...) Pe scurt, situația nesatisfăcătoare a transsexualilor operați, care trăiesc între două lumi, deoarece nu aparțin cu adevărat niciunui sex, nici celuilalt nu mai poate dura. În cauza citată, Curtea s-a pronunțat în favoarea reclamantelor, constatând încălcarea art.8 din Convenție.¹⁹

Drept concluzie remarcăm o evoluție esențială în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului referitoare la drepturile homosexualilor, de la bun început Curtea adoptând o poziție de nerecunoaștere a dreptului acestora, ca apoi să fie recunoscut dreptul homosexualilor la o viață privată, nu și la viața de familie.

Conform Recomandării CM/Rec (2010), adoptată la 31 martie 2010 de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei, adresată statelor membre privind măsurile de combatere a discriminării pe criterii de orientare sexuală și de identitate gender: „Niciun fel de valori culturale, tradiționale sau religioase, inclusiv regulile culturii dominante“, pot fi utilizate pentru justificarea declarațiilor de ură sau a altor forme de discriminare incluzând discriminarea pe criterii de orientare sexuală sau identitate gender“.

Unul dintre aspectele dreptului la viața intimă este dreptul la avort. Dispozițiile legale care reglementează avortul reprezintă o intervenție în viața privată a femeii, care poate fi sau nu justificată conform articolului 8 (2). Comisia a confirmat, din acest motiv, dreptul unui stat de a impune restricții limitate asupra posibilității de

18 SELEJAN-GUȚAN, Bianca. *Protecția Europeană a drepturilor omului*. București: Editura All Beck, 2004, p.152-153.

19 Ibidem, p.150-153

a avorta (impunând, de exemplu, motivări mai profunde decât faptul că sarcina este nedorită).²⁰

Comisia a considerat că un tată nu are dreptul de a fi consultat în legătură cu o propusă întrerupere a sarcinii mamei, hotărând că, deși acest lucru poate constitui o violare a articolului 8(1), el este justificat ca fiind necesar pentru protejarea drepturilor altora.²¹

În prezent, este din ce în ce mai dificil să protejăm intimitatea și, în special, intimitatea informației ca valoare. La nivel global există temeri privind violarea intimității din cauza creșterii puterii și a vitezei tehnologiei informației. Preocupările privind violarea intimității sunt acum mai mari decât în alte perioade din trecutul recent și pretutindeni în lume se manifestă temeri legate de pierderea intimității. Intervențiile în spațiul privat sau potențialul invadării acestuia au crescut. Dincolo de aspectele evidente deja discutate privind costurile, alte evoluții importante contribuie la invadarea intimității cum ar fi globalizarea, care înlătură limitele geografice ale fluxului de date cu caracter personal. Într-un moment în care tehnologia informatică oferă guvernelor și organizațiilor din sectorul privat capacitatea de a realiza o supraveghere în masă a oamenilor obișnuiți, intimitatea a devenit o garanție esențială a tuturor drepturilor individuale. Într-adevăr, una dintre amenințările obișnuite la adresa intimității este reprezentată de așa-numita „tehnologie a supravegherii” — mecanisme sau sisteme care pot monitoriza sau urmări și stabili mișcările indivizilor, ale proprietății lor imobiliare și ale altor bunuri aflate în posesia lor. Așa cum se arată în raportul *Evaluarea tehnologiilor de control politic*, elaborat de Comitetul pentru Libertăți Civile și Afaceri Interne al Parlamentului European și preluat de Oficiul pentru Științe și Valorificare a Tehnologiei (STOA) al Comisiei Europene, în ultimii ani au apărut astfel de tehnologii și multe dintre acestea sunt folosite împotriva intimității indivizilor. Legislația națională și cea internațională în vigoare privind intimitatea exprimă o îngrijorare unanimă, legată de noile forme ale tehnologiei de supraveghere. Elaborarea legislației este doar una dintre metodele recomandate pentru protejarea intimității ca valoare și ca drept.²²

Având în vedere evoluția în timp a noțiunii de intimitate, precum și ținând cont de conotațiile sensibile pe care le comportă aceasta, am putea defini dreptul la intimitate după cum urmează: **„Dreptul la viața intimă este un drept la individualism, care constă în capacitatea de a trăi ferit de ochii altora, precum și de abilitatea de a stabili și de a dezvolta relații cu alții“.**

20 CLEMENTS, Luke, MOLE, Nuala, SIMMONS Alan. *Drepturile europene ale omului: înaintarea unei cauze pe baza Convenției*. Chișinău: Cartier, 2005, p. 286.

21 Ibidem.

22 CARP, Radu, ȘANDRU, Simona. *Dreptul la intimitate și protecția datelor cu caracter personal*, București: Editura All Beck, 2004, p.6-7.

ȘTIINȚE PENALE

CRIMINAL SCIENCES

ASPECTE PRIVIND LATURA OBIECTIVĂ A INFRAȚIUNII „ACTIVITATEA MERCENARILOR“

Valentin CHIRIȚA, doctor în drept, conferențiar universitar, Academia „Ștefan cel Mare“ a MAI

(ORCID: 0000-0002-7711-022X)

Alexandru DRĂGULEAN, doctorand, Academia „Ștefan cel Mare“ a MAI (ORCID: 0000-0001-8734-5164)

ASPECTS REGARDING THE OBJECTIVE SIDE OF THE CRIME OF MERCENARY ACTIVITY

This article is focused on researching the characteristics of the objective side of the crime of mercenary activity, incriminated in art. 141 of the Criminal Code of the Republic of Moldova. The study of the aspects referring to the objective side of the crime „Mercenary activity„ offers us the possibility to highlight certain problems of qualification of the respective crime and to identify solutions in the process of qualifying the deed of mercenary participation in armed conflict, in military actions or in other violent actions, whether hiring, financing, training, other insurance of mercenaries, as well as their use in an armed conflict, in military actions or in other violent actions.

Keywords: *mercenary, mercenarism, armed conflict, objective side, participation*

Prezentul articol este focusat pe cercetarea caracteristicilor laturii obiective a infracțiunii de activitatea mercenarilor, incriminată în art. 141 al Codului Penal al Republicii Moldova. Studiarea aspectelor ce se referă la latura obiectivă a infracțiunii „Activitatea mercenarilor„ ne oferă posibilitatea de a evidenția anumite dificultăți referitor calificarea infracțiunii respective și, totodată, de a identifica soluții în procesul calificării faptei de participare a mercenarului în cadrul unui conflict armat, în acțiuni militare sau în alte acțiuni violente, fie a faptei de angajare, finanțare, instruire, altă asigurare a mercenarilor, precum și de folosire a acestora într-un conflict armat, în acțiuni militare sau în alte acțiuni violente.

Cuvinte-cheie: *mercenar, activitatea mercenarilor, conflict armat, latura obiectivă, participare*

Procesele globale care se desfășoară în prezent contribuie activ la dezvoltarea unui fenomen extrem de periculos precum este activitatea mercenarilor. Aceasta reprezintă o amenințare nu doar pentru securitatea internațională și cea regională, ci și pentru interesele Republicii Moldova în partea ce se referă la orânduirea constituțională, integritatea teritorială, securitatea națională, protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Referitor la acest subiect acut s-au pronunțat mai mulți doctrinari care afirmă că:

„...prin dimensiunile și formele pe care le ia, fenomenul mercenariatului a ajuns a fi o problemă a întregii comunități, axându-se pe interese din ce în ce mai largi, nu doar pe situații de instabilitate politică într-un stat sau pe ideea de dezechilibrare ori de intenție de dezechilibrare a situației socio-politice, ci pentru a se schimba situația geopolitică într-o regiune, a instaura un regim aservit

*unor puteri interesate, a forma un stat-satelit, a se folosi de resursele umane și materiale etc.*¹.

În trecut, pentru îndeplinirea unor sarcini militare se recurgea adesea la serviciul unor persoane remunerate special pentru aceasta. Cu regret, la această practică veche unele state recurg și la momentul actual, iar în cele mai dese cazuri aceasta se realizează cu încălcarea normelor de drept internațional.

Autorul autohton A. Cauia afirmă următoarele:

*„Characteristic pentru mercenari este faptul că niciun stat care a profitat de aceste servicii nu se face responsabil pentru acțiunile acestora. De aceea, apartenența la forțele armate constituie criteriul în baza căruia poate fi realizată diferențierea participanților la operațiile militare și statutul juridic al acestora. În conformitate cu prevederile dreptului internațional umanitar, mercenarii sunt recunoscuți drept criminali.”*²

Suntem totalmente de acord cu această opinie, dat fiind faptul că participantul la operații militare, care nu este cetățean al unui stat implicat în ostilități, în mod conștient, alege să comită anumite acțiuni care, în Republica Moldova, cad sub incidența prevederilor art. 141 din Codul penal. Respectiv, pe bună dreptate, acestor persoane le este atribuit calificativul de criminali.

În acest sens, în materie de drept internațional, încă în a doua jumătate a sec. XX, a fost stabilit principiul răspunderii penale pentru săvârșirea infracțiunilor internaționale. De această răspundere sunt pasibile atât statele, în ansamblu, cât și persoanele fizice sau juridice, în mod individual.

Este necesar de menționat că, imediat ce, în anul 2002, a fost adoptat Codul penal al Republicii Moldova, principiul respectiv a fost reconfirmat și în legislația penală națională, stabilindu-se, în mod veritabil, lista exhaustivă a unor astfel de fapte infracționale și fiindu-le atribuită denumirea generică de **„Infracțiuni contra păcii și securității omenirii, infracțiuni de război”**, cu plasarea acestora în capitolul I din legea penală a țării³. Legiuitorul autohton a inclus infracțiunea „Activitatea mercenarilor” anume în acest capitol al Codului penal, aici fiind grupate așa-numitele „infracțiuni internaționale”.

Astfel, actualmente, activitatea mercenarilor este incriminată în art. 141 din Codul penal al Republicii Moldova, care prevede răspunderea penală pentru participarea

-
- 1 Codiță D. Despre statutul mercenarilor și angajaților companiilor militare de securitate private. <http://www.arduph.ro/domenii/diu-si-terorismul/despre-statutul-mercenarilor-si-al-angajatilor-companiilor-militare-de-securitate-private/> (accesat la: 10.09.2020)
 - 2 Cauia A. Reglementarea juridică a statutului de mercenar în cadrul conflictului armat. În: Edificarea statului de drept și punerea în valoare a patrimoniului cultural și istoric al Moldovei în contextul integrării europene. Materialele Conferinței științifice internaționale anuale a tinerilor cercetători. Ediția a II-a, 28 martie 2008. Chișinău: Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM, 2009, pag. 100
 - 3 Codul penal al Republicii Moldova (republicat). Nr. 985-XV din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.04.2009, nr. 72-74, art. 195

mercenarului într-un conflict armat, la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului, dar și pentru angajarea, instruirea, finanțarea sau altă asigurare a mercenarilor, precum și folosirea lor într-un conflict armat, în acțiuni militare sau în alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului. Sursa acestei reglementări se găsește în Protocolul Adițional I la Convențiile de la Geneva⁴, al cărui art. 47 este consacrat privării mercenarului de statutul de prizonier de război, prevederi similare fiind reflectate și în Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva recrutării, utilizării, finanțării și instruirii mercenarilor⁵, la care Republica Moldova a aderat în anul 2005.

Totodată, este necesar de remarcat faptul că, Codul penal din anul 1961 nu prevedea incriminarea acțiunilor de activitatea mercenarilor, noțiunea regăsindu-se abia în Codul penal din anul 2002.

Prin urmare, cercetarea realizată în cadrul prezentului articol se bazează pe studierea doctrinei, legislației și a practicii judiciare existente în domeniul respectiv.

Ca metode de cercetare au fost utilizate metoda logică (analiză și sinteză), metoda istorică și sistematică, metoda juridică (dogmatică), precum și metoda comparativă.

Baza normativă a prezentului demers științific au constituit-o actele normative internaționale relevante (tratatele internaționale, rezoluțiile Adunării Generale ale ONU) și legislația Republicii Moldova în domeniu (Codul penal).

Totodată, în calitate de baza teoretică pentru elaborarea prezentului articol au fost utilizate lucrările științifice ale autorilor din țară (Barbăneagră A., Brânza S., Stati V., Bulgac A., Sîrbu S., Cauia A., Cojocar R., Soroceanu Ig., Macovei V.) și de peste hotare (Codiță D., Kibalnik A., Solomenko I., Potapov A.).

În această ordine de idei, ținem să menționăm că, semnele ce caracterizează latura obiectivă a unei infracțiuni sunt: fapta prejudiciabilă (acțiunea/inacțiunea), urmarea prejudiciabilă, legătura causală dintre faptă și urmarea prejudiciabilă, mijlocul și instrumentul de săvârșire a infracțiunii, metoda comiterii infracțiunii, timpul, locul, ambianța, circumstanțele (împrejurările) faptei, consimțământul victimei sau lipsa acestuia.

De menționat că, la art. 141 din Codul penal al Republicii Moldova este prevăzută răspunderea penală pentru două fapte care implică activități de mercenar:

1. Activitatea propriu-zisă a mercenarilor care, potrivit prevederilor alin. (1) al art. 141, constă în participarea mercenarului într-un conflict armat, la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii

4 Protocolul Adițional I (1977) la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale. În: *Tratate internaționale*, 30.12.1998, nr. 5, art. 190

5 Convenția internațională cu privire la lupta contra recrutării, utilizării, finanțării și instruirii mercenarilor, adoptată prin Rezoluția Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite nr. 44/34, la 04.12.1989. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/552/75/IMG/NR055275.pdf> (accesat la: 10.09.2020)

constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului, fiind pasibilă de pedeapsa penală cu închisoare de la 5 la 10 ani.

2. Activitatea de susținere și folosire a mercenarilor care, potrivit prevederilor alin. (2) al art. 141, constă în angajarea, instruirea, finanțarea sau altă asigurare a mercenarilor, precum și folosirea lor într-un conflict armat, în acțiuni militare sau în alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului, fiind pasibilă de pedeapsa penală cu închisoare de la 10 la 15 ani.⁶

Latura obiectivă a infracțiunii incriminate la alin. (1) art. 141 din Codul penal al Republicii Moldova se manifestă prin fapta prejudiciabilă exprimată prin acțiunile de participare într-un conflict armat, la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente, orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale, ori spre violarea integrității teritoriale a statului. Respectiv, aceasta presupune participarea nemijlocită a mercenarului la ostilități.

Prin termenul „mercenar“, în sensul Protocolul Adițional I (1977) la Convențiile de la Geneva, se înțelege

„orice persoană: (a) care este special recrutată în țară sau în străinătate pentru a lupta într-un conflict armat; (b) care, în fapt, ia parte la ostilități; (c) care ia parte la ostilități, în special, în vederea obținerii unui avantaj personal și căreia îi este efectiv promisă, de către o parte la conflict sau în numele ei, o remunerare superioară celeia promise sau plătite combatanților având grad și funcție similare în cadrul forțelor armate ale acestei părți; (d) care nu este nici resortisant al unei părți la conflict și nici rezident al teritoriului controlat de o parte la conflict; (e) care nu este membru al forțelor armate ale unei părți la conflict și (f) care nu a fost trimisă de către un stat, altul decât o parte la conflict, în misiune oficială ca membru al forțelor armate ale statului respectiv“⁷.

Noțiunea de „mercenar“ este definită, de asemenea, la art. 130 din Codul penal al Republicii Moldova, în modul următor:

„prin mercenar se înțelege persoana special recrutată, în țară sau în străinătate, pentru a lupta într-un conflict armat, care ia parte la operațiile militare în vederea obținerii unui avantaj personal sau a unei remunerări promise de către o parte la conflict sau în numele acesteia, care nu este nici cetățean al părții la conflict, nici rezident pe teritoriul controlat de o parte la conflict, nu este membru al forțelor armate ale unei părți la conflict și nu a fost trimisă de către un stat, altul decât partea la conflict, în misiune oficială ca membru al forțelor armate ale statului respectiv“⁸.

6 Cojocaru R., Soroceanu Ig. Trăsături ale personalității infractorului mercenar cetățean al R. Moldova — studiu cazuistic. În: Revista științifico-practică „Legea și viața“, 2018, nr. 11, pag. 10

7 Protocolul Adițional I (1977) la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 referitor la protecția victimelor conflictelor armate internaționale. În: Tratatate internaționale, 30.12.1998, nr. 5, art. 190

8 Codul penal al Republicii Moldova (republicat). Nr. 985-XV din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.04.2009, nr. 72-74, art. 195

Deci, legislația penală națională practic transpune identic reglementările de drept internațional în partea ce se referă la legiferării noțiunii de mercenar.

Prin participarea mercenarului la un conflict armat sau la acțiuni militare se înțeleg acțiunile de luptă, participarea la ostilități în vederea obținerii unui avantaj personal.

Termenul de „conflict armat“ în cadrul normei respective are același sens ca și în cazul celorlalte infracțiuni de război incluse în Codul penal al Republicii Moldova, aceasta exprimând o neînțelegere, o ciocnire de interese, un dezacord, care se soluționează prin implicarea forțelor armate.

Subliniem că, termenul „conflict armat“ l-a înlocuit pe cel de „război“, deoarece acesta cuprinde orice situație conflictuală, noțiunea „război“ fiind din ce în ce mai rar utilizată în dreptul internațional.

După anul 1945, în convențiile adoptate la nivel internațional se utilizează noțiunea de „conflict armat“, care corespunde realităților contemporane și normelor juridice internaționale în domeniu, având în vedere că violența încă se manifestă în relațiile dintre state.

Conform literaturii de specialitate, conflictele armate pot fi de mai multe tipuri, și anume:

- conflicte armate internaționale;
- conflicte armate fără caracter internațional;
- conflicte armate destructurante;
- tulburări interne.

În convențiile adoptate după anul 1945, conflictul armat internațional este definit ca fiind o formă de luptă armată dintre două subiecte cu personalitate internațională, care nu implică recunoașterea formală de către beligeranți.

Prin Protocolul adițional II, adoptat la Geneva în anul 1977, conflictul armat fără caracter internațional se definește ca fiind conflictul care „se desfășoară pe teritoriul unui stat între forțele sale armate și forțe armate dizidente sau grupuri organizate care, sub comanda unui comandament responsabil exercită pe o parte a teritoriului său un control care să le permită să ducă operații armate continue și concertate și să aplice acest protocol“.

Există și alte forme de violență, denumite tensiuni interne sau tulburări interne, dar acestea nu fac obiectul dreptului internațional umanitar. Asemenea acte cad sub incidența convențiilor referitoare la drepturile omului și, bineînțeles, sub reglementările dreptului intern al statului pe teritoriul căruia se desfășoară.

O situație particulară deosebit de periculoasă apărută în ultimii ani și care nu este încă reglementată de dreptul internațional umanitar sunt conflictele armate de destructurare. Acestea derulează pe teritoriul unui stat în care autoritatea publică nu mai este capabilă să asigure respectarea dreptului umanitar sau chiar nu mai există autoritate publică.⁹

9 Bulgac A., Sîrbu S. Drept Internațional Umanitar (Ghid), Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic „Medicina,, 2019, pag. 21-22

Prin acțiuni militare înțelegem recurgerea părților implicate în conflictul armat la acțiunile propriu-zise săvârșite de forțele armate ale acestora.

În această ordine de idei, amintim că, potrivit doctrinarilor S. Brânza și V. Stati, „*latura obiectivă ... include următoarele două semne: — fapta prejudiciabilă exprimată în acțiunea de participare într-un conflict armat și — timpul săvârșirii infracțiunii, și anume — timpul conflictului armat, al acțiunilor militare sau al altor acțiuni violente*”¹⁰. Respectiv, pentru ca o faptă prejudiciabilă să poată fi calificată în baza art. 141 al Codului penal al Republicii Moldova, este important ca fapta subiectului să fie în strânsă legătură cu un conflict armat, acțiuni militare sau alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului.

Aceiași autori¹¹ susțin că: pentru calificarea faptei în baza alin. (1) al art. 141 din Codul penal al Republicii Moldova nu interesează dacă participarea într-un conflict armat, la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului, este sau nu activă. O asemenea împrejurare poate fi luată în considerare la individualizarea pedepsei. În convingerea noastră, participarea într-un conflict armat presupune, cu preponderență, îndeplinirea unor anumite acțiuni active din punct de vedere dinamic. Totodată, potrivit art. 130 din Codul penal al Republicii Moldova, una din condițiile principale pentru definirea noțiunii de „mercenar” este că persoana, ia parte la operații militare. Prin urmare, deși infracțiunea analizată este una formală, realizarea laturii obiective a acesteia presupune, în primul rând, realizarea anumitor acțiuni. În acest context, menționăm că, se încadrează ca activitatea mercenarului nu doar faptul aflării unei anumite persoane în epicentrul conflictului armat. Important pentru calificare este anume faptul întreprinderii anumitor acțiuni ca modalitate a laturii obiective a activității mercenarului. În caz contrar, când fapta îmbracă forma unui comportament pasiv, identificarea semnelor componente de infracțiune prevăzută la art. 141 din Codul penal al Republicii Moldova va fi o operație logico-juridică mult mai dificilă.¹²

Alin. (2) al art. 141 din Codul penal al Republicii Moldova prevede răspunderea penală pentru angajarea, instruirea, finanțarea sau altă asigurare a mercenarilor, precum și folosirea lor într-un conflict armat, în acțiuni militare sau în alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului. Latura obiectivă în acest caz vizează acțiunile alternative, infracțiunea putând fi realizată prin săvârșirea oricărei acțiuni din cele indicate.

10 Brânza S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. I*, Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, pag. 139-140

11 Ibidem

12 Macovei V., *Despre necesitatea sporirii răspunderii penale pentru infracțiunea de activitate a mercenarilor prevăzută la art. 141, alin. (2), Codul penal al Republicii Moldova*. În: *Materialele Conferinței științifico-practice cu participare internațională „Teoria și practica administrării publice”*, din 17 mai 2018, Chișinău: AAP, 2018, pag. 564-565

Angajarea mercenarilor reprezintă procesul de recrutare a acestora prin promiterea avantajelor de diferită natură în schimbul prestării unor servicii. Nu are însemnătate dacă persoana recrutată a luat parte la acțiuni militare sau nu, fie aceasta a obținut de fapt anumite avantaje.

Prin recrutarea unui mercenar se înțelege încheierea unui acord privind participarea persoanei la un conflict armat, la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului, în calitate de mercenar. De regulă, la încheierea acestui acord, recrutorii plătesc mercenarilor o recompensă materială (sau o parte din aceasta) pentru participarea ulterioară la un conflict armat, la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului sau cel puțin le promit recompensa respectivă.

Atât recrutarea mercenarilor pentru participarea regulată sau suficient de îndelungată la un conflict armat, la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului, cât și participarea la o anumită operație de luptă, ceea ce se practică frecvent în prezent, se pedepsește.

Contextual, subliniem că, este discutabil faptul dacă o persoană, care din inițiativă proprie a devenit mercenar, poate fi considerată ca fiind recrutată. În acest sens, dezideratul respectiv ar trebui, în opinia noastră, să fie soluționat pozitiv doar în cazul în care recrutorii au creat condițiile necesare pentru apariția unei astfel de inițiative.

Recrutorul poate acționa, în principiu, în două moduri:

- să recruteze persoane concrete sau indivizi cu calitățile și abilitățile necesare în vederea utilizării ulterioare a abilităților respective;
- să recruteze un număr nestabil de persoane.

Anume în acest scop se desfășoară campanii de informare-recrutare, se organizează puncte de recrutare etc. În acest caz, se poate afirma că „inițiativa” mercenarului nu apare de la sine, ci sub influența propagandei.

Instruirea mercenarilor constă în transmiterea de cunoștințe, învățarea diferitor abilități pentru obținerea anumitor rezultate în cadrul conflictului armat: aspecte de tactică militară, modul de utilizare efectivă a armamentului, supraviețuirea în condiții de luptă sau în alte situații extreme etc.

Practica ne demonstrează că, în rezultatul instruirii, mercenarii dobândesc abilități în utilizarea armamentului, utilizarea tacticii de desfășurare a acțiunilor de luptă, utilizarea dispozitivelor și substanțelor explozive, supraviețuirea în situații extreme, lupta corp la corp, cunoștințe în domeniul topografiei militare și alte abilități necesare pentru a obține rezultatul scontat — victoria militară asupra părții adverse.

Pentru calificarea faptei ca instruirea mercenarilor, nu contează dacă aceasta a fost realizată în mod individual sau colectiv, cum ar fi, de exemplu, în taberele de pregătire a mercenarilor.

Destul de frecvent instruirea mercenarilor se exprimă prin desfășurarea unei pregătiri militare complexe, ceea ce presupune instruirea în utilizarea mai multor mijloace și metode de luptă armată.

Totodată, persoana care instruește mercenarii în discipline de cultură generală (geografia, economia, structura socială, cultura, limba țării în care urmează a fi utilizat mercenarul etc.), în opinia noastră, comite o faptă care nu este acoperită de noțiunea „instruirea mercenarilor“, cu excepția cazului în care acestea sunt parte integrantă a pregătirii militare complexe a mercenarilor.

Finanțarea mercenarilor constă în punerea la dispoziție a mijloacelor bănești, destinate pentru achiziționarea armamentului, plata remunerației mercenarilor, alte activități în scopul asigurării succesului în operațiile militare la care participă mercenarii.

Finanțarea mercenarilor constă în punerea la dispoziție a mijloacelor bănești, atât în numerar (*cash*), cât și sub formă de *cashless*, pentru a asigura participarea mercenarilor la un conflict armat, la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului, ori pentru participarea nemijlocită a acestora la astfel de activități.

În calitate de finanțare a mercenarilor urmează a fi calificate acțiunile de plată a soldei (salariului) mercenarului, diferitor premii bănești, diurnei, furnizarea mijloacelor bănești pentru achiziționarea armamentului, muniției, echipamentului, tehnicii militare etc.

După încetarea participării unei persoane la un conflict armat, la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului, finanțarea mercenarilor constă, de regulă, în plata remunerării financiare pentru participarea la un conflict armat sau alte ostilități, oferirea diferitor premii bănești, achitarea costului călătoriei mercenarului de la locul de utilizare la locul său de trai sau către o altă destinație.

Totuși, nici suma datorată mercenarului sau remunerarea financiară pe care a primit-o, nici modul „just“ sau „incorect“ de cheltuire a acesteia, nu au absolut nici o influență pentru calificarea faptei în calitate de finanțare a mercenarilor, cum, de fapt, nici timpul săvârșirii acesteia nu contează — înainte, în timpul sau după încheierea conflictului armat, acțiunilor militare sau altor acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului.

Prin altă asigurare a mercenarilor se înțelege asigurarea cu armament, muniții, echipament, tehnică militară, acte de identitate sau alte documente, mijloace de transport, alte bunuri, precum și punerea la dispoziție a informației etc.

Lista acțiunilor de asigurare materială nu este exhaustivă, dovadă fiind utilizarea de către legiuitor a sintagmei „altă asigurare“.

Astfel, de exemplu, potrivit autorului J. Fuentes, în trecut, liderii grupurilor extremiste cecene, pe lângă faptul că îi plăteau mercenarului o sumă de 100 de dolari

(USD) pe lună, îi ofereau armament, muniții și echipament militar, precum și un mijloc de transport (de obicei de model VAZ) pentru a asigura mobilitatea acestuia.¹³

Considerăm că, acțiunile de „altă asigurare“ a mercenarilor, precum și finanțarea acestuia, ar trebui calificate ca fiind finalizate din momentul în care au fost recepționate valorile materiale corespunzătoare, indiferent dacă acestea au fost utilizate sau nu de mercenar conform destinației.

În ceea ce privește folosirea mercenarilor într-un conflict armat, în acțiuni militare sau în alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului, aceasta se exprimă prin participarea directă, nemijlocită, a mercenarului la operații militare, executarea de către acesta a ordinelor celui care l-a angajat în vederea atingerii scopurilor ultimului.¹⁴

În prezent, utilizarea mercenarilor se desfășoară, în principal, în conflicte armate fără caracter internațional (conflicte locale sau războaie civile) și se desfășoară adesea în cadrul unei politici speciale a statului. Un exemplu elocvent în acest sens îl reprezintă evenimentele de pe continentul african.

De menționat că, în literatura juridică rusă, utilizarea mercenarilor într-un conflict armat, în acțiuni militare sau în alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului, este percepută în diferite moduri:

- implicarea directă a mercenarului în acțiuni de luptă, atât în zona ostilităților, cât și în afara acesteia, în urma ordinului (instrucțiunii) angajatorului în vederea atingerii scopurilor ultimului;
- conducerea/comanda în raport cu mercenarul în timpul unei operații de luptă; stabilirea unei misiuni de luptă concrete pentru acesta.¹⁵

În opinia noastră, nu este rezonabil să reducem folosirea mercenarilor într-un conflict armat, în acțiuni militare sau în alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului, doar la utilizarea acestuia în lupte și darea de ordine sau dispoziții corespunzătoare. După cum ne demonstrează practica, mercenarii pot îndeplini sarcini care nu au tangență cu participarea acestora în lupte: mentenanța tehnicii militare, pilotarea avioanelor militare de transport etc.

Considerăm judicios ca prin folosirea mercenarilor într-un conflict armat, în acțiuni militare sau în alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului, să se înțeleagă nu doar implicarea acestora în operații de luptă, ci și participarea acestora în atacuri

13 Fuentes J., *Extremistas wahabies reclutan voluntarios para defender Grozny* // „El Mundo”, 1999. (English essay). A se vedea în: Кибальник А., *Современное международное уголовное право: монография* / Москва: Волтерс Клувер, 2010, pag. 258

14 Кибальник А., Соломенко И. *Преступления против мира и безопасности человечества* Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004, pag. 260

15 Потапов А. А. *Ответственность за наемничество: проблемы доктринального толкования ст. 359 УК РФ* // Следователь, 2003, № 2, pag. 10

săvârșite în componența bandelor armate, precum și desfășurarea de către aceștia a activităților de asigurare tehnico-materială a unei părți la un conflict armat, acțiuni militare sau alte acțiuni violente. În acest caz, o astfel de infracțiune poate fi comisă prin darea de ordine, dispoziții, instrucțiuni corespunzătoare.

Așadar, putem afirma cu certitudine că, **activitatea mercenarilor, întotdeauna și în toate manifestările sale periculoase din punct de vedere social, constituie o infracțiune internațională și un tip de infracțiune profesională cu natură violentă, răspândită pe scară largă. Activitatea mercenarilor nu distinge hotarele teritoriale ale statelor și este dificil de a fi controlată sub aspectul deplasării în spațiu. De regulă, activitatea mercenarilor însoțește manifestările de instabilitate politică, este un fenomen transnațional care dăunează relațiilor naționale și internaționale și subminează stabilitatea și securitatea internațională.**

Totodată, reiterăm că, la art. 141 din Codul penal al Republicii Moldova este prevăzută răspunderea penală pentru două fapte care implică activități de mercenar: în primul rând, activitatea propriu-zisă a mercenarilor, care constă în participarea mercenarului într-un conflict armat, la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului, și, în al doilea rând, activitatea de susținere și folosire a mercenarilor, care constă în angajarea, instruirea, finanțarea sau altă asigurare a mercenarilor, precum și folosirea lor într-un conflict armat, în acțiuni militare sau în alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului.

Este necesar de menționat că, faptele infracționale prevăzute la alin. (1) și (2) ale art. 141 din Codul penal al Republicii Moldova sunt formale și se consumă din momentul săvârșirii faptei de participare a mercenarului la conflict armat, în acțiuni militare sau în alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului, fie de angajare, finanțare, instruire, altă asigurare a mercenarilor, precum și de folosire a acestora într-un conflict armat, în acțiuni militare sau în alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului.

RECUNOAȘTEREA ȘI EXECUTAREA HOTĂRĂRILOR PENALE ALE INSTANȚELOR STRĂINE

Mihail SORBALA, doctor în drept, lector, ULIM (ORCID: 0000-0002-4055-6914)

Andrian CREȚU, doctor în drept, lector, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI (ORCID: 0000-0002-8144-5233)

RECOGNITION AND EXECUTION OF CRIMINAL JUDGMENTS OF FOREIGN COURTS

Although, initially international cooperation in criminal matters had an exclusively governmental character, nowadays it has acquired new dimensions and values. Consequently, the Republic of Moldova promotes the principle of cooperation in its international relations, which thus became an integral part of its foreign policy. Although, international legal cooperation in criminal matters is an integral part of criminal law and criminal procedure, presuming the provision of mutual aid in the field of preventing and combating crimes that involve the element of foreignness. Here it is worth noting that the execution of criminal justice in a complete and effective manner would not be possible if the effects of the criminal decision would be reflected only on the territory of the state where they were pronounced. That is why there is this important form of international criminal assistance, currently accepted both in the doctrine and in the legislation of many states, such as the recognition and execution of criminal judgments of foreign courts.

Keywords: *international legal assistance in criminal matters, international legal cooperation in criminal matters, form of international judicial cooperation in criminal matters, recognition of foreign criminal judgments, execution of foreign criminal judgments.*

Deși inițial cooperarea internațională în materie penală avea un caracter exclusiv guvernamental, a căpătat în zilele noastre noi dimensiuni și valențe. Consequent este că Republica Moldova promovează în relațiile sale internaționale principiul cooperării, care astfel a devenit parte integrantă a politicii sale externe. Deși, cooperarea juridică internațională în materie penală este o parte integrantă a dreptului penal și a procedurii penale, prezumând acordarea ajutorului reciproc în domeniul de prevenire și combatere a infracțiunilor care implică elementul de extraneitate. Aici este a nota că înfăptuirea justiției penale în mod complet și eficace nu ar fi posibilă dacă efectele hotărârii penale s-ar răsfrânge numai asupra teritoriului statului unde au fost pronunțate. De aceea, există această importantă formă de asistență internațională penală, în prezent acceptată atât în doctrina, cât și în legislațiile multor state cum este recunoașterea și executarea hotărârilor penale ale instanțelor străine. Astfel, potrivit concepției bazate pe principiul suveranității, statul solicitat să recunoască o hotărâre penală străină este singurul în drept să decidă asupra acestei recunoașteri, stabilind prin dispozițiile legilor naționale cazurile și condițiile recunoașterii.

Cuvinte-cheie: *asistența juridică internațională în materie penală, cooperarea juridică internațională în materie penală, formă de cooperare judiciară internațională în materie penală, recunoașterea hotărârilor penale străine, executarea hotărârilor penale străine.*

Recunoașterea hotărârilor străine și încrederea reciprocă, reprezintă unul dintre principiile fundamentale ale cooperării juridice internaționale. Din considerentul dat este a sublinia că nu se poate concepe cooperarea judiciară internațională în lipsa încrederii reciproce în sistemele de drept ale statelor participante în mecanismul de cooperare și în garanțiile fundamentale oferite de acestea în procesul penal¹.

Pregnant este căci rațiunea principiului acțiunii legii penale în spațiu determină obligativitatea hotărârii unei instanțe pe întreg teritoriul țării. De astfel, în unele situații este necesar ca hotărârile unei instanțe judecătorești să depășească hotarele țării și să aibă autoritate de lucru judecat într-o altă țară. Astfel, într-un asemenea caz este utilizată instituția recunoașterii hotărârii instanțelor străine pe teritoriul unui stat, care nu intră în contradicție cu principiul suveranității statului, mai mult ca atât, susține acest principiu, acordând dreptul statului solicitat de a recunoaște sau nu o hotărâre pronunțată de o instanță străină².

În această ordine de idei subliniem că o altă formă de cooperare judiciară internațională în materie penală, ce constituie obiectul studiului nostru, este recunoașterea și executarea hotărârilor penale și a actelor judiciare³. Totuși, este de menționat că respectiva formă de cooperare judiciară internațională în materie penală sau instituție cum este numită în literatura de specialitate și anume cea a recunoașterii și executării hotărârilor penale străine își găsește izvorul de reglementare sau fundamentul juridic în tratate internaționale multilaterale și bilaterale⁴.

Relevant este că în esență, recunoașterea hotărârii străine impune asimilarea în ordinea juridică a unui stat a acelei hotărâri în aceeași manieră, ca o hotărâre pronunțată de autoritățile judiciare ale statului respectiv și acceptarea efectelor juridice ale acesteia în egală măsură cu ale hotărârii judecătorești interne, în ciuda diferențelor existente între cele două ordine de drept, precum și executarea ei⁵.

Oportun este căci, când examinăm instituția deosebit de complexă a recunoașterii hotărârilor penale străine, aceasta trebuie să cuprindă atât hotărârile penale care emană de la autoritățile judiciare ale Republicii Moldova, cât și cele care emană de la autoritățile judiciare competente ale altor state.

Referitor la importanța acestei forme de cooperare judiciară internațională în materie penală, în decursul timpului s-au pronunțat mai mulți specialiști, afirmându-se pe bună dreptate că înlăptuirea justiției penale în mod complet și eficace nu ar fi posibilă dacă efectele hotărârilor penale s-ar mărgini numai la teritoriul statului unde au fost pronunțate.

1 Capcelea S. Recunoașterea și executarea hotărârilor penale străine. În: Revista Institutului Național al Justiției, 2013, nr. 3, p. 29.

2 Lupinskaya P. A. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации. Изд. Юристъ, Москва, 2001, с. 616.

3 Blakxtoon R. Handbook on the European Arrest Warrant. TMC Asser Press, 2005, p. 204.

4 Marian A., Molcean Al., Scobioală-Sircu D. Ghid cu privire la cooperarea juridică internațională. Ed. Bons Offices, Chișinău, 2010, p. 63.

5 Capcelea S. Op. cit., p. 29.

Potrivit acestor aserțiuni, posibilitatea luării în considerare a unei hotărâri penale în afara teritoriului unde a fost pronunțată constituie o importantă formă de asistență internațională penală cu caracter procesual, menită să asigure o concordantă incidentă a aplicării legilor penale în raport cu spațiul.

În ordinea dată învderăm că recunoașterea hotărârilor penale străine necesită, din punctul de vedere al reglementării sale în legislația penală a fiecărui stat, un dublu obiectiv.

În primul rând, trebuie să fie arătate care anume hotărâri penale pot fi recunoscute și când poate avea loc recunoașterea;

În al doilea rând, să se prevadă modul în care procedural se va efectua recunoașterea.

Subliniem aici aspectul căci, felul reglementărilor poate, desigur, să difere de la o legislație la alta. Însă în fiecare stat cadrul și procedura de recunoaștere a hotărârilor penale străine vor fi cele prevăzute în legislația statului care efectuează o astfel de recunoaștere⁶. Este de menționat că în plan internațional, procedura recunoașterii hotărârilor penale ale instanțelor străine este prevăzută de Convenția europeană privin valoarea internațională a hotărârilor represive, adoptată la Haga la 28.05.1970⁷.

Contextual notăm că, ea a fost elaborată de un sub-comitet de experți al Consiliului Europei, sub coordonarea Comitetului European pentru probleme penale. Principiul fundamental care stă la baza acestei Convenții este asimilarea unei hotărâri străine cu o hotărâre națională. Însă acest principiu este aplicat sub trei aspecte diferite respectiv: a) executarea unei hotărâri; b) efectul *non bis in idem*; c) luarea în considerare a hotărârilor străine.

Prin urmare, învderăm că recunoașterea hotărârilor străine a fost supusă criticii de către partizanii teoriei teritorialității absolute, care susțineau că hotărârile penale străine nu pot să producă efecte decât în limitele suveranității statului de la care emană. De altfel, această concepție s-a ivit pe fondul neîncrederii manifestate față de hotărârile penale străine, datorită unei înțelegeri greșite a termenului de suveranitate, mult vehiculat în lucrările de specialitate ale vremii.

Totuși, odată cu dezvoltarea relațiilor internaționale între state, au apărut și partizanii concepției pozitive, care propuneau recunoașterea în anumite condiții a hotărârilor penale străine⁸.

Consignăm că motivarea recurgerii la recunoașterea și executarea hotărârilor străine a fost diversă. S-a pornit de la datoria statelor de a impune ca naționalul condamnat pentru o crimă sau un delict în străinătate să sufere în patria sa acele incapacități, decăderi și interdicții pe care le-ar fi suferit dacă ar fi fost condamnat în țara sa. Respectiv,

6 Poalelungi M., Dolea I. Vizdoagă T. ș. a. Manualul Judecătorului pentru cauze penale. F.E.-P. „Tipografia Centrală”, Chișinău, 2013, p. 1121-1122.

7 Poalelungi M., Sârcu-Scobioală D., Sirbu D. Cooperare juridică internațională: 50 de tratate internaționale la care Republica Moldova este parte. Ed. Tipografia-Sirius, Chișinău, 2018, p. 231.

8 Morar I. C., Zainea M. Cooperarea judiciară în materie penală. Culegere de practică judiciară. Ed. C. H. Beck, București, 2008, p. 153.

a recunoaște o lege străină, a recunoaște o hotărâre a instanțelor străine înseamnă a-i acorda eficiență juridică, care nu decurge din ea însăși sau din hotărârea străină, ci decurge din voința statului de executare de a atribui legii sau hotărârii străine efecte juridice. Notabil este că eficiența juridică a hotărârii străine poate fi directă, în cazul în care se recunoaște și se trece la executarea hotărârii străine pe teritoriul național, sau indirectă, atunci când, deși nu se trece la executarea acesteia, constatările sale și autoritatea de lucru judecat sunt ținute în seamă de legea penală a unui alt stat⁹.

Am putea sublinia în contextul dat că activitatea de realizare a unei justiții penale complete și eficiente desfășurate în fiecare stat ar putea, deseori, rămâne infructuoasă, dacă efectele hotărârilor penale s-ar opri la granițele statului unde au fost pronunțate ori actele judiciare care ar putea servi la rezolvarea unor cauze penale ar fi lipsite de valoare în afara teritoriului țării în care au fost efectuate¹⁰. De aici și afirmația că hotărârea penală străină ar trebui recunoscută, în primul rând, potrivit principiului *non bis in idem*, care impune ca nimeni să nu fie judecat de două ori pentru aceeași faptă. Deci, dacă persoana a fost urmărită într-un stat, unde procesul penal s-a soluționat printr-o hotărâre definitivă, această soluție rezultând din hotărârea străină, ar trebui recunoscută, constituind un impediment la desfășurarea unor proceduri ulterioare în alt stat.

Respectiv, o altă motivare pentru recunoașterea hotărârilor străine o constituie reținerea stării de recidivă, caz în care legea penală admite că pot constitui prim termen al recidivei și condamnările suferite în străinătate. De asemenea, în cazul în care hotărârea de condamnare într-un alt stat privește anumite incapacități sau decăderi, acestea ar trebui recunoscute în statul de executare, deoarece, privesc statutul personal al celui condamnat și de aceea îl urmează pretutindeni¹¹.

În context achiesăm că Republica Moldova nu este în afara acestor preocupări și procese, ba dimpotrivă, pe parcursul anilor, a reușit să-și creeze o anumită imagine pe plan internațional¹² și totodata a ratificat importante și numeroase tratate internaționale multilaterale și bilaterale, printre care statul nostru a ratificat și Convenția europeană privind valoarea internațională a hotărârilor represive prin Legea nr. 19 din 10.02.2006,¹³ aceasta Convenție fiind în vigoare pentru Republica Moldova din 21.11.2006¹⁴. Respectiv, în continuarea ideilor pe segmentul de referință consignăm că reglementări ale instituției recunoașterii și executării hotărârilor penale

9 Udriou M. Procedură penală. Partea specială. Noul Cod de procedură penală. Sinteze și grille. Ed. C. H. Beck, București, 2014, p. 658.

10 Capcelea S. Op. cit., p. 29.

11 Udriou M., Andone Bontaș A., Bodoroncea G. ș. a. Codul de procedură penală. Comentariu pe articole. Vol. 1 și Vol. 2. Ed. C. H. Beck, București, 2015, p. 973.

12 Poalelungi M., Sârcu-Scobioală D., Sîrbu D. Op. cit. p. 8.

13 Legea Republicii Moldova nr. 19 din 10.02.2006 pentru ratificarea Convenției europene privind valoarea internațională a hotărârilor represive. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 35-38 art. 154 din 03.03.2006. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=26405&lang=ro.

14 Poalelungi M., Sârcu-Scobioală D., Sîrbu D. Op. cit., p. 231.

străine, pe lângă faptul că își găsesc sursa de reglementarea în tratate internaționale multilaterale așa cum am punctat mai sus, relevant este că își au izvor de referință și în tratate bilaterale¹⁵. În sensul dat menționăm următoarele convenții bilaterale:

- Tratatul între Republica Moldova și Ucraina privind asistența juridică și relațiile juridice în materie civilă și penală din 13.12.1993¹⁶;
- Tratatul între Republica Moldova și Republica Azerbaidjan cu privire la asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familială și penală din 26.10.2004¹⁷.

În această ordine de idei este de menționat că restul instrumentelor bilaterale se referă doar la posibilitatea, în baza lor, de a pretinde executarea sentințelor penale în partea ce ține de acțiunile civile¹⁸.

Totuși, nu trecem cu vederea și nu ignorăm prevederile legislației națională pe aspectul de referință. Astfel la compartimentul recunoașterii și executării hotărârilor penale străine sunt relevante statuările consfințite în cuprinsul articolelor 558 și 559 a Codului de procedură penală al Republicii Moldova¹⁹; reglementările Legii nr. 371 din 01.12.2006 cu privire la asistența juridică internațională în materie penală²⁰, dar și prevederile înserate în Legea nr. 19 din 10.02.2006 pentru ratificarea Convenției europene privind valoarea internațională a hotărârilor represive²¹.

Menționăm că în alin. (1) art. 558 Cod de procedură penală al Republicii Moldova este prevăzut că hotărârile penale definitive pronunțate de instanțele judecătorești din străinătate, precum și cele care sunt de natură să producă, potrivit legii penale a Republicii Moldova, efecte juridice, pot fi recunoscute de instanța națională, la demersul Ministrului Justiției sau al Procurorului General, în baza tratatului internațional sau a acordului de reciprocitate²².

Astfel oportun este că pentru ca o hotărâre penală străină să fie recunoscută, este necesar să existe anumite tratate speciale între țări sau pe bază de reciprocitate și să se

15 Marian A., Molcean Al., Scobioală-Sircu D. Op. cit., p. 63.

16 Tratatul nr. 85 din 13.12.1993 între Republica Moldova și Ucraina privind asistența juridică și relațiile juridice în materie civilă și penală. În: Tratatate Internaționale nr. 22 art. 85 din 30.12.1999. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=116301&lang=ro.

17 Tratatul nr. 134 din 26.10.2004 între Republica Moldova și Republica Azerbaidjan cu privire la asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familială și penală În: Tratatate Internaționale nr. 36 art. 134 din 30.12.2006. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117321&lang=ro.

18 Marian A., Molcean Al., Scobioală-Sircu D. Op. cit., p. 63.

19 Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 248-251 art. 699 din 05.11.2013. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130985&lang=ro#.

20 Legea Republicii Moldova nr. 371 din 01.12.2006 cu privire la asistența juridică internațională în materie penală. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 14-17 art. 42 din 02.02.2006. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129479&lang=ro#.

21 Legea Republicii Moldova nr. 19 din 10.02.2006 pentru ratificarea Convenției europene privind valoarea internațională a hotărârilor represive

22 Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003.

respectă de ambele țări aceleași condiții, prevăzute în acordul internațional²³. De astfel așa cum am subliniat mai sus în art. 558 din Codul de procedură penală se face trimitere și la acordul de reciprocitate, în baza căruia ar putea fi înaintate cererile în materie, însă, până în prezent, acest aspect rămâne în mare măsură neclarificat existând doar cele amintite²⁴.

De asemenea, pentru ca o hotărâre străină să fie recunoscută în statul nostru, aceasta trebuie să îndeplinească anumite condiții: a) să fie definitivă în statul de origine; b) să fie recunoscută numai în măsura în care dispozițiile sale nu contravin ordinii publice din Republica Moldova, care rezultă din anumite norme juridice, etice și de conviețuire ale acestui stat. Oportun este că hotărârea trebuie să fie dată cu respectarea principiilor fundamentale unanim admise de state, să fie pronunțată de o instanță competentă, să poată produce efecte juridice potrivit legii penale²⁵.

Aici mai menționăm că procedura de executare a hotărârii penale străine este inițiată în baza unei cereri întocmite în scris, la care se anexează toate actele necesare. Respectiv, cererea urmează a fi însoțită de originalul sau copia certificată a hotărârii a cărei executare se cere, precum și orice alte acte care pot fi necesare examinării cererii. De asemenea, este obligatoriu de a anexa la cererea de executare, declarația prin care persoana condamnată își exprimă consimțământul, precum și o informație privind durata arestului preventiv sau a părții de pedeapsă executate până la data prezentării cererii. Consemnăm și aspectul că la cererea statului solicitat, acestuia îi poate fi transmis originalul sau copia certificată a dosarului penal, în baza căruia persoana a fost condamnată. Însă, în situația în care statul solicitat consideră că informația comunicată de statul solicitant este insuficientă, el este în drept de a cere completarea acesteia, fiind posibilă și stabilirea unui termen în cadrul căruia informația urmează a fi prezentată. Procedura internă de recunoaștere și executare a unei hotărâri penale străine pe teritoriul altului stat are loc în corespundere cu legislația națională a acestuia²⁶.

Astfel, congruent prevederilor alin. (2) al art. 558 Cod de procedură penală al Republicii Moldova, hotărârea penală a instanței unui stat străin poate fi recunoscută numai dacă sunt respectate următoarele condiții: hotărârea a fost pronunțată de o instanță competentă; hotărârea nu contravine ordinii publice din Republica Moldova; hotărârea poate produce efecte juridice în țară potrivit legii penale naționale²⁷.

Alăturat la cele conștate mai sus Legea nr. 371 din 01.12.2006 cu privire la asistența juridică internațională în materie penală mai stabilește următoarele condiții speciale de admisibilitate a cererii: a) persoana condamnată este cetățean al Republicii Moldova ori este domiciliată permanent pe teritoriul acesteia, ori este cetățean străin sau apatrid cu permis de ședere în teritoriul ei; b) în privința faptei pentru care a fost pronunțată sentința de condamnare nu este pornită urmărare penală în Republica Moldova; c) executarea hotărârii în Republica Moldova, poate favoriza

23 Dolea I., Roman D., Vizdoagă T., ș. a. *Drept procesual penal*. Ed. Cartier, Chișinău, 2005, p. 947.

24 Marian A., Molcean Al., Scobioală-Sîrcu D. *Op. cit.*, p. 63.

25 Dolea I., Roman D., Vizdoagă T., ș. a. *Op. cit.*, p. 947.

26 Marian A., Molcean Al., Scobioală-Sîrcu D. *Op. cit.*, p. 63.

27 Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003.

reintegrarea socială a persoanei condamnate; d) executarea hotărârii în Republica Moldova poate favoriza repararea pagubei provocate prin infracțiune; și, c) durata pedepsei sau a măsurilor de siguranță dispuse prin hotărâre este mai mare de un an. Aceste aspecte fiind desprinse din conținutul art. 109 alin. (2) al actului numit²⁸.

În alt context subliniem că Convenția europeană privind valoarea internațională a hotărârilor represive din 28.05.1970²⁹ cât și Legea nr. 371 din 01.12.2006 cu privire la asistența juridică internațională în materie penală³⁰, stabilesc circumstanțele în care poate fi formulat un refuz de executare a hotărârii penale străine. Respectiv, suplimentar la acestea, prin legea de ratificare a Convenției de la Haga din 28.05.1970, Republica Moldova a declarat că își rezervă dreptul: să refuze executarea dacă apreciază că condamnarea privește infracțiunea de natură fiscală sau religioasă; să refuze executarea unei sancțiuni pronunțate pentru o faptă care, potrivit legii sale, ar fi fost de competența exclusivă a unei autorități administrative; să refuze executarea unei hotărâri represive europene pronunțate de autoritățile statului solicitant la o dată când acțiunea penală pentru infracțiunea care a fost sancționată ar fi fost prescrisă după propria sa lege; să refuze executarea hotărârilor în lipsă, precum și a ordonanțelor penale; să accepte aplicarea doar a secțiunii 1 a titlului III al Convenției³¹

Mai opinăm că, statul solicitat poate refuza recunoașterea hotărârii în următoarele cazuri: a) în cazul când executarea pedepsei ar contraveni principiilor de bază ale sistemului de drept și ale statului; b) când executarea ar contraveni obligațiilor internaționale ale statului; c) fapta respectivă constituie obiectul urmăririi judiciare în statul solicitat; d) sau dacă acest stat ia decizia de a începe urmărirea judiciară; e) de către organul de urmărire penală a Republicii Moldova, s-a luat o hotărâre de a refuza pornirea urmăririi penale sau a încetat procesul penal sau cauza a fost clasată; f) organele de drept ale Republicii Moldova consideră că fapta în legătură cu care a fost pronunțată sentința are un caracter politic sau militar; g) fapta a fost comisă în afara Republicii Moldova; h) organele de drept ale Republicii Moldova, au considerat că asupra pedepsei au influențat considerente de rasă, religie, naționalitate sau opinie publică; i) de asemenea poate fi considerat că din cauza vârstei la comiterea infracțiunii condamnatul nu ar fi putut fi supus răspunderii penale în statul nostru, sau când se va considera că sentința lezează drepturile persoanei sau pedeapsa nu poate fi executată din cauza expirării termenului de prescripție. Mai subliniem contextual că de asemenea, Republica Moldova poate să refuze recunoașterea hotărârii în cazul când nu sunt condiții de executare a pedepsei sau Republica Moldova consideră că

28 Legea Republicii Moldova nr. 371 din 01.12.2006 cu privire la asistența juridică internațională în materie penală. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 14-17 art. 42 din 02.02.2006. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129479&lang=ro#.

29 Poalelungi M., Sârcu-Scobioală D., Sirbu D. Op. cit., p. 231.

30 Legea Republicii Moldova nr. 371 din 01.12.2006 cu privire la asistența juridică internațională în materie penală.

31 Legea Republicii Moldova nr. 19 din 10.02.2006 pentru ratificarea Convenției europene privind valoarea internațională a hotărârilor represive.

statul solicitant poate el însuși asigura executarea hotărârii penale; când cererea de executare este bazată doar pe opinia că executarea pedepsei în alt stat, ar fi mai favorabilă pentru reeducarea socială a condamnatului³².

Importat este că pe segmentul privind recunoașterea hotărârii străine demersul Ministrului Justiției sau al Procurorului General privind recunoașterea respectivelor hotărâri, urmează să fie motivat și se soluționează de către instanța judecătorească egală în grad cu instanța statului de condamnare, a cărei hotărâre urmează să fie recunoscută. Oportun este că, în cazul în care hotărârea statului de condamnare este adoptată de o instanță egală în grad cu judecătoria, demersul Ministrului Justiției sau al Procurorului General se soluționează de către judecătoria în raza teritorială a căreia se află Ministerul Justiției, iar dacă instanța statului de condamnare este egală în grad cu Curtea de Apel, demersul se soluționează de către Curtea de Apel din mun. Chișinău³³.

Menționabil este că la soluționarea demersului participă reprezentantul Ministerului Justiției sau, după caz, al Procurorului General, persoana în privința căreia se solicită recunoașterea hotărârii și apărătorul acesteia. Dacă, persoana în cauză nu are apărător, este numit un apărător din oficiu. Participanților li se asigură posibilitatea de a lua cunoștință de materialele prezentate, iar persoanei îi este asigurat interpret, în caz de necesitate³⁴. Totodată condamnatului i se comunică hotărârea instanței străine împreună cu documentele care o însoțesc, cu traducere în limba de stat și în limba pe care o cunoaște condamnatul sau cum am subliniat prin interpret³⁵.

Instanța audiază opiniile celor prezenți și, în baza materialelor anexate la demers, dacă constată că sunt întrunite condițiile legale, recunoaște hotărârea penală a instanței străine. Respectiv, instanța examinează materialele prezentate de către Ministerul Justiției sau de către Procurorul General. Însă, la examinarea cauzei participă reprezentantul Ministerului Justiției sau al Procuraturii Generale care prezintă un raport, persoanele care participă pot înainta explicațiile lor, cercetându-se ulterior toate materialele prezentate, în acest sens. În cazul în care pedeapsa solicitată de către instanța străină nu a fost executată sau a fost executată numai în parte, recunoașterea hotărârii se solicită pentru a executa pedeapsa, instanța substituie pedeapsa neexecutată sau restul pedepsei cu o pedeapsă respectivă. Executarea dispozițiilor civile dintr-o hotărâre judecătorească penală străină, se efectuează potrivit regulilor prevăzute pentru executarea hotărârilor judecătorești civile străine³⁶.

Hotărârile penale definitive pronunțate de instanțele judecătorești din străinătate, precum și cele care sunt de natură să producă, potrivit legii penale a Republicii Moldova, efecte juridice, pot fi recunoscute de instanța națională, la demersul Ministrului Justiției sau al Procurorului General, în baza tratatului internațional sau a

32 Dolea I., Roman D., Vizdoagă T., ș. a. Op. cit., p. 947.

33 Poalelungi M., Dolea I. Vizdoagă T. ș. a. Op. cit., p. 1124.

34 Dolea I., Roman D., Vizdoagă T., ș. a. Op. cit., p. 947.

35 Poalelungi M., Dolea I. Vizdoagă T. ș. a. Op. cit., p. 1124.

36 Avram M., Popovici T., Șterbeș V. Ghidul judecătorului de instrucție. Ed. Cartier. Chișinău, 2007, p. 341.

acordului de reciprocitate. Prin urmare, hotărârea penală a instanței unui stat străin poate fi recunoscută numai dacă sunt respectate următoarele condiții: hotărârea a fost pronunțată de o instanță competentă; hotărârea nu contravine ordinii publice din Republica Moldova; hotărârea poate produce efecte juridice în țară potrivit legii penale naționale aspect la care ne-am refetit anterior.

În doctrina dreptului internațional și în practica relațiilor dintre state este general acceptat că acțiunea hotărârii judecătorești penale este limitată de frontierele statului, instanța căruia a pronunțat-o. Totuși, înfăptuirea justiției penale în mod complet și eficace nu ar fi posibilă dacă efectele hotărârii penale s-ar răsfrânge numai asupra teritoriului statului unde au fost pronunțate. De aceea, există această importantă formă de asistență internațională penală, în prezent acceptată atât în doctrina, cât și în legislațiile multor state. Potrivit concepției bazate pe principiul suveranității, statul solicitat să recunoască o hotărâre penală străină este singurul în drept să decidă asupra acestei recunoașteri, stabilind prin dispozițiile legilor naționale cazurile și condițiile recunoașterii³⁷.

Recunoașterea hotărârii penale a unui stat străin este posibilă dacă există tratate speciale sau pe bază de reciprocitate, și în cazurile când are loc recunoașterea pe bază de reciprocitate, urmează a fi respectate aceleași condiții, care se prevăd de obicei în acordurile internaționale³⁸.

Cu referire la statul nostru, în materia abordată, la cele înviderate mai putem adăuga, căci tratatele internaționale de asistență juridică în materie penală, la care este parte Republica Moldova, și anume Convenția CSI, tratate bilaterale cu România, Rusia, Lituania, Letonia și Ucraina prevăd recunoașterea hotărârilor instanțelor judecătorești în cauzele penale doar referitor la compartimentul restituirii prejudiciilor de pe urma infracțiunii³⁹.

Astfel, luând în considerație tendințele actuale de integrare a statului nostru în comunitatea europeană, ne vom referi în continuare la reglementarea procesuală a recunoașterii hotărârilor judecătorești din punct de vedere al Convenției privind valoarea internațională a hotărârilor represive străine la care am făcut referire la începutul acestui studiu. Pentru a fi recunoscută orice hotărâre penală străină trebuie să îndeplinească următoarele condiții: hotărârea trebuie să fie definitivă potrivit legii de procedură penală a statului de origine; hotărârea poate fi recunoscută numai în măsura în care dispozițiile sale nu contravin ordinii publice a statului solicitat de a recunoaște hotărârea, care reiese din normele juridice, etice și de conviețuire ale acestui stat; hotărârea trebuie să fie dată cu respectul principiilor fundamentale unanim admise de legile de procedură penală ale majorității statelor.

Această condiție face parte din sfera garanțiilor juridice prevăzute în convențiile internaționale privitoare la drepturile omului; hotărârea trebuie să fie pronunțată de o instanță competentă; hotărârea poate produce efecte juridice în țară potrivit legii penale naționale.

37 Глотова С. В. Международная борьба с терроризмом. Проблемы эффективности. Репм. Специальный выпуск. Санкт-Петербург, 2003, с. 63.

38 Лукашук И. И. Международное право. Особенная часть. Изд. Бек, Москва, 1997, с. 263.

39 Poalelungi M., Sârcu-Scobioală D., Sîrbu D. Op. cit. (selectiv).

Relevăm că, dacă recunoașterea solicitată este legată de executarea pedepsei, Convenția sus-numită, adaugă și condițiile ca fapta să fie considerată ca fiind o infracțiune, dacă ea ar fi fost comisă pe teritoriul statului de executare, și față de persoana vinovată ar fi aplicată pedeapsa, aceste abordări sunt desprinse din art. 4, p. 1) al actului numit.

Prevederile art. 6 din Convenție relevă și cazurile în care statul solicitat poate refuza recunoașterea hotărârii pentru a fi executată: Executarea pedepsei ar contravine principiilor de bază ale sistemului de drept al statului solicitat; Executarea ar contravine obligațiilor internaționale ale statului solicitat; Fapta respectivă constituie obiectul urmăririi judiciare în statul solicitat, sau dacă acest stat ia decizia de a porni urmărire judiciară; Organele competente ale statului solicitat au luat hotărâre de a nu porni urmărire penală sau de a înceta urmărirea pentru fapta dată; Statul solicitat consideră că fapta, în legătura cu care este pronunțată sentința, are un caracter politic sau pur militar; Fapta a fost comisă în afara teritoriului statului solicitat; Statul solicitat consideră că sunt destule motive să conchidă că asupra pedepsei au influențat considerentele de rasă, religie, naționalitate sau opinie publică; Din cauza vârstei, la momentul comiterii faptei, condamnatul nu ar fi putut fi supus urmăririi judiciare în statul solicitat; când și în acea măsură în care sentința lezează drepturile persoanei; Pedeapsa nu poate fi executată din cauza expirării termenului de prescripție conform legislației statului solicitat; Statul solicitat nu poate asigura executarea pedepsei; Statul solicitat consideră că statul solicitant poate el însuși asigura executarea pedepsei; Cererea de executare este bazată numai pe opinia că executarea pedepsei în acest alt stat ar fi mai favorabilă pentru reeducarea socială a condamnatului⁴⁰

Prin urmare mai subliniem că caracterul de hotărâre străină nu depinde neapărat de locul unde a fost pronunțată hotărârea, ci prin raportare la principiul suveranității, de autoritatea de la care emană⁴¹.

În definitiv cu titlul de concluzii, conștient este că odată cu dezvoltarea relațiilor între state, dar și datorită necesității unei apărări internaționale contra anumitor infracțiuni, importantă notă este că a sporit și interesul pe care fiecare stat în parte îl are în combaterea fenomenului infracțional.

Totuși, relevant este că înfăptuirea justiției penale în mod complet și eficace nu ar fi posibilă dacă efectele hotărârii penale s-ar răsfrânge numai asupra teritoriului statului unde au fost pronunțate. De aceea, există această importantă formă de asistență internațională penală, în prezent acceptată atât în doctrina, cât și în legislațiile statelor. Respectiv, recunoașterea hotărârii străine impune asimilarea în ordinea juridică a unui stat a acelei hotărâri în aceeași manieră, ca o hotărâre pronunțată de autoritățile judiciare ale statului respectiv și acceptarea efectelor juridice ale acesteia în egală măsură cu ale hotărârii judecătorești interne, în ciuda diferențelor existente între cele două ordine de drept, precum și executarea ei.

40 Dolea I. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ. Ed. Cartea Juridică. Chișinău, 2016, p. 1272 -1273.

41 Poalelungi M., Dolea I. Vizdoaga T. ș. a. Op. cit., p. 1125.

CADRUL NORMATIV DE INCRIMINARE A INFRAȚIUNILOR DE RĂZBOI ÎMPOTRIVA PERSOANELOR SUB ASPECTUL DREPTULUI COMPARAT

Mihail SORBALA, doctor în drept, lector, ULIM (ORCID: 0000-0002-4055-6914)

Irina VASIŁAȘCU, masterand, Facultatea Drept, ULIM

THE NORMATIVE FRAMEWORK FOR CRIMINALIZING WAR CRIMES AGAINST PERSONS IN TERMS OF COMPARATIVE LAW

The international community has reached a peak in which the development and security of humanity can no longer be addressed individually. In this context, it appears to be empirical to coordinate the efforts of all states to achieve the supreme interests of the international community. The principles and rules of international law relating to the conduct of hostilities, means and methods of combat used in armed conflict are intended to limit the destructive effects of military confrontations and to prevent unnecessary destruction, to humanize the use of force of arms, and to persuade combatants to refrain from excess, beyond any reason and justification. War crimes are condemnable not only from a legal point of view, but also from a moral, ethical or religious point of view, because they represent violations of legal norms, aiming to harm the innocent and unprotected.

Keywords: *war crimes; protected persons; international humanitarian law; international treaties; international liability.*

Apogeul evolutiv la care a ajuns comunitatea internațională sub aspectul progresului și al siguranței exclude abordarea individuală anume din considerentul relevanței acesteia. În acest context, se prezintă a fi empirică coordonarea eforturilor tuturor statelor pentru realizarea intereselor supreme ale comunității internaționale. Principiile și normele de drept internațional aferente conducerii ostilităților, mijloacelor și metodelor de luptă la care se recurge în cadrul conflictului armat, inclusiv la limitele în care acestea pot fi utilizate, precum și cele aferente protecției, în condițiile speciale ale acțiunilor de luptă, a anumitor categorii de persoane și bunuri, se aplică în mod egal și nediferențiat tuturor părților implicate în conflict, menirea acestor reguli fiind de a limita efectele distructive ale confruntărilor militare și de a împiedica producerea de distrugerii inutile, de a umaniza recurgerea la forța armelor și de a determina pe combatanți de a se abține de la exces, dincolo de orice rațiune și justificare. Crimele de război sunt condamnabile nu doar sub aspect juridic, dar și din punct de vedere moral, etic sau religios, deoarece acestea reprezintă încălcări ale normelor legale, având drept finalitate lezarea celor nevinovați și neprotejați.

Cuvinte-cheie: *crime de război; persoane protejate; drept internațional umanitar; tratate internaționale; răspundere internațională.*

Dilemele aferente celor mai grave infracțiuni internaționale săvârșite de-a lungul istoriei au constituit subiecte de discuție și dezbateră pentru mulți autori, însă, acestea erau abordate, frecvent, individual, fiind analizate prin prisma unei singure ramuri de drept¹. Dar, datorită complexității și impactului acestor fapte asupra întregii societăți, este inevitabilă o analiză multi-aspectuală a subiectului, pornind de la premisele comiterii infracțiunilor de război până la atragerea la răspundere a persoanelor vinovate.

Pregnant este că conceptul de crimă de război este asociat cu imagini inforatoare, care, în majoritatea cazurilor, corespund într-un total trăsăturilor juridice ale conceptului nominalizat supra. Prin esența sa, războiul creează premisele comiterii abuzurilor, infracțiunilor și încălcarea normelor care stabilesc regulile de desfășurare a conflictelor armate. Totuși, a priori identificării particularităților incriminării infracțiunilor de război prin prisma legislației penale a diferitor state, este necesar de a defini conceptul de crimă sau infracțiune de război.

Crimele de război — precum sunt identificate la nivel internațional — reprezintă o categorie de o importanță majoră a faptelor ilicite, săvârșirea cărora svedează regulile consacrate în normele internaționale privind modul de desfășurare a unui conflict armat, precum și categoriile de persoane și bunuri ce beneficiază de protecție prin prisma respectivelor norme.

Prin urmare, crimele de război pot fi calificate drept încălcări grave ale dreptului internațional umanitar sau ale dreptului războiului, pentru care orice persoană sau grup de persoane, civile sau/ și militare, ce le-au săvârșit poartă, răspundere penală².

În contextul normelor de drept umanitar, cele mai semnificative acte internaționale în domeniul stabilirii regulilor războiului și protecției persoanelor sunt:

- Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale³;
- Convenția I de la Geneva pentru îmbunătățirea sorții răniților și bolnavilor din forțele armate în campanie⁴;
- Convenția II de la Geneva pentru îmbunătățirea sorții răniților, bolnavilor și naufragiaților forțelor armate pe mare⁵;

1 Buza N. Conceptul infracțiunilor de război în legea penală a Republicii Moldova. În: Revista Națională de Drept, nr. 4, 2014, p. 42.

2 Barbăneagră A., ș. a. Crimele de război în contextul dreptului internațional penal și umanitar: definiție, evoluție, perspectivă. În: Revista de Drept de Azil și Drept Umanitar, nr. 1, 2008, p. 41.

3 Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale din 17.07.1998. Legea Republicii Moldova nr. 212 din 09.09.2010 pentru ratificarea Statutului de la Roma al Curții Penale Internaționale. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 190 art. 624 din 29.09.2010. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=3469&lang=ro.

4 Convenția I de la Geneva pentru îmbunătățirea sorții răniților și bolnavilor din forțele armate în campanie din 12.08.1949. În: Tratatate Internaționale nr. 5 art. 8 din 30.12.1998. În vigoare pentru R. Moldova din 26.11.1993. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117874

5 Convenția II de la Geneva pentru îmbunătățirea sorții răniților, bolnavilor și naufragiaților forțelor armate pe mare din 12.08.1949. În: Tratatate Internaționale nr. 5 art. 34 din 30.12.1998. În vigoare pentru Republica Moldova din 24.11.1993. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117875&lang=ro.

- Convenția III de la Geneva privitoare la tratamentul prizonierilor de război⁶;
- Convenția IV de la Geneva privitoare la protecția persoanelor civile în timp de război⁷;
- Protocolul adițional I la Convențiile de la Geneva privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale⁸;
- Protocolul adițional II la Convențiile de la Geneva privind protecția victimelor conflictelor armate fără caracter internațional⁹.

Referindu-ne, în particular, la categoriile de persoane vizate prin prisma art. 137 din Codul penal al Republicii Moldova¹⁰, menționăm că, din perspectiva dreptului umanitar, în situații de conflict armat internațional, Convenția IV de la Geneva constituie principalul instrument juridic care oferă protecție civilă aflați sub puterea adversarului¹¹.

În sensul art. 4 al Convenției, persoanele protejate de Convenție sunt acele persoane care, la un moment dat și indiferent în ce formă se găsesc, în caz de conflict sau de ocupație, sub puterea unei părți în conflict sau a unei puteri ocupante ai cărei cetățeni nu sunt. Este necesar de făcut anumite precizări în cazul în care statele nu sunt membre. Prin urmare, cetățenii unui stat care nu este legat prin convenție nu sunt protejați de ea. În același context, cetățenii unui stat neutru, care se găsesc pe teritoriul unui stat beligerant, și cetățenii unui stat cobeligerant nu vor fi considerați ca persoane protejate, atâta timp cât statul al cărui cetățeni sunt va avea o reprezentanță diplomatică normală pe lângă statul sub a cărui autoritate se găsesc¹².

6 Convenția III de la Geneva privitoare la tratamentul prizonierilor de război din 12.08.1949. În: *Tratate Internaționale* nr. 5 art. 56 din 30.12.1998. În vigoare pentru Republica Moldova din 24.11.1993. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117876&lang=ro.

7 Convenția IV de la Geneva privitoare la protecția persoanelor civile în timp de război din 12.08.1949. În: *Tratate Internaționale* nr. 5 art. 127 din 30.12.1998. În vigoare pentru Republica Moldova din 24.11.1993. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117877&lang=ro.

8 Protocolul adițional I la Convențiile de la Geneva privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale din 12.08.1949. În: *Tratate Internaționale* nr. 5 art. 190 din 30.12.1998. În vigoare pentru Republica Moldova din 24.11.1993. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117878&lang=ro.

9 Protocolul adițional II la Convențiile de la Geneva privind protecția victimelor conflictelor armate fără caracter internațional din 12.08.1949. În: *Tratate Internaționale* nr. 5 art. 260 din 30.12.1998. În vigoare pentru Republica Moldova din 24.11.1993. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117879&lang=ro.

10 Codul Penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 72-74 art. 195 din 14.04.2009. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129474&lang=ro.

11 Cauia Al. *Drept internațional umanitar*. Manual. Chișinău, 2020, p. 212.

12 Convenția IV de la Geneva privitoare la protecția persoanelor civile în timp de război din 12.08.1949. În: *Tratate Internaționale* nr. 5 art. 127 din 30.12.1998. În vigoare pentru Republica Moldova din 24.11.1993. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117877&lang=ro.

De vreme ce Convențiile de la Geneva și Protocoalele adiționale stabilesc reguli cu caracter imperativ, se atestă necesitatea imperioasă de a asigura un mecanism ce va sancționa nerespectarea acestor reguli. În acest context, menționăm Curtea Penală Internațională. Astfel, în temeiul art. 5, în competența Curții se include și examinarea crimelor de război. Pentru a desfășura conținutul conceptului de „crime de război“, la art. 8 regăsim o descriere detaliată a tuturor faptelor ce constituie crime de război¹³.

Considerăm că instituirea unui cadru normativ internațional cu privire la infracțiunile de război este absolut necesară, întrucât, în secolul al XXI-lea acesta nu mai este admis ca modalitate de soluționare a conflictelor. Într-o societate în care menținerea păcii și a securității reprezintă o prioritate, iar drepturile și libertățile fundamentale ale omului constituie o valoare supremă, cu certitudine este necesar de a impune limite riguroase de aplicare a forței militare.

Prin însăși Carta ONU¹⁴ statele sunt îndemnate la toleranță, la conviețuirea în pace reciprocă, ca buni vecini. În preambul statele sunt chemate la unificarea eforturilor pentru menținerea păcii și securității internaționale, la acceptarea principiilor și instituirea metodelor care să garanteze ca forța armată va fi aplicată doar în interesul comun. Totodată, se mizează pe utilizarea instituțiilor internaționale pentru promovarea progresului economic și social al tuturor popoarelor.

În cele ce urmează vom analiza incriminarea infracțiunilor de război prin prisma legislației penale a mai multor state europene.

Făcând o paralelă cu statul vecin — România, observăm incriminarea infracțiunilor de război similară conținutului normei de la art. 137 din Codul penal al Republicii Moldova¹⁵. În această ordine de idei, menționăm art. 440 din Codul penal al României¹⁶, intitulat, precum și în legislația penală națională — *Infracțiuni de război contra persoanelor*. Norma respectivă este structurată în cinci aliniate, dintre care patru aliniate desfășoară modalitățile de realizare a laturii obiective a acestei componente de infracțiune, iar un aliniat oferă anumite precizări.

La alin. (1) al art. 440 din Codul penal al României, legiuitorul a stabilit pedeapsa cu detențiune pe viață sau cu închisoare de la 15 la 25 de ani și interzicerea exercitării unor drepturi pentru săvârșirea, în cadrul unui conflict armat, cu sau fără caracter

13 Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale din 17.07.1998. Legea Republicii Moldova nr. 212 din 09.09.2010 pentru ratificarea Statutului de la Roma al Curții Penale Internaționale. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 190 art. 624 din 29.09.2010. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=3469&lang=ro.

14 Carta Națiunilor Unite din 26.06.1945. În: Tratatate Internaționale nr. 26 art. 06 din 30.12.2001. În vigoare pentru Republica Moldova din 02.03.1992. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=116627&lang=ro.

15 Codul Penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 72-74 art. 195 din 14.04.2009. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129474&lang=ro.

16 Codul Penal al României nr. 286 din 17.07.2009. În: Monitorul Oficial al României, nr. 510 din 24.07.2009. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/109855>.

internațional, asupra uneia sau mai multor persoane protejate de dreptul internațional umanitar, a uneia dintre faptele enumerate exhaustiv. Analizând modalitățile de realizare a laturii obiective a infracțiunilor incriminate la aliniatul menționat, atestăm că acestea sunt, de asemenea, aliniate la normele internaționale, în vederea asigurării unei uniformități a tragerii la răspundere penală.

Conținutul alin. (2) al aceluiași articol precizează că urmează a fi aplicată aceeași pedeapsă pentru recrutarea sau încorporarea minorilor care nu au împlinit vârsta de 15 ani în forțele armate sau în grupuri armate, precum și determinarea acestora, prin orice mijloace, să participe activ la ostilități.

Conținutul alin. (3) al articolului menționat stabilește pedeapsa cu închisoarea de la 5 la 12 ani și interzicerea exercitării unor drepturi pentru rănirea, în cadrul unui conflict armat cu sau fără caracter internațional, a unui membru al forțelor armate inamice sau a unui combatant al părții inamice, după ce acesta s-a predat fără condiții sau care a fost scos din luptă în orice mod.

Alin. (4) al normei penale analizate stabilește pedeapsa cu închisoare de la 3 la 10 ani și interzicerea exercitării unor drepturi pentru săvârșirea, în cadrul unui conflict armat cu caracter internațional, a uneia dintre faptele prevăzute, de asemenea, expres.

Conținutul alin. (5) face anumite precizări cu referire la persoanele protejate de dreptul internațional umanitar, și anume:

- a) într-un conflict armat cu caracter internațional: persoanele protejate în sensul Convențiilor de la Geneva din 12 august 1949 și al Protocolului Adițional I din 8 iunie 1977, în special răniții, bolnavii, naufragiații, prizonierii de război și civilii;
- b) într-un conflict armat fără caracter internațional: răniții, bolnavii, naufragiații și persoanele care nu participă direct la ostilități și care se găsesc sub puterea părții inamice;
- c) într-un conflict armat cu sau fără caracter internațional: membrii forțelor armate și combatanții părții inamice, care au depus armele sau care, din orice altă cauză, nu se mai pot apăra și care nu se află sub puterea părții inamice.

Făcând trimitere la legislația penală a Cehiei, în art. 412 din Codul penal¹⁷ sunt incriminate cruzimile de război. Astfel, alin. (1) stabilește că fapta persoanei care încalcă normele de drept internațional prin tratamente inumane aplicate populației civile, refugiaților, răniților, bolnavilor, membrilor forțelor armate care s-au predat sau prizonierilor de război în timpul unui război sau conflict armat, se pedepsește cu închisoarea de la cinci la doisprezece ani. Totodată, alin. (2) prevede că aceeași pedeapsă se va impune persoanei care încalcă normele de drept internațional în timpul unui război sau conflict armat prin: a) neaplicarea unor măsuri efective de protejare a persoanelor care au nevoie de astfel de asistență, în special a copiilor, femeilor, răniților și bolnavilor sau împiedicarea aplicării unor astfel de măsuri, sau

¹⁷ Codul penal al Republicii Cehe din 08.01.2009. <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Cehia-RO.html>.

b) prin împiedicarea organizațiilor de apărare civilă ale inamicului, unui stat neutru sau a altui stat să își desfășoare activitățile umanitare. Alin. (3) prevede circumstanțe agravante, și anume făptuitorul va fi condamnat la pedeapsa cu închisoarea de la opt la douăzeci de ani sau la pedeapsa excepțională cu închisoarea, în cazul în care, prin fapta prevăzută de sub-secțiunea (1) sau (2) provoacă vătămarea corporală gravă sau decesul.

Analizând legislația penală a Slovaciei, nu am identificat o normă similară art. 137 din Codul penal al Republicii Moldova. Totuși, putem corela trei norme tangențiale, și anume: art. 431 — Atrocități de război, art. 432 — Persecutarea civililor și art. 433 — Crime de război. Deși, aparent, aceste componente de infracțiune condamnă aceleași acțiuni, totuși, fiecare reglementează un segment aparte.

Art. 431 al Codului penal al Slovaciei¹⁸ stabilește la alin. (1) că persoana care, pe timp de război, încalcă normele de drept internațional prin rele tratamente aplicate populației civile neajutorate, refugiaților, persoanelor rănite, membrilor forțelor armate care au depus armele sau prizonierilor de război se pedepsește cu închisoare de la patru la zece ani. La alin. (2) este menționat că aceeași pedeapsă prevăzută la alin. (1) se aplică oricărei persoane care, pe timp de război, încalcă normele de drept internațional prin: a) incapacitatea de a lua măsuri eficiente pentru protecția persoanelor care au nevoie de un astfel de ajutor, în special copii, femei și persoane rănite sau în vârstă, sau care împiedică luarea unor astfel de măsuri, sau b) împiedicare sau blocarea organizațiilor de protecție civilă ale inamicului, ale unui stat neutru sau ale altei persoane în îndeplinirea sarcinilor lor umanitare. Finalmente, alin. (3) menționează că făptuitorul se pedepsește cu închisoare de la zece la douăzeci și cinci de ani sau cu închisoare pe viață dacă, prin săvârșirea infracțiunii prevăzute la alin. (1) sau (2), provoacă vătămări corporale grave sau moartea sau alte consecințe deosebit de grave. În contextul acestei norme, putem concluziona că respectiva componentă de infracțiune se realizează prin două variante tip și o variantă agravantă.

Făcând trimitere la art. 432 din Codul penal al Slovaciei, la alin. (1) este pedepsită cu închisoare de la patru la zece ani persoana care, pe timp de război, efectuează acte inumane pe motiv de discriminare națională, rasială sau etnică, sau care terorizează populația civilă neajutorată prin violență sau amenințarea cu violență. Totodată, la alin. (2) se menționează că aceeași pedeapsă prevăzută la alin. (1) se aplică oricărei persoane care, la momentul prevăzut la alin. (1): a) distruge sau afectează grav sursa de necesități elementare ale vieții populației civile într-un teritoriu ocupat sau într-o zonă tampon sau care refuză în mod voit să asigure populației asistența de care are nevoie pentru supraviețuire; b) întârzie, fără motive întemeiate, restituirea populației civile sau a prizonierilor de război; c) mută, fără motive întemeiate, populația civilă a teritoriului ocupat; d) ocupă teritoriul ocupat cu populația din propria sa țară, sau e) refuză în mod voit populației civile sau prizonierilor de război dreptul

18 Codul penal al Republicii Slovace din 01.01.2006. <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Slovakia-RO.html>.

de a fi judecați de instanțe imparțiale. Conținutul alin. (3) desemnează o variantă agravantă, și anume că făptuitorul se pedepsește cu închisoare de la zece la douăzeci și cinci de ani sau cu închisoare pe viață dacă, prin săvârșirea infracțiunii prevăzute la alin. (1) sau (2), provoacă vătămări corporale grave sau moartea ori alte consecințe deosebit de grave.

Corespunzător, conținutul art. 433 al Codului penal al Slovaciei face trimitere directă la normele internaționale. Astfel, alin. (1) stabilește că persoana care săvârșește o faptă care este considerată a fi o infracțiune de război în conformitate cu § 8 din Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale se pedepsește cu închisoare de la douăsprezece la douăzeci și cinci sau cu închisoarei pe viață. Totodată, alin. (2) stabilește anumite circumstanțe agravante, potrivit cărora făptuitorul se pedepsește cu închisoare pe viață dacă săvârșește infracțiunea prevăzută la alin. (1): a) și provoacă vătămarea corporală gravă sau moartea mai multor persoane sau alte consecințe deosebit de grave prin săvârșirea acesteia, sau b) ca măsură de reprimare.

Cu referire la legislația penală a Sloveniei, norma care incriminează infracțiunile de război are un caracter extrem de complex, fiind detaliate toate circumstanțele și modalitățile de realizare a acestei componente de infracțiune. În acest context, art. 102 din Codul penal al Sloveniei¹⁹ stabilește că sancționează cu pedeapsa închisorii de cel puțin cincisprezece ani persoana care dă ordine sau săvârșește infracțiuni de război, mai ales dacă acestea sunt săvârșite ca parte a unui plan sau a unei politici complexe sau ca parte a unei săvârșiri extinse a acestor infracțiuni, și anume următoarele:

- 1) Încălări grave ale Convențiilor de la Geneva din 12 august 1949, și anume orice acțiune menționată împotriva persoanelor sau a bunurilor care sunt protejate de Convențiile de la Geneva corespunzătoare (fiind reglementate acțiunile concrete);
- 2) Alte încălcări grave ale legilor și obiceiurilor aplicabile în conflictele armate internaționale, în cadrul stabilit al dreptului internațional, și anume, oricare dintre faptele (prevăzute direct);
- 3) În cazul unui conflict armat, care nu are un caracter internațional și care, cu toate acestea, nu are caracterul unor dezordini și tensiuni interne, cum ar fi revoltele, actele de violență individuale și ocazionale și alte acte similare, încălcări grave ale articolului 3 comun celor patru Convenții de la Geneva din 12 august 1949, și anume, oricare dintre faptele (expres stipulate) săvârșite împotriva persoanelor care nu au participat activ la ostilități, inclusiv membri ai forțelor armate care și-au depus armele și cei care au fost scoși din luptă din motive de boală, rănire, lipsire de libertate sau orice altă cauză;
- 4) Alte încălcări grave ale legilor și obiceiurilor aplicabile în conflictele armate, care nu au un caracter internațional, în cadrul stabilit al dreptului internațional, și anume, oricare dintre faptele concrete.

19 Codul penal al Republicii Slovenia din 01.11.2008. <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Slovenia-RO.html>.

Analizând legislația acestui stat, observăm o transpunere extrem de detaliată a normelor internaționale care reglementează regulile de desfășurare a războiului, atestând o armonizare ideală a normelor de drept intern și a celor cu caracter internațional. O incriminare similară o regăsim în legislația mai multor state europene, după cum urmează: art. 54D — Crime de război din Codul penal al Maltei²⁰; art. 91 — Infracțiuni de război din Codul penal al Croației²¹; art. 321b — Infracțiuni de război contra persoanelor din Codul penal al Austriei²².

Prin prisma legislației penale a Letoniei, am constatat că legiuitorul a fost laconic în vederea incriminării infracțiunilor de război, făcând trimitere directă la actele internaționale. De astfel, la art. 74 din Codul penal al Letoniei²³, intitulat crime de război, este stabilită pedeapsa cu închisoare pe viață sau pedeapsa privativă de libertate pentru o perioadă de cel puțin trei ani și de cel mult douăzeci de ani pentru săvârșirea crimelor de război, și anume încălcarea dispozițiilor privind desfășurarea unui război sau a dispozițiilor dreptului internațional umanitar, interzise prin acordurile la care Republica Letonia este parte, inclusiv prin uciderea, tortura sau tratamentul inuman aplicat unei persoane protejate de dreptul internațional umanitar, luarea de ostatici, deportarea ilegală, relocarea, limitarea libertății, distrugerea nejustificată de orașe și de alte obiecte sau alte activități interzise. În cazul acestui stat observăm că legiuitorul doar a adus unele precizări cu titlu de norme naționale, însă, fundamentul incriminării infracțiunilor de război îl constituie normele internaționale.

Continuând studiul comparativ în același areal, am identificat în conținutul Codului penal al Estoniei²⁴ două norme care vizează infracțiunile de război împotriva persoanelor. În această ordine de idei, art. 97 — Atacurile îndreptate împotriva civililor — stabilește, la alin. (1), pedeapsa închisorii de la șase la cincisprezece ani pentru săvârșirea unui act de violență împotriva unui civil sau amenințarea cu acesta într-o zonă de război sau într-un teritoriu ocupat, punerea în pericol a acestuia sau neasigurarea asistenței acestuia, supunerea acestuia unui tratament inuman, constrângerea acestuia în vederea participării la cercetări efectuate pe oameni sau furnizarea de organe sau țesuturi, săvârșirea unei infracțiuni împotriva autodeterminării sexuale cu privire la acesta, constrângerea în vederea slujirii în forțele armate sau participarea la operațiunile militare ale unui stat ostil, privarea ilegală de libertate sau privarea de dreptul la un proces echitabil și deplasarea locuitorilor unui stat de

20 Codul penal al Republicii Malta din 10.06.1854. <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Malta-RO.html>.

21 Codul penal al Republicii Croația din 21.10.2011. <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Croatia-RO.html#footnote-1796561-1>.

22 Codul penal al Republicii Austria din 23.01.1974. <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Austria-RO.html>.

23 Codul penal al Republicii Letonia din 18.05.2000. <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Letonia-RO.html#footnote-016>.

24 Codul penal al Republicii Estonia din 06.06.2001. <http://codexpenal.just.ro/downloads/Cod-Penal-Estonia-RO.pdf>.

ocupație într-un teritoriu ocupat sau deplasarea locuitorilor unui teritoriu ocupat. Totodată, alin. (2) prevede pedeapsa închisorii de la opt la douăzeci de ani sau cu pedeapsa detențiunii pe viață pentru uciderea unui civil într-o zonă de război sau într-un teritoriu ocupat sau săvârșirea faptei prevăzute la alin. (1) din prezenta secțiune cu privire la acesta, dacă: provoacă moartea victimei sau determină victima să se sinucidă sau să încerce să se sinucidă. Cu titlu de novație prin comparație cu legislația altor state analizate identificăm răspunderea persoanei juridice. Astfel, alin. (3) stabilește că fapta prevăzută la alin. (1) sau (2) din prezenta secțiune, dacă este săvârșită de o persoană juridică, se pedepsește cu amendă.

Dezvoltând aceeași idee, art. 98 — Maltratarea persoanelor — stabilește la alin. (1) sancțiune pecuniară sau cu pedeapsa închisorii de până la trei ani pentru maltratarea unui prizonier al unei părți ostile, inclusiv a unui prizonier de război sau a unui civil încarcerat sau neîndeplinirea obligațiilor sale de către o persoană care trebuie să le îndeplinească, dacă acest lucru a condus la deteriorarea situației prizonierilor, dar fapta nu conține elementele necesare ale unei infracțiuni prevăzute la art. 99 din Cod. Totodată, alin. (2) stabilește că aceeași faptă, dacă este săvârșită de o persoană juridică, se pedepsește cu o sancțiune pecuniară.

Contextual, menționăm că alte două norme care vizează categorii mai restrânse de persoane le găsim la art. 98¹, care incriminează restricționarea drepturilor civililor și prizonierilor de război și art. 99, care incriminează atacurile îndreptate împotriva prizonierilor.

Legislația penală a Franței a dedicat o serie de norme care vizează infracțiunile de război ce aduc atingeri persoanelor, fiecare componentă incriminând anumite comportamente socialmente-periculoase. În această ordine de idei, în Cartea IV — Despre crimele și delictele de război, Capitolul I — Despre diversele crime și delictes de război, Secțiunea 2 — Despre crimele și delictes de război comune conflictelor armate internaționale sau neinternaționale, Sub-secțiunea 1 — Despre atingerile aduse persoanei comise cu ocazia unui conflict armat internațional sau neinternațional din Codul penal al Franței²⁵: la alin. 1 regăsim 4 articole care incriminează atingerile aduse vieții și integrității fizice sau psihice (art. 461-2—461-5); la alin. 2 regăsim un articol care incriminează atingerile aduse libertății individuale (art. 461-6); la alin. 3 regăsim un articol care incriminează atingerile aduse drepturilor minorilor în conflictele armate (art. 461-7). Este bine de punctat că, prin cercetarea conținutului acestor incriminări, am identificat că normele internaționale incluse în actele la care Franța este parte sunt reflectate și în legislația penală națională.

O modalitate similară incriminării legislației franceze o regăsim și în Codul penal al Bulgariei²⁶. În acest sens, în capitolul XIV — Infracțiuni împotriva păcii și securității, la Secțiunea II — Infracțiuni împotriva legilor și uzanțelor de ducere

25 Codul penal al Republicii Franceze din 01.03.1994. <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Franta-RO.html>.

26 Codul penal al Republicii Bulgaria din 01.09.1968. <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Bulgaria-RO.html>.

a războiului regăsim trei articole care condamnă faptele socialmente-periculoase îndreptate împotriva persoanelor pe timp de război (art. 410—412).

În același context putem menționa și Lituania, care, în Capitolul XV — Crime împotriva umanității și crime de război din Codul penal²⁷, incriminează mai multe fapte: art. 100 — Tratamentele interzise în temeiul dreptului internațional; art. 101 — Uciderea persoanelor protejate în temeiul dreptului internațional umanitar; art. 103 — Cauzarea de vătămări corporale, tortură sau alte tratamente inumane persoanelor protejate în temeiul dreptului internațional umanitar; art. 104 — Încălcarea normelor dreptului internațional umanitar privind protecția civililor și a bunurilor lor în timp de război; art. 105 — Folosirea forțată a civililor sau a prizonierilor de război în forțele armate ale inamicului.

Realizând acest studiu comparativ, cu titlu de concluzie putem menționa că majoritatea statelor europene optează pentru o incriminare individualizată a anumitor elemente ce vizează infracțiunilor îndreptate împotriva persoanelor pe timp de război. Totuși, precum și în cazul Republicii Moldova, observăm că multe state optează pentru o transpunere a normelor internaționale, valență prioritară având Statutul de la Roma și Convențiile de la Geneva. În această ordine de idei putem afirma, cu certitudine, că anume această modalitate de incriminare exclude posibilitatea apariției unor conflicte normative.

27 Codul penal al Republicii Lituania din 26.09.2000. <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Lituania-RO.html>

TRIBUNA DOCTORANDULUI
TRIBUNE OF THE POST-GRADUATE STUDENTS

EVOLUȚIA INSTITUȚIILOR DE „EXTRĂDARE” ȘI „PREDARE” ÎN DOCTRINA DREPTULUI INTERNAȚIONAL

Andrei BAEȘU, doctorand, ULIM (ORCID: 0000-0003-0821-6423)

Recenzent: **Alexandr CAUIA**, doctor în drept, conferențiar universitar

THE EVOLUTION OF THE INSTITUTIONS OF „EXTRADITION“ AND „SURRENDER“ IN THE DOCTRINE OF INTERNATIONAL LAW

Extradition is an agreed commitment between the governments of sovereign states to cede a person to the requesting state the purpose of criminal prosecution for certain crimes or for the execution of a custodial sentence, including the application of preventive measures. At the same time, surrender consists in the actions of a state to hand over a person to the International Criminal Court for crimes of genocide, aggression, war and against humanity. In this article the author highlights the essence, historical evolution and difference of extradition and surrender institutions as a form of international cooperation in criminal matters.

Keywords: extradition, surrender, legal assistance in criminal matters.

Extrădarea este un angajament convenit între guvernele statelor suverane de a încredința o persoană statului solicitant în scopul urmăririi penale pentru anumite infracțiuni sau pentru executarea pedepsei privative de libertate, inclusiv pentru aplicarea de măsuri preventive. Totodată, predarea constă în acțiunile unui stat de a preda o persoană Curții Penale Internaționale pentru crime de genocid, de agresiune, de război și împotriva umanității. În acest articol autorul evidențiază esența, evoluția istorică și diferența instituțiilor de extrădare și predare ca formă a cooperării internaționale în materie penală.

Cuvinte-cheie: extrădare, predare, asistență juridică în materie penală.

La ziua de astăzi statele au deja o amplă experiență de cooperare în domeniul contracarării fenomenului infracțional, acțiuni ce cuprind multiple domenii comune de activitate, în special, acordarea asistenței juridice, tehnice, schimbul de informații, utilizarea în comun a noilor realizări ale progresului tehnico-științific etc. În susținerea cooperării în cadrul prevenirii și combaterii fenomenului infracțional sunt utilizate eficient instituțiile juridice, un rol special printre acestea revenindu-i extrădării. Apărută inițial din dorința de a returna nu doar persoanele cu abateri de lege, dar de multe ori fiind aplicată față de sclavii fugari, extradarea ulterior a evoluat și la moment reprezintă instrumentul necesar pentru asigurarea urmăririi penale a învinuiților sau pentru asigurarea ispășirii pedepsei de către condamnații care se ascund pe teritoriile statelor străine.¹

1 Фельдман, Д.И. История международного права. Москва, 1990 p.16; Shearer, I.A. Extradition in international law. London: Butler & Tanner Ltd, 1971., p.9; 14.

Termenul de „extrădare“ (în franceză „extradition“ — din latină: ex — din, în afara + traditio — transmite, transferare, remitere), acesta a fost utilizat pentru prima dată în tratatul din 1781 dintre Regele Franței Louis al XVI-lea și Prințul Bishop de Bazel, după care folosit pe scară largă în practica tratatelor bilaterale și multilaterale și în legislația națională, iar limba franceză la sfârșitul sec. al XVIII-lea a fost recunoscută ca fiind limba de lucru la segmentul corespondenței diplomatice în cazurile de extrădare.²

Relatări cu privire la instituția extrădării în țara noastră apar încă în documentele datate cu sec. al XV-lea. Între anii 1498—1499 reprezentantul lui Ștefan cel Mare formulează, între altele, și următoarea cerere către principele Lituaniei: „La voi se opoșesc mai mulți români fugiți din Țara Moldovei, pe care grația voastră să-i trimiteți înapoi în Moldova, în puterea tratatului“.³

Totodată, istoria extrădării este foarte veche și datează de la apariția primelor semne ale diplomației formale. Cercetătorii științifici indică asupra existenței extrădării încă în epoca sclavagistă, făcând trimitere la tratatul încheiat între regele hitiților Hattusil al III-lea și faraonul egiptean Ramses al II-lea, în anul 1296 î. Hr. Acest tratat prevedea că „Dacă cineva va fugi din Egipt și se va duce în țara hitiților, atunci regele hitiților nu-l va reține, ci-l va întoarce țării lui Ramses“. O particularitate a acestui tratat constă în faptul că acesta se referă nu doar la criminali, de multe ori extrădarea fiind aplicată față de sclavii fugari.⁴

Extrădarea era utilizată pe scară largă în Grecia Antică și în Imperiul Roman în privința sclavilor fugari. Spre exemplu, în Grecia, extrădarea era adeseori aplicată pentru sclavii fugari care nu beneficiau de dreptul de azil, astfel, încât proprietarul de sclavi putea să urmărească sclavul oriunde, iar conducerea trebuia să-i acorde toată asistența. Cu toate acestea, în perioada respectivă dreptul de azil își exercita încă influența. Astfel, în Atena, Templul lui Teseu nu garanta sclavului fugar impunitate, nici libertate, însă, cel puțin, îi acorda dreptul de a solicita un proces judiciar. În cazul în care instanța demonstra că proprietarul de sclavi își trata prea crud sclavul, atunci extrădarea nu avea loc, iar sclavul era vândut unui nou proprietar.

Modificările instituției extrădării din Evul Mediu au fost, în principal, dictate de schimbările în cadrul instituției azilului, astfel încât anumite locuri sacre — temple și mănăstiri — au devenit locuri din care era interzisă extrădarea. Unul dintre cele mai vechi instrumente medievale, în baza căruia părțile contractante s-au angajat să extrădeze pe bază de reciprocitate infractori politici, a fost tratatul încheiat în 1174 dintre regele englez Henry II și regele scoțian William. Acordurile de aceeași natură care au urmat în Europa de vest erau, de asemenea, axate în principal pe rebeli și dușmanii reciproci ai părților, la care se atribuiau așa-numiții disidenți

2 Н.А. Сафаров. Экстрадиция в международном уголовном праве: проблемы теории и практики. Москва, 2005 p. 16.

3 V. Țărălungă. Evoluția istorică, esența și importanța instituției extradării p.295, 296.

4 Фельдман, Д.И. История международного права. Москва, 1990 p.16; Drept internațional Public Ediția a V-a Chișinău, 2021 p. 63.

(persoane care au păreri sau opinii deosebite față de colectivitatea/organizația din care face parte). Anumite informații cu privire la extrădare datează și din sec. al XVII-lea. Atâta timp, cât a subzistat dreptul la azil, care a cunoscut cea mai mare dezvoltare în Evul Mediu fiind favorizat de creștinism (persecuțiile religioase) și de însăși structura orânduirii feudale (fiecare senior acorda pe feuda sa drept de azil, acesta fiind o sursă de venituri), extrădarea era aproape imposibilă. Formarea statelor absolutiste feudale și dezvoltarea relațiilor diplomatice, precum și dezvoltarea dreptului natural care cerea în numele umanității și al moralei îngăduirea dreptului de azil considerat ca dăunător pentru menținerea relațiilor între popoare, au favorizat instituția extrădării. Numai că tratatele încheiate admiteau extrădarea infractorilor politici și o refuzau celor de drept comun. Cu acest caracter extrădarea s-a păstrat până în sec. al XIX-lea, când nu s-a mai admis pentru infractorii politici.⁵

În sec. al XVIII-lea tratatele de extrădare își extind efectele nu doar asupra dezerterilor, dar și a infractorilor — asasinilor, falsificatorilor, hoților, iar cooperarea statelor în materia urmăririi penale a acestor persoane devine de ce în ce mai intensă. Aceasta se explică prin faptul că în acele timpuri exista o migrație intensă a oamenilor dintr-un stat în altul în legătură cu procesele de industrializare ale Europei și cu apariția unor noi mijloace de transport, fapt ce a cauzat probleme în combaterea jefuitorilor de pe căile ferate.⁶ Deja între anii 1833—1948, statele au conștientizat necesitatea combaterii infractorilor care au comis acte criminale, altele decât cele de natură politică. Astfel, tratatele încheiate în acest scop contribuie la transformarea extrădării într-un act veridic de asistență juridică internațională acordată de către un stat altuia în cadrul relațiilor internaționale.⁷ Până la sfârșitul sec. al XIX-lea cele mai multe țări din Europa și multe state din America au semnat tratate de extrădare atât între ele, cât și cu state îndepărtate din punct de vedere geografic.

În continuare, odată cu dezvoltarea relațiilor interstatale se perfecționează și instituția extrădării: crește numărul de tratate în care se specifică cercul persoanelor care fac obiectul extrădării, se elucidează criteriile și motivele extrădării. Astfel, în urma celor expuse putem conchide că istoria evoluției instituției extrădării înglobează toate tipurile istorice ale societății. Cu toate acestea, numai în perioada modernă, extrădarea a dobândit valoare universală.

Totodată, evoluția pozitivă a relațiilor internaționale și a dreptului internațional nu a dus la formarea unei norme de drept internațional general, care ar obliga statele să extrădeze infractorii fugari.⁸ La ziua de azi, deși există multe tratate regionale în materia extrădării (Convenția europeană din 1957 privind extrădarea; Convenția interamericană din 1981 privind extrădarea etc.), nu există nici un tratat internațional universal, care ar prevedea necesitatea de extrădare a persoanelor care au comis infracțiuni. Eforturile organizațiilor internaționale universale și, în special ale ONU,

5 V. Țarălungă. Op. cit., p.295.

6 Ibidem, p.296.

7 Barbara M. Yarnold A New Role for The International Court of Justice p.12.

8 V. Țarălungă. Op. cit., p.295.

au dus doar la adoptarea Tratatului-tip privind extrădarea, care ar putea fi utilizat la elaborarea convențiilor internaționale și regionale, precum și ca punct de reper al politicilor legislative naționale.⁹

Cit privește instituția predării, aceasta este relativ nouă și în practică apare odată cu cel de-al Doilea Război Mondial, care a avut un rol decisiv în dezvoltarea instituției respective, însă în acea perioadă nu era diferențiată de instituția extradării. Pedepsa pentru atrocitățile comise de către naziști pe parcursul acestuia a devenit unul dintre principalele obiective ale perioadei respective. A urmat o serie de declarații și discursuri, în care aliații și-au exprimat hotărârea de a supune urmării penale pe cei responsabili de atrocități, crime și execuții, precum și pe cei care au participat direct și voluntar la comiterea acestora. Acest angajament comun nu doar a condus la înființarea Tribunalului Militar Internațional de la Nürnberg și Tokyo în vederea pedepsirii criminalilor de război ale căror crime nu sunt asociate cu un anumit spațiu geografic, dar, de asemenea, și la existența a numeroase procese pentru crime de război, organizate în acele state în care acestea au fost comise.¹⁰

Diferența termenului de predare, care provine din limba slava/veche („*prědanije*“ ce în zilele noastre are înțelesul de a remite, a încredința), de cea de extrădare a fost explicată pentru prima dată în art. 102 din Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale (în continuare- Statutul CPI), adoptat la 17.07.1998, în cadrul Conferinței diplomatice a Organizației Națiunilor Unite. Predarea se materializează prin acțiunile unui stat de a preda o persoană Curții, în aplicarea prezentului Statut (art.102 lit.a), iar extrădare — prin acțiunile statului de a preda o persoană unui alt stat, în aplicarea unui tratat, a unei convenții sau a legislației naționale (art.102 lit.b). Potrivit art.89 alin.(1) din Statutul de la Roma, Curtea poate prezenta statului pe teritoriul căruia o persoană este susceptibilă de a se afla o cerere, însoțită de documentele justificative indicate la art.91, vizînd ca această persoană să fie arestată și să îi fie predate.¹¹ Art.18 alin.(2) din Constituția Republicii Moldova statuează că cetățenii Republicii Moldova nu pot fi extrădați sau expulzați din țară, însă Statutul de la Roma face o distincție netă între predare și extrădare. Curtea accentuează că predarea și extrădarea constituie nu doar doi termeni diferiți, dar și două concepte distincte, atît după natura lor, cît și după subiecții implicați. În cazul extrădării sînt implicate două state, care acționează în baza unui tratat internațional, la care ambele sînt parte, statul solicitat urmînd să verifice dacă statul solicitant garantează persoanei drepturile materiale și procesuale consfințite de tratatul respectiv și de normele unanim recunoscute ale dreptului internațional. Predarea persoanei către Curtea Penală Internațională se efectuează la cererea acesteia și poate avea loc numai cînd există în speță o decizie asupra admisibilității.

9 Tratatul-tip privind extrădarea, Rezoluția Adunării Generale a ONU nr. 45/116 din 14.12.1990, <http://hrlibrary.umn.edu/russian/instreet/Rextraditionmodel.html>.

10 A. Cauia Drept Internațional Umanitar, Chișinău 2020 p.316-317.

11 Statutul din 17 iulie 1998, de la Roma al Curții Penale Internaționale, <https://www.legal-tools.org/doc/759f54/pdf/>.

Pentru Republica Moldova instituția predării a devenit relevantă abia la 08.09.2000, când a semnat Statutul CPI, însă a intrat în vigoare la 01.07.2002, după ce în conformitate cu art. 120 al Statutului 60 de state au depus instrumentele de ratificare.¹² Statutul CPI, presupunând protecția sporită a cetățenilor, eficientizarea înfăptuirii justiției de către organele de drept și instanțele judecătorești naționale, prevede penalizarea persoanelor care se fac vinovate de comiterea crimelor de genocid, crimelor împotriva umanității, crimelor de război și crimelor de agresiune.

Fiind creată cu acordul statelor părți și funcționând în baza principiului complementarității, a normelor și regulilor recunoscute și acceptate de comunitatea internațională, Curtea Penală Internațională garantează suveranitatea statelor în materie de justiție.

În context, Curtea Constituțională¹³ menționează că prin ratificarea Convenției pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid țara noastră s-a obligat să predea justiției internaționale orice persoană vinovată de săvârșirea unor astfel de infracțiuni. Unul din principiile de bază ale dreptului internațional este principiul „pacta sunt servanda“, care semnifică respectarea cu bună credință a tratatelor la care statul este parte. În această ordine de idei Statutul CPI este necesar a fi considerat de către Republica Moldova ca un mecanism de condamnare a crimelor de genocid, de agresiune, de război, împotriva umanității și în baza angajamentelor asumate prin ratificarea convențiilor internaționale precitate.

Totodată, actualmente confundarea noțiunilor de predare și extradare se explică prin aceea că procedura internă de examinarea a cererilor de predare, adresate statelor care au ratificat Statutul CPI, în anumite condiții este similară celei de extradare, care este cunoscută și aplicabilă o perioadă îndelungată în cadrul dreptului internațional. Astfel, modificările recente din 07.01.2022 ale Codului de procedură penală a Republicii Moldova¹⁴ prevăd că: „*cererile Curții Penale Internaționale privind predarea persoanei se examinează de Curtea de Apel Chișinău potrivit procedurii stabilite pentru extrădare*“, însă conform explicației oferite supra aceste două noțiuni ca esență sunt în totalitate diferite.

În prezent, instituțiile extrădării și predării, care devin din ce în ce mai actuale, au un rol important în consolidarea și dezvoltarea cooperării internaționale dintre state, precum și a acestora cu Organizația Națiunilor Unite. În condițiile moderne extrădarea și predarea se conturează ca instituții juridice distincte și importante. Principiile, normele, procedurile și conceptele acestora exercită o influență importantă asupra dezvoltării asistenței juridice internaționale și asupra cooperării dintre state precum și Organizația Națiunilor Unite, asupra protecției intereselor legitime ale societății și ale statelor, drepturilor și libertăților individului, asupra consolidării ordinii juridice internaționale și a luptei contra criminalității. Dat fiind faptul că criminalitatea nu poate fi stopată prin intermediul măsurilor naționale, cooperarea internațională în materie penală dobândește o importanță deosebită.

12 www.icc-cpi.int/statesparties.html.

13 Hotărârea Curții Constituționale Nr. 22 din 02.10.2007 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Statutul Curții Penale Internaționale.

14 Art. 549/3 Codul de procedură penală al Republicii Moldova din 14-03-2003.

INFRAȚIUNI CONTRA SĂNĂTĂȚII PERSOANEI COMISE PRIN PARTICIPAȚIE

Alexandru ARCER, doctorand, USM

Recenzent: **Iurie MĂRGINEANU**, doctor în drept, conferențiar universitar

CRIMES AGAINST PERSONAL HEALTH COMMITTED THROUGH PARTICIPATION

With the rise in the number of harmful acts targeted at a person's health, the protection of people from acts intended to endanger life was imposed as an objective requirement. Research on the issues of criminal culpability for offenses against a person's health has received and continues to receive attention in the field of criminal law. Because these crimes are significant in the context where the degree of prejudicialness is higher if we are dealing with criminal participation, the participants themselves are a bigger danger, the research will analyze these crimes through the lens of criminal involvement in this context. If a crime against a person's health is perpetrated by a group of persons who have either explicitly or implicitly agreed to do something. Whenever a crime against the health of the person is committed through the activity of several people, who have agreed expressly or tacitly for this purpose, before or during its commission, there is a criminal participation, that is, it is claimed that the agreement is the basic condition of participation.

Keywords: health, life, instigation, provocation, crime, criminal law, participation.

Ocotirea persoanelor împotriva actelor îndreptate contra vieții s-a impus ca o necesitate obiectivă odată cu creșterea numărului faptelor prejudiciabile îndreptate contra sănătății persoanei. În știința dreptului penal, s-a acordat și se acordă atenție cercetării problemelor răspunderii penale pentru infracțiunile contra sănătății persoanei. În acest context în cadrul cercetării se vor analiza aceste infracțiuni prin prisma participației penale, deoarece prezintă importanță în contextul în care gradul prejudiciabil este mai ridicat în cazul în care avem de a face cu participația penală, participanții comportând în sine un pericol mai ridicat. Ori de câte ori o infracțiune contra sănătății persoanei este săvârșită prin activitatea mai multor persoane, care s-au înțeles în mod expres sau tacit în acest scop, înainte sau în timpul comiterii ei, există o participație penală, adică, se susține că înțelegerea este condiția de bază a participației.

Cuvinte-cheie: sănătate, viață, instigare, provocare, infracțiune, lege penală, participație

Actualitatea problemei infracțiunilor contra sănătății este condiționată de creșterea numărului de persoane condamnate pentru comiterea infracțiunilor grave de violență. Odată cu creșterea numărului faptelor prejudiciabile îndreptate contra sănătății persoanei societatea a devenit conștientă de pericolul acestui fenomen. Mai mult decât atât, acest fenomen s-a dezvoltat brusc la an. '90 pe fondul crizei

economice care mai trenează în Republica Moldova — marcate de pauperizarea cetățenilor, stagnarea în industrie, șomajul la masă etc.

În știința dreptului penal, s-a acordat și se acordă atenție cercetării problemelor răspunderii penale pentru infracțiunile contra sănătății persoanei. Aceste probleme au constituit tematica unui șir de monografii, lucrări științifice etc.

În acest context în cadrul cercetării se va analiza aceste infracțiuni prin prisma participăției penale, deoarece prezintă importanță în contextul în care gradul prejudiciabil este mai ridicat în cazul în care avem de a face cu participăția penală, participății comportând în sine un pericol mai ridicat.

Conform legii penale și a opiniilor exprimate în doctrina există participăție penală ori de câte ori o faptă prevăzută de legea penală este săvârșită de un număr de persoane superior celui indispensabil în raport cu natură ei.

Astfel în cazul unei fapte care ar putea fi săvârșită de o singură persoană va exista participăție dacă acea faptă va fi săvârșită de două sau mai multe persoane.

În cazul faptelor care nu pot fi săvârșite decât de mai multe persoane (pluralitate naturală și pluritate constituită) va exista participăție când acei care săvârșesc astfel de fapte se servesc ocazional și de contribuția altor persoane.

Așadar, participăția penală este posibilă la săvârșirea oricărei infracțiuni, iar contribuția mai multor persoane la săvârșirea aceleiași fapte apare practic ca un fenomen destul de frecvent.

În literatura juridică de specialitate și în legislație se face deosebire între genuri și feluri de participăție penală, folosindu-se diferite criterii:

a) După criteriul atitudinii psihice față de rezultatul faptei comise cu voința comună de a coopera se disting: participăția proprie și participăția improprie.

Participăția proprie-propriu zisă sau perfectă apare atunci când toți participanții acționează cu o poziție subiectivă, identică, adică fie toți cu intenție, fie toți din culpă;

Participăția improprie sau imperfectă survine atunci când unii dintre participanți acționează cu intenție iar alții din culpă, sau chiar fără vinovăție.

b) în raport cu calitatea în care faptuitorii contribuie la săvârșirea infracțiunii distingem participăție simplă și participăție complexă.

Astfel putem vorbi despre participăția simplă (omogenă) când toți făptuitorii săvârșesc nemijlocit fapta, prevăzută de legea penală, având deci calitatea de coautori. Pe de altă parte, participăția complexă (eterogena) apare atunci când unii participanți acționează în calitate de autori, alții în calitate de instigator sau complici.

Participarea unei persoane la săvârșirea unei infracțiuni nu poate fi calificată și instigare și coautorat ci numai coautorat, chiar dacă contribuțiile sale păreau a fi calificate atât instigare cât și coautorat.¹

Tot astfel s-a decis în practica judiciară că participarea la săvârșirea aceleiași infracțiuni prin două activități deosebite, una specifică instigării, iar cealaltă complicității, nu constituie concurs de infracțiuni, ci se pedepsește numai potrivit

1 PRADEL, J. Droit penal general. Paris: Cujas, 1991, p. 11.

textului de lege care sancționează forma de participare principală a instigării, care absoarbe pe cea secundară a complicității.

Condițiile participăției penale:

- 1) să se fi comis o faptă prevăzută de legea penală — poate fi consumată / rămasă în fază de tentativă pedepsibilă;
- 2) *la comiterea faptei să fi contribuit mai multe persoane decât era necesar potrivit naturii faptei ori voinței legiuitorului:*
 - îndeplinită condiția și atunci când numai unul dintre făptuitori acționează cu intenție și îndeplinește condițiile generale pentru a fi subiect activ al infracțiunii;
 - contribuția făptuitorilor poate fi:
 - o de autor / coautor → prin acte de executare directă și nemijlocită;
 - o de complice → prin acte de înlesnire, sprijinire morală sau materială;
 - o de instigator → prin acte de determinare.
- 3) să existe o *legătură subiectivă între participanți* - toți participanții trebuie să fie animați de aceeași voință comună de a săvârși fapta prevăzută de legea penală;
- 4) *fapta comisă prin contribuția mai multor persoane să fie calificată ca infracțiune* - fapta să fie săvârșită de către cel puțin unul dintre participanți cu vinovăția cerută de lege.

Infracțiunile contra sănătății persoanei reprezintă grupul de infracțiuni prevăzute în Capitolul II al Părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova.² Acestea sunt fapte prejudiciabile, săvârșite cu intenție sau din imprudență, care vatamă sau pun în pericol — în mod exclusiv sau în principal — relațiile sociale privitoare la sănătatea persoanei. Așa cum rezultă din definiție, obiectul juridic generic al infracțiunilor din grupul specificat îl formează relațiile sociale privitoare la sănătatea persoanei.

Alături de viața persoanei, o altă valoare socială, care reprezintă obiectul juridic generic al infracțiunilor analizate, este sănătatea persoanei. Din perspectiva apărării juridico-penale, sănătatea persoanei nu trebuie înțeleasă în sens îngust, ca rezultat, bun sau rău, al funcționării organismului omenesc. Ea trebuie percepută ca un statu-quo de felul său, ca o stare psihosomatică, oricare ar fi gradul de morbiditate, a unei persoane. De aceea, anomaliile, disfuncționalitățile sau deficiențele de ordin fizic sau psihic nu influențează în nici un fel asupra facultății persoanei de a beneficia, pe tot parcursul vieții, de apărarea sănătății sale prin mijloacele dreptului penal.

O infracțiune poate fi săvârșită, în general, de către o singură persoană. Practica a învederat, însă, că la comiterea unei fapte penale pot coopera mai multe persoane, care aduc o contribuție de natură diferită morală sau materială, identică sau eterogenă, contribuții ce se întrepătrund, concurând la săvârșirea faptei. Pluralitatea ocazională este cunoscută în literatură și în legislație sub denumirea de participare. Participația este posibilă, în general, la orice infracțiune, chiar și la faptele ce presupun pluralitatea naturală sau constituită de făptuitor.

² Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18.04.2002. Publ.14.04.2009, MO nr. 72-74, art. 195.

Pentru ca o pluralitate ocazională de făptuitori să constituie o participație penală³, trebuie să fie îndeplinite următoarele condiții:

1. să se fi săvârșit o faptă prevăzută de legea penală;
2. fapta să fie săvârșită în cooperarea -efectivă — a două sau mai multor persoane, în formele prevăzute de lege;
3. cel puțin unul dintre participanți să acționeze cu intenție.

Prin definiție, participația presupune săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală, în care se absorb contribuțiile participanților și care constituie temeiul răspunderii penale a acestora. Fapta se răsfrânge asupra tuturor participanților prin încadrarea sa juridică, formele de participație raportându-se, în vederea sancționării, la textul de lege ce încriminează fapta săvârșită.

Cooperarea mai multor persoane la săvârșirea faptei prevăzute de legea penală este o condiție cerută de însuși conceptul de participație, deci făptuitorii care nu cooperează la săvârșirea unei fapte, a căror activitate nu se integrează în fapta săvârșită, nu sunt participanți.

Actele de participare, indiferent de natura lor, trebuie să intervină înainte sau în timpul săvârșirii faptei, până la consumarea acesteia; dacă intervenția unei persoane este ulterioară consumării faptei, fără o înțelegere prealabilă în acest sens, nu există participație, ci o infracțiune autonomă (tănuire sau favorizarea infractorilor).

Contribuția la săvârșirea unei fapte poate fi de natură morală (determinarea sau ajutarea la formarea hotărârii infracționale) sau de natură materială (participare efectivă la executarea unor activități care se înscriu în activitatea infracțională).

Participarea poate fi omogenă, când toți participanții sunt coautori sau eterogenă, când participanții au contribuții diferite, de autori, instigatori și complici.

Participarea poate fi determinabilă, când se poate stabili forma de participație (autor, instigator sau complice) sau indeterminabilă, când nu se poate stabili calitatea în care au acționat participanții.

Contribuțiile pot fi identice (omogene) când toți participanții execută acte asemănătoare ce se completează unele pe altele și se înscriu în latura obiectivă a faptei, situație ce configurează coautorul, sau eterogenă, când activitățile efectuate sunt diferite ca mod de realizare și constau în acte de instigare, autorat și complicitate — deci este participație omogenă și participație eterogenă.

De asemenea, aportul mai poate fi determinabil, când se poate stabili felul sau se poate încadra în una din formele de participație conturate de lege și contribuție indetenninabilă, când datorită condițiilor de săvârșire a faptei, nu se poate aprecia care dintre făptuitori au acționat în calitate de instigatori, de coautori sau de complici.

Actele de participație, indiferent de natura lor, întrucât contribuie într-un fel sau altul la săvârșirea faptei, trebuie să intervină înainte de comitere sau pe tot parcursul desfășurării faptei, până în momentul consumării.⁴

3 DONGOROZ, V. Explicații teoretice ale Codului penal român, Partea generală. București: Ed. Academiei R.S.R., 1969, vol. 1, p. 189.

4 DINCU, L., DINCU, A. Participația penală indeterminabilă. În: Revista Româna de Drept, nr. 7/1988, p. 189

Participația penală, fiind o circumstanță obiectivă pentru toți participanții, locul comiterii va fi cel în care s-a epuizat fapta prevăzută de legea penală ori în care s-a realizat tentativa faptei, când aceasta este pedepsită. Tot astfel, caracterul de circumstanță obiectivă a participației conduce la consecința că, în ipoteza constatării față de unul dintre participanți, a inexistenței faptei, este împiedicată punerea în mișcare sau exercitarea acțiunii penale față de toți participanții.⁵

Legătura subiectivă dintre participanți este esențială pentru existența participației, în lipsa acesteia urmând a se aprecia distinct activitatea fiecăruia. Înțelegerea participanților poate fi expresă sau tacită, bilaterală sau unilaterală; înțelegerea este unilaterală când numai instigatorul și complicele au reprezentarea participației la faptă, autorul neavând această reprezentare (nu-și dă seama că este instigat sau ajutat)

Legătura subiectivă se poate manifesta sub forma unei înțelegeri exprese între participanți, a celui concept fraudulos (pactum aceleris) sau a unei înțelegeri tacite, când, fără a exista o comunicare expresă între aceștia, se stabilește un acord tacit de cooperare. În ambele ipoteze, legătura subiectivă este bilaterală, fiecare participant dându-și seama că își unește aportul cu al celui alt în săvârșirea faptei.

Dacă legătura subiectivă apare sub formă bilaterală, practica și legislația penală pun în evidență și situația când legătura subiectivă este unilaterală, caz în care comunicarea se face numai de la instigator și complice către autor, nu și viceversa.

Legătura subiectivă unilaterală, deși caracteristică participației impropriei, poate să apară și în cazul participației proprii. Astfel, complicele cu intenție realizează un act de înlesnire a infracțiunii de furt sau de omor, de care autorul se folosește fără să-și dea seama că a fost ajutat.

Această legătură subiectivă unilaterală este caracteristică participației impropriei, întrucât autorul, acționând din culpă sau fără vinovăție are o poziție psihică cu totul diferită de a celorlalți participanți, ceea ce face imposibilă comunicarea între acesta și instigator sau complice. Pe cale de consecință, legătura unilaterală se stabilește numai de la instigator sau complice către autor, care au urmărit comiterea faptei prin intermediul acestuia din urmă.⁶

Participanții sunt persoanele care contribuie la săvârșirea unei infracțiuni în calitate de autor, organizator, instigator sau complice. Se consideră autor persoana care săvârșește în mod nemijlocit fapta prevăzută de legea penală, precum și persoana care a săvârșit infracțiunea prin intermediul persoanelor care nu sunt pasibile de răspundere penală din cauza vârstei, iresponsabilității sau din alte cauze prevăzute de lege.

Se consideră organizator persoana care a organizat săvârșirea unei infracțiuni sau a dirijat realizarea ei, precum și persoana care a creat un grup criminal organizat sau o organizație criminală ori a dirijat activitatea acestora.

Se consideră instigator persoana care, prin orice metode, determină o altă persoană să săvârșască o infracțiune.

5 DINCU, A. Drept penal. Partea generală. București: T.U.B., 1977, vol. 1, p. 271

6 UNGUREANU, A. Drept penal. București: Lumina Lex, 1995, p. 122.

Se consideră complice persoana care a contribuit la săvârșirea infracțiunii prin sfaturi, indicații, prestare de informații, acordare de mijloace sau instrumente ori înlăturare de obstacole, precum și persoana care a promis dinainte că îl va favoriza pe infractor, va tăinui mijloacele sau instrumentele de săvârșire a infracțiunii, urmele acesteia sau obiectele dobândite pe cale criminală ori persoana care a promis din timp că va procura sau va vinde atare obiecte.

Conform art. 42 alin. 6 CP al RM.⁷ participanții la infracțiune trebuie să întrunească semnele constitutive ale subiectului infracțiunii. Aceasta înseamnă că fiecare dintre participanții la infracțiune trebuie să aibă vârsta prevăzută de legea penală, să fie persoane fizice și responsabile.

Dacă ne reîntoarcem la infracțiunile privind sănătatea persoanei menționăm faptul că doctrina menționează că infracțiunile cuprinse în Capitolul II al Părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova au obiect juridic generic comun și un obiect juridic special, format din relațiile sociale referitoare la anumite valori sociale.

Aceste valori sociale, specifice, le constituie — în mod exclusiv (în cazul obiectului juridic simplu) sau în principal (în cazul obiectului juridic complex) -sănătatea persoanei, regulă de la care există și excepții: integritatea corporală (infracțiunea de la art. 154 din CP al RM) și libertatea psihică (morală) (infracțiunea de la art. 155 din CP al RM).

Majoritatea infracțiunilor din cadrul grupului examinat au un obiect juridic special simplu: relațiile sociale cu privire la sănătatea persoanei (de exemplu, infracțiunile prevăzute la art. 151, 152, 153 etc. din CP al RM); relațiile sociale cu privire la viața sau sănătatea persoanei (infracțiunile prevăzute la art. 159, 160, 161 etc. din CP al RM).

Majoritatea infracțiunilor contra sănătății persoanei au un obiect material, și anume — corpul persoanei. Prin acesta înțelegem expresia corporală a vieții sau sănătății persoanei, adică ansamblul de funcții și procese organice care asigură individului prezența biologică și care, odată distruse, suprimă calitatea de ființă vie și sănătoasă a persoanei. Nu contează dacă acesta este corpul unei persoane tinere sau în vârstă ori dacă persoana este sau nu în plenitudinea facultăților fizice sau psihice. În cazul infracțiunii important este că făptuitorul influențează asupra corpului altei persoane, și nu asupra propriului corp.

În unele cazuri, legiuitorul circumscrie noțiunea de victimă a infracțiunii: soț (soție) sau rudă apropiată (lit. b) din alin. (3) al art. 145 din CP al RM; lit. a) din alin. (2) al art. 150 din CP al RM etc.); femeie gravidă (lit. c) din alin. (3) al art. 145 din CP al RM; lit. b) din alin. (2) al art. 154 din CP al RM etc.); copil nou-născut (art. 147 din CP al RM) etc. Sub aspectul laturii obiective, menționăm, în primul rând, că infracțiunile contra sănătății persoanei se comit, în majoritatea cazurilor, prin acțiune sau inacțiune.

⁷ Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18.04.2002. Publ.14.04.2009, MO nr. 72-74, art. 195.

Totuși, pentru unele din aceste infracțiuni, existența următoarelor semne este obligatorie:

- 1) Metoda: schinguire sau tortură (lit. e) din alin. (2) al art. 151 și lit. f) din alin. (2) al art. 152 din CP al RM) etc.;
- 2) Mijloacele; instrumente speciale de tortură (lit. g) din alin. (2) al art. 154 din CP al RM) etc. ;
- 3) Locul: în afara instituțiilor medicale sau cabinetelor medicale autorizate în scopul întreruperii cursului sarcinii (lit. a) din alin. (1) al art. 159 din CP al RM); în unități medico-sanitare nespecializate (lit. a) din alin. (2) al art. 160 din CP al RM);
- 4) Timpul: în timpul nașterii sau imediat după naștere (art. 147 din CP al RM);
- 5) Alte circumstanțe: în condiții antisaniare (lit. e) din alin. (1) al art. 159 din CP al RM) etc.

Sub aspectul laturii subiective, menționăm, în primul rând, că, la majoritatea infracțiunilor analizate, forma de vinovăție se exprimă prin intenție (infracțiunile prevăzute la art. 145-148, 150-156, 158-163 din CP al RM). Infracțiunile prevăzute la art. 149 și art. 157 din CP al RM sunt săvârșite din imprudență. Existența a două forme de vinovăție se atestă în cazul infracțiunii prevăzute la alin. (4) al art. 151 din CP al RM.

De regulă, motivul din care a acționat făptuitorul sau scopul urmărit de acesta, fie starea emoțională ce l-a caracterizat nu prezintă relevanță la calificarea infracțiunii, având semnificație doar pentru individualizarea pedepsei.⁸

Totuși, în anumite cazuri, legiuitorul moldovean specifică semnele amintite ale laturii subiective în conținutul dispoziției de incriminare:

- 1) Motivul: interesul material (lit. g) din alin. (2) al art. 151 din CP al RM și lit. h) din alin. (2) al art. 152 din CP al RM);
- 2) Starea emoțională: starea de afect (art. 146 și art. 156 din CP al RM); starea de tulburare fizică sau psihică, cu diminuarea discernământului, cauzată de naștere (art. 147 din CP al RM).

De regulă, subiectul infracțiunilor contra sănătății persoanei poate fi orice persoană fizică responsabilă, care la momentul săvârșirii infracțiunii a împlinit vârsta răspunderii penale: 14 ani (art. 147, 151 din CP al RM; alin. (2) al art. 152 din CP al RM) sau 16 ani (în celelalte cazuri). Totuși, la calificarea unor infracțiuni legea cere ca subiectul să aibă o anumită calitate: mama victimei (art. 147 din CP al RM); persoana care nu are studii medicale superioare speciale (lit. b) din alin. (1) al art. 159 din CP al RM și lit. b) din alin. (2) al art. 160 din CP al RM); medic (art. 161 din CP al RM); persoana care, în virtutea legii sau a regulilor speciale, era obligată să acorde ajutor unui bolnav (art. 162 din CP al RM) etc.

O diferențiere a pedepselor, aplicate în concret participanților în raport cu importanța reală a contribuțiilor acestora, apare ca o necesitate absolută. Acest lucru

8 BRĂNZĂ, S., STATI, V. *Tratat de Drept Penal. Partea Specială*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, vol 1, p. 50-53.

Îl recunosc chiar și susținătorii sistemului parificării care sunt de acord că pedeapsa prevăzută prin lege pentru participanți trebuie, în concret, să fie stabilită ținându-se seama de contribuția reală a fiecărui participant.

Răspunsul vine în sprijinul sistemului parificării fiindcă, în fața legii, în abstract (normativ) toți aceia care trebuie să fi contribuit la realizarea faptei prevăzute de legea penală, trebuie să fie considerați făptuitori susceptibili de a fi sancționați cu pedeapsa prevăzută de lege pentru fapta comisă. Însă, în concret, pedeapsa trebuie să fie stabilită potrivit cu natura și importanța contribuției pe care a adus-o efectiv fiecare participant. Dar, această diferențiere în aplicarea concretă a pedepsei este aprioric limitată în sistemul diversificării, fiind precedată de o diferențiere anticipată făcută de lege, așa încât, unui complice care s-ar constata că a avut în fapt o contribuție importantă și gravă, va trebui să se aplice pedeapsa redusă prevăzută de lege pentru complici, deși ar merita o sancțiune mai gravă. Dimpotrivă, în sistemul parificării, posibilitatea de diferențiere în aplicarea concretă a pedepsei participanților funcționează integral, fără nici un fel de limitări prestabilite.

În problema sancționării participanților. în literatura și legislația penală s-au conturat două sisteme, cu efecte diferite asupra răspunderii penale a acestora, și anume sistemul diversificării și parificării.

În primul sistem, al diversificării, pornindu-se de la importanța contribuțiilor în procesul săvârșirii faptei, de a o ierarhizare în abstract a acestora, în contribuții principale și secundare (contribuția instigatorului și a autorului se încadrează în sfera celor principale, iar a complicei se încadrează în categoria celor secundare), s-a susținut că sancțiunile participanților trebuie să fie diferențiate prin lege, în afară de operațiunea de individualizare judecătorească, realizată de instanță în funcție de aportul și eficiența lor în comiterea faptei. Atribuindu-se un rol mai important activității instigatorului și autorului în raport cu cea a complicei, s-a considerat că pedeapsa aplicabilă acestora trebuie să fie egală (cea prevăzută de lege pentru autor), iar a complicei mai ușoară, sub aspectul naturii sau al limitelor prevăzute de lege. aplicându-i-se un coeficient de diminuare față de a primelor, determinat de caracterul contribuției care apare ca secundar sau accesorie.

Sistemul diversificării nu a fost ferit de formularea unor critici, printre care aceea că se întemeiază pe o bază formală, pe o apreciere prestabilită și apriorică a importanței contribuțiilor și nu pe verificarea și analiza în concret a aportului lor.

Deși, *în general*, contribuția complicei este mai puțin importantă, nu este exclusă posibilitatea ca, *în anumite situații*, să se ridice la nivelul importanței contribuțiilor celorlalți participanți.

Așa fiind, *în sistemul diversificării se paralizează*, prin lege, posibilitatea aplicării unei pedepse eficiente, aceasta fiind diferențiată față de cea a autorului și sensibil atenuată în raport cu a acestuia. Pentru a permite aplicarea unei pedepse corespunzătoare tuturor participanților în raport cu rolul și aportul contribuțiilor lor, *în literatură și legislație s-a formulat un alt sistem*, al parificării, cu o deschidere mult

mai largă, care, prin posibilitățile pe care le oferă, permite o mai justă individualizare a pedepsei în materia de participație penală.⁹

Sistemul parificării cere ca toți participanții, indiferent de rolul contribuției prestate, să fie sancționați cu pedepse prevăzute de lege pentru autor. *în cadrul acestui sistem*, prin caracterul său suplu și elastic, ce asigură individualizarea pedepsei în funcție de importanța și eficiența reală a felului participației și nu a aprecierii sale în abstract, *înlătură limitele de care este afectat sistemul diversificării*.

Pedeapsa care poate fi aplicată participanților diferă după genul participației, sistemul de pedepsire a participației proprii (propriu-zise) fiind diferit de acela al participației impropriei.

Dup legislația română autorul nu va fi pedepsit decât în cazul când răspunde penal pentru fapta săvârșită. Cunoașterea pedepsei prevăzute pentru autor implică exacta încadrare în textul de lege care prevede acea faptă, *în raport cu felul vinovăției autorului*.

Pedeapsa va diferi, așadar, după cum fapta a fost săvârșită de autor, cu intenție sau din culpă; în acest din urmă caz, sancționarea are loc numai dacă legea pedepsește fapta comisă și atunci când este săvârșită din culpă.

Când la comiterea nemijlocită a faptei prevăzute de legea penală au contribuit mai multe persoane, pedeapsa se va determina în raport cu fiecare coautor, adică ținând seama de existența vinovăției și de felul acesteia (de exemplu: un coautor a lucrat cu intenție, iar altul din culpă).

Așadar, pedeapsa prevăzută de lege va fi aceeași pentru coautori numai dacă ei au lucrat cu vinovăție de același fel (încadrare similară).

Dar *împrejurarea că pedeapsa prevăzută de lege este aceeași pentru mai mulți coautori (datorită încadrării similare a contribuției lor) nu înseamnă că în concret ei trebuie să fie sancționați la fel. În legislația română pentru ca pedeapsa să poată fi aplicată instigatorului*, trebuie ca contribuția sa să se încadreze în calificările care atrag răspunderea penală.

Dacă normativ, pedeapsa instigatorului este aceeași ca și pedeapsa prevăzută pentru autor, adică același maxim și același minim special, *în concret*, pedeapsa aplicată instigatorului va putea să difere de cea aplicată autorului. Aplicarea se face pe baza criteriului realist, adică ținându-se cont de modul și de mijloacele prin care instigatorul și-a dat contribuția la săvârșirea faptei și de criteriile de individualizare generală prevăzute de lege. Pentru ca pedeapsa să fie aplicabilă complicei, trebuie să se constate, pe de o parte, că autorul a săvârșit fapta prevăzută de lege cu intenție, iar pe de altă parte, că complicele și-a dat contribuția sa, de înlesnire sau ajutor la săvârșirea faptei, tot cu intenție (participație proprie).

Pedeapsa complicei poate fi diversificată în aplicația concretă ținându-se seama de contribuția sa reală la săvârșirea faptei prevăzute de legea penală. Se va avea în vedere modul în care complicele a înlesnit sau ajutat la săvârșirea faptei; necesitatea

9 ZOLYNEAK, M. Drept penal. Partea generală. București: Chemarea, 1992.p. 282.

și eficiența reală a contribuției sale; corelația dintre sprijinul dat de el și contribuția altor participanți; măsura în care sprijinul material a constituit prin el însuși un sprijin moral.

În general, contribuția complicelui este de o importanță și o gravitate mai redusă decât cea a instigatorului și autorului, nu sunt excluse însă cazurile în care contribuția unui complice constituie evident actul cel mai important în desfășurarea activității prin care s-a ajuns la săvârșirea faptei.

Regulile și soluțiile de mai sus privitoare la pedepsirea complicelui sunt aplicabile și în cazul formelor speciale de complicitate, ca: instigarea la complicitate; complicitatea la instigare; complicitatea la complicitate.

În astfel de cazuri, la stabilirea pedepsei în concret se va ține seama nu numai de contribuția directă a complicelui, ci și de contribuția conexasă a coparticipantului respectiv.

Așadar, în caz de instigare la complicitate se va avea în vedere atât contribuția celui care a instigat cât și a celui care a fost determinat să lucreze ca complice.

*În cazul complicității la instigare se va ține seama de contribuția complicelui raportată însă la contribuția instigatorului care l-a ajutat.*¹⁰

Pornind de la premiza că deoarece multe infracțiuni săvârșite contra vieții și sănătății persoanei sunt comise de o singură persoană, tot așa deseori există și cazuri de pluralitate de subiecți, când această faptă infracțională este săvârșită prin participarea mai multor persoane (autori, organizatori, instigatori, complici), deci în participație. Și aici, suntem de acord cu afirmația autoului român Dungan P. care săvârșirea infracțiunii prin participație majorează gradul prejudiciabil al acesteia.¹¹

Conform articolului publicat anterior menționăm că posibilitatea de realizare a intenției infracționale și de tăinuire a urmelor infracțiunii esențial este favorizată prin activitatea mai multor persoane, care în prealabil s-au organizat pentru comiterea infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei. Prin replierea acestui subiect, considerăm dezvoltarea gândului că:

- poate fi considerat autor persoana care săvârșește în mod nemijlocit o infracțiune contra sănătății persoanei în temeiurile incriminărilor valabile în CP al RM, precum și persoana care a săvârșit infracțiune contra vieții și sănătății persoanei prin intermediul persoanelor care nu sînt pasibile de răspundere penală din cauza vârstei, iresponsabilității sau din alte cauze prevăzute de Codul Penal.
- poate fi considerat organizator persoana care a organizat săvârșirea infracțiunii contra vieții și sănătății persoanei sau a dirijat realizarea ei, precum și persoana care a creat un grup criminal organizat sau o organizație criminală ori a dirijat activitatea acestora.

10 DONGOROZ, V. Explicații teoretice ale Codului penal român, Partea generală. București: Ed. Academiei R.S.R., 1969, vol. 1, p. 109.

11 DUNGAN, P. Crime și delictе în noul cod penal al României privind manipularea genetică prin care se pune în pericol viața, integritatea corporală și sănătatea persoanei. În: Revista Națională de Drept. 2006. nr. 2, p. 22.

- Poate fi considerat *instigator* persoana care, prin orice metode, determină o altă persoană să săvârșească o infracțiune contra vieții și sănătății persoanei.¹²

Poate fi considerat *complice* persoana care a contribuit la săvârșirea infracțiunii contra vieții și sănătății persoanei prin sfaturi, indicații, prestare de informații, acordare de mijloace sau instrumente ori înlăturare de obstacole, precum și persoana care a promis dinainte că îl va favoriza pe infractor, va tăinui mijloacele sau instrumentele de săvârșire a infracțiunii contra vieții și sănătății persoanei, urmele acestuia sau obiectele dobândite pe cale criminală ori persoana care a promis din timp că va procura sau va vinde atare obiecte.

Referitor la ultimul alineat, prezentăm următoarea situație. Prin rechizitoriu, inculpatei Ț. I. i s-a înaintat învinuirea pentru faptul că la 09. 05. 2013, aproximativ la ora 17. 30, prin înțelegere prealabilă cu Ț. O. , Ț. I. , activând în calitate de instigator, având scopul de a se răzbuna pe Ț. S. pentru faptul că în aceeași zi, ultima i-a arătat un gest indecent, ambele aflându-se în acel moment în magazinul alimentar „Alina“, situat pe str. Independenței, 101, or. Edineț, care este obiect de deservire publică, fapt ce l-a determinat pe Ț. O. la săvârșirea acțiunilor huliganice, exprimate prin încălcarea ordinii publice și lipsei vădite de respect față de societate, prin aplicarea loviturilor cu pumnii, pe diferite părți ale corpului părții vătămate Ț. S. , care se afla la cumpărături în magazinul menționat, drept urmare, cauzându-i ultimei vătămări corporale medii.

Tot ea, continuându-și acțiunile criminale, prin înțelegere prealabilă cu Ț. O. , în timpul comiterii acțiunilor huliganice în magazinul alimentar „Alina“, activând în calitate de instigator, l-a determinat pe Ț. O. la aplicarea multiplelor lovituri părții vătămate Ț. S. care, la fel, se afla în magazinul menționat. Conform raportului de expertiză medico-legală nr. 1088/D din 18. 05. 2013, acesteia i s-a cauzat traumă cranio-cerebrală asociat manifestată prin contuzie cerebrală minoră, fracturi ale proceselor transversale din stânga L. 1, L. 2, L. 3, fracturi ale oaselor nazale pe stânga, fără deplasare, fractură a septului nazal cu edem al nasului, echimozele pe față, pavilionul auricular stâng și regiunea lombară, edem și echimoză mucoasă a buzei superioare, care se califică ca vătămări corporale medii, cu dereglarea sănătății de lungă durată.

Acțiunile învinuitei Ț. I. au fost încadrate în baza: — art. 42 alin. (5), art. 287 alin. (2) lit. b) Cod penal, după indicii calificativi instigator la săvârșirea huliganismului, adică acțiunile intenționate care încalcă grosolan ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor, acțiuni care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism și obrăznicie deosebită, săvârșit de două sau mai multe persoane; — art. 42 alin. (5), art. 152 alin. (2) lit. (e) Cod penal, după indicii calificativi instigator la cauzarea vătămării intenționate medii a integrității corporale sau a sănătății, care nu este periculoasă pentru viață, săvârșit de două sau mai multe persoane.

12 ARCER, A. Răspunderea penală a participanților la comiterea infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei. În: Infracțiunea — Răspunderea penală — Pedepsa. Drept și Criminologie: materialele conferinței 25-26 mar. 2021. Chișinău: CEP USM, p. 239-250.

Deci, întărim poziția expusă supra că acestea își au explicația în faptul că posibilitatea de realizare a intenției infracționale și de tăinuire a urmelor infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei esențial este favorizată prin activitatea mai multor persoane, care în prealabil s-au organizat pentru comiterea acestei infracțiuni.

După cum pe bună dreptate prevede Codul Penal al RM, la art 41 că „se consideră participatie cooperarea cu intenție a două sau mai multor persoane la săvârșirea unei infracțiuni intenționate“.

În lumina ipotezelor evidențiate putem sublinia faptul că o particularitate deosebită a infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei, de rând cu semnele obiective ce caracterizează conținutul normativ, este elementul subiectiv.

Astfel, incriminarea unor fapte ce vizează grupul de infracțiuni prevăzute în Capitolul II din Partea Specială a Codului penal al Republicii Moldova nu poate avea loc decât după constatarea prezenței a cel puțin două persoane la comiterea faptei infracționale: autorul infracțiunii și încă o persoană, care a voit săvârșirea faptei contra vieții și sănătății persoanei.

Este de precizat aici că definirea celei din urmă persoane participante la infracțiunile examinate este diferită.

Am putea susține că fiecare infractor este un caz particular, că fiecare se caracterizează printr-o seamă de trăsături fiziologice, psihologice și atitudini sociale care nu se repetă întocmai la ceilalți infractori.

Unul este dominat de anumite tendințe și interese materiale (lăcomie, bunuri), altul de tendințe și interese de afirmare de sine, de combatere sau supunere față de altul. În această optică, cercetarea științifică și cunoașterea infractorilor care comit fapte contra sănătății persoanei este dificilă, fiindcă, operîndu-se cu o masă informă și eterogenă de infractori, nu se pot trage concluzii generale privind cauzele și remediile criminalității.

Însă în dreptul penal se operează cu alți termeni, tratamentul penal al persoanelor implicate în săvârșirea infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei făcându-se în dependență de gradul participației la infracțiune — autori, organizatori, instigatori sau complici la comiterea infracțiunii.

Deci, referitor la argumentul expus supra, venim cu constatarea că gradul de participare la săvârșirea infracțiunilor contra sănătății persoanei este luat în considerare la stabilirea pedepsei penale și denotă măsura de activitate, intensitatea și insistența cu care un participant la infracțiune își execută rolul funcțional în procesul de comitere a faptei prejudiciabile contra vieții și sănătății persoanei. Intensitatea acțiunilor organizatorului se deosebește de intensitatea acțiunilor complicelui, mai mult ca atât, este posibilă și o intensitate sau o măsură de activitate diferită între acțiunile persoanelor ce îndeplinesc același rol funcțional (spre exemplu, coautori sau complici).

În conformitate cu dispozițiile normative în vigoare (art. 42 alin. (6) C. pen.) „participanții la infracțiune trebuie să întrunească semnele subiectului infracțiunii.“

De exemplu, În cazul formulei organizator-autor prezența calităților subiectului general al infracțiunii are o importanță principală. Astfel, în cazul în care organizatorul infracțiunii nu posedă semnele subiectului infracțiunilor contra să-

nătății persoanei (spre exemplu, este iresponsabil), acesta nu este supus răspunderii și pedepsei penale, însă intervine răspunderea doar pentru autorul infracțiunii în conformitate cu semnul accidental.

În cazul în care autorul infracțiunii nu posedă semnele subiectului infracțiunii, organizatorul va fi supus răspunderii penale ca autor. Aici specificăm faptul că în teoria dreptului penal și în practica judiciară a Republicii Moldova, autori ai infracțiunii sunt recunoscuți:

- cei ce săvârșesc nemijlocit infracțiunea, în cazul nostru contra sănătății persoanei (conform prevederilor alin. (2) al art. 42, din CP al RM);
- cei ce participă nemijlocit la săvârșirea infracțiunii contra sănătății persoanei împreună cu alte persoane (coautori);
- cei ce săvârșesc infracțiunea contra sănătății persoanei prin intermediul altor persoane, care nu pot fi supuse răspunderii penale în virtutea unor circumstanțe prevăzute de legea penală (alin. (2) al art. 42 din CP al RM).

Dacă analizăm infracțiunea prevăzută art 151 CP al RM este oportuna opinia lui S. Brinză și Vitalie Stati care indică că Săvârșirea infracțiunii în contextul celor mai periculoase forme de participare este susceptibilă de o agravare justificată a răspunderii penale, întrucât conjugarea eforturilor mai multor persoane în cadrul unui grup criminal organizat și, mai ales, în cadrul unei organizații criminale, permite în mod obiectiv să fie comise infracțiuni mai grave, care sunt peste posibilitățile unei singure persoane; de asemenea, înlesnește mult săvârșirea infracțiunii și face dificilă descoperirea acesteia. Grupul criminal organizat se deosebește de un simplu grup, format din cel puțin doi coautori, prin stabilitate și unitate.

Ca trăsătură specifică grupului criminal organizat, stabilitatea presupune durata și persistența legăturilor între participanți, aceștia conștientizând faptul că sunt încadrați în reuniunea respectivă în vederea săvârșirii infracțiunilor (profesionalismul). O altă trăsătură a grupului criminal organizat este unitatea membrilor, caracterizată prin existența organizatorului și a conducătorului, ceilalți fiind subordonați indicațiilor acestora în vederea săvârșirii planificate și dirijate a unei sau a mai multor infracțiuni. În context, vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății trebuie recunoscută ca fiind săvârșită de un grup criminal organizat în situațiile în care grupul a fost creat în scopul săvârșirii unor infracțiuni de mare gravitate, numai decît cu aplicarea violenței, cum ar fi: vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății; omorul intenționat, violul; șantajul; tâlhăria etc. Organizarea prealabilă a participanților unui grup criminal organizat presupune o anumită orientare a acestuia, excluzând scopul săvârșirii oricărui gen de infracțiuni. Faptele tuturor celor din grupul criminal organizat, care au luat parte la săvârșirea în fracțiunii, trebuie calificate conform lit. c) din alin. (3) al art. 151 din CP al RM, indiferent de rolul pe care l-a îndeplinit fiecare la comiterea vătămării intenționate grave a integrității cor po rale sau a sănătății, fără a se face referire la art. 42 din CP al RM. Explicația este că toți cei care săvârșesc infracțiunea în cadrul grupului criminal organizat au rolul de coautori.

Concluzii

Concluzionând cele expuse, subliniem aspectul general al ideii că ori de câte ori o infracțiune contra sănătății persoanei este săvârșită prin activitatea mai multor persoane, care s-au înțeles în mod expres sau tacit în acest scop, înainte sau în timpul comiterii ei, există o participație penală, adică, se susține că înțelegerea este condiția de bază a participației. La fel, se impune și concluzia că participația în cazul infracțiunilor contra sănătății persoanei poate fi și fără înțelegere prealabilă. Mai mulți autori au o concepție apropiată și consideră că pentru realizarea legăturii subiective nu este necesară o înțelegere prealabilă. Deci, legătura dintre participanți nu poate genera concluzia că există o vinovăție comună a acestor persoane, fiindcă vinovăția este strict individuală, proprie fiecărui participant, condiție indispensabilă răspunderii penale individuale. Într-un sens apropiat aceleiași concepții, s-a mai susținut că ceea ce îmbină organic diferite forme de contribuție personală la săvârșirea unei infracțiuni contra sănătății persoanei este voința infractorilor de a realiza împreună o anumită faptă, voința lor comună, chiar dacă sub raportul motivației fiecăruia dintre participanți vor exista deosebiri.

ISTORICITATE, IDENTITATE ȘI TRADIȚIE LA ROMÂNI DIN PERSPECTIVA JURIDICITĂȚII

Bogdan CUZA, doctorand (ORCID: 0000-0002-8993-1271)

Recenzent: **Ion POSTU**, doctor în drept, conferențiar universitar

ROMANIANS' HISTORY, IDENTITY AND TRADITION: LEGAL PERSPECTIVE

The ethnic identity of Romanians, its unity cannot be identified outside the investigation of a complex, deep, creative social life, of the trinomial language, culture, religion, to which are added specific elements of civilization, within this human community. According to historicism, a principle of dialectics, the phenomena of reality must be seen in the process of their development and their disappearance, in an indissoluble connection with the concrete historical conditions that generated them. Historicism is opposed to the tendencies of substituting the concrete historical study of social reality by abstract schemes, as well as to the historicism that overbid the genetic, diachronic approach in explaining the social phenomenon, neglecting the systemic and synchronic, as non-essential factors but with permanent action in determining development.

Keywords: historicity, spiritual identity, Romanian spiritual profile, tradition, customary law, popular culture.

Identitatea de neam la români, unitatea sa nu poate fi identificată în afara investigării unei vieți sociale complexe, profunde, creative, a trinomialului limbă, cultură, religie, la care se adaugă elemente de civilizație specifice, din cadrul acestei comunități umane. Conform istorismului, principiu al dialecticii, fenomenele realității trebuie privite în procesul apariției dezvoltării și pieirii lor, în legătură indisolubilă cu condițiile istorice concrete care le-au generat. Istoricismul este opus tendințelor de substituire a studiului concret istoric al realității sociale prin scheme abstracte, ca și istoricismului care supralicitează demersul genetic, diacronic în explicarea fenomenului social, neglijând pe cel sistemic și sincron, ca și factorii neesențiali dar cu acțiune permanentă în determinarea dezvoltării.

Cuvinte-cheie: istoricitate, identitate spirituală, profil spiritual românesc, tradiție, drept cunoscut, cultură populară.

Introducere

Analiza cea mai competentă a rolului fundamental, întemeietor și constant, al problematicei în munca istoricului îi este atribuită istoricului H.I. Marrou, care în al doilea capitol al lucrării „De la connaissance historique” (1954) — capitol al cărui titlu „Istoria este inseparabilă de istoric” a devenit axioma paradigmatică a istoricilor de astăzi, constată: „Munca noastră presupune o activitate originală, pornită dintr-o inițiativă: istoria este răspunsul la o întrebare pe care o pun trecutului misterios,

curiozitatea, neliniștea ... în orice caz inteligența, spiritul istoricului“. „O întrebare desigur, dar dintr-o infinitate de alte întrebări, căci Marrou continuă „fiecare epocă, fiecare mediu uman, fiecare obiect istoric, ridică întodeauna o pluralitate de probleme, se poate preta la o infinitate de întrebări... Alegerea (pe care o va face istoricul din această infinitate) va depinde direct de personalitatea sa, de orientarea gândirii sale, de nivelul său de cultură, în sfârșit de filosofia generală care-i formează categoriile mentale și principiile de judecată“.

1. Metoda istorică și cercetătorul juridic

Abordarea metodologică din perspectiva istorică relevă: condițiile concret istorice ale apariției, dezvoltării și pieirii ale aspectelor cercetate; particularitățile și detaliile acestora, contextul dat de evoluția umanității în particular a unor comunități umane; bogăția și complexitatea timpului istoric, care integrează un timp geografic, un timp social, un timp individual; efortul de a surprinde o istorie totală, solidaritatea elementelor aflate în același context — interacțiunile, forța condiționărilor mentale și fizice care vin de foarte departe și persistă-structurile ; fără formularea unor probleme nu există istorie; istoria este inseparabilă de istoric; fapte istorice certificate de o critică de autenticitate, restituire, proveniență, interpretare, valabilitate și efortul de a realiza cu acestea „construcții istorice“; rolul evaluărilor cantitative în istorie dar și a individualului, evenimentului, biograficului sau monograficului ș.a.

Conceptul de istorie „desemnează memoria și nararea evenimentelor trecute în perspectiva sensului lor“¹. Cunoașterea istorică vizează predilect unitatea, continuitatea și inteligibilitatea evenimentelor istorice².

2. Despre identitatea spirituală la români

Vom încerca, în cele ce urmează, aplicarea acestei metodologii de abordare istorică cu privire la neamul românesc, în special în privința dimensiunii sale creativ spirituale, având în vedere specificitatea acestui obiect de cercetare, a faptului că:

- desemnează o formă de comunitate umană configurată într-un anumit spațiu geografic și timp istoric;
- trăsăturile definitorii ale acestei comunități sunt desprinse având în vedere persistența lor structurală și evoluția umanității și vizează în special limba, tradiția, religia, împărtășirea unor valori și idealuri comune, conștiința identitară a unor interese, origini și destin istoric comun;
- indică anumite particularități ,cu o anumită geneză și cu evoluții sincope dar și cu diferite niveluri de pregnanță și ascendență, în care devine relativ sinonimă cu poporul și națiunea, dar accentuează o anumită specificitate inconfundabilă;

1 Melchiorre V.,ș.a. Enciclopedie de filosofie și științe umane. București: All Educational, 2004, p. 517-519

2 Dancy, J. Sosa E. (edit.), Dicționar de filosofia cunoașterii, Editura Trei, București, 1999, p. 183

- dimensiunea psiho-socio-culturală a acestei comunități umane — a sufletului românesc — reclamă abordări multidimensionale: economice, organizaționale, politice, culturale, contextuale ș.a.

Fără a putea evoca în lucrarea de față, nici măcar meandrele principale ale istoriei românilor³, semnalăm în primul rând miracolul românesc⁴ ca eveniment de foarte mică probabilitate constând în „străbaterea prin istorie a unei infime populații care vorbind o latină vulgară după colonizarea Daciei de către romani (care) părea sortită dispariției prin absorbție exil sau eradicare...“. Miracol istoric parțial luminat de faptul că locuitorii erau dispersați în comunități mici, iar invadatorii mici treceau, de cele mai multe ori ca printre acestea ca printr-o sită, iar marii invadatori nu le considerau o primejdie reală, mai ales că erau greu de depistat în regiunile muntoase sau păduroase. Desigur că, aceste comunități românești nu erau lipsite de structură. Aceasta vreme îndelungată nu a fost unificator statală, a constat într-o puzderie de entități, având ca unitate de bază obștea sătească, solidară și disciplinată în fața precarității existenței, condusă de un Jude și unită spiritual în jurul învățaturii creștine. S. Mehedinți⁵ afirma că „după retragerea legiunilor romane, doctrina creștină este ceea ce a ținut loc de constituție pentru viața modestă pe care o duceau locuitorii în satele lor, căci acestea singure au subzistat după distrugerea orașelor de către barbari. Tribunalul (basilica) a devenit biserică iar noua credință a devenit lege(lex)“. S-a apreciat că moștenirea juridică dacică și romană reprezintă „rădăcini profunde“ ale vechiului drept românesc, pe care poporul român le-a contopit într-o sinteză originală, întregită cu norme juridice proprii, elaborate treptat în epocile juridice următoare⁶. Normele juridice obișnuielnice care s-au cristalizat în perioada feudalismului timpuriu au format un ansamblu unitar care s-a numit de către români „Legea Țării“, cu sensul de drept al unei societăți organizate politic în țări. În epoca feudalismului dezvoltat „Legea Țării“ a fost principalul izvor de drept, dar în paralel s-a aplicat și dreptul scris în forma pravelor bisericesti și laice sau a codificării unor obiceiuri juridice⁷.

Trebuie avut în vedere că, identitatea de neam la români, unitatea sa, nu poate fi identificată în afara investigării unei vieți sociale complexe, profunde, creative, a trinomialului limbă, cultură, religie⁸, la care se adaugă elemente de civilizație specifice, din cadrul acestei comunități umane. Prin conținutul ei complex cultura „ca locul comun al limbii, credinței, valorilor, tradițiilor, obiceiurilor, istoriei unei colectivități

3 Giurescu, C.C., Giurescu Dinu C. Istoria românilor. București: Albatros, 1971, 831 p.

4 Brătianu, G. O enigmă și un miracol istoric: poporul roman. București: Monitorul Oficial, 1940, 138 p.

5 Mehedinți, S. Le pays et le peuple roumain. Bucarest: Monitorul Oficial, 1937, 108 p.

6 Iorga, N. Les origines et l'originalité du droit populaire roumain: Paris, 1935, p. 118

7 Cernea, E. Molcut E., Istoria statului și dreptului românesc: București. Universul Juridic, 2013, p. 201-215

8 Malița M. Cumințenia pământului. Strategii de supraviețuire în istoria poporului român. București: Corint, 2010, p. 19

ce se distinge prin vocația specificului⁹, joacă un rol identitar de prim rang, ea însăși trebuind să fie salvată, continuată, înscriindu-se în lupta pentru supraviețuire. Aceste elemente au fost întreținute de memoria colectivă, factor care a asigurat continuitatea, transmiterea experienței, a cunoașterii dobândite, de la o generație la alta, formând tipare de comportament social.

Miracol românesc care poate fi descifrat și înțeles, „prin a identifica o strategie a celor 1000 de ani petrecuți de dacoromani într-o anonimitate istorică, a celor 1000 de ani petrecuți de transilvăneni sub ocupație ungară, a celor trei veacuri de existență independentă a Munteniei și Moldovei și încă a trei veacuri de atârnare la imperiul otoman, cu parametri cunoscuți de autonomie parțială care le-au păstrat identitatea parțială.”¹⁰.

Plecând de la imperativul supraviețuirii comunității umane, regretatul autor contemporan acad. Mircea Malița¹¹, argumentează că acțiunea istorică a unui neam, întruchipată în strategiile de supraviețuire, reprezintă un test istoric obiectiv și cardinal care relevă specificitatea acestuia și este în măsură să configureze profilul acestui neam, trăsăturile sale definitorii.

Această abordare concretizată cu privire la istoria poporului român, aptă să evidențieze calitățile mentale ale acestuia, în raport cu interogația fundamentală: „durezi sau nu durezi, persisti sau te stingi, rămâi în istorie sau ieși definitiv din ea?” a condus la o serie de trăsături ale minții românului observabile în comportamentul său, cu precizarea autorului că acest profil mental viabil nu a predominat tot timpul, în istoria contemporană sau în prezent, dar el este important ca bază de plecare pentru a analiza dacă potențialul acestuia este intact și în ce măsură acesta poate fi reactivat și dacă este capabil la o nouă readaptare în condițiile secolului al XXI-lea. În plus, acest mental este înțeles complex, cu abordări filosofice și sociologice cu expresii identitare dintre cele mai specifice, sediu al credințelor, tradițiilor, imaginației, artelor. În acest sens, în termenii autorului, am reținut că românul:

- Nu acceptă nici o situație în forma impusă. Nu spune da sau nu;
- Încearcă să modifice situațiile constrângătoare pentru promovarea propriilor interese și supraviețuire. Spune da, dar... sau nu, dar...;
- Acceptă opușii inseparabili. Nu se sperie de contradicție și veghează la mișcarea opușilor în aria de echilibru;
- Îmbrățișează raționalitatea lărgită cu orizontul experimental, afectiv și intuitiv;
- Are oroarea extremelor. E mai mândru de înțelepciunea ca măsură, decât de inteligență. De aceea nu poate fi etichetat drept pesimist sau optimist, introvertit sau extrovertit, rău sau bun, blând sau aspru, leneș sau harnic (cu măsură este și una și alta);
- Este realist. Apreciază ficțiunea, îi plac miturile și legendele dar își ține picioarele pe pământ;

9 Ibidem, p. 24-25

10 Ibidem, p. 20-25

11 Ibidem, p. 265-271

- Iubește teoria dar pune experiența înaintea ei;
- Românul se angajează total în acțiune dacă are o motivație adevărată;
- Iubește natura;
- Este familist, cu grijă pentru copii și bunici;
- Preferă termenul lung față de cel scurt. Toată supraviețuirea lui s-a numărat în secole nu în săptămâni;
- Față de semenii lui este ospitalier, deschis, concomitent cu o suspiciune și o rezervă în planul doi;
- Îi place perspectiva, prognoza, explorarea viitorului (mai popular și prezicerile);
- Fericire este un cuvânt prea lung. Preferă răspunsul pozitiv la întrebarea: Ești mulțumit?;
- E mai greu de urnit și mai ușor de oprit. Nu urmărește rezultate spectaculoase imediate, ci altele mai discrete și mai profunde;

Comentând „Cumințenia pământului. Strategii de supraviețuire a poporului român“ acad. Dan Berindei apreciază că autorul Mircea Malița desfășoară firul Ariadnei, în care s-a împletit imperativul supraviețuirii în procesul de apariție a statelor proprii ale românilor, în bătăliile lor istorice, negocierile constante, adaptarea la situații noi și înfrângerea obstacolelor, în clădirea unei culturi de excepție și afirmarea unui profil mental propriu...

Pagină după pagină se conturează profilul românului :un om cu măsură, cu minte, care respinge dictatul alegerilor între soluții proaste, luându-și răgazul de ale contracara, folosindu-se de o logică a nuanței, înarmat cu răbdare și încredere în soarta sa, păstrând cu grijă o cultură tradițională cu note proprii și o imensă flexibilitate, acceptând opuși inseparabili și găsind soluții ingenioase. Despre un astfel de om se poate spune azi că e pregătit oricând să înfrunte un viitor plin de capcane și sfidări.“

3. Despre dreptul cutumiar la români

În lucrarea sa „Etnologie juridică“, R.Vulcănescu¹² sintetizează caracteristicile dreptului cutumiar, ale sistemului de drept popular din perioada feudală în următorii termeni:

În perioada feudală, poporul român, împărțit în cele trei țări românești: Transilvania, Moldova și Valahia, posedă un străvechi sistem de drept popular, bine încheșat, care avea la baza lui:

O concepție juridică obștească unitară cu rădăcini adânci în activitatea etico-socială a autohtonilor, ce răspundea tuturor nevoilor de reglementare a relațiilor dintre categoriile și păturile sociale ale comunității rurale; concepție juridică numită în general drept țărănesc, drept obișnuielnic sau drept popular român. În această concepție juridică intră ideile de omenie, de dreptate, de rânduială ce țineau de structura etică și confesională a poporului român.

¹² Vulcănescu, R. Etnologie juridică. București: Academiei Republicii Socialiste România, 1970, p. 48-49

O legislație țărănească care consemna viața comunitară printr-o „Lege a țării“; sau „Obicei al pământului“, cu variante locale minore de la o țară românească feudală la alta. În Transilvania, din cauza aservirii poporului român, această legislație a fost consemnată de actele cancelariei imperiale austriece și regale maghiare, de documentele de arhivă de stat și de protocoalele diplomatice, ca o concesie juridică acordată celor căzuți în șerbie. „Ius valachicum“, „ius Valachiae“, „ritus Valachiae“, „lexWalachorum“, „Zakon Vlahon“, în fond, nu acordau un privilegiu juridic într-un stat plurinațional sprijinit pe inegalități și discriminări etnice, ci realiza recunoașterea de drept a unei stări de fapt anterioare care nu putea fi bruscată fără a produce grave perturbări sociale și de guvernământ în statul opresor. În Moldova și în Valahia legea țării sau obiceiul pământului nu era o legislație populară separată de „legea strămoșească“ sau de „obiceiul românilor“ pentru că țara se identifica cu poporul român și pământul cu glia strămoșească sau moșia bătrânească. Legea țării era legea țărilor românești, iar obiceiul pământului era obiceiul pământului românesc. Prin migrația lor accidentală în afara țărilor românești, românii au dus cu ei legea valahă și au folosit-o ca instrument de organizare a vieții lor de grup social. Legea țării sau obiceiul pământului în aceste noi condiții de investigație apare ca o emanație a întregului popor român privit în structura lui de clasă și în evoluția lui istorică, atât pe teritoriul României, cât și în afara lui. La încheierea ei au contribuit pe lângă oamenii liberi (țărani, boieri, clerici, cârmuitori și domni) și oamenii aserviți (clăcași, iobagi și cei căzuți în semirobie) din țările românești și din afara acestor țări.

În contextul ei social, legea țării se înfățișează ca expresia unui paralelism juridic care își restrânge mereu câmpul de activitate cu cât trece de la o orânduire social-economică la alta în cadrul țărilor românești și cu cât se resoarbe în timp în vatra etnică a poporului român. În această, privință, studiile de istoria dreptului vechi au stabilit în ce constă acest paralelism juridic în dreptul cutumiar român:

- organe de judecată sătească ce judecau toate categoriile de abateri de la lege în toate instanțele și pe toate treptele ierarhiei sociale. Aceste organe de judecată, erau alcătuite din reprezentanții legali ai cetelor de neam în comunitatea sătească. În Transilvania erau cnejii și juzii. Jurisdicția lor se întindea pe ceea ce se va numi mai apoi județ. În Maramureș, Munții Apuseni, Munții Retezat, Sibiu, Făgăraș, Țara Birsei, erau cetele de oameni zdraveni care îndeplineau, în condiții similare, rolul pe care cetele de oameni buni îl îndeplineau în Moldova și Valahia. Ele erau ajutate de cetele de feciori. Între organele de judecată, alese ale acestor cete, exista o corelație perfectă de acțiune. Măsurile luate de ele nu erau contrazise, combătute sau anulate de cele în supraordine, fie ele organele de judecată boierească sau domnească;
- judecata satului prin organele lui firești avea valoare deplină. De unde numele de pravilă obștească dată judecății, indiferent de conținutul și forma hotărârii în ceată;
- opinia justițiară a satului completa sistemul de drept popular românesc. În această privință, produsele paleoetnografiei, paleofolclorului român reflectă,

sub diferite forme, ecourile târzii ale aplicării legii țării de către cetele de bătrâni, pentru perioade epoci istorice ce includ sfârșitul comunei primitive, perioada sclavagistă și feudală.

În acest sens autorul prezintă o serie de materialele etnologico-juridice privind sistemului de drept țărănesc român, care atestă capacitatea de creație juridică a poporului român și valoarea universală, a acestei creații pe planul civilizației tradiționale și al culturii populare.¹³ Concluziile analizelor sale sunt prezentate în felul următor:

- Legea țării sau Obiceiul pământului la români, este o activitate spirituală mult mai complexă, mai adâncă și mai sistematică decât a fost considerată până în prezent de istoriografii axați pe studierea acestei probleme.
- În esență, în popor, ideea de dreptate și aplicațiile ei nu se referă — istoric vorbind — numai la cutumele și tradițiile, practicile și uzanțele care reflectă relații juridice și instituții sociale relativ la o singură ocupație, ci, după cum am constatat, reflectă întreaga sferă de activitate normativă populară, în care intră toate ocupațiile de bază sau anexe, meseriile corelate acestora, manifestările artistice, preocupările literare, muzicale și ludice.

Dintr-o noțiune particulară de istorie și filosofie a dreptului, legea țării a devenit o noțiune generală, complexă și dominantă de etnologie juridică română.

- Sistemul de cugetare juridică tradițională sătească, relațiile etice care îi stau la bază și instituțiile juridice corespunzătoare sunt concrețiuni social-istorice ale concepției despre viață și lume, ale viziunii particulare despre ideea de dreptate și justiție, despre formele materiale și spirituale de creație culturală.

- Personalitatea etnică a poporului român ca făptură creatoare și consumatoare de civilizație și cultură este remarcată în toate trăsăturile ei caracteristice atât de conduita juridică, seculară a poporului român, cât și de comportamentul juridic al fiecărui grup de vârstă, sex și profesional din satul tradițional român. Această personalitate etnică e dinamică, în plină acțiune creatoare de idei și norme juridice, de relații juridice noi, adecvate situațiilor concrete noi, în spiritul unității și continuității așezămintelor vechi și al orânduirii celor abia create.

- În substanța ei, personalitatea etnică a poporului român creează, pe planul civilizației, mecanismele cele mai indicate și organizațiile sociale cele mai propice pentru a-și controla condițiile materiale de viață, tehnicile și instrumentele concrete de lucru, statusurile și regulamentele folosirii diferențiale a normelor de conduită socială, creșterea puterii juridice după sfera intereselor de clasă și strat social. De asemenea, creează, pe planul culturii, tiparele concrete sau ideale ale comportamentului social, inferențele relative la modul și stilul de viață, aspectele unei mentalități justițiare cristalizate în cutume și tradiții, practici și uzanțe.

- *În activitatea ei socială, personalitatea etnică a poporului român a descoperit și inventat elemente și trăsături, tipuri vii și modele logice de activitate teoretică sau*

¹³ Ibidem, p. 183-298

practică în domeniul justiției populare, soluții și formule de drept adaptate cerințelor istorice proprii. Așa se explică imensa varietate în unitate, vechea și totuși noua, adaptabilitate a tradiției juridice la nevoile crescânde ale vieții în plină evoluție socială în țările românești în perioada feudală.

- Între legea internă a țărilor românești, ca obicei al pământului, și legea externă a românilor răspândiți în afara țărilor românești, ca jus valachorum, există o convergență de concepție, de conținut tematic și de expresie stilistică, care denotă, pe de-o parte, profunda unitate de comportament juridic, în acțiuni sociale similare sau în situații conjecturale proprii orânduirii feudale în sud-estul Europei, și extraordinar de marea varietate a aplicațiilor practice, a jurisprudenței populare, nu atât sub rezerva excepțiilor de la lege, cât de integrare în lege: după oameni și locuri, după cazuri și necazuri...

- În aceste condiții am putut sesiza din substrat, dintr-o adâncă comună primitivă, aspectele inedite ale unor resturi de drept sacru de tip criptic, iar din formele populare ale adstratului, un sistem de drept tradițional feudal mixt, care acoperă întreaga sferă de activitate sacră și profană totdeauna.

- Din secolul al IV-lea î.Hr. ni s-au păstrat vagi relatări asupra felului cum geto-dacii concepeau și transmiteau legile lor sacre. Întâi filosoful elen Aristotel numește legile agatirșilor drept cântece pentru că acestea „se cântau ca să nu se uite”. Istoriograful Theopomp în Istoriile lui Filip menționează într-un fragment care a străbătut vicisitudinile istoriei că unii dintre „geți transmiteau mesajele lor în solii, în acompaniamentul chitarelor”, deci tot cântând. Iar în secolul al VI-lea al e.n. Iordanes, un istoric got, în lucrarea Getica (în care confundă pe geți cu goții) susținea că „preoții geți: slujeau în templele lor cântând acompaniați în sunetul chitarelor”. *În toate aceste relatări antice, cântarea nu este numai un procedeu mnemotehnic, ci și unul magic de transmitere criptică a unui conținut normativ sacru.*

- În perioada feudală se constituie, înăuntrul obștilor sătești libere, ceea ce s-a numit mai apoi dreptul țărănesc ca o parte a dreptului cutumiar român. În fond, dreptul țărănesc nu a fost, așa cum s-a spus uneori, un drept incomplet, lipsit de orizonturi și posibilități juridice. Pe planul vieții sătești el a fost o sinteză completă de: principii, norme și instituții juridice, o sinteză organică și unitară de practici și uzanțe la nivelul relațiilor social-economice și social-culturale ale țărănimii (libere și aservite) din toate țăările românești feudale și ale grupurilor de români din afara acestor țări.

În procesul de creștere a țărănimii libere, dreptul țărănesc evoluează ca un drept popular, iar în procesul de descreștere și aservire a țărănimii dreptul țărănesc involuează până la forme nepopulare. În aceste condiții proprii de dezvoltare dreptul țărănesc prezintă caracterele unui sistem de drept subordonat dreptului cutumiar feudal român¹⁴.

14 Ibidem, p. 11

Concluzii

- Conform istorismului, principiu al dialecticii , fenomenele realității trebuie privite în procesul apariției dezvoltării și pieirii lor, în legătură indisolubilă cu condițiile istorice concrete care le-au generat.
- Miracol românesc poate fi descifrat și înțeles ,prin identificarea unei strategii istorice de supraviețuire (Mircea Malița). Plecând de la imperativul supraviețuirii comunității umane, autorul Mircea Malița argumentează că acțiunea istorică a unui neam, întruchipată în strategiile de supraviețuire, reprezintă un test istoric obiectiv și cardinal care relevă specificitatea acestuia și este în măsură să configureze profilul acestui neam, trăsăturile sale definitorii.
- Din această cercetare rezultă profilul românului :un om cu măsură,cu minte,care respinge dictatul alegerilor între soluții proaste, luându-și răgazul de ale contracara,folosindu-se de o logică a nuanței,înarmat cu răbdare și încredere în soarta sa, păstrând cu grijă o cultură tradițională cu note proprii și o imensă flexibilitate, acceptând opuși inseparabili și găsind soluții ingenioase (Dan Berindei).
- În esența lor, relicele etnografice și reminiscentele folclorice, prețioase monumente juridice populare și documente istorice de drept cutumiar român, legate de structuri sociale și sisteme de valori etice de proveniență feudală, ne relevă dimensiunile unei civilizații tradiționale sătești și ale unei culturi populare de cea mai înaltă valoare creatoare¹⁵.

15 Gordon, Childe, Făurirea civilizației, Editura Științifică, București, 1966, p. 126-128

ASPECTE TEORETICO-PRACTICE PRIVIND MODALITATEA DEPUNERII CERERII LA CURTEA DE JUSTIȚIE A UE

Mihai POALELUNGI, doctorand, USM (ORCID: 0000-0002-7269-7930)

Recenzent: **Vitalie GAMURARI**, doctor în drept, conferențiar universitar

THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF THE PROCEDURE FOR LODGING AN APPLICATION AT THE COURT OF JUSTICE OF THE EU

In order to ensure the uniformity and effectiveness of the European Union law, the Court of Justice of the European Union has been given clearly defined jurisdictional powers, which it exercises on references for preliminary rulings and in various categories of proceedings. Below are set out the proceedings in detail. Discussed are not just the main conditions of each proceeding already known from the European law systems but also those developed by the Court of Justice of the European Union.

Keywords: *Court of Justice of the European Union, the Treaty on European Union, the Treaty on the Functioning of the European Union, General Court, proceeding.*

Pentru a asigura uniformitatea și eficacitatea dreptului Uniunii Europene, Curții de Justiție a Uniunii Europene i-au fost atribuite competențe jurisdicționale bine definite, pe care le exercită în cadrul procedurii întrebărilor preliminare și al diferitor categorii de acțiuni. În continuare sunt prezentate acțiunile în detaliu. La fel sunt discutate nu doar condițiile principale cunoscute deja în sistemele de drept europene în cadrul fiecărei acțiuni dar și cele dezvoltate de Curtea de Justiție a Uniunii Europene.

Cuvinte-cheie: *Curtea de Justiție a Uniunii Europene (CJUE), Tratatul privind Uniunea Europeană, Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene, Tribunal, acțiune*

Într-un stat din afara Uniunii Europene apar mai multe întrebări când se menționează Curtea de Justiție a Uniunii Europene; de exemplu: care sunt acțiunile în fața Curții de Justiție a Uniunii Europene? Când poate fi sesizată Curtea de Justiție sau Tribunalul și de către cine? Câte instanțe are Curtea de Justiție a Uniunii Europene și mai există Tribunalul Funcției Publice?

Odată cu semnarea Tratatului de la Lisabona, la 1 decembrie 2009, Uniunii Europene i s-a recunoscut conform art. 47 din Tratatul privind Uniunea Europeană (TUE) explicit statutul unei personalități juridice, astfel ea devenind o entitate juridică independentă. În același Tratat termenul „Comunitate“ a fost înlocuit cu termenul „Uniune“.

Conform Tratatului competența Curții de Justiție (CJ) — în continuare se va avea în vedere Curtea de Justiție în sensul art. 19 al. 1 alternativă 1 din TUE; spre

deosebire de Tribunal în sensul art. 19 al. 1 alternativă 2 din TUE care va fi *in concreto* astfel menționat) cuprinde controlul tuturor acțiunilor Uniunii Europene cu excepția controlului limitat a *politicii externe și de securitate comună* (PESC) privind respectarea procedurilor și competențelor organelor conform art. 40 TUE.

Art. 24 al. 1 paragraful 2 din TUE exclude astfel explicit PESC prin formularea dată: „*Politica externă și de securitate comună face obiectul aplicării unor norme și proceduri speciale*“.

Competențele CJ sunt reglementate în art. 251—281 din Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene (TFUE). În consecință pot fi diferențiate următoarele categorii principale de acțiuni și proceduri:

1) Procedura întrebărilor preliminare; 2) Acțiunea în constatarea neîndeplinirii obligațiilor; 3) Acțiunea în anulare; 4) Acțiunea în constatarea abținerii de a acționa; 5) Recursul.

Procedura întrebărilor preliminare tinde să prevină diferențele de interpretare și de aplicare a dreptului Uniunii Europene în fiecare stat membru. Doar astfel poate fi asigurată uniformitatea și eficacitatea dreptului Uniunii. Conform art. 267 din TFUE orice instanță dintr-un stat membru poate cere Curții de la Luxemburg să se pronunțe cu titlu preliminar cu privire la „(a) *interpretarea tratatelor*; [și] (b) *validitatea și interpretarea actelor adoptate de instituțiile, organele, oficiile sau agențiile Uniunii*”;¹. Trebuie subliniat faptul că prin „orice instanță” se înțelege fiecare nivel din sistemul judiciar a unui stat membru, chiar și dacă în practică judecătorii instanțelor de fond sunt mai rezervați în acest sens. Or, fiecare judecător a unui stat membru este un „*juge commun de droit communautaire*”¹, iar dreptul de sesizare fără restricții este un corelativ al acestei sarcini.

Procedura dată este de o importanță vastă, ea reprezentând în 2020 aproximativ 75 % din toate cauzele introduse în fața CJ². Curios fiind faptul că Germania a fost statul membru cu cel mai mare număr ce a stat la originea cererilor cu 139 de proceduri preliminare inițiate, urmată de Austria cu 50 și Italia cu 44. Oare ar putea fi datorat acest fapt filozofiei de drept a lui Kant și moștenirii limbajului juridic german?

CJ are competența materială exclusivă. Deși conform art. 256 al. 3 din TFUE Tribunalului i-a fost rezervată competența în cazuri excepționale, la ea încă nu s-a recurs până în prezent.

Introducerea procedurii trebuie inițiată de o instanță a unui stat membru. Termenul „instanță” a fost interpretat de Curte ca fiind un corp judecătoresc permanent, a cărei competență este obligatorie, baza lui e una legală și suverană și este înființat pentru soluționarea litigiilor juridice cu efect obligatoriu și cu independență judiciară în baza unei proceduri adoptate de statul de drept³.

1 Danwitz, Thomas, „Ordentlicher Richter des Unionsrechts”, în: *Europeană de Drept Social și Dreptul Muncii*, 2008, pag. 58

2 Raportul anual a Curții de Justiție a Uniunii Europene, 2020, pag. 56. A se vedea la: https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_11035/rapports-annuels

3 CJUE, Case No. 61/65, (G. Vassen-Göbbels v Management of the Beambtenfonds voor het Mijnbedrijf), ECLI:EU:C:1966:39, punctul 2 etc.

Obiectul litigiului îl constituie întrebarea instanței, care trebuie formulată abstract. Pe de o parte, conform art. 267 al. 1 lit. a) din TFUE, CJ se pronunță cu privire la interpretarea tratatelor și, prin urmare, cu privire la întregul drept primar al Uniunii. Pe de alta, conform art. 267 al. 1 lit. b) din TFUE, CJ decide cu privire la validitatea și interpretarea actelor a instituțiilor Uniunii menționate în art. 13 al. 1 din TUE, deci în privința întregului drept secundar al Uniunii, de exemplu privind avizele și recomandările.

Necesitatea sau importanța „deciziei” menționată în art. 267 al. 2 din TFUE nu este examinată de CJ în baza litigiului național care a cauzat indirect procedura întrebării preliminare. Într-un astfel de caz aceasta ar însemna evaluarea necesității în conformitate cu legislația națională, ceea ce Curtea de Justiție nu este în drept să o facă. Ea nu are competența aplicării și interpretării legislației naționale. Prin urmare, necesitatea deciziei este evaluată exclusiv în funcție de opinia instanței care inițiază procedura dată. În susținerea opiniei date (care prevalează atât în literatura de specialitate cât și în jurisprudența europeană) se apelează la formularea din art. 267 al. 2 din TFUE: „[...] această instanță poate, în cazul în care apreciază că o decizie în această privință îi este necesară pentru a pronunța o hotărâre [...]” (accentuarea fiind făcută de autor).

Conform art. 267 al. 3 din TFUE poate exista chiar obligatia de a sesiza CJ. Această situație persistă când o întrebare justificată poate forma obiectul unei proceduri a întrebării preliminare, iar acțiunea se află în fața unei instanțe naționale a cărei decizie nu mai poate fi supusă unei căi de atac ordinar.

Caracterizarea căii de atac ca fiind „ordinar” poate fi mai bine înțeleasă prin prisma dreptului constituțional de exemplu german. În dreptul constituțional german conform art. 93 al. 1 Nr. 4a din Constituție coroborat cu art. 13 Nr. 8a, art. 23, art. 90 etc. din Legea privind Curtea Constituțională Federală există posibilitatea oricărei persoane (indiferent de naționalitate, chiar și cele juridice în privința anumitor drepturi fundamentale, vezi art. 19 al. 3 din Constituție) de a se adresa la Curtea Constituțională cu o plângere constituțională, dacă invocă în mod plauzibil că i-a fost lezat unul din drepturile fundamentale. Mai exact, deși mulți văd această acțiune ca o ultimă cale de atac, ea reprezintă o acțiune separată de cele ordinare; Curtea Constituțională nefiind o „patra” instanță. Deci ea nu reprezintă în nici într-un mod o „Curte de Revizuire [Supra-] Supremă” care s-ar afla „deasupra” unei Curți Supreme de Justiție. Mai mult ca atât Curtea Constituțională decide în această acțiune asupra unei ingerințe fundamentale care poate avea loc în orice instanță. Desigur că o hotărâre ilegală a primei instanțe poate deschide ambele căi, atacarea ei în următoarea instanță sau adresarea la Curtea Constituțională. Deși în situația dată, în cazul adresării la Curtea Constituțională cererea va fi inadmisibilă, fiindcă conform art. 90 al. 2 din Legea privind Curtea Constituțională Federală reclamantul trebuie să epuizeze mai întâi toate căile de atac. Totuși legea dată nu modifică sau influențează afirmația că „ea nu reprezintă în nici într-un mod o „Curte de Revizuire [Supra-] Supremă” care s-ar afla „deasupra” unei Curți Supreme de Justiție”. Conform celor menționate, situația când o instanță ar fi obligată să inițieze procedura în fața

CJ va fi atunci, când (cel mai probabil) acțiunea se va afla în ultima instanță sau în anumite circumstanțe în a doua instanță.

În pofida formulării „*cu titlu preliminar*“ din art. 267 a TFUE se diferențiază între acțiunea principală și alte acțiuni în ceea ce privește caracterul obligatoriu a procedurii întrebărilor în cazul interpretării. Instanța care inițiază procedura dată, a cărei acțiuni fiind principală, și toate cele implicate sunt obligate să respecte hotărârea, astfel ea având efect obligatoriu⁴ (*de ex. Curtea de Apel inițiază procedura, deci și instanța de fond anterioară, sau ulterioară dacă i se trimite la rejudecare, e vizată*). Efectul dat trebuie să împiedice o nouă sesizare în aceeași cauză cu excepția a) apariției noilor neclarități sau b) dacă pare posibilă o modificare a jurisprudenței anterioare a CJ. Ceea ce privește celelalte acțiuni, în care instanțele nu sunt vizate, nu există o linie univocă. Luând în considerare motive de economie procedurală, instanțelor de fond li se recomandă insistent să se orienteze la jurisprudența Curții, astfel eliminând riscul de anulare a hotărârii de către instanțele superioare. Din același motiv se vorbește de un efect obligatoriu *de facto*⁵. Ce ține însă de instanțele superioare, CJ a hotărât că pentru ele decizia „*cu titlu preliminar*“ are efect obligatoriu, motivând cu aia, că dacă instanța superioară ar fi dorit să devieze de la jurisprudența Curții, ea ar trebui să inițieze o nouă procedură de adresare în cauză⁶. Or, doar astfel poate fi garantată aplicarea dreptului Uniunii.

În ceea ce privește decizia privind validitatea, CJ examinează conformitatea actelor Uniunii cu legislația de rang superior. O decizie privind validitatea actelor date are efect obligatoriu *erga omnes*.

Acțiunea în constatarea neîndeplinirii obligațiilor permite Comisiei Europene să inițieze conform art. 258 din TFUE o acțiune în fața Curții de Justiție a Uniunii Europene dacă consideră că un stat membru nu și-a îndeplinit o obligație care îi revine în temeiul Tratatului privind Uniunea Europeană și Tratatului privind Funcționarea Uniunii Europene.

De regulă, o încălcare a contractului înseamnă că o normă a dreptului Uniunii nu a fost aplicată sau a fost aplicată în mod greșit. Trebuie de menționat că prin „normă“ se înțelege atât dreptul primar cât și cel secundar al Uniunii Europene. Această acțiune are astfel natura unei acțiuni declarative. Ea are rolul de a suplini sarcina Comisiei de a asigura aplicarea tratatelor și a dreptului secundar. Or, Comisia Europeană are rolul de „Gardian al Tratatelor“.

Dacă va fi stabilită o încălcare, CJ va emite în consecință o hotărâre declarativă. Ca urmare statul membru vizat este obligat conform art. 260 din TFUE să remedieze încălcarea luând în considerare măsurile impuse de hotărârea Curții. Dacă statul membru eșuează să ia măsurile necesare pentru a înlătura încălcarea, art. 260 al. 2 din TFUE prevede modalități de executare a hotărârii.

4 CJUE, Nr. 29/68 (Deutsche Milchkontor), ECLI:EU:C:1969:27, punctul 3.

5 J. Schwarze și N. Wunderlich, în: Schwarze (Hrsg.), EU-Kommentar, Ediția a 4-a, 2019, art. 267 AEUV, punctul 72

6 CJUE, Nr.C. 283/81 (C.I.L.F.I.T.), ECLI:EU:C:1982:335, punctul 21

Competența Curții privind acțiunea în constatarea neîndeplinirii obligațiilor este stabilită în art. 19 al. 3 din TUE coroborat cu art. 258 al. 2 din TFUE. CJ are conform art. 256 al. 1 din TFUE competența exclusivă. Competența dată nu poate fi delegată unui tribunal sau tribunal specializat a Curții Europene.

Capacitatea activă de a acționa în fața Curții o are Comisia Europeană. Capacitatea pasivă o are respectiv statul membru acuzat, care este acționat în instanță. Curios este art. 259 al. 1 din TFUE conform căruia oricare dintre statele membre poate introduce acțiunea în constatarea neîndeplinirii obligațiilor, dacă suspectează o încălcare a dreptului Uniunii de către un stat membru. Conform art. 344 din TFUE rezultă că aceasta este unica posibilitate a unui stat membru de a iniția o acțiune împotriva altui stat membru. E subînțeles că importanța practică a acestei posibilități este una vast limitată, iar statele membre au încercat să evite de a se acționa în judecată lăsând-o pe Comisia Europeană să preia rolul de „Gardian”. Cu atât mai puțin ar avea sens acționarea unui stat din perspectiva diplomației intereuropene, dacă Comisia deja s-a preocupat de o neîndeplinire invocată a obligațiilor și a preferat să nu acționeze statul respectiv în judecată⁷. Totuși art. 259 al. 1 din TFUE nu e căzut în desuetudine, având o oarecare istorie jurisprudențială⁸. Încă și mai semnificativă ar putea deveni posibilitatea dată în lumina ultimelor evenimente ca de exemplu evoluția sistemului judecătoresc din Polonia, sau regimul din Ungaria a actualului Președinte devenind unul din ce în ce mai dubios analizând conformitatea lui cu statul de drept și valorile europene fundamentale. Astfel nu doar Comisia, ci și statele membre ar putea prelua funcția de Gardian. Deși e puțin suspectă observația că statele membre se acționau până în prezent în propriul avantaj doar când nu le convenea o acțiune în adresa proprie a statului acuzat. Aceasta însă se poate schimba, când un regim critic ca ăla a Dlui Viktor Orban pune în pericol prin exemplul său valorile fundamentale a întregii Uniuni Europene. În situația dată statele membre își pot consolida efortul și prelua inițiativa de a se educa una pe alta acționându-se în fața CJ.

Însă înainte de a ajunge la acționarea de către Comisia Europeană în fața Curții, statului membru acuzat trebuie să i se ofere posibilitatea de a prezenta în prealabil observații cu privire la acuzații, în cadrul unei așa numite proceduri preliminare. Procedura preliminară este indispensabilă pentru inițierea unei acțiuni în constatarea neîndeplinirii obligațiilor. *Ratio* procedurii preliminare este soluționarea pe cale amiabilă a litigiului înainte ca acesta să fie adus în fața CJ.

Singurele excepții când Comisia se adresează direct în instanță sunt art. 108 al. 2 par. 2, art. 114 al. 9 și art. 348 al. 2 din TFUE.

Procedura preliminară poate fi structurată în trei etape: 1) Scrisoarea de avertizare; 2) Avizul Comisiei; 3) Expirarea fără succes a termenului. Ea se aplică atât în

7 Bernhard Schima, în: *The EU Treaties and the Charter of Fundamental Rights: A Commentary*, Publicația OUP Oxford, 2019, pag. 1785

8 Menționând doar: CJUE, Nr. C-141/78, Franța vs. Marea Britanie, ECLI:EU:C:1979:225; CJUE, Nr. C-388/95 - Belgium v Spain, ECLI:EU:C:2000:244; CJUE, Nr. C-364/10, Ungaria vs. Slovacia, ECLI:EU:C:2012:630.

cazul în care Comisia invocă o încălcare, cât și dacă un stat membru o face. Unica diferență este sesizarea Comisiei conform art. 259 al. 2 din TFUE de către statul membru care invocă încălcarea.

Procedura preliminară începe deci prin aia, că Comisia îi oferă statului membru posibilitatea să își prezinte observațiile pentru fiecare încălcare. De obicei aceasta se efectuează printr-o primă scrisoare de avertizare din partea Comisiei. Scrisoarea trebuie să conțină precizarea încălcării prin menționarea normei aparent încălcate, anunțul de inițiere a unei proceduri privind încălcarea dreptului Uniunii și solicitarea de a prezenta observații cu privire la acuzațiile invocate într-o anumită perioadă de timp. De obicei termenul stabilit e de două luni. Statul membru însă nu este obligat să se conformeze solicitării.

După expirarea termenului pentru expunerea observațiilor, Comisia emite un aviz motivat dacă în continuare este convinsă de încălcarea unei obligații din Tratat. Scopul avizului motivat este de a oferi statului membru o ultimă posibilitate de a înlătura încălcarea. Avizul motivat va conține o evaluare juridică și prezentare a faptelor și a motivelor încălcării cu citarea dovezilor. Comisia nu e în drept însă să extindă în avizul motivat încălcarea invocată, fiindcă astfel ar extinde obiectul litigiului și statului membru nu i se va fi oferit posibilitatea de a fi audiat. O extindere nu doar în aviz ci și în sesizarea Curții ulterioare ar duce la inadmisibilitatea cererii. Statului membru i se mai stabilește în final un termen limită de a se conforma obligațiilor din Tratat. Ca și în scrisoarea de avertizare termenul se stabilește de obicei pentru două luni.

Dacă după toate cele menționate statul membru în continuare nu înlătură încălcarea invocată, Comisia sesizează CJ.

Comisia are deci un drept privilegiat de a iniția proceduri de încălcare a dreptului Uniunii. Competența ei reiese din art. 17 al. 1 pr. 1 și 3 din TUE. Atât opinia majoritară în literatura de specialitate cât și CJ interpretează art. 258 din TFUE astfel întrucât sesizarea Curții stă la dispoziția Comisiei. O opinie minoritară susține obligația Comisiei de a sesiza într-un final Curtea. În practică însă e imposibil de imaginat, că Comisia Europeană ar alege la finalul procedurii preliminare să nu acționeze statul în fața Curții. Chiar și dacă ar apărea vreodată situația dată, art. 259 din TFUE poate fi văzut ca un remediu la asigurarea conformității cu Tratatul European. În scenariul apocaliptic când pe nimeni nu va mai interesa conformitatea acțiunilor cu Tratatul European, nu vom mai putea vorbi de existența unei Uniuni Europene.

În orice caz pentru a acționa statul membru în fața Curții, Comisia trebuie să fie convinsă de încălcarea obligațiilor statului acuzat, iar statul să nu înlătorească încălcarea sa după expirarea termenului stabilit în procedura preliminară sau după inițierea acțiunii. Dacă statul înlătură încălcarea obligațiilor sale după inițierea acțiunii, cererea poate rămâne admisibilă luând forma unei „acțiuni prelungite de constatare” în anumite condiții, de exemplu dacă există un risc de repetare a încălcării, dacă întrebările juridice sunt de o importanță considerabilă sau dacă

condamnarea statului membru poate fi o condiție prealabilă pentru inițierea unei acțiuni în răspundere a statului.

Acțiunea în anulare conform art. 263 din TFUE permite revizuirea legalității actelor atât a instituțiilor Uniunii cât și ale altor organe ale UE. Cele din urmă fiind oficiile sau agențiile Uniunii „destinate să producă efecte juridice față de terți”. Instituțiile Uniunii sunt în mod subînțeles cele instituite prin Tratatul de bază și ulterior modificate de exemplu prin Tratatul de la Lisabona.

Scopul acțiunii este, evident dacă acțiunea este întemeiată și dreptul primar va fi încălcat, de a declara dreptul secundar al Uniunii nul și neavenit de către CJ sau de către Tribunal conform art. 256 din TFUE în primă instanță. Deci consecința unei acțiuni în anulare întemeiată va fi conform art. 264 al. 1 din TFUE mereu declararea nulității actului atacat. Efectul hotărârii este unul *erga omnes* și *ex tunc* — opozabil tuturor și cu efect retroactiv (*din latină* „*de atunci*”). Cu toate acestea art. 264 al. 2 din TFUE îi oferă Curții posibilitatea de a menține anumite sau toate efectele actului anulat, dacă consideră că este necesar; decizia privind nulitatea actului producând în cazul dat efecte numai *ex nunc* (*din latină* „*de acum*”). Rezultatul unei astfel de decizii obligă instituțiile Uniunii conform art. 266 al. 1 din TFUE de a remedia consecințele nulității operate.

De regulă, Tribunalul este competent în primă instanță, cu excepția cazului în care Curții de Justiție i se rezervă competența excepțională în temeiul art. 51 din Protocolul privind Statutul CJ din 26 februarie 2001. Ca urmare a Protocolului dat Tribunalul este competent numai în cazul acțiunilor în anulare introduse de persoanele fizice sau juridice privind un act al organelor Uniunii, adică oficiilor și agențiilor ei.

Capacitatea de a ataca un act în acțiunea în anulare o au conform art. 263 al. 2 din TFUE statele membre, Parlamentul European, Consiliul și Comisia și conform al. 3 Curtea de Conturi, Banca Centrală Europeană și Comitetul Regiunilor, iar conform al. 4 toate persoanele fizice și juridice.

Obiectul litigiului poate fi doar acțiunea care are efect juridic. Deci pe lângă ordonanțe, directive și decizii, sunt incluse și activitățile instituțiilor și organelor Uniunii, care sunt menite să producă efecte juridice. Denumirea formală a actului sau respectiv a acțiunii este irelevantă. Totuși recomandările și avizele nu pot constitui obiectul litigiului din cauza lipsei unor efecte juridice. Aceasta rezultă din art. 288 al. 5 din TFUE, care stabilește în mod expres că „*recomandările și avizele nu sunt obligatorii*”. Trebuie de menționat pentru eradicarea unei neînțelegeri, că dispozițiile de drept primar nu pot face obiectul unei acțiuni în anulare.

Calitatea procesuală activă e determinată în dependență de persoana reclamantului. Astfel pot fi distinse trei grupuri: 1) calitatea procesuală activă privilegiată; 2) calitatea procesuală activă parțial privilegiată; și 3) calitatea procesuală activă neprivilegiată.

Statele membre, Parlamentul European, Consiliul și Comisia pot introduce acțiunea conform art. 263 al. 2 din TFUE fără a invoca plauzibil încălcarea propriilor drepturi. Astfel ele sunt privilegiate.

Curtea de Conturi, Comitetul Regiunilor și Banca Centrală Europeană sunt parțial privilegiate, fiindcă ele pot introduce acțiunea doar dacă conform art. 263 al. 3 din TFUE urmăresc „*salvgardarea prerogativelor*“ sale. De când însă în urma Tratatului de la Lisabona Parlamentul European poate acționa ca fiind privilegiată, al. 3 este de o relevanță mică. Mai exact, din 2009 încă nu au fost înregistrate acțiuni ale acestor reclamanți parțial privilegiați⁹.

Conform art. 263 al. 4 din TFUE restul reclamanților, adică persoanele fizice și juridice, nu au o calitate privilegiată. Pentru ei este vorba de o procedură subiectivă, adică trebuie să invoce plauzibil un interes specific de protecție juridic. Cerințele interesului specific e prevăzut în al. 4. În conformitate cu acesta se iau în considerare trei alternative: 1) persoana fizică sau juridică trebuie să fie destinatarul actului în cauză sau; 2) să fie afectat direct și individual de act sau; 3) actul este unul cu caracter normativ care afectează reclamantul direct și nu presupune măsuri de executare.

Cea mai problematică cât și controversată situație din cele enumerate este atunci, când reclamantul nu este destinatarul actului, însă e afectat în mod direct și individual¹⁰.

O persoană este întotdeauna direct afectată dacă acțiunea invocată (indiferent de denumirea formală a actului) se răsfrânge direct asupra intereselor individuale sau a situației legale față de persoana în cauză astfel, încât nu mai sunt necesare alte acte de executare¹¹. Mai exact astfel încât organului executant nu îi mai rămâne nici o marjă de decizie *in concreto*. Nu contează dacă formal mai e nevoie de un alt act. Un exemplu în acest sens ar fi o decizie a Comisiei de rambursare a subvențiilor adresată către un stat membru. Astfel e irelevant faptul, că statul membru trebuie să emită la rândul său o decizie privind rambursarea subvențiilor către cetățean, fiindcă statul membru nu are nici o marjă de decizie în această privință. Persoana care trebuie să ramburseze subvenția alocată este deci afectată direct. Numai această decizie (a Comisiei; chiar și dacă adresată statului membru și nu reclamantului) are efect direct în acest caz.

Privind definiția unei individualizări a actului în cauză CJ a elaborat formula „*Plaumann*“¹². Conform ei o persoană este afectată individual, dacă actul în cauză o afectează datorită anumitor caracteristici personale sau circumstanțe speciale, care o disting de toate celelalte persoane și, prin urmare, o individualizează în mod similar ca și pe destinatar. Afectarea individuală înseamnă, așadar, o afectare *de facto*. Un exemplu ar fi o decizie a Comisiei care afectează toate persoanele care au solicitat printr-o cerere o subvenție până la un anumit termen. Spre deosebire de cele persoane care ar putea depune o cerere în acest sens, dar nu au făcut-o, solicitanții sunt afectați individual.

Motive posibile privind nulitatea unui act sunt enumerate în art. 263 al. 2 din TFUE și sunt: „*motive de neкомпetență, de încălcare a unor norme fundamentale de*

9 Herrmann, Christoph. și Rosenfeldt, Herbert, în: *Europäisches Prozessrecht*, Publicația CF Müller, 2019, punctul 254, pag. 73

10 Alexander Thiele, în: *Europarecht*, Publicația Niederle, 2022, pag. 176 etc.

11 CJUE, Nr. C-386/96 P, *Société Louis Dreyfus & Cie v Commission of the European Communities*, 1998, I-02309, punctul 43.

12 CJUE, Nr. C-50/00 P, *Unión de Pequeños Agricultores v Council*, 2002, I-06677, punctul 36

procedură, de încălcare a tratatelor sau a oricărei norme de drept privind aplicarea acestuia ori de abuz de putere.“

Privind admisibilitatea acțiunii, motivele trebuie invocate în mod plauzibil. Existența lor face parte din examinarea în fond a cauzei.

Termenul de prescripție pentru inițierea acțiunii este de două luni de la data notificării sau luarea cunoștinței de actul atacat.

Curtea examinează ulterior nu doar motivele invocate, ci toate motivele posibile conform art. 263 al. 2 din TFUE. În cazul în care acțiunea este întemeiată, Curtea declară actul în cauză nul și neavenit.

Acțiunea în constatarea abținerii de a acționa conform art. 265 din TFUE reprezintă partea opusă față de acțiunea în anulare discutată anterior. Acțiunea dată are ca scop să afirme nelegalitatea abținerii unei decizii în temeiul dreptului Uniunii. Astfel ea reprezintă o acțiune în constatare.

Consecința unei acțiuni fondate în constatare negativă este, prin urmare, întotdeauna o hotărâre declarativă. În conformitate cu art. 265 al. 1 din TFUE Curtea deci va constata încălcarea prevederilor Tratatelor prin abținerea unei decizii. Instituția, organul, oficiul sau agenția în cauză va fi conform art. 266 al. 1 din TFUE obligată să ia măsurile impuse de executarea hotărârii CJ.

De regulă, Tribunalul are competența materială conform art. 256 al. 1 din TFUE. Cu toate acestea, ca și în acțiunea în anulare, CJ va avea conform art. 51 din Statutul CJUE competența excepțională dacă un stat membru sau instituțiile Uniunii vor introduce acțiunea.

Precum deja reiese din competența excepțională menționată, atât statele membre și instituțiile Uniunii, cum sunt definite în art. 13 al. 1 din TUE, cât și persoanele fizice și juridice au capacitatea activă de a introduce o acțiune în constatarea abținerii de a acționa.

Capacitatea pasivă de a fi acționat în fața Curții o au Parlamentul European, Consiliul European, Consiliul, Comisia, Banca Centrală Europeană, cât și organele, oficiile și agențiile Uniunii.

Privind acțiunea în cauză la fel e nevoie de o procedură preliminară. Sensul ei este șansa oferită instituției de a-și remedia încălcarea, scopul fiind o soluționare amiabilă a litigiului. Solicitarea direcționată instituției în cauză va conține numirea acțiunii omise, descrierea obligației încălcate și referința privind introducerea acțiunii în cazul abținerii în continuare. Dacă după două luni instituția nu va furniza un aviz, reclamantul poate introduce acțiunea.

Obiectul acțiunii constă în abținerea unei decizii în sensul abținerii complete. Termenul de decizie trebuie însă interpretat în sens larg. Spre deosebire de acțiunea în anulare în acțiunea dată obiectul litigiului poate consta și în abținerea emiterii unei recomandări sau aviz¹³. Asta fiind însă unica deosebire privind obiectul liti-

13 Jochum, Georg., în: *Europarecht: unter Berücksichtigung des Vertrags von Lissabon*, Publicația Kohlhammer, 2018, pag 143

giului față de acțiunea în anulare. Așadar fiindcă acțiunea în constatarea abținerii de a acționa e partea opusă a acțiunii în anulare, actele care nu sunt obligatorii (cu excepția avizului și recomandării) sunt excluse. O extindere la introducerea acțiunii față de procedura preliminară însă la fel rezultă în inadmisibilitatea acțiunii.

Privind calitatea procesuală activă, iarăși fiind ca și în acțiunea în anulare, se va diferenția între persoana reclamantului. Statele membre și instituțiile Uniunii sunt privilegiate. Pentru ele acțiunea reprezintă o procedură obiectivă. Acțiunile individuale pe de altă parte sunt proceduri subiective, deci reclamantul trebuie să aibă calitatea de destinatar a deciziei abținute. Tribunalul a lărgit cercul reclamantilor aplicând jurisprudența curții privind reclamanții care nu sunt destinatari, dar sunt afectați în mod direct și individual¹⁴. Această extindere a reclamanților posibili este deosebit de importantă de exemplu în dreptul subvențiilor privind concurenții, dacă Comisia se abține să emită o decizie în conformitate cu art. 108 al. 2 din TFUE.

În cazul acțiunii întemeiate CJ va constata încălcarea și va obliga instituția să ia măsurile necesare pentru a remedia încălcarea. Trebuie de menționat că abținerea *per se* e îndeajuns pentru a constata încălcarea. Deci nu se vor lua în calcul circumstanțe subiective cum ar fi efortul necesar al instituției.

Recursul. Curtea de Justiție a Uniunii Europene este structurată în două (teoretic și practic din 2 noiembrie 2004 până la 1 septembrie 2016 în trei) instanțe. Astfel există 1) Curtea de Justiție și 2) Tribunalul care decide în primă instanță, fiind posibil recursul la Curtea de Justiție. Din 2014 până în 2016 a existat Tribunalul Funcției Publice; el reprezentând la rândul său prima instanță, Tribunalul fiind a doua și Curtea de Justiție a treia. Tribunalul Funcției Publice a fost desființat fiindcă s-a optat pentru varianta de a majora progresiv numărul judecătorilor la Tribunal. În ziua de azi există deci doar două instanțe, respectiv și posibilitatea de recurs la Curtea de Justiție.

Cu recurs pot fi invocate doar erori de drept ale Tribunalului. Astfel obiectul recursului poate fi doar erori de interpretare a normelor relevante.

Dacă recursul este întemeiat Curtea de Justiție poate soluționa cauza. Dacă soluționarea nu este posibilă, CJ va trimite cauza la rejudecare Tribunalului.

14 CJUE, Nr. T-95/96, *Gestevisión Telecinco SA v Commission of the European Communities*, 1998, II-03407, punctul 58 etc.

ABORDĂRI TEORETICO-PRACTICE PRIVIND MĂSURILE EDUCATIVE APLICABILE MINORILOR AFLAȚI ÎN CONFLICT CU LEGEA

Irina BODAREVA-SOLOMON, doctorandă, USEM

Recenzent: **Iurie MĂRGINEANU**, doctor în drept, conferențiar universitar

THEORETICAL-PRACTICAL APPROACHES REGARDING EDUCATIONAL MEASURES APPLICABLE TO MINORS IN CONFLICT WITH THE LAW

The topicality of the addressed topic resides in the interest shown in knowing the importance of educational measures applicable to minors in conflict with the law. Criminal minors are one of the major and permanent concerns of criminal policy in all modern states. Criminal manifestations in the age range that characterizes minors raise very special and specific problems of prevention and combat, due, on the one hand, to the multitude and diversity of factors that can negatively mark the ability of minors to adapt to the demands of socially accepted norms of conduct, and on the other hand, the extremely fragile and influenceable character of their personality. Unlike some foreign legislation (such as the French one), where educational measures can be taken even without establishing criminal responsibility, in the Moldovan criminal system they can only be consequences of concrete criminal responsibility and can only be taken against the minor who committed a crime. The moments exposed in the content of this article are useful, in particular, in terms of the practical applicability of the educational measures applicable to minors in conflict with the law.

Keywords: *punitive measures, special protective measures, delinquent acts, punitive nature, protective procedures, deprivation of liberty, compulsory assistance, arrest in the act.*

Actualitatea subiectului abordat rezidă din interesul manifestat pentru cunoașterea importanței măsurilor educative aplicabile minorilor aflați în conflict cu legea. Minoratul penal constituie una din preocupările majore și permanente ale politicii penale din toate statele moderne. Manifestările infracționale în zona de vârstă ce caracterizează minoratul ridică probleme cu totul deosebite și specifice de prevenire și combatere, datorita, pe de o parte, multitudinii și diversității factorilor care pot marca în mod negativ capacitatea de adaptare a minorilor la exigența normelor de conduită socialmente admise, iar pe de altă parte, caracterului extrem de fragil și influențabil al personalității acestora. Spre deosebire de unele legislații străine (cum este cea franceză), unde măsurile educative se pot lua și fără a se stabili răspunderea penală, în sistemul penal moldovenesc ele nu pot fi decât consecințe ale unei răspunderi penale concrete și se pot lua numai fața de minorul care a săvârșit o infracțiune. Momentele expuse în conținutul acestui articol sunt utile, în special, sub aspectul aplicabilității practice a măsurilor educative aplicabile minorilor aflați în conflict cu legea.

Cuvinte-cheie: *măsuri punitive, măsuri speciale de protecție, acte delincvente, caracter punitiv, proceduri de protecție, privare de libertate, asistență obligatorie, reținere în flagrant.*

Introducere. Necesitatea prevenirii și combaterii eficiente a manifestărilor infracționale în rândul minorilor apare cu atât mai acută în ultimul deceniu, cu cât statisticile judiciare din Moldova pun în evidență creșteri alarmante ale implicării acestora în comportamente infracționale vizând violența, lipsa ocupațională, actul terorist, contrabanda cu stupefiante și valută etc.

Scopul măsurilor educative, subordonat în mod generic scopului general al tuturor sancțiunilor de drept penal, este acela de a educa și reeduca pe minorul delinvent prin intermediul dobândirii unei pregătiri școlare, profesionale și culturale de natură a-i permite o integrare socio-profesională pozitivă. Spre deosebire de pedepse, unde caracterul coercitiv-afectiv este predominant, măsurile educative sunt practic lipsite de conținut și mesaj infamant, caracterul lor fiind predominant proiectiv. Ca urmare a luării și supunerii minorului unor măsuri educative, acesta nu suportă nici un fel de consecințe de ordin penal în viitor, condamnările pronunțate împotriva sa pentru faptele săvârșite netransformându-se în antecedente penale.

Măsurile de constrângere cu caracter educativ sunt o formă de individualizare a răspunderii minorilor pentru infracțiunea comisă, o formă de liberare de răspunderea sau pedeapsa penală.

Scopul cercetării. Analiza minuțioasă și sub toate aspectele a ansamblului de măsuri educative aplicabile minorilor aflați în conflict cu legea.

Rezultate și discuții. Multiplele cercetări efectuate demonstrează că răspunsurile cele mai eficiente pentru copiii mai mici de 12 ani exclud arestarea, privarea de libertate, și alte sancțiuni juridice similare.

Totodată ceea ce pot fi două dintre cele mai frecvente răspunsuri față de copiii mai mici de vîrsta minimă de răspundere: măsurile punitive și niciun răspuns sunt, probabil, cele mai contraproductive răspunsuri posibile.

În timp, ce acestea încalcă drepturile copiilor, ele totodată conduc la probleme de delincvență mai grave în timp, care sunt apoi în mod constant mult mai dificil și costisitor de a le soluționa. De aceea orice stat trebuie să formuleze proceduri și reacții adecvate la astfel de comportamente. În acest sens este important ca procedura aplicată și măsurile impuse să nu fie în esență de caracter penal.

În privința acestor copii pot fi luate măsuri speciale de protecție. Deși aceste reguli de bază par a fi simple, aplicarea lor este complicată de distincția neclară dintre măsurile penale și punitive și cele de protecție, în special atunci cînd astfel de măsuri ar putea priva de libertate copiii. Astfel, Comitetul a menționat că, neapărat toate măsurile de protecție pot fi acceptate.

De exemplu, Comitetul a recomandat ca Liberia (2004) să aplice numai „măsuri de protecție și măsuri educative“ față de copiii mai mici de vîrsta minimă de răspundere penală, în timp ce acesta a declarat că Polonia (2002) ar trebui să nu aplice față de astfel de copii „măsuri corecționale sau măsuri educaționale“. Diferențele între măsurile educative și măsuri educaționale, precum și între măsurile de protecție în general, depind de anumite contexte existente la moment. În consecință, Comitetul refuză să adopte o abordare prescriptivă a politicilor statelor părți. Astfel de măsuri

sunt de fapt niște răspunsuri ce vizează bunăstarea copilului, declanșate de săvârșirea unor acte delincvente.

Ele nu trebuie să aibă caracterul sancțiunilor penale cum ar fi caracterul punitiv (măsura se aplică pentru a pedepsi persoana) sau caracter de retribuire. În așa fel există necesitatea de a diferenția sistemul de protecție a copilului de cel al justiției penale, ceea ce înseamnă că organele care iau decizia și procedura aplicată de aceste organe ar trebui să fie diferită de cea pentru cauzele penale.

Comitetul a stabilit că „statele părți ar trebui să informeze în rapoartele lor specifice în detaliu modul în care copiii sub vârsta minimă de răspundere penală stabilită în legislațiile lor sunt tratați atunci când sunt recunoscuți că au încălcat legea penală, sau sunt bănuiți sau acuzați de a fi făcut acest lucru, și ce fel de garanții juridice există ca să se asigure că tratamentul lor este la fel de corect și la fel ca cel al copiilor peste vârsta minimă de răspundere penală“ (A se vedea Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 10: Children’s rights in juvenile justice, CRC/C/GC/10, 25 Apr 2007).

Această frază indică mai mult la așteptările generale ale Comitetului pentru politicile cu privire la copiii mai mici de vârsta minimă de răspundere penală. Indicarea la acești copii ca la niște copii care se confruntă cu recunoașterea, presupunerea, sau de acuzația de încălcare a legii penale, în condițiile în care tehnic nu este posibil ca astfel de copii să fie atrași la răspundere penală indică la copiii mici, în conflict cu legea, care se pot confrunta cu proceduri de aplicare a măsurilor de protecție.

În acest caz, copiii au dreptul la un tratament corect, cu toate că atunci când se examinează posibilitatea aplicării a unor măsuri speciale de protecție garanțiile legale aplicabile în cadrul procedurilor de protecție nu sunt la fel de extinse ca cerințele de proces echitabil pentru copiii ce au atins vârsta minimă de răspundere penală. În afară de faptul că copiii sub vârsta minimă de răspundere nu pot fi puși sub învinuire sau să fie făcuți responsabili în urma unor proceduri penale aceștia, nu pot fi tratați într-o manieră incriminatorie, inclusiv, inter alia, prin reținerea de către poliție sau alte forme de detenție.

Măsuri speciale de protecție pot fi luate, dacă este necesar în interesul superior al copiilor care sunt mai mici decât vârsta minimă de răspundere penală la data infracțiunii presupuse, prin proceduri non-penale sau fără a recurge la proceduri judiciare.

În cazurile care implică privarea de libertate prin intermediul unor măsuri speciale de protecție, se aplică toate drepturile copiilor privați de libertate. III. Detenția copiilor Regulile ONU privind protecția minorilor privați de libertate (Regulile de la Havana) (1990) stabilesc o înțelegere largă a privării de libertate aceasta însemnând orice formă de detenție sau reclusiune sau plasament a unei persoane într-o instituție privată sau publică pe care persoana nu poate să o părăsească la voia sa în baza unui ordin de natură judiciară, administrativă sau altă natură de autoritate publică.

Această definiție include arestarea, dar și deținerea persoanelor sub vârsta minimă de răspundere care nu sunt arestate. Art. 37 din Convenție, precum și Regulile de la Beijing și Regulile de la Tokyo, prevăd faptul că în cazul copiilor în conflict cu

legea, se poate recurge la privarea de libertate doar ca la o măsură extremă și pentru perioada cea mai scurtă care se impune.

Aceasta trebuie să fie însoțită de un șir de garanții cum ar fi revizuire periodică, separarea de adulți și alte categorii de persoane, dreptul de a menține contactul cu familia etc. În ceea ce privește copiii în conflict cu legea care nu au atins vârsta minimă de răspundere penală, aplicarea privării de libertate este și mai limitată. Comitetul nu exclude posibilitatea de a priva de libertate copii mai mici de vârsta minimă de răspundere penală. Această concluzie se desprinde din Comentariul General privind justiția juvenilă. Deși nu citează în mod specific vârsta minimă de răspundere penală, Comitetului reiterează în acest document una din normele pe care le-am indicat mai sus: drepturile unui copil lipsit de libertate, așa cum sunt recunoscute în CDC, se aplică în ceea ce privește copiii aflați în conflict cu legea, și în ce privește copiii plasați în instituții în scopul de îngrijire, protecție sau tratament.

Tacit, aceasta admite că copiii pot fi în mod legal și în mod corespunzător privați de libertate în scopuri de îngrijire, protecție, sau tratament, inclusiv în instituțiile de învățământ și de protecție. Comitetul a indicat acest punct de vedere cu privire la diferite state. De exemplu, Comitetul a subliniat că în Nigeria „garanțiile juridice ... trebuie să fie oferite pentru toți copiii, indiferent dacă privarea de libertate rezultată din aplicarea unei proceduri de protecție sau a unei proceduri penale“ (1996). Comitetul a recomandat Coreei de a asigura că „toți minorii implicați în proceduri de protecție care ar putea duce la privarea de libertate să aibă acces la consiliere juridică într-un stadiu incipient“ (2003).

La fel Comitetul a recomandat Madagascarului „să asigure că copii sub vârsta de 13 ani să nu fie aduși în fața unei instanțe penale și că, măsurile educative privative de libertate să fie aplicate doar ca o măsură în ultimă instanță“ (2003). Comitetul nu interzice privarea de libertate în oricare din exemplele de mai sus, care în mod evident implică și copii în conflict cu legea. În schimb, aceasta subliniază mai multe restricții cu privire la aplicarea acestora: garanții juridice, asistență obligatorie și utilizare doar în cazuri extreme.

În alte ocazii, inclusiv atunci când astfel de restricții sunt depășite, Comitetul a criticat aplicarea măsurilor de protecție privative de libertate copiilor și le-a invocat ca dovadă a unei vârste minime de răspundere penală care nu este clară sau lipsite de sens. De exemplu, el a sugerat că în Republica Cehă dispozițiile de protecție privative de libertate pentru copii mici sunt în contradicție cu sensul cerinței de a stabili vârsta minimă de răspundere penală (2003).

Chiar dacă după cum am indicat mai sus în principiu este posibilă privarea de libertate a copiilor sub vârsta minimă de răspundere penală, informația care este cerută de Comitet de la statele părți în cadrul procesului de raportare, reflectă un nivel profund de cercetare a necesității privării de libertate a copilului bazate pe motive de protecție socială. De exemplu, țările trebuie să raporteze cum interesul superior al copilului este reflectat la nivel legislativ, judiciar, administrativ sau la alt

nivel atunci cînd este vorba de separarea copiilor de familiile lor și cerințele privind revizuirea periodică a locurilor de privare de libertate.

Regulile de raportare la fel cer informații cu privire la măsurile de protejare a copiilor privați de libertate, precum și date dezagregate în privința copiilor separați de părinții lor, durata de plasare a lor, precum și frecvența de revizuire a plasamentelor lor, de asemenea, date dezagregate sunt solicitate cu privire la numărul de instituții relevante, numărul de locuri disponibile în ele, și raportul dintre persoanele care îi îngrijesc și copii de acolo. În concluzie privarea de libertate este aproape exclusă ca măsură de pedeapsă sau sancțiune pentru copiii sub vârsta minimă de răspundere penală. Pot exista două posibilități de privare de libertate:

- deținerea temporară de către poliție în cazul reținerii în flagrant;
- cazurile cînd comportamentul copilului reprezintă un pericol serios persoanei sale sau altora și serviciile specializate nu pot aborda corespunzător acest pericol în cadrul familiei.

În ambele cazuri procedura trebuie să prevadă un set extensiv de garanții.

Mai mult, CPP al RM, Titlul III, Capitolul I stabilește și o procedură specială în cauzele privind minorii. Procedura în cauzele privind minorii are specificul său, determinat de particularitățile subiectului infracțiunii, cât și ale altor minori implicați în procesul penal, persoana care se consideră insuficient dezvoltată sub aspect psihologic. Starea de minoritate atrage necesitatea unei reglementări deosebite și pe plan procesual penal, procedura specială instituită de lege, ținînd seama de toate particularitățile urmăririi și judecării învinuiților și inculpaților minorii. Legislația procesuală penală al Republicii Moldova tinde a fi în concordanță cu normele internaționale referitoare la dreptul copilului¹.

Convenția ONU privind drepturile copilului recunoaște că, copilul are nevoie de o protecție specială și de îngrijiri speciale, în primul rînd de o protecție juridică potrivită. Articolul 1 al Convenției stabilește că prin copil se înțelege orice ființă umană sub vârsta de 18 ani. Deci, este de cunoscut faptul că pentru persoanele sub vârsta de 18 ani nu-i poate fi aplicat pedeapsa cu închisoare privind dețineri pe viață. Articolul 37 al Convenției obligă statele de a asigura că nici un copil să nu fie supus la tortură, la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante. Prin urmare, art. 21 din CP al RM menționează faptul că sunt pasibile de răspundere penală persoanele fizice, responsabile care, în momentul săvîrșirii infracțiunii, au împlinit vârsta de 16 ani, dar totodată legiuitorul moldav a prevăzut și o excepție de la acest compatiment, și anume că sunt pasibile de răspundere penală și persoanele care la momentul săvîrșirii infracțiunii au atins vârsta de 14 ani, doar pentru unele categorii de infracțiuni prevăzute de CP al Republicii Moldova în vigoare.

Calitatea de subiect al infracțiunii presupune aptitudinea biopsihică a persoanei de a înțelege și de a-și asuma obligațiile de comportare prevăzute de normele drep-

1 Boroi, A. Drept penal și procesual penal. Curs pentru examenul de licență. Ediția 2. București: C.H. Beck, 2009. p. 836

tului penal, precum și capacitatea de a-și stăpîni și a dirija, în mod conștient, actele de conduită în raport cu cele existente. Reieșind din particularitățile dezvoltării biopsihice a persoanei, în teoria dreptului penal s-a impus necesitatea de a stabili o limită de vîrstă sub care răspunderea penală a minorului să fie exclusă.² Pentru ca o persoană să poată fi subiect al infracțiunii, ea trebuie să fi atins, în momentul comiterii infracțiunii, o anumită limită de vîrstă.

Or, numai la o anumită vîrstă, și nu de la naștere, omul dobîndește capacitățile psihice care-i dau posibilitate de a conștientiza acțiunile sale și de a și le putea stăpîni.³ În literatura juridică de specialitate de multe ori apăsînd întrebarea de ce minorii sunt supuși răspunderii penale de la vîrsta de 16 ani, iar pentru unele infracțiuni de la vîrsta de 14 ani?

Stabilind limitele de vîrstă privind răspunderea penală a minorilor, legiuitorul ia în considerare mai multe circumstanțe, dar un rol hotărîtor îl au totuși particularitățile psihologice prezente la minori: trăsăturile de vîrstă, capacitatea și aptitudinea de a înțelege caracterul de pericol social al faptei comise. Minorii, la o anumită vîrstă, își aleg conștient un anumit mod de comportament, acest lucru explică implementarea de către legiuitor a răspunderii penale de la vîrsta de 14 ani pentru un anumit tip de infracțiuni și pentru celelalte tipuri de infracțiuni de la vîrsta de 16 ani.⁴

În cadrul urmăririi penale și judecării cauzei trebuie să se dovedească vîrsta precisă a minorului (ziua, luna, anul nașterii). Astfel, conform Hotărîrii Plenului CSJ cu privire la practica judiciară, în cauzele penale privind minorii se consideră că persoana a atins vîrsta respectivă nu în ziua nașterii, ci începînd cu ziua următoare a acesteia. La constatarea vîrstei de către expertiza medico-legală ziua nașterii inculpatului urmează a fi considerată ultima zi a aceluia an, care este stabilită de experți, iar în cazul constatării vîrstei printr-un număr minimal și un număr maximal de ani, instanța de judecată urmează să reiasă din vîrsta minimală a acestei persoane presupusă de expertiză.⁵ Faptul săvîrșirii de către un minor a unei infracțiuni reprezintă, în lumina legislației penale, o circumstanță atenuantă prevăzută la art.76 alin.1 lit. b CP al RM.

Legislația penală în vigoare subliniază că de multe ori corectarea și reeducarea socială a persoanei care a săvîrșit o infracțiune pînă la vîrsta de 18 ani și care nu prezintă un mare pericol social, poate fi efectuată și fără aplicarea răspunderii penale,

2 Botnaru, S. Răspunderea penală a minorilor. Propuneri de lege ferenda. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale: „Rolul pedepsei în societatea de tranziție“. Chișinău: Universitatea de Criminologie, 2002, p. 33

3 Basarab, M., Basarab M. M. Reflecții asupra unor măsuri educative. În: Revista de drept penal. Anul IX, nr. 2 (aprilie-iunie). București, 2002, p. 33

4 Boroi, A., Ungureanu, G. Ș. Sistemul sancționator al minorilor într-o viziune europeană. În: Revista de drept penal. Anul IX, nr. 2 (aprilie-iunie). București, 2002, p. 15

5 Hotărîrea Plenului CSJ a Republicii Moldova nr. 39 din 22.11.2004 cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii. În Buletinul CSJ a Republicii Moldova, 2005, nr. 7, pag. 6. Modificată de: Hotărîrea Plenului CSJ a Republicii Moldova nr. 4 din 21.12.2015

sub influența numai a măsurilor cu caracter educativ, astfel că atingerea scopurilor de prevenire este posibilă fără tragerea vinovaților la răspundere penală.

În conformitate cu art. 54 alin. (1) CP al RM prevede liberarea de răspundere penală a minorilor care a săvârșit pentru prima oară o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă. Astfel, dacă la momentul în care instanța de judecată va pronunța sentința și va constata că scopurile pedepsei penale prevăzute la art. 2 CP al RM pot fi atinse prin aplicarea măsurilor de constringere cu caracter educativ prevăzute la art. 104 CP al RM, minorii inculpați vor fi eliberați de răspundere penală de către instanța de judecată. Ca dovadă a faptului că persoana poate fi corectată fără tragerea la răspundere penală poate servi: autodenunțarea, căința sinceră, contribuirea la descoperirea infracțiunii, recuperarea prejudiciului cauzat etc.⁶

În conformitate cu art. 483 CPP al RM dacă la desfășurarea urmăririi penale, în cazurile infracțiunilor ușoare sau mai puțin grave săvârșite de minor, se stabilește că minorul pentru prima dată a săvârșit o asemenea infracțiune și corectarea lui poate fi obținută fără a-l trage la răspundere penală, organul de urmărire penală poate face propunere procurorului de a înceta urmărirea penală în privința minorului și de a-l libera de răspundere penală în temeiul prevăzut în art. 54 din CP al RM, cu aplicarea măsurilor de constringere cu caracter educativ conform prevederilor art. 104 din CP al RM. Încetarea procesului penal în privința minorilor nu se admite dacă minorul sau reprezentantul lui legal este împotriva.

Deci, în opinia doctrinarilor de specialitate pentru ca minorul să beneficieze de liberare de răspundere penală trebuie atras atenție la mai multe temeuri și anume:

- primul temei care ne permite a pune chestiunea despre posibilitatea liberării minorilor de răspundere penală este faptul comiterii unei infracțiuni de un pericol social redus;
- al doilea temei de liberare de răspundere penală a minorilor este pericolul nu prea grav al infracțiunii comise.

Legea penală consideră posibilă aplicarea categoriei date de liberare în cazul când sunt prevăzute 2 momente ce caracterizează personalitatea minorului:

- când persoana e în vîrstă de pînă la 18 ani;
- când corectarea persoanei în pricină este posibilă fără aplicarea răspunderi penale.

De regulă, organele de drept se referă la un șir de circumstanțe ce vorbesc despre pericolul social redus al minorilor. În primul rînd, sunt luate în considerare, circumstanțele de către organele de drept privind com portamentul minorilor pînă la săvârșirea infracțiuni, lipsa antecedentelor penale, se i-a în considerare și aptitudinile delicventului minor privind starea la învățătură, muncă, etc. Al doilea grup de factori, luat în considerare în momentul liberării minorilor de răspundere penală se referă la circumstanțele săvârșirii infracțiuni, o mare importanță în acest

6 Boroi, A. Drept penal și procesual penal. Curs pentru examenul de licență. Ediția 2. București: C.H. Beck, 2009, p. 853

caz se referă la și la motivul săvârșirii infracțiuni. Al treilea grup de factori de o mare importanță în ceea ce privește caracterizarea personalității minorilor ține de condițiile materiale grele, lipsa unui părinte, neputința mamei de a-și crește minorul. În acest caz corijarea e posibilă prin măsuri de organizare corectă a educației.⁷

După cum am menționat anterior, legiuitorul conducându-se de principiul umanismului, minorul poate fi reeducat și reintegrat în societate fără aplicarea răspunderii penale, dar sub influența acelor măsuri de constrângere cu caracter educativ. Vom analiza în continuare aplicarea măsurii de constrângere cu caracter educativ, astfel minoritatea penală constituie una din preocupările majore și permanente ale politicii penale din toate statele moderne.

Măsurile educative sunt sancțiuni de drept penal instituite în mod special pentru minorii infractori și care sunt destinate să asigure în condițiile unei constrângeri penale reduse și diferențiate educarea și reeducarea acestora prin supraveghere, instruire școlară sau profesională și prin cultivare în conștiința lor a unor valori și comportamente care să implice respectul față de ordinea de drept. Spre deosebire de unele legislații străine (cum este cea franceză), unde măsurile educative se pot lua și fără a se stabili răspunderea penală, în sistemul penal moldovenesc ele nu pot fi decât consecințe ale unei răspunderi penale concrete și se pot lua numai față de minorul care a săvârșit o infracțiune.

Scopul măsurilor educative, subordonat în mod generic scopului general al tuturor sancțiunilor de drept penal, este acela de a educa și reeduca pe minorul delicvent prin intermediul dobândirii unei pregătiri școlare, profesionale și culturale de natură a-i permite o reintegrare socioprofesională pozitivă în societate a minorului.⁸ Conform art. 104 CP al RM, persoanele liberate de răspundere penală în conformitate cu art. 54 CP al RM, instanța de judecată le poate aplica următoarele măsuri de constrângere cu caracter educativ: avertismentul; încredințarea minorului pentru supraveghere părinților, persoanele care îi înlocuiesc sau organele specializate de stat; obligarea minorului să repare daunele cauzate. La aplicarea acestei măsuri se ia în considerare starea materială a minorului; obligarea minorului de a urma un curs de tratament medical de reabilitare psihologică; obligarea minorului de a urma cursul de învățământ obligatoriu; obligarea minorului de a participa la un program probațional. Spre deosebire de România aceștia aplică față de minor următoarele măsuri educative: muștrarea; libertatea supravegheată; internarea într-un centru de reeducare; internarea într-un institut medical-educativ.

Deci, măsurile de constrângere cu caracter educativ sunt o formă de individualizare a răspunderii minorilor pentru infracțiunea comisă, o formă de liberare de răspundere sau pedeapsă penală.⁹ Prin urmare, vom face o analiză fiecărei măsuri de constrângere cu caracter educativ, conform art. 104, alin (1) CP al RM. Astfel,

7 Bârgău, M. Prevenirea infracțiunilor săvârșite de minori. Material didactic. Chișinău: Tipografia centrală, 1998, p. 295

8 Boroi, A., Ungureanu, G. Ș. Op. cit., p. 32-34

9 Bădescu, M. Teoria răspunderii și sancțiunii juridice. București: Lumina Lex, 2001, p. 123

avertismentul în calitate de măsură de constrângere cu caracter educativ, prevăzută la art. 104, alin. 1, lit. a CP al RM, constă în explicația dată minorului despre pericolul pe care îl prezintă fapta comisă și preîntâmpinarea de a nu săvârși noi infracțiuni.

CP al RM nu se referă expres la conținutul acestei măsuri educative, a cărei parte integrantă constă în explicația dată minorului despre pericolul pe care îl comportă în sine infracțiunea, despre daunele survenite în urma săvârșirii infracțiunii, cu preîntâmpinare că, în cazul săvârșirii de noi infracțiuni, față de el vor fi luate măsuri mai severe, inclusiv aplicarea pedepsei cu toate consecințele negative prevăzute de legea penală.¹⁰

Avertismentul presupune o apreciere negativă de drept a acțiunii făptuitorului și concomitent o reacție din partea societății în scopul educării și reeducării acestuia¹¹. Alin. 2, art. 291 Cod de executare al RM prevede că avertismentul, ca măsură de constrângere, se face în scris, contra semnătură, în termen de 5 zile, în sediul organului de probațiune în a cărui rază teritorială se află domiciliul minorului. Organul de probațiune informează, în termen de 5 zile, instanța de judecată care a examinat cauza în fond despre executarea hotărârii sau, după caz, procurorul despre executarea ordonanței.

O altă măsură de constrângere cu caracter educativ este încredințarea minorului pentru supraveghere părinților, persoanelor care îi înlocuiesc sau organelor specializate de stat, prevăzută la art. 104, alin. 1, lit. b CP al RM, măsură care constă în transmiterea obligației și împuternicirea persoanelor nominalizate (părinți, tutore, curator, rudă apropiată, organele de tutelă și curatelă etc.) de a exercita controlul asupra comportamentului minorului, a întreprinde activități educative în vederea îndepărtării lui de la mediul criminal și formării unei personalități socializate.

Această măsură poate fi efectivă dacă mediul familial sau cel în care se află minorul îl poate influența pozitiv. La aplicarea acestei măsuri instanța de judecată trebuie să se convingă că persoanele cărora minorul le este încredințat se bucură de autoritate, au o influență pozitivă asupra acestuia și pot exercita controlul corespunzător asupra lui.¹² Alin. 3, art. 291 Cod de executare al RM prevede că organul de probațiune în a cărui rază teritorială se află domiciliul minorului asigură primirea semnăturilor persoanelor responsabile pentru plasarea, ca măsură de constrângere, a minorului sub supravegherea părinților, persoanelor care îi înlocuiesc sau a organelor specializate de stat.

Organul de probațiune informează, în termen de 5 zile, instanța de judecată care a examinat cauza în fond despre executarea hotărârii sau, după caz, procurorul despre executarea ordonanței. Obligarea minorului de a repara daunele cauzate prevăzută la art. 104, alin. 1, lit. c CP al RM, constă în recuperarea prejudiciului cauzat victimei sau altor persoane prin săvârșirea infracțiunii. La aplicarea acestei măsuri trebuie să se ia în considerare starea materială a minorului, prezența surselor de venit propriu,

10 Botnaru, S. Op. cit., p. 36

11 Bârgău, M. Infracționalitatea minoră. În: *Legea și viața*, Chișinău, 1998, nr. 5, p. 122

12 Botnaru, S. Op. cit., p. 37

angajarea în câmpul muncii etc.¹³ Prin stare materială a minorului se înțelege faptul dacă acesta este salarizat, are bursă, pensie, altă proprietate ori economii personale, dacă el poate repara de sine stătător dauna cauzată. Aceasta nu exclude situația în care părinții sunt de acord, la înțelegere cu partea vătămată, să repare dauna cauzată¹⁴.

Repararea daunei poate avea loc și prin efectuarea lucrărilor de restabilire, reparație de către minor, prestarea anumitor servicii. În aceste cazuri, instanța trebuie să țină cont atât de capacitățile fizice, cât și de abilitățile de muncă ale minorului.¹⁵ Alin. 4, art. 291 Cod de executare al RM prevede că hotărîrea instanței de judecată sau, după caz, ordonanța procurorului privind obligarea minorului de a repara prejudiciile cauzate, ca măsură de constrîngere, se transmite spre executare organului de probațiune în a cărui rază teritorială se află domiciliul minorului. În termen de 5 zile, organul de probațiune informează instanța de judecată despre executarea hotărîrii sau, după caz, procurorul despre executarea ordonanței.

Obligarea minorului de a urma un curs de tratament medical de reabilitare psihologică, prevăzută la art. 104, alin. 1, lit. d CP al RM, măsura dată, care poartă un caracter mixt, complex educativ-curativ, se ia față de minorii, ale căror deficiențe fizice sau psihice, inadaptabilitate socială, traumă psihică, rezultate din comiterea infracțiunii sau cauzate de mediul lor de viață, împiedică formarea normală a personalității lor. Măsura dată nu este privativă de libertate și se aplică atunci când tratamentul medical poate fi efectuat și în condiții de aflare a minorului la libertate.¹⁶ Alin. 5, art. 291 Cod de executare al RM prevede că hotărîrea instanței de judecată sau, după caz, ordonanța procurorului privind obligarea minorului de a urma cursul de reabilitare psihologică, ca măsură de constrîngere, se transmite organului de probațiune în a cărui rază teritorială se află domiciliul minorului și care asigură controlul executării de către minor a măsurii respective.

În termen de 5 zile de la finalizarea cursului de reabilitare psihologică, organul de probațiune informează cu privire la aceasta instanța de judecată sau, după caz, procurorul, anexînd rezultatele tratamentului.

Următoarea măsură de constrîngere cu caracter educativ considerăm că este una foarte importantă, deoarece minorului, în urma aplicării acestei măsuri, este realizat scopul de reeducare și reintegrare acestuia în societate, astfel aceasta fiind: Internarea minorilor, de către instanța de judecată, într-o instituție specială de învățămînt și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare, cu actualele modificări survenite în CP al RM a fost înlocuită cu măsura educativă privind obligarea minorului de a urma cursul de învățămînt obligatoriu prevăzută la art. 14, alin. 1, lit. e CP al RM.

Instituții speciale de învățămînt și de reeducare și instituții curative și de reeducare nu mai există, iar înființarea acestora în viitor ar fi în contradicție cu principiul

13 Basarab, M., Basarab M. M. Op. cit., p. 22-23

14 Bârgău, M. Op. cit., p. 122-123

15 Basarab, M., Basarab M. M. Op. cit., p. 22-23

16 Botnaru, S. Op. cit., p. 39

educației incluzive. Ultima instituție de acest gen — Școala internat specială pentru copii cu devieri de comportament din s. Soloneț, r-nul Soroca a fost lichidată începând din 1 ianuarie 2011, conform Hotărîrii Guvernului nr. 1183 din 22 decembrie 2010. În asemenea situație se impune revizuirea măsurilor educative din legislația penală în scopul dezvoltării și sporirii eficienței aplicării acestora, precum și consolidarea rolului probațiunii la resocializarea și reintegrarea minorilor.

Legislația națională prevede că învățământul general este obligatoriu, însă fără a stabili anumite responsabilități direct minorilor aflați în conflict cu legea penală. Ținând cont de recomandările Studiului cu privire la evaluarea cadrului normativ și a practicii în domeniul justiției pentru copii în Republica Moldova și de importanța măsurilor de constrângere cu caracter educativ aplicate minorilor, apare necesitatea completării acestor măsuri cu propunerile indicate. Nerespectarea obligațiilor stabilite vor atrage consecințe directe asupra minorului liberat de răspundere penală, fapt ce va duce la creșterea gradului de responsabilitate a acestuia.¹⁷

Prin urmare, Codul educației al Republicii Moldova nr. 152 din 17.07.2014 art. 12, alin.2, prevede că obligativitatea frecventării învățământului obligatoriu încetează la vârsta de 18 ani, iar alin. 3 stabilește că responsabilitatea școlarizării obligatorii a copiilor cu vârsta de pînă la 16 ani revine părinților sau altor reprezentanți legali și autorităților administrației publice locale de nivelurile întîi și al doilea. Alin. 6, art. 291 din Codul de executare al RM prevede că hotărîrea instanței de judecată sau, după caz, ordonanța procurorului privind obligarea minorului de a urma cursul de învățămînt obligatoriu se transmite organului de probațiune în a cărui rază teritorială se află domiciliul minorului și care asigură controlul executării de către minor a măsurii de constrângere respective.

În termen de 5 zile de la absolvirea cursului de învățămînt obligatoriu, organul de probațiune informează cu privire la aceasta instanța de judecată sau, după caz, procurorul. Totodată, aplicarea acestei măsuri de constîngere cu caracter educativ este binevenită, deoarece odată ce minorul este obligat să uremeze cursul de învățămînt obligatoriu se va atinge scopul de educare și reintegrare a minorului în societate și preveniri săvîrșiri de noi infracțiuni. Reeducarea minorului înseamnă, îndeosebi formarea unor drepturi și trăsături de caracter și de atitudini sociale, pe care la rîndul lor, se grefează buna conduită și reintegrarea în societate.

Prin educare și reeducare se dezvoltă trăsături de caracter, cum sunt: cinstea, respectul față de alți oameni, deprinderea de a munci, respectul față de muncă și față de bunurile altuia sau cele publice, respectul față de normele de conduită social și morală¹⁸. Următoarea măsură de constrîngere cu caracter educativ este obligarea minorului să participe la un program probațional, prevăzută la art. 104, alin. 1, lit. f din CP al RM.

17 Boțian, E. Reabilitare-Minor. În: Revista de drept penal. Anul IX, nr. 1 (ianuarie-martie). București, 2020, p. 116

18 Boroi, A. Drept penal. Partea generală. Ediția a III-a. București: All Beck, 2001, p. 249

Programele probaționale includ programe de corecție a comportamentului social și de reintegrare socială. Cele de corecție a comportamentului constau în modificarea comportamentului, viziunilor și capacităților care au condus la săvârșirea infracțiunilor, iar cele de reintegrare socială — în redobândirea capacităților de a soluționa problemele vieții sociale cotidiene.¹⁹ Alin. 6/1, art. 291 din Cod de executare al RM prevede că hotărârea instanței de judecată sau, după caz, ordonanța procurorului privind obligarea minorului de a participa la un program probațional se transmite organului de probațiune în a cărui rază teritorială se află domiciliul minorului și care asigură controlul executării de către minor a măsurii de constrângere respective.

În termen de 5 zile de la finalizarea programului probațional, organul de probațiune informează cu privire la aceasta instanța de judecată sau, după caz, procurorul. Potrivit art. 104, alin. 4 din CP al RM, în cazul eschivării sistematice a minorului de la măsurile de constrângere cu caracter educativ, la propunerea organului de stat specializat, procurorul anulează măsurile aplicate și trimite cauza în instanța de judecată, iar în cazul în care măsurile respective au fost stabilite de către instanța de judecată, aceasta le anulează și dispune trimiterea cauzei penale la procuror sau, după caz, stabilește o pedeapsă prevăzută de lege pentru fapta săvârșită.

Alin. 5 al aceluiași articol din CP al RM specifică faptul că măsurile de constrângere cu caracter educativ se aplică minorilor pînă la atingerea majoratului, în funcție de caracterul și gradul prejudiciabil al faptei săvârșite. În urma analizei normelor citate mai sus ajungem la concluzia că statul pri penală, astfel oferindu-le o șansă de integrare în societate și o lecție pentru viitor. Din practică s-a demonstrat faptul că, la o parte din inculpații minori, liberarea de răspundere penală a avut un impact pozitiv, a dus la corectarea acestora ei pot servi ca exemplu pentru semenii lor. Deci, spre deosebire de liberarea de pedeapsă penală, răspunderea penală prin aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ nu a lăsat să subziste vreo consecință penală, neconstituind antecedente penale față de persoana asupra căreia s-a aplicat.

La judecarea cauzelor penale cu implicarea minorilor, o atenție deosebită trebuie să atragem asupra personalității acestora și mediului în care au fost educați, inclusiv asupra faptului dacă liberarea de răspundere penală și aplicarea măsurilor cu caracter educativ ar atinge scopul pedepsei penale și ar duce la reeducarea acestora.

Concluzii: Ca urmare a celor relatate, concluzionăm că ori de câte ori legea ne permite oferirea unei șanse minorului pentru corectare fără de aplicare a pedepsei penale, opinăm că normele citate mai sus urmează să fie aplicate în strictă conformitate cu legislația Republicii Moldova în vigoare, deoarece prin prisma legislației internaționale, naționale, minorilor li se acordă un statut special, o protecție juridică deosebită, mai mult ca atât, odată ce Republica Moldova a semnat Convenția cu privire la Drepturile Copilului urmează ca organele de drept să-și asume responsabilitatea aplicînd și principiul umanismului la examinarea proceselor în care sunt vizați minorii.

¹⁹ Boțian, E. Op. cit., p. 115

EVALUAREA EXTRAORDINARĂ A JUDECĂTORILOR CSJ ȘI ÎNFIINȚAREA COMISIEI DE EVALUARE A INTEGRITĂȚII CANDIDAȚILOR LA FUNCȚIA DE MEMBRU ÎN ORGANELE DE AUTOADMINISTRARE ALE JUDECĂTORILOR ȘI PROCURORILOR SAU RISCUL ASERVIRII PUTERII JUDECĂTOREȘTI?

Iulian RUSANOVSKI, doctorand, ULIM (ORCID: 0000-0002-6066-1762)

THE EXTRAORDINARY ASSESSMENT OF SCJ JUDGES AND THE ESTABLISHMENT OF THE COMMISSION FOR EVALUATING THE INTEGRITY OF CANDIDATES FOR THE POSITION OF MEMBER IN THE SELF-ADMINISTRATION BODIES OF JUDGES AND PROSECUTORS OR THE RISK OF ENSLAVING THE JUDICIARY

In a continuous attempt to reform the judiciary in the Republic of Moldova, the Parliament and the Government have amended and adopted several normative acts that allow the evaluation of judges and prosecutors by a Commission formed by 6 members, three of them citizens of the Republic of Moldova elected by the Parliamentary majority, and the other three, foreign citizens proposed by the development partners of the Republic of Moldova. The draft Law on the Supreme Court of Justice provides in art. 13 the fact that all judges of the Supreme Court of Justice will be evaluated extraordinarily depending on the date of entry into force of this law, including those suspended. The extraordinary assessment is provided for, more recently, in the Law on the Prosecutor's Office. These legislative changes, in addition to giving the politician direct and unconstitutional control over the judicial power, represent a surrender of sovereignty in favour of foreign states or supranational international bodies. To understand in depth the risk of implementing this system of extraordinary evaluation of judges and prosecutors, we will successively analyze the notions of sovereignty, judicial power and the principle of its independence, but also the necessity or constitutionality of implementing the extraordinary evaluation system of magistrates. Basically, we believe that an evaluation of judges and prosecutors would be opportune, but the members of such a Commission cannot be foreign citizens or persons appointed by a political body, precisely to exclude political interference in the judiciary. The political character of these normative acts but also the tendency of the executive to control the judicial power has already been sanctioned by the Constitutional Court by declaring some phrases from Law no. 26/2022 as unconstitutional.

Keywords: *law, constitution, magistrate, commission, court, prosecutor, judge, evaluation.*

Într-o încercare continuă de a reforma justiția din R. Moldova, Parlamentul și Guvernul au modificat și adoptat mai multe acte normative care să permită evaluarea judecătorilor și procurorilor de către o Comisie formată de 6 membri, trei dintre ei cetățeni ai R. Moldova aleși de majoritatea Parlamentară, iar ceilalți trei cetățeni străini propuși de partenerii de dezvoltare ai R. Moldova. Proiectul Legii cu privire la Curtea Supremă de Justiție prevede la art. 13 faptul că vor fi evaluați extraordinar toți judecătorii Curții Supreme de Justiție în funcție la data intrării în vigoare a prezentei legi, inclusiv cei suspendați. Evaluarea extraordinară este prevăzută, mai nou, și în Legea cu privire la procuratură. Aceste modificări legislative, pe lângă faptul că oferă politicului un control direct și neconstituțional asupra puterii judecătorești, reprezintă o cedare de suveranitate în favoarea unor state străine sau a unor organisme internaționale suprastatale. Pentru a înțelege în profunzime riscul implementării acestui sistem de evaluare extraordinară a judecătorilor și procurorilor vom analiza succesiv noțiunile de suveranitate, putere judecătorească și principiul independenței acesteia, dar și necesitatea sau constituționalitatea implementării sistemului de evaluare extraordinară a magistraților. În fond, suntem de părere că o evaluare a judecătorilor și procurorilor ar fi oportună, însă membrii unei atare Comisii nu pot fi cetățeni străini sau persoane numite de un organ politic, tocmai pentru a exclude ingerința politicului asupra puterii judecătorești. Caracterul politic al acestor acte normative dar și tendința executivului de a controla puterea judecătorească a fost sancționată deja de către Curtea Constituțională prin declararea unor sintagme din Legea nr. 26/2022 ca fiind neconstituționale.

Cuvinte-cheie: lege, constituție, magistrat, comisie, procuror, judecător, evaluare

Suveranitatea. În doctrina constituțională noțiunea „suveranitate” exprimă „supremația și independența” statului. Sub aspect al supremației se subînțelege faptul „că în interiorul statului respectiv nici o altă putere socială nu este superioară sau echivalată cu puterea statală”.¹ Iar „independența desemnează „dreptul deplin, exclusiv și nelimitat” decât prin forța normelor și principiilor internaționale”.² Cât privește noțiunea „suveranitate națională” apoi ea semnifică „dreptul inalienabil, indivizibil și imprescriptibil al poporului de a decide asupra propriei sorți, de a stabili linia politică a statului, de a alcătui organele sale și, implicit, de a controla activitatea acestora...” din care rezultă că „poporul Republicii Moldova este unicul deținător suveran al puterii”. Suveranitatea reprezintă puterea poporului în cea mai înaltă demnitate și în cea mai mare forță. Suveranitatea este de două feluri: *internă* și *externă*. Constantin Dissescu este de părere că suveranitatea externă — este o însușire a statului de a-și regula singur destinele sale, fără intervenirea altui stat.³ Suveranitatea externă este acel factor care asigură neatârarea statului față de alte state sau organisme internaționale. Nu se poate concepe o organizare socială de stat, fără o suveranitate, cum nu se poate concepe o națiune fără teritoriu. Suveranitatea este dreptul poporului de a fi singur

1 Constituția Republicii Moldova. Comentariu. — Ch.: Arc. 2012 (Tipografia „Europress”), p.15

2 <https://juridicemoldova.md/10936/suveranitatea-si-garantii-constitutionale.html>

3 Constantin G. Dissescu, *Drept Constituțional*, București 1915, p. 398.

stăpân pe destinele sale. Respectiv, nici unui „partener de dezvoltare“ al R. Moldova nu-i pot fi cedate atributele suveranității prin oferirea prerogativei de numire/selectare a membrilor Comisiei independente de evaluare a integrității candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor, instituită prin Legea nr. 26/2022. Considerăm că R. Moldova poate identifica resurse umane proprii în vederea unei eventuale evaluări a judecătorilor și procurorilor autohtoni pentru a continua reforma în justiție și pentru a anihila flagelul corupției.

Separarea puterilor în stat. În temeiul art. 6 din Constituție: „în Republica Moldova puterea legislativă, executivă și judecătorească sunt separate și colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin, potrivit prevederilor Constituției.“ În Republica Moldova, conform Constituției, puterile se identifică astfel: puterea legislativă — cu Parlamentul, organ reprezentativ suprem și legislativ (art. 60 — art. 76); puterea executivă — cu Președintele Republicii Moldova (aflat în fruntea puterii executive, dar nu și în cea de șef al Guvernului), Guvernul și administrația publică (art. 77 — art. 103; art. 107 — art. 113); puterea judecătorească — cu autoritățile judecătorești, reprezentate de Curtea Supremă de Justiție, curțile de apel și judecătoriile de drept comun sau specializate (art. 114 — art. 121).⁴ Deși se utilizează noțiunea de puteri, nu înseamnă că este vorba despre separarea componentelor puterii de stat, deoarece, după cum s-a menționat anterior, puterea de stat derivă din suveranitatea națională și aparține exclusiv unui singur titular, poporul Republicii Moldova ci nu unor parteneri de dezvoltare externi, lista exhaustivă a cărora poate fi schimbată oricând de Guvern în dependență de culoarea politică a acestuia sau de condiționările impuse prin contractele de acordare a împrumuturilor bănești.

Cele trei puteri — executivă, legislativă și judecătorească — au menirea de a colabora între ele fără a se confunda. Respectiv, colaborarea dintre puterea **executivă** și cea **judecătorească** se manifestă prin următoarele influențe admisibile și exhaustive reglementate de Constituție:

- ✓ judecătorii instanțelor judecătorești se numesc în funcție de Președintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii (art. 116 al Constituției);
- ✓ executarea de către executiv a hotărârilor judecătorești;
- ✓ asigurarea activității instanțelor judecătorești (asigurarea sediilor, înzestrarea cu birotică și cu mijloace de transport necesare, punerea poliției în serviciul instanțelor judecătorești, asigurarea securității localurilor instanțelor judecătorești etc. țin de competența Guvernului).

În ceea ce privește colaborarea între puterea **legislativă** și cea **judecătorească**, evidențiem următoarele:

- ✓ organizarea și funcționarea Consiliului Superior al Magistraturii, a instanțelor judecătorești se stabilește prin lege organică, adoptată de Parlament (art. 72 alin (3) lit. e) al Constituției);

⁴ https://www.constcourt.md/public/files/file/informatie_utilita/Comentariu_Constitutie.pdf

- ✓ președintele, vicepreședintele și Judecătorii Curții Supreme de Justiție sunt numiți în funcție de Parlament, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii (art. 116 al Constituției);
- ✓ profesorii titulari, din componența Consiliului Superior al Magistraturii, sunt numiți în funcție de către Parlament (art. 122 al Constituției);
- ✓ resursele financiare ale instanțelor judecătorești, indemnizațiile și alte drepturi ale judecătorilor sunt aprobate (stabilite) de Parlament;
- ✓ instanțele de judecată pot solicita rezolvarea cazurilor excepționale de neconstituționalitate a legilor și a altor acte normative.

Observăm că textul Constituției nu permite executivului să creeze filtre de numire în funcție a judecătorilor și procurorilor, sau condiții arbitrare de eliberare din funcție a magistraților prin așa numita *evaluare extraordinară*, evaluare ce va fi efectuată de către o Comisie formată din 6 membri, dintre care 3 vor fi numiți de *partenerii de dezvoltare ai R. Moldova* (adică de un stat terț sau o corporație/multinațională, ambasadă ș.a.), iar alți 2 membri de către majoritatea parlamentară, a cărei poziție va coincide în mod implicit cu cea a partenerilor de dezvoltare, fiindcă în caz contrar nu se poate vorbi de un „parteneriat“.

De asemenea, înainte de a adopta proiectul Legii cu privire la Curtea Supremă de Justiție în redacția actuală, Parlamentul ar urma să ceară opinia unor specialiști în materia dreptului constituțional pentru a oferi o apreciere reglementărilor cu privire la obligarea judecătorilor de a fi evaluați extraordinar sub aspect etic și financiar. În cazul în care un judecător/procuror nu își poate justifica averea, atunci acesta poate fi atras la răspundere conform legii de către Autoritatea Națională de Integritate sau Procuratură. În consecință, mecanismul evaluării magistraților de către Comisia pre-vetting nu este reglementat de Constituție și nu poate fi tratat ca o pârghie de control legal între puterea legislativă și cea judecătorească, deoarece lezează principiul independenței puterii judecătorești.

Puterea judecătorească — reprezintă o prerogativă a suveranității naționale. Puterea judecătorească există atunci când o creează Constituția. Respectiv, prin art. 116 și 121¹ din Constituție se asigură independența puterii judecătorești. Independența justiției este o condiție obligatorie pentru existența statului de drept și o garanție fundamentală a unui proces echitabil. Criteriile de apreciere a independenței puterii judecătorești, de obicei, sunt:

- ✓ **modul** în care sunt numiți judecătorii
- ✓ durata mandatului acestora, condițiile de exercitare a funcției
- ✓ existența garanțiilor împotriva presiunilor externe
- ✓ perceperea instanței ca fiind independentă.

Printre cele trei condiții minime pentru independența justiției se numără și siguranța funcției, care presupune un mandat, indiferent că este pe viață, până la vârsta pensionării, sau pe o durată determinată, care trebuie să fie protejat de amestecul arbitrar sau discreționar al executivului sau al altei autorități.

Instituirea unei *Comisii de evaluare* formată din cel puțin 3 membri care nu sunt obligați să dețină cetățenia R. Moldova în vederea evaluării extraordinare obligatorii a magistraților reprezintă o cedare de suveranitate și un precedent periculos de aservire a puterii judecătorești din R. Moldova unor instituții internaționale sau state terțe. Nici un stat cu adevărat democratic și suveran nu va permite altui stat să se implice în mod direct în procesul de evaluare/selecționare a judecătorilor și procurorilor, fiindcă această chestiune gravă implică renunțarea parțială la suveranitate și începutul descompunerii statului de drept în favoarea statutului de semicolonie. Doar în sistemele coloniale (inclusiv în lagărul sovietic), metropola avea dreptul de a se implica nestingherit în modul de numire a judecătorilor și procurorilor. Acest model de evaluare a magistraților prin intermediul unei Comisii pre-vetting este specific doar Albaniei, țară care are restanțe mari la capitolul democrație și independența justiției, stat care nu este membru al Uniunii Europene, modelul căruia nu poate prezenta o aspirație pentru R. Moldova. De asemenea, urmează de reținut și faptul că, nici un cetățean al R. Moldova nu este membru al vreunei comisii pre-vetting din țările europene.

Consiliul Superior al Magistraturii este garantul independenței autorității judecătorești în temeiul art. 121¹ din Constituție. După cum se menționează în Recomandarea Rec (2010)12, atare organe, care să promoveze funcționarea eficientă a sistemului judiciar, sunt Consiliile judiciare — organisme independente, stabilite prin lege sau prin Constituție, care să garanteze independența puterii judecătorești și a judecătorilor individuali. De asemenea, în art. 2 al Legii nr. 947/1996 cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii se menționează expres că anume acest organ independent: *...format în vederea organizării și funcționării sistemului judecătoresc, este garantul independenței autorității judecătorești.*

Carta europeană privind statutul judecătorilor stipulează că, în privința oricărei decizii ce poate afecta selecția, alegerea, numirea, desfășurarea carierei sau încetării mandatului unui judecător, statutul prevede intervenția unei instanțe independente de puterea executivă și puterea legislativă, care să cuprindă cel puțin o jumătate dintre judecătorii aleși de către egalii lor, în concordanță cu modalități care să garanteze reprezentarea cea mai largă a acestora (p. 1.3).⁵

Consiliul Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) menționează că în ultimii ani s-a recunoscut într-o oarecare măsură nevoia pentru asigurarea crescândă a independenței și imparțialității judiciare; au fost înființate organisme independente pentru a proteja sistemul judecătoresc de amestecuri partizane (Avizul nr. 3, art. 15).

Comitetul Miniștrilor al Consiliului Europei, în Recomandarea Rec (2010)12, accentuează că, fiind stabilite prin lege sau prin Constituție, consiliile judiciare trebuie să demonstreze cel mai înalt grad de transparență față de judecători și societate, prin dezvoltarea unor proceduri prestabilite și prin decizii motivate. În exercitarea atribuțiilor lor, consiliile judiciare nu trebuie să interfereze cu independența individuală

5 <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/106139>

a fiecărui judecător. Nu mai puțin de jumătate din membrii unor asemenea consilii trebuie să fie judecători aleși de către colegii lor de la toate nivelurile sistemului judiciar și cu respectarea pluralismului în interiorul sistemului judiciar.

Drept urmare, instituirea unei *Comisii de evaluare* formată din membri din afara sistemului judecătoresc și care nu au deținut anterior calitatea de judecători sau procurori, ba dimpotrivă pe cea de contabili, experți în finanțe, ambasadori, consuli, exeperti etc, reprezintă o sfidare a principiului independenței puterii judecătorești și pune în plan secund rolul Consiliului Superior al Magistraturii, a cărui independență se va limita la confirmarea hotărârilor adoptate de *Comisia de evaluare*.

De asemenea, este de reținut și faptul că în urma modificărilor aduse la 29 iulie 2022 art. 3 din Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii, 6 din cei 12 membri ai CSM sunt numiți de Parlament la propunerea Comisiei Juridice, numiri și imunități, deși anterior acestor modificări doar 3 membri ai CSM erau numiți de Parlament, tocmai pentru a limita imixtiunile puterii legislative asupra celei judecătorești.

O altă modificare adusă Legii nr. 947/1996 la 29 iulie 2022 constă în faptul că toți *candidații la funcția de membru al Consiliului Superior al Magistraturii prevăzuți la alin. (3) sunt supuși evaluării integrității de către Comisia independentă de evaluare a integrității candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor, constituită în baza legii, adică în temeiul Legii nr. 26/2022 privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor* — care prevede expres faptul că membrii acestei comisii sunt numiți de Parlament (3 membri) și de către *partenerii de dezvoltare* a R. Moldova (3 membri care pot fi cetățeni străini)!

Independența organelor judecătorești. În temeiul art. Nr. 514/1995 privind organizarea judecătorească: *puterea judecătorească este independentă, separată de puterea legislativă și puterea executivă, are atribuții proprii, exercitate prin instanțele judecătorești, în conformitate cu principiile și dispozițiile prevăzute de Constituție și de alte legi.*⁶ Procedura de numire a unui judecător sau procuror în funcție este un element primordial al garantării independenței puterii judecătorești și nu există nici un argument care ar permite altui stat sau unei instituții internaționale să se implice în procesul de evaluare și selectare a viitorilor magistrați sau cu atât mai mult în procesul de evaluare extraordinară a judecătorilor Curții Supreme de Justiție. Justiția, ca sistem, dar și judecătorii, individual, trebuie să fie capabili să-și exercite atribuțiile fără a fi influențați de puterea legislativă, de cea executivă ori de diverse grupuri de interese și de persoane. Curtea Constituțională a stabilit în Hotărârea nr. 22/2013⁷ faptul că „în mecanismul statal de apărare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului un factor de primă importanță îl constituie buna funcționare a autorităților judecătorești. Protecția judiciară efectivă și completă se poate realiza

6 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133014&lang=ro#

7 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=15734&lang=ro

doar în condițiile unei adevărate independențe a autorității judecătorești, în special a judecătorului — exponent al puterii judecătorești. Acest fapt impune asigurarea autonomiei și independenței puterii judecătorești, reglementarea constituțională a limitelor și principiilor activității sale.“ Astfel, **independența justiției** este o condiție obligatorie pentru **existența statului de drept** și o garanție fundamentală a unui proces echitabil. Această independență urmează a fi asigurată de către stat.

În aceeași Hotărâre, la punctul 54 Curtea Constituțională desfășoară această idee și stabilește că: „principiul independenței judecătorilor presupune că judecătorii trebuie să ia decizii în deplină libertate și să acționeze fără restricții și fără a fi obiectul unor influențe, presiuni, amenințări sau intervenții nelegale, directe sau indirecte, indiferent din partea cărei persoane vin și sub ce motiv. Judecătorul, în calitate de deținător al autorității judecătorești, trebuie să-și poată exercita funcția sa în deplină independență, în raport cu toate constrângerile, forțele de natură socială, economică și politică și chiar în raport cu alți judecători și în raport cu administrația judecătorească.“ Cu regret, prin Legea nr. 26/2022 se conturează posibilitatea exercitării unor influențe asupra puterii judecătorești din partea politicului sau și mai grav, din partea *partenerilor de dezvoltare*.

Tendențele acestei influențe pot fi observate în conținutul art. 14 din Legea nr. 26/2022 care prevedea: „candidatul evaluat poate contesta decizia defavorabilă a Comisiei de evaluare la Curtea Supremă de Justiție, în cadrul căreia se instituie un complet de judecată special compus din 3 judecători și un judecător supleant. Judecătorii și judecătorul supleant sunt desemnați de președintele Curții Supreme de Justiție și **confirmați prin decret al Președintelui Republicii Moldova**“.

Curtea Europeană a stabilit în jurisprudența sa referitoare la articolul 6 § 1 din Convenție că tribunalele trebuie să se bucure de independență, în special în relația lor cu executivul, cu legislativul și cu părțile procesului. Pentru a stabili dacă un tribunal se bucură de independență, Curtea Europeană are în vedere factori ca modalitatea de desemnare și durata mandatului membrilor săi, existența protecției împotriva presiunilor externe și chestiunea existenței unei aparențe de independență a entității (Denisov v. Ucraina, 25 septembrie 2018, § 60 și Xhoxhaj v. Albania, 9 februarie 2021, § 289). Curtea a notat că, odată numiți în funcție, judecătorii se bucură de prezumția independenței și că sunt liberi de orice presiune sau influență atunci când își exercită rolul jurisdicțional. Curtea a admis că acordarea către Președintele Republicii a competenței de respingere a candidaturilor judecătorilor desemnați de Președintele Curții Supreme de Justiție pentru examinarea contestațiilor împotriva Comisiei de evaluare, urmată de desemnarea altor candidați care vor fi confirmați de Președintele Republicii, face incidente principiile separației puterilor în stat și independenței judecătorilor. Participarea Președintelui Republicii Moldova la formarea completului de judecată care trebuie să soluționeze cauze concrete care vizează cariera și reputația persoanelor poate crea aparența că judecătorii desemnați nu sunt liberi de orice influență.

Prin intermediul Hotărârii nr. 9/2022 Curtea Constituțională a reținut corect faptul că judecătorii trebuie să ia decizii în deplină libertate și să acționeze fără restricție și

fără a fi supuși unor influențe, incitări, presiuni, amenințări sau intervenții ilegale, directe sau indirecte, indiferent din partea cărei persoane vin și de motivul de la baza lor. În calitate de deținător al autorității judecătorești, judecătorul trebuie să-și poată exercita funcția în deplină independență în raport cu toate constrângerile de natură socială, economică și politică, chiar și în raport cu alți judecători și în raport cu administrația judecătorească.⁸

Din analiza acestor prevederi rezultă că legislatorul i-a acordat Președintelui Republicii, care este un exponent al puterii executive, competența de a confirma și de a respinge candidaturile judecătorilor desemnați de Președintele Curții Supreme de Justiție pentru examinarea contestațiilor împotriva Comisiei de evaluare. Respingerea candidaturilor judecătorilor de către Președintele Republicii este urmată de desemnarea altor candidați, care, de asemenea, vor fi confirmați de Președintele Republicii. În consecință, Curtea a considerat că textul „și confirmați prin decret al Președintelui Republicii Moldova“ din articolul 14 alin. (2) și articolul 14 alin. (3) din Legea nr. 26 din 10 martie 2022 contravine articolelor 6 și 116 din Constituție și l-a declarat neconstituțional.

Legea nr. 26 din 10.03.2022 privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor⁹ se aplică candidaților la funcția de membru al:

1. Consiliului Superior al Magistraturii;
2. Colegiului pentru selecția și cariera judecătorilor;
3. Colegiului de evaluare a performanțelor judecătorilor;
4. Colegiului disciplinar al judecătorilor;
5. Consiliului Superior al Procurorilor;
6. Colegiului pentru selecția și cariera procurorilor;
7. Colegiului de evaluare a performanțelor procurorilor;
8. Colegiului de disciplină și etică din subordinea Consiliului Superior al Procurorilor.

Orice pretendent la calitatea de membri în cadrul acestor consilii sau colegii urmează a fi evaluat în mod obligatoriu de către *comisia de evaluare*. Comisia de evaluare este formată din 6 membri aleși după cum urmează:

- 3 membri cetățeni ai Republicii Moldova — la propunerea fracțiunilor parlamentare, cu respectarea reprezentării proporționale a majorității și a opoziției, aprobați cu votul a 3/5 din deputații aleși;
- 3 membri — (*care pot fi și cetățeni străini*) la propunerea **partenerilor de dezvoltare**, aprobați cu votul a 3/5 din deputații aleși.

Este și mai interesant faptul că în situația în care una dintre fracțiunile parlamentare nu a desemnat nici o candidatură, precum și în cazul când, fiind desemnată de fracțiune, candidatura respectivă nu a fost aprobată cu numărul necesar de

8 <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=805&l=ro>

9 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131114&lang=ro#

voturi, Comisia de evaluare se constituie și activează cu numărul de membri ce a fost confirmat prin hotărâre de Parlament conform alin.(6) din Legea nr. 26/2022, adică direct printr-o Hotărâre de Parlament conform propunerii Comisiei Juridice numiri și imunități. Este greu de acceptat faptul că numirea acestor 3 membri de către majoritatea Parlamentară se va face fără „*recomandarea sau acceptarea*” partenerilor de dezvoltare a R. Moldova, în condițiile în care statul nostru deține astăzi o datorie externă de aproape 9 miliarde dolari¹⁰ iar contractele de împrumut semnate cu acești parteneri nu au fost făcute publice niciodată, respectiv nu cunoaștem care sunt obligațiile asumate de legislativ și executiv în momentul contractării acestor împrumuturi și dacă se răsfrâng sau nu și asupra puterii judecătorești.

Observăm că prin această lege se instituie un filtru extern și impropriu puterii judecătorești care poate constitui un precedent extrem de periculos și un mecanism de exercitare a unei influențe inadmisibile asupra puterii judecătorești, și poate deschide portița unor evaluări subiective. În context, reținem propunerea domnului doctor în drept Sergiu Furduliu ca hotărârile Comisiei de evaluare să poată fi contestate la Curtea de Apel ca instanță de fond, pentru examinarea în fapt și în drept a constatației, iar hotărârea Curții de Apel să poată fi atacată cu recurs în eventualitatea verificării legalității hotărârii recurate.

În sensul Legii nr. 26/2022, prin *parteneri de dezvoltare* se înțeleg donatorii internaționali (organizațiile internaționale, misiunile diplomatice și reprezentanțele acestora din Republica Moldova) activi în domeniul reformei justiției și combaterii corupției în ultimii 2 ani. Lista acestora se aprobă prin dispoziție de Guvern. Așteptăm cu înțeles această Hotărâre de Guvern prin care se va aproba lista *partenerilor externi*, însă nu este exclus ca în această listă să regăsim ambasade, care finanțează de ani de zile proiecte privind combaterea traficului de ființe umane (în 2021 au fost alocați 240.000 dolari în acest scop).¹¹ În aceeași ordine de idei amintim faptul că în temeiul art. 8 din Legea nr. 26/2022 membrii *Comisiei de evaluare* sunt obligați să cunoască *la un nivel suficient limba engleză*. Dar de ce engleza și nu româna, franceza sau germana? Ce presupune sintagma „*nivel suficient de limbă engleză*” și cum se va stabili acest nivel de cunoaștere? Cine poate garanta faptul că după modificarea majorității Parlamentare în cadrul viitoarelor alegeri, partenerii noștri de dezvoltare nu vor fi redefiniți printr-o Hotărâre de Guvern (spre exemplu China, Rusia etc.) ?

Pentru a înțelege și mai mult eventualele riscuri la care este expusă puterea judecătorească prin adoptarea Legii nr. 26/2022 urmează să aruncăm o privire și peste proiectul de lege cu privire la Curtea Supremă de Justiție, publicat pe pagina Ministerului Justiției din R. Moldova.¹² Capitolul 3 al acestui proiect de lege se in-

10 <https://www.bnm.md/ro/content/datoria-externa-la-sfarsitul-trimestrului-i-2022-date-provizorii>

11 <http://www.antitrafic.gov.md/libview.php?l=ro&idc=94&id=1356&t=/Presa/Stiri-si-Evenimente/Un-nou-proiect-in-domeniul-combaterii-traficului-de-fiinte-umane-finantat-de-Departamentul-de-Stat-al-SUA-i-implementat-de-OIM-Moldova-a-fost-lansat-oficial-la-29-ianuarie-2021>

12 <https://justice.gov.md/ro/content/proiectul-ministerului-justitiei-prin-care-se-propune-reformarea-curtii-supreme-de-justitie>

titulează „*evaluarea extraordinară a judecătorilor Curții Supreme de Justiție*“ fără a se explica de ce este necesară această evaluare extraordinară și care sunt condițiile social-juridice care să impună o evaluare *extraordinară* și urgentă a acestor magistrați. Reținem faptul că subiecți ai acestei evaluări sunt toți judecătorii Curții Supreme de Justiție în funcție la data intrării în vigoare a prezentei legi, inclusiv cei suspendați, dar și candidații la aceste funcții.

Conform proiectului de lege, Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii cu privire la eșuarea evaluării extraordinare a profesionalismului produce următoarele efecte cumulative, din data emiterii:

- a) judecătorul evaluat nu poate emite acte judecătorești de dispoziție în calitate de judecător al Curții Supreme de Justiție;
- b) judecătorul evaluat este suspendat de drept din funcție;
- c) judecătorul evaluat urmează cursurile speciale de formare continuă în cadrul Institutului Național al Justiției.

Este lesne de observant că acest proiect de lege intră în contradicție cu prevederile art. 116 alin. 2) din Constituție dar și cu principiul independenței puterii judecătorești, fiindcă există riscul evident ca executivul și legislativul să controleze în mod direct puterea judecătorească prin sistemul de evaluare a magistraților, concept eronat și periculos *ab initio* și care ar putea oferi politicului o pârghie de presiune și control continuu în sectorul justiției.

De ce nu s-ar oferi, spre exemplu, Consiliului Superior al Magistraturii dreptul de a evalua deputații aleși după criteriul profesionalismului și al integrității?

În **concluzie**, observăm că adoptarea și modificarea legilor amintite mai sus, dar și proiectul de lege cu privire la Curtea Supremă de Justiție crează un filtru impropriu de control asupra puterii judecătorești, un filtru la care au acces cetățenii străini și partenerii de dezvoltare ai R. Moldova în detrimentul suveranității naționale și a statului de drept. De asemenea, aceste legi oferă politicului o pârghie de control a justiției și au, cel puțin partial, un caracter neconstituțional.

Pentru reformarea justiției și curățarea puterii judecătorești de elementele corupte există pârghii legale suficiente, cum ar fi spre exemplu verificarea averii magistraților, atragerea la răspundere conform legii a celor care nu pot justifica legalitatea averii etc.

Suntem de părere că toți membrii Comisiei de evaluare a integrității candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor trebuie să dețină în mod obligatoriu cetățenia R. Moldova și să fie propuși și desemnați doar de către autoritățile statului pentru a nu permite unor factori externi să afecteze principiul independenței puterii judecătorești.

De asemenea, dacă în proiectul de lege cu privire la Curtea Supremă de Justiție se va menține capitolul 3 cu privire la evaluarea extraordinară a judecătorilor numiți în funcție până la atingerea plafonului de vârstă, atunci evaluarea să se realizeze în condiții de maximă transparență, în conformitate cu standardele de bază ale echității și dreptății, pentru a nu permite exercitarea controlului politicului asupra justiției,

iar hotărârile Comisie de evaluare să poată fi contestate în prima instanță la Curtea de Apel pentru examinarea motivelor de fapt și de drept ale speței, iar hotărârea Curții de Apel să fie pasibilă contestării cu recurs în eventualitatea în care se va exercita un control de legalitate al acesteia.

O eventuală evaluare extraordinară a magistraților trebuie realizată în spiritul principiului separării puterilor în stat, cu respectarea suveranității naționale și a statului de drept și fără cedarea unor atribute de suveranitate în fața unor *parteneri de dezvoltare* a căror identitate se poate modifica în dependență de viziunea executivului.

RECENZIE

la monografia „International Normative Framework in Security Matters in the context of Regional Crises“, Iași, Editura Cartea românească educațional, 2021, 312 p.

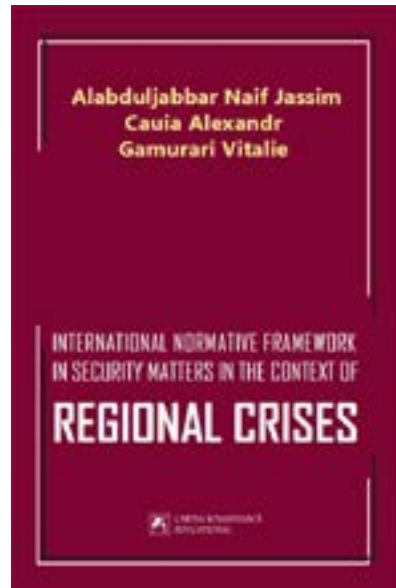
Monografia „International Normative Framework in Security Matters in the context of Regional Crises“ semnată de colectivul de autori: Gamurari Vitalie doctor în drept, conferențiar universitar, Cauia Alexandr doctor în drept, conferențiar universitar, și Alabduljabbar Naif Jassim, conține o analiză profundă a cadrului normativ internațional ce reglementează interacțiunea dintre mecanismele și instrumentele Organizației Națiunilor Unite de asigurare a păcii și securității internaționale și organizațiile regionale în procesul de soluționare a crizelor regionale contemporane din Europa, Africa și Orientul Mijlociu.

În lucrarea monografică autorii și-au propus să determine locul, rolul și poziția organizațiilor regionale în procesul de asigurare a păcii și securității regionale, să cerceteze în complexitatea lor mecanismele și instrumentele juridice internaționale care urmează să asigure implicarea activă și eficientă a structurilor regionale, în limitele stabilite de Carta ONU și Consiliul de Securitate al ONU în soluționarea crizelor regionale, în așa mod contribuind la asigurarea păcii și securității internaționale.

Rezultatele obținute în urma studiului realizat se rezumă la identificarea dificultăților de interpretare și aplicare a normelor de drept internațional care reglementează cooperarea dintre Consiliul de Securitate al ONU și organizațiile regionale în procesul de prevenire și soluționare a crizelor regionale, conținând o analiză amplă a diferendelor și a reacțiilor statelor și organizațiilor internaționale având atribuții în domeniul asigurării securității regionale.

Lucrarea „International Normative Framework in Security Matters in the context of Regional Crises“ se înscrie prin excelență în doctrina autohtonă de drept internațional și relații internaționale, adresându-se mediului academic și profesioniștilor interesați de subiectul provocărilor contemporane și remediilor juridice de asigurare a securității și stabilității regionale.

Olga Dorul, doctor în drept, conferențiar universitar

IN HONOREM

Andrei Smochină — om și profesor: personalitate notorie a învățământului juridic superior

„Când numim un drept al omului, înțelegem că o persoană poate face o cerere justificată și corectă societății, ca aceasta să-l protejeze în acest drept care îi aparține, fie prin forță legii, fie prin educație sau influență asupra opiniei publice.“

JOHN STUART MILL

Unul dintre principiile fundamentale ale statului democratic, atribuit în Carta Organizației Națiunilor Unite (ONU), este respectarea drepturilor și libertăților omului. Respectiv, instituția de drepturi și libertăți este una centrală în dreptul constituțional al oricărui stat democratic. De aceea, constituțiile majorității țărilor lumii fixează instituția corespunzătoare, recunoscând-o ca una de bază. Instituția de drepturi și libertăți este nucleul ordinii constituționale.

Problema cercetării fenomenului libertății, care formează fundamentul drepturilor și libertăților omului și cetățeanului, este în mod constant dezvoltată de cercetători în domeniul științelor sociale — filosofi, politologi și juriști, care mereu încearcă să găsească acel echilibru rezonabil între libertate și echitate socială, libertate și reglementare statală. Aceste raporturi au devenit și mai complexe acum, în epoca postindustrială, epocă determinată de ideile noi despre societatea ideală, echitate și stat. Cu toate acestea, nici o inovație nu poate zdruncina asemenea valori eterne, precum libertatea și inerentele drepturi ale omului, idei dezvoltate de-a lungul istoriei civilizației umane¹.

În această ordine, vorbind despre problema cercetării fenomenului drepturilor și libertăților omului și cetățeanului, implicit, educarea constantă la acest capitol, venim să aducem în fața comunității științifice, dar și a publicului în general aportul incontestabil al Profesorului și Omului, colegului și mentorului nostru, Andrei Smochină.

1 Frunză Iu. et al. Metode proactive în educația pentru drepturile omului. Chișinău, 2019, p.389.

Promotor al drepturilor Omului

În viață omului totul are un sfârșit. Se termină suferințele, se uită prietenii, chiar și iubirea de altădată. Însă, unicul lucru ce nu are limite și puncte finale sunt — amintirile. Ziua de 10 decembrie vine să ne amintească despre principalul instrument și izvor internațional modern în domeniul drepturilor omului — *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, adoptată în a treia sesiune a rezoluției Adunării Generale a ONU 217 A (III) din 10 decembrie 1948 la Palatul Chaillot din Paris, pe baza căreia, ulterior, peste 60 de convenții și declarații au fost semnate la ONU, dar și multe altele din cadrul adunărilor la nivel continental și regional.

Însă la etapa actuală, după cum am menționat supra, în epoca postindustrială determinată de ideile noi despre societatea ideală, echitate și stat mulți dau uitării care a fost dezvoltarea istorică a reglementărilor juridice privind drepturile și libertățile omului.

Și aici, revenind la amintiri, noi cei care au făcut școala de drept în perioada sovietică ne întoarcem la disciplina Istoria statului și dreptului țărilor de peste hotare, titularul căreia la USM în perioada anilor 1974—1994 a fost dom. Profesor A.Smochină. În special, de *Marea Cartă a Libertăților* (sau Magna Carta Libertatum) — document emis în 1215 în Anglia, în timpul domniei regelui Ioan Fără de Țară, prin care se urmărea îngrădirea puterii regelui și, prin aceasta, eliminarea abuzurilor comise de monarh sau de reprezentanții săi, precum și garantarea unui număr de drepturi pentru toți cetățenii. Apoi, *Petitia dreptului* (1628) și *Legea Habeas Corpus* (1679), care protejau interesele individului de arbitraritatea regală engleză. Astea fiind urmate de *Declarația Drepturilor* și *Bill of Rights* din 1689 (Anglia). De *Carta Libertăților din Massachusetts* (1641 și 1648) și *Codul de libertăți* de la 1641 a coloniilor americane, de *Declarația de independență a coloniilor americane* (Statelor Unite) declarată oficial la începutul lui 1776 urmată de *Constituția Statelor Unite* de la 1787 cu vestitele ei 10 amendamente, denumite „*Bill of Rights*“ din 1789, în vigoare de la 1791. Despre *Declarația drepturilor omului și a cetățeanului* din 1789 din Franța ca apoi, peste un secol și jumătate să ajungem la *Declarația Universală a Drepturilor Omului* din 1948.

Personal, cu drag îmi amintesc cum Profesorul A.Smochină, în condițiile celea, ale totalitarismului sovietic, fie și sub masca „Perestroika“, la 1987 în cadrul disciplinei de Istoria statului și dreptului țărilor de peste hotare cu pasiune și abnegație ne insufla sacrul spirit de drepturi și libertăți ale omului și ne redicționa cugetele noastre alterate de „socialism dezvoltat“ spre respectarea cu abnegație a principiilor de drept.

La o distanță de 35 ani sunt onorat să divulg un „mare secret“, și anume că distinsul Profesor ne-a predat dezvoltarea istorică a reglementărilor juridice privind drepturile și libertățile omului enunțate supra în cadrul mai multor ore-perechi de curs, ore, care, Domnia sa „le-a furat“ de la alte teme din curricula disciplinei date. Evident că din contul temelor ce vizau statul și dreptul socialist.

Observațiile astrologice, spunem observații, ori astăzi astronomii și fizicienii contestă capacitatea astrologiei de a explica fenomenele din univers, iar de atunci este

considerată o psuedoștiință, ne indică că, arcașul, adică nativul din zodia Săgetător *gândește atât cu mintea, cât și cu inima*. Deaceia, operele științifice ale domnului Profesor Andrei Smochină urmează a fi citite doar cu creionul în mână. Or, fiind Bărbat din Săgetător, care după cum se știe este călăuzit de idealuri cu o curiozitate contagioasă, dar, personal, înzestrat cu o *intuiție socială* dezvoltată.

Credem că anume această *intuiție socială* la determinat pe dl. Profesor, atunci, în perioada sovietică să ne incline mințile noastre spre alte valori. Vorbind despre intuiție socială, mă întreb și întreb publicul care a făcut școala în perioada sovietică — cine din noi, la mijlocul anilor '80 ai secolului trecut au intuit prăbușirea Imperiului sovietic URSS? Cred că nimeni nu s-ar încumeta să afirme acest lucru.

Oricum, datorită acestei rare calități intelectuale ale distinsului Profesor, noi cei în mare parte educați prin Istoria PCUSS și doctrina marxist-leninistă odată cu proclamarea independenței RM am avut marea șansă nu doar să îmbrățișăm doctrina statului de drept, dar și să o dezvoltăm în condițiile tânărului nostru stat. Aici ținem să constatăm că Profesorul Andrei Smochină și-a dezvoltat această calitate specifică de a lungul anilor prin studierea și cercetarea fundamentală a Istoriei statului și dreptului. Dovadă fiind numeroasele sale publicații științifice, care sunt peste 200 la număr. Or, toată opera științifică a distinsului Profesor ce vizează istoria statului și dreptului, dar și dreptul constitutional uzual, în special, este mult prea mare și, important, foarte bine cunoscută, iar citatele sale se regăsesc în multiple cercetări fundamentale nu doar din Republica Moldova, ci și din alte state.

Astfel, astăzi, fără echivoc conchidem că doctorul habilitat în științe juridice Andrei Smochină merită să poarte titlatura bine meritată de „**Patriarh al științei istorico-juridice din Moldova**“.

Decan al Facultății de drept, ULLIM

Fiind în postura sa de Decan al facultății de drept, ULLIM (1992—2005), dl. A. Smochină s-a dovedit a fi un *spiritus* decan, adică un om care a știut să coaguleze colectivul, să apropie și să-i direcționeze pe cei ce-l înconjurau spre realizări frumoase. Domina Sa a reușit să-și formeze o echipă, apropo, din care am avut onoarea să fac parte și eu, laborioasă și onorabilă, ai cărei membri și discipoli muncesc și astăzi cu toată dăruirea întru prosperarea statului de drept în Republica Moldova.

Meritul cel mai de preț al Dlui Andrei Smochină a contat în faptul că a reușit să schimbe, să modifice, să înnoiască mentalitatea profesurii vechi de atunci deprinși să activeze pe timpurile regimului totalitar, unde era mai ușor să profesezi într-o instituție de învățământ superior: unde finanțarea venea „de sus“ și la timp, la fel și metodologia și metodică care era stabilită și cunoscută cu un puternic iz ideologic.

Domnul decan A. Smochină a fost primul din RM care în anul 1996 în planul de învățământ al facultății (pe atunci, departamentul) de drept a introdus disciplina „Avocatura“ cu titlu de disciplină de specialitate obligatorie. Nu de disciplină de specializare-opțională, precum la alte facultăți. În acest context sunt măgulit dar și simt onoarea că eu, alături și paralel cu regretatul profesor E. Martîncic am ținut

primele lecții la această disciplină de ocrotire a drepturilor persoanei, în limba română.

Paralel cu aceasta dl Decan, A. Smochină, a pus bazele unei noi generații de profesori tineri și ambițioși, cu care sper că se mândrește și se va mândri mulți ani înainte.

În concluzie îl vom cita pe Francis Bacon, filosof englez, sf. sec.16 — înc.sec.17, care spunea că „știința este PUTERE“. Totodată, în accepția directorului general UNESCO în anii 1999—2009 Koichiro Matsuura, — „nici o națiune care dorește să realizeze un progres social și economic nu-și poate permite absența sa în știința și în dezvoltarea tehnologică“.

Domnul profesor A.Smochină este unul din cercetătorii științifici de mare valoare care ne poate reprezenta națiunea noastră sub egida sloganului filosofului englez „știința este PUTERE“.

Iar înalta calificare și rezultatele deosebit de valoroase obținute în domeniul studierii istoriei statului și dreptului, procesului de edificare a statului de drept, inclusiv, prin participarea directă la elaborarea Constituției RM, de dezvoltare a societății civile și a culturii juridice, de respectare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, demonstrează acest deziderat fără echivoc.

Or, fiind un Om de o vastă cultură, nu numai juridică, dar și socio-politică, Domnia sa a slujit și continuă să slujească Poporului, fiind recunoscut, bine meritat, de rând cu multe alte distincții ca un adevărat Cavaler al Ordinului Republicii. Noi, însă am mai adăuga Cavaler al *științei* drepturilor omului.

Domnule Profesor, Maestre,

Vă asigurăm că sunteți un exemplu demn de urmat, în calitate de făuritor al unei opere juridice de neprețuit, de bun dascăl în domeniul dreptului, de cercetător științific talentat, de îndrumător generos și inimos a mai multor generații de savanți în domeniul dreptului și de un adevărat apărător al drepturilor Omului.

Iar în acest moment aniversar, eu, ca primul Dumneavoastră discipol la doctorat, și din numele celorlalți 31 de discipoli — doctori și doctori habilitați în drept, țin să exprim recunoștința și respectul nostru deosebit, mult stimat dle Profesor, pentru nobila activitate pe care o desfășurați și pentru sprijinul acordat nouă, discipolilor Domniei Voastre.

Să ne trăiți Mult, Bine și Frumos 100+ Ani, alături de cei dragi. Să fiți mereu pe șantierul științei!

Primul doctorand al Domniei Voastre,
Iurie FRUNZĂ, dr., conf., director Centrul de Cercetări Juridice,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice

DATE DESPRE AUTORI

- **ARCER Alexandru**, doctorand, USM, procuror în Procuratura municipiului Chișinău, Oficiul Râșcani
- **BAEȘU Andrei**, doctorand, ULIM
- **BODAREVA-SOLOMON Irina**, doctorandă, USEM
- **BUTNARU Iulia**, doctor în drept
- **CAUIA Alexandr**, doctor în drept, conferențiar universitar, Prorector Strategie Academică și Programe de Studii, ULIM
- **CHIRIȚA Valentin**, doctor în drept, conferențiar universitar, Academia „Ștefan cel Mare“ a MAI
- **CIGULEA Aliona**, doctorandă, USEM
- **CREȚU Andrian**, doctor în drept, lector, Academia „Ștefan cel Mare“ a MAI
- **CUZA Bogdan**, doctorand, ULIM
- **DACIN Octavian**, colonel în rezervă, doctorand în domeniul „Arta militară“, lector facultatea „Științe militare“, Academia Militară „Alexandru cel Bun“
- **DRĂGULEAN Alexandru**, doctorand, Academia „Ștefan cel Mare“ a MAI
- **FRUNZĂ Iurie**, doctor în drept, conferențiar universitar, director Centrul de Cercetări Juridice, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
- **GAMURARI Vitalie**, doctor în drept, conferențiar universitar, Prorector Cercetare Științifică și Studii Doctorale, ULIM
- **POALELUNGI Mihai**, doctorand, USM, referent juridic Curtea regională Karlsruhe
- **RUSANOVSCI Iulian**, doctorand, ULIM
- **RUSNAC Veronica**, doctorandă, ULIM
- **SORBALA Mihail**, doctor în drept, lector universitar, Șef Catedră Drept Privat, ULIM
- **SULT Gheorghe**, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Comrat, Moldova
- **VASILAȘCU Irina**, masterandă, Facultatea Drept, ULIM

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

- **ARCER Alexandru**, PhD student, State University of Moldova, prosecutor in the Chisinau Prosecutor's Office, Râscani Office
- **BAEȘU Andrei**, PhD student, ULIM
- **BODAREVA-SOLOMON Irina**, PhD student, University of European Studies of Moldova
- **BUTNARU Iulia**, PhD in law
- **CAUIA Alexandr**, PhD in law, associate professor, Vice-Rector for Academic Strategy and Curricula, ULIM
- **CHIRIȚA Valentin**, PhD in law, associate professor, „Ștefan cel Mare“ Academy of the MIA
- **CIGULEA Aliona**, PhD student, University of European Studies of Moldova
- **CREȚU Andrian**, PhD in law, lecturer, „Ștefan cel Mare“ Academy of the MIA
- **CUZA Bogdan**, PhD student, ULIM
- **DACIN Octavian**, colonel in reserve, doctoral student in the field of “Military Art”, lecturer at the “Military Sciences” faculty, “Alexandru cel Bun” Military Academy
- **DRĂGULEAN Alexandru**, PhD student, „Ștefan cel Mare“ Academy of the MIA
- **FRUNZĂ Iurie**, PhD in law, associate professor, director of the Legal Research Center, Institute of Legal, Political and Sociological Research
- **GAMURARI Vitalie**, PhD in law, associate professor, Vice-Rector for Scientific Research and Doctoral Studies, ULIM
- **POALELUNGI Mihai**, PhD student, State University of Moldova, Legal clerk at the Karlsruhe Regional Court
- **RUSANOVSKI Iulian**, PhD student, ULIM
- **RUSNAC Veronica**, PhD student, ULIM
- **SORBALA Mihail**, PhD in law, lecturer, Head of Chair of Private Law, ULIM
- **SULT Gheorghe**, PhD in law, associate professor, Comrat State University
- **VASI LAȘCU Irina**, master's student, Faculty of Law, ULIM

CERINȚE FAȚĂ DE MANUSCRISE

Stimați colegi!

Redacția „STUDII JURIDICE UNIVERSITARE” preia pentru examinare, fără taxe pentru procesarea articolelor, lucrările științifice ale autorilor în limbile române, rusă, engleză sau franceză, imprimare pe o parte format A4 sau în format electronic (la adresa revistasju@gmail.com sau prin intermediul site-ului: ulim.md/sju/trimite/). Pe manuscris se indică data prezentării (revizurii) articolului. Manuscrisul în mod obligatoriu trebuie să fie semnat de autor (coautori).

Autorul (coautorii) vor prezenta redacției datele personale (numele, prenumele, locul de muncă, funcția, gradul științific, telefonul de contact, e-mail, identificatorul ORCID).

Manuscrisele sunt evaluate preliminar redacție în privința corespunderii prezentelor cerințe și contra plagiatului și, ulterior, recenzate în mod anonim de doi experți în domeniu, fără divulgarea identității autorului (dublu-anonim).

Volumul textului poate varia între 0,5—1,0 c.a. Concomitent cu textul articolului este necesar de a prezenta adnotarea (în jur de cinci propoziții — 500 semne) în limba română și engleză.

Trimiterile la sursele utilizate vor fi făcute în subsol. Atenționăm autorii despre necesitatea оформării corecte a trimiterilor la sursele normative și literatură. Numerarea trimiterilor va fi unica pentru întregul articol. La trimiterea la document este necesar de a prezenta rechizitele complete și locul publicării.

Lucrarea trebuie să fie însoțită de un extras din procesul verbal al ședinței catedrei (secțiilor, sectoarelor instituțiilor academice) cu recomandarea spre publicare. Lucrările doctoranzilor trebuie să fie însoțite de o recenzie cu recomandarea spre publicare semnată de un specialist cu grad științific de doctor/doctor habilitat în domeniul respectiv.

Manuscrisele nu se restituie, excepție constituind cazurile, în care colegiul de redacție constată necesară perfectarea lucrării. Redacția este în drept să redacteze, să reducă materialele primite, precum și să modifice denumirea articolelor, cu aprobarea ulterioară a autorului.

Atenționăm autorilor, cointeresați în publicarea articolelor sale în revista noastră, că articolele trebuie să cuprindă următoarele elemente:

- generalizarea problemei și legătura ei cu sarcinile teoretice și practice;
- analiza ultimelor cercetări și publicații, în cadrul cărora a fost pornită studierea problemei în cauză, pe care se bazează autorul, enunțarea elementelor nesoluționate ale problemei cărei este adresat articolul;
- formularea obiectivelor propuse de articol;
- expunerea materialului principal cu argumentarea rezultatelor științifice la care s-a ajuns;
- concluziile la studiul efectuat și perspectivele ulterioare la acest capitol.

REQUIREMENTS FOR MANUSCRIPTS

Dear colleagues!

The editors' office "STUDII JURIDICE UNIVERSITARE" ("The University Legal Studies") accepts for the examination, without any taxes or charges, the scientific works in Romanian, Russian, English or French, typed on one side of A4 paper sheets or in electronic form (to email revistasju@gmail.com or through site: ulim.md/sju/trimite/). On the manuscript there should be indicated the date of article's presentation (revision). The manuscript has to be signed by the author (co-authors) obligatory.

The author (co-authors) has to submit to the editors' office the personal information (name, family name, place of employment, function, scientific grade, contact phone number, e-mail).

The manuscripts are preliminarily evaluated by the editors' office regarding the correspondence to above requirements and against plagiarism and, subsequently, anonymously reviewed by two experts in the field, without disclosing the identity of the author (double-blinded).

The volume of the text may vary from 0,5 to 1,0 author's sheet. Together with the text of the article it is necessary to submit an annotation (approximately five phrases — 500 signs) with keywords in Romanian and in English.

The notes have to be placed at the bottom of a page. We remind the authors that the footnotes need to contain the correct description of literature and legal acts. The numeration of the notes should be continuous for the whole article. Every indication of a legal document must contain all of its essential elements, including the place of publication.

The article has to be accompanied by an extract from a protocol of chair's meeting (also of academic institutions' sectors and sections) with a recommendation for publication. The works of post-graduate student has to be accompanied by a review with a recommendation for publication signed by a specialist with a PhD grade or higher in the corresponding sphere.

The manuscripts are not returned, except in the cases when the editorial board concludes that the article must be revised. The editors' office has the right to edit and abridge the materials, as well as the right to modify the title of the article, which should be later approved by the author.

We remind authors interested in publication of their article in our magazine that their articles should include the following elements:

- General description of the problem and its connection with practical and theoretical goals;
- The analysis of recent publications and researches that concern the problem in case, serving as a basis for the author; the extraction of unsolved elements of the problem to which the article itself is addressed;
- The formulation of objectives put down by the article;
- The presentation of the principle material with the argumentation of scientific results that have been achieved;
- Conclusions to the study and future perspectives in the domain.